Yeni Gündem

Sayı: 38/300 Lira (KDV Dahil) 10-23 Ocak 1986

EYVAH!

Bazı işler gençlere kaldı

İŞ DÜNYASINDA YENİ YÖNETİCİ TİPİ

Yine "Yer Adları" meselesi

Yazarınız Bay Oruç Aruoba, derginizin 36. sayısında çıkan "Yer Adları" başlıklı yazısında (s.37), *Tarih ve Toplum* dergisinin 23. sayısında çıkan yazıma değinerek, -iki de alıntı yaparak- beni, kınadığı şovenlere örnek olarak gösteriyor. Yazarın benim yazımı değerlendirmesi, avda şahinini kartala kaptıran bektaşinin, dönüşünde, giderken iyi avlar nasip etmesi için dua ettiği yatırın önünden geçerken, "Kerametine diyecek yok ama lafı tersten anlıyorsun" demesini anımsatıyor.

Bay O.Aruoba, yazısında, antik kültürden ya da eski uygarlıklardan gelen yer isimlerinin değiştirilmesi doğrultusunda şovence ve bilgisizce yapılan uygulamaları eleştirmek üzere, sanki bu uygulamalardan yanaymış gibi gözükerek -bana biraz fazla abartmalı ve yapay gelen üslup yaptıktan sonra- "stimpoli"den gelen İstanbul'u da, "anatoles"den gelen Anadolu'yu da Türkçe isimlerle değiştirmek gerektiğini söylüyor. Böylece yazar, gerçekte kınadığı bir tutuma çok abartmalı biçimde arka çıkarak yazında yeri olan bir sanatı da, yere batası bir kültürsüzlüğü de okurların gözüne sokmuş oluyor.

Bay O.Aruoba yazısını tamamladıktan sonra "not" başlığı altında edipçe incelikler göstererek, ünlem işaretleri ile beni alaya alarak, özetle şunu belirtiyor: İşte, Barbaros adının kullanılmasına karşı çıkan G.Aybay bu şovenlerin iyi bir örneğini oluşturuyor.

İster "kırmızı sakal" anlamına gelsin, ister "barbar" anlamına, "Barbaros" eski uygarlıklardan kalma bir ad olmadığına göre, onun kullanılmasının yanlış olduğu düşüncesinin savunulması da, Bay O.Aruoba'nın makalesinde kınanan "eski uygarlıktan kalan ismi değiştirme barbarlığı"na örnek oluşturmuyor demektir. Ama bu benim düşüncem; Bay Aruoba "Barbaros"u da eski uygarlıklardan kalma bir isim sayıyor olabilir.

Alıntı yaptığı yazımızda, Hızır Reis ya da Hayrettin Paşa'ya kendi toplumunda ne yaşadığı dönemde, ne de yüz yıl sonra (16. ve 17. yy) Barbaros denmediğini saptadığımızı söylemiş olmamıza tapa, bizi kökü eski uygarlıklarda olan yer isimlerini değiştirme heveslisi, bilgisiz şovenlere örnek gösteren yazara, "kerametine diyecek yok..." denmez de ne denir.

Ayrıca, yazımdan yaptığı alıntılar ve bunların önüne-arasına-sonuna koyduğu açıklamalara bakılınca, yazarın: Trablus'a Tripoli; Kudüs'e Jerusalem; Arnavutluk'a Albenia denmesinden yana olduğu anlaşılıyor. Bu anlayış için uygun bir bektaşi hikâyesi de bulamadım. □

GÜNDÜZ AYBAY

Yazım kırpıntıya uğradı

Sevgili Murat,

Biliyorsun, ilk sayılarından bu yana **YeniGündem**'in "dışarlıklı" yazarları arasında yer aldım, sayfalarını bir hayli "işgal"; aldığım eleştirel mektuplarla da okurlarını bir hayli "meşgul" ettim. Şimdiye dek, bir yazarın bir yayın organından bekleyebileceği her şeyi buldum **YeniGündem**'de.

Önceki sayı ise, **Değinmeler** bölümünde yayınlanan, "Yer Adları"yla ilgili **"Alkışlanası Bir Uygulama"** başlıklı yazımın başına, öncekilerden hiçbirinin başına gelmemiş bir şey geldi. Bana kalırsa, "sansür"e uğradı; iyimser bir yorumla da, "kısaltıldı".

Yazım başka türden bir yazı olsaydı, bu çok önemli olmayabilirdi, ama "anlamı tersine çevrili" bir yazıydı bu - **yazıydı** diyorum, çünkü aklı başında ve okuduklarını anlayan iki kişinin, yazının yayınlanmış biçimini okuyunca, yazdıklarımı sahiden düşündüğümü düşündüklerini, yazdıklarımı "ciddiye aldıkları"nı gördüm. Bunun üzerine, yazıyı yeniden okudum: İkisi Osmanlı imparatorları ve Atatürk'le ilgili; birileri "sakıncalı" bulur diye başka birilerinin "sakıncalı" bulabileceği bir dizi yer, "kırpıntı"ya uğramıştı. Bu yolla da, ironikliğinin anlaşılması açısından önemli olan bu parçalarını yitirince, yazım "ciddiye alınma" sınırına dayanmıştı.

YeniGündem başka türden bir yayın organı olsaydı, bu, yine çok önemli olmayabilirdi, ama çeşit çeşit kepazeliklerin kol gezdiği yayın dünyamızda, içim rahat olarak yazı verdiğim bu dergide, bu gibi "iş"lere yer olmamalıydı - ve olmamalıdır.

Senin tutumunu bildiğim için, bu "iş"in senden habersiz olup-bittiğini başında da düşünmüştüm, sonra da öyle olduğunu öğrendim. Gene de, bunları sana yazıyorum, çünkü **YeniGündem**'i, en "matrak" yazılarını verecek kadar; seni de, böyle bir konuda "şikayet"te bulunacak kadar "ciddiye alıyor"um.

Sevgi ve selâmlar.

ORUÇ ORUOBA

YENİGÜNDEM'İN NOTU

Bütün yayın organlarında yazıları sayfaya sığdırmak gibi bir sorun vardır ve bunun tatsız, ama en kesin çözümü yazıyı kısaltmaktır. Kendi hesabıma, ayrılabilir yeri daha iyi bildiğim halde, kendi yazılarımdan da paragraflar atmak zorunda kaldığım oluyor.

Gündüz Aybay'ın cevabı, Oruç Aruoba'nın, yazısının kısalınca ciddiye alınacağı kaygısının çok yerinde olmadığının bir kanıtı. Ayrıca, "yanlış anlayan"ın belki de Oruç'un kendisi olabileceği ihtimalini ortaya koyuyor.

MURAT BELGE

DUYURU

İletmek istediğiniz görüşlerinizin mümkün olduğunca eksiksiz aktarılması ve daha fazla mektuba yer verebilmemiz için, **YeniGündem**'in "Okur Forumu"na göndereceğiniz mektupların bir daktilo sayfasını aşmamasını rica ediyoruz.

Siyasetle kim uğraşmalı?

Özellikle seksen sonrası dönemde, halk tarafından ve halk için görüntüsü altında halktan soyutlanmış bir siyaset ve devlet yönetimini sürdürme uygulamalarının içyüzünün ortaya çıkacağı endişesiyle, "Siyasetle uğraşmak isteyenler siyasi partilere buyursun!" şeklinde bir slogan sık sık tekrarlanmakta; siyasi partiler dışındaki kuruluşların toplumun gidişatı konusunda birer baskı grubu olarak görüşlerini açıklamaları, etkili olmaları gibi en demokratik haklarını kullanmaları engellenmek istenmektedir. Aslında sağlıklı bir toplumda, her kesimden halkın ve her çeşit kuruluşun, tüm toplumun yönlendirilmesine ilişkin politikalar konusunda görüşlerini belirtmeleri, telkin ve tenkidlerde bulunmaların ancak memnunlukla karşılanması gereken şeylerdir. Batı tipi demokrasinin işlerliğinin en önemli göstergesi de bu demokratik katılım ve uygulamaların yaygınlığıdır.

Derginizde, yakın geçmişteki cuntacılık faaliyetleri ile ilgili olarak ibretle ve -halkın ne derece hiçe sayıldığını, umursanmadığını göstermesi bakımından- dehşetle okuduğumuz açıklamalarla yukarıdaki konu arasında bir bağ kurmadan edemedim. Sözkonusu açıklamalardan sonra, yukarıdaki sloganı sık sık tekrarlayan kişi ve çevrelere halk olarak şu soruyu sormakta haksız mıyız? Eğer siyasetle yalnızca siyasi partilerde uğraşılması gerekiyor idiyse, cuntacılık oyunları oynandığı apaçık ortaya çıkmışken, kendi devirlerinde bu çeşit demokrasi ve hukuk dışı girişimleri önlemek mevkiinde bulundukları halde görevlerini yapmayan bu zevatın şimdi başkalarına siyaset dersi vermeye kalkmaları biraz garip olmuyor mu? Eğer siyaset yalnızca siyasi partilerde yapılmalı idiyse, bu zevatın şimdi bulundukları siyasi mevkilerde ne aradıkları sorusu cevapsız kalmıyor mu?

Demokrasinin kökleşmesi için gerekli ekonomik, sosyal, kültürel temeller oluşturulmadıkça; hele hele, bunların hepsinin temeli ve teminatı olan, sahip olduğu hak ve hürriyetlerin bilincinde bulunan ve bunların yok edilmek istenmesi durumunda demokratik mücadele vermeye hazır bir halk oluşmadan, cici demokrasimizin işleyişi bile, kendilerini halkın özü sayan ve onun yüce menfaatlerini (aslında kendi ihtiraslarını) koruma ve kollama mitiyle doldurulmuş çevrelerin insafına bağlı kalmaya devam edecektir.

İBRAHİM DÜLGEROĞLU/ERZURUM

Islahatçı Demokrasi Partisi

İstanbul'da, Tıp Fakültesi'nde okuduğum yıllarda tanıdığım birçok "Mücadeleci" vardı. Sol fikre mensup olmamıza rağmen, onlarla münasebetlerimiz dostça idi. Devamlı tartışırdık. Bazı orijinal fikirleri vardı. "Bu fikirlerin sahibi kimdir?" diye sorduğumuzda, adını duymadığımız bir kişiden söz ediyorlardı: Aykut Edibali. Yani Edibali, o zaman "Mücadeleciler"in perde arkasındaki manevi lideriydi. "Peki neden bu Edibali fikirlerini açıktan açığa savunmuyor, ortaya çıkmıyor" diye sorduğumuzda, Mücadeleciler zamanın henüz müsait olmadığını söylüyorlardı.

Mücadeleciler, benim tanıyabildiğim kadarı ile gerçekten "İslamcı" idiler. Ancak MSP'lilere benzemiyorlardı. Zaten bunlar MSP'den önce, 1967'de ortaya çıkmışlardı. Üstelik MSP'liler gibi açıktan açığa takke giyip namaz kılmıyorlardı. Ancak ibadetleri düzenliydi. "Türkçülük"leri ise "Dış Müslüman Türkler"le ve onların meseleleriyle ilgilenmek şeklindeydi. MHP'liler gibi aşırı şoven değillerdi. Vurucu kırıcılığa karşıydılar.

Cumhuriyet gazetesi bunları tarikata, Edibali'yi ise tarikat şeyhine benzetmiş. Bilebildiğim kadarı ile şeyh demek, tekke başkanı, tekkede sürekli postun üstünde oturan, hep ahirette uğraşan kişi demek. Halbuki Mücadeleciler hep dünya işleriyle, dünyadaki siyasi işlerle uğraşıyorlardı. İlginçtir, arşivimdeki **Yeniden Millî Mücadele** dergisinin 296. sayısında Edibali aynen şöyle diyor:

"...Türkiye şartları AP ve CHP dışındaki partilere iktidar olma imkânı verecek midir? Herhalde değil. Türkiye henüz fikir partilerini siyasi bir tarikat olmaktan çıkarıp tek başına iktidar yapacak kadar olgunlaşmış değildir..."

Ecevit'in DSP'yi kurarken ki, başarıp başaramadığı belli olmayan ideali, Edibali IDP ile herhalde başardı.□

DR. CUMA ÇAKMAK

Sağlam Raporu Verdiler...

"Savcı Sanık Döver mi?" adlı yazıda sözü geçen savcı Ülkü Coşkun'un attığı dayaktan nasibini almış birçok insan var burada. Dövüldükten sonra tekrar emniyete geri gönderilip işkence yapılan insanların sayısı gittikçe artıyor.

Yenimahalle Sağlık Ocağı'ndan ise biz de geçtik. Ancak, ilk gittiğimizde orada görevli iki bayan doktor üzerimizde işkence izlerine rastlamıştı. Bunun üzerine polisler o bayan doktorlardan rapor almadı ve baştabibin yanına çıkardılar. Baştabib Güngör Kaynak da, tabii ki sorgusuz sualsiz sağlam raporu verdi bizlere.

Mahkemede iki bayan doktoru şahit olarak çağırttık, ancak doktorlar "sanıklar bize kir-pas ve saç-sakalla, bozuk bir psikolojik havayla gelirler. Her gün onlarcası geldiğinden tanıyamadık" dediler.□

Ankara Merkez Kapalı Cezaevi'nden bir kısım hükümlü (adları mahfuz)

"Kadınlar da kahveye" ne demek?

Can sıkıntılarını yazı yazarak gideren bazı yazarlarımız son yıllarda şöyle bir tez attılar ortaya:

Kadınlarımız da kahvelere serbestçe girdikleri gün Türkiye uygarlaşmış olacaktır.

Nitekim artık üniversiteli genç kızlarımızı çoğu kahvelerde tavla oynarken görmek olanaklı.

Yalnız kahve çok mu matah bir yer. Aslında kızları sokmak şöyle dursun tüm erkekleri kahveden dışarı alabildiğimiz gün Türkiye uygarlaşmış olur.

Neden Kültür Ocakları'nı yeniden canlandırmak düşünülmez de; Osmanlı'dan kalan en kötü miras olan kahvelere kadınları bile sokmak bir tez olarak atılır ortaya?

Bu tezin bir başka biçimi ve benzeri kadınların görevi çocuk doğurmaktır, evinde oturmaktır; erkeklere iş bulamazken kadınların iş yerlerinde ne işi var şeklinde oluyor.

Neden iş yerleri o denli çoğaltılacak sistemler getirilsin ki her yerde tüm çalışabilecek kadın ve erkekler alabildiğine çalışsın; öyle bir sistem getirilsin ki her iş yerine bağlı kreşler olsun ve kadınlara 2 yıla kadar doğum izni verilebilsin denmez?

Sistemi değiştirelim; o sayede tüm çalışabilir nüfus alabildiğine çalışsın, Osmanlı mirası kahvelerin yerini kültür ocakları alsın; kahvelere kadınları sokmak şöyle dursun ordan erkekleri de çıkaralım diyen yok. □

YÜKSEL DEMİREKLER/ANKARA

İÇİNDEKİLER

İŞ DÜNYASI

8 **İş âleminin 'Jön' Türkleri**

FIRÇA

15 Latif Demirci
Tekrar

DYP

14 Hüsamettin Cindoruk
"Aslan terbiyecisi olmak istemiyorum"

BASIN

17 **Bâbıâli bir kayıp daha verdi**

ÖĞRENCİ DERNEKLERİ

18 **Yeni öğrenci derneği: Yeni dönem yeni üslup**

PAZARCILAR

19 Osman Balcıgil
Fatih Belediyesi-Pazarcılar Savaşı

TOPLUM

20 **Bir çocuk kayboldu**

FUTBOL

23 Can Kozanoğlu
İlk yarı bitti, ligde artık her şey mümkün

TARTIŞMA

24 Güney Dinç
Yargısız cezalandırma

25 Sadık Özben
Değişikliklerimi değiştiriyorlar

Fehmi Çözer
Genel komplo

DÜNYADAN

26 **Fransa'da sosyalist iktidar neleri değiştirdi?**

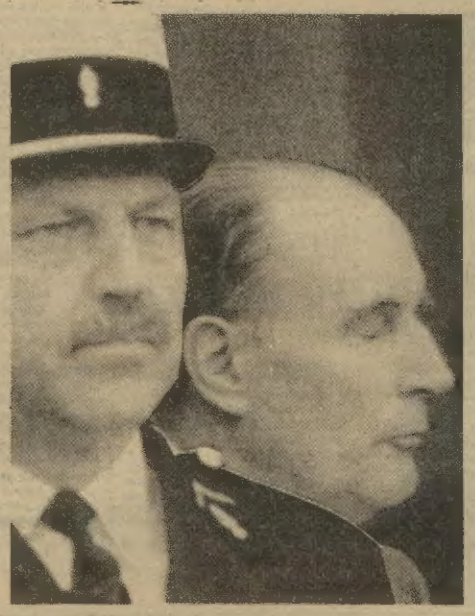

28 Jülide Ergüder
Lübnan'ın mezhepler mozayiği değişiyor mu?

29 **Libya'yı nasıl cezalandırmalı?**

İNSANLAR

32 **Of demek, Sarıalioğlu ailesi demek**

SİNEMA

34 Nur Sürer
"Senaryo iyiyse soyunmaya da evet"

TELEVİZYON

37 Ahmet Günlük
TRT'nin teknik sorumsuzları

TV'de Sinema

Politik ve toplumsal

Bu sayımızın kapak konusu seksenlerde toplumun belirli kesitlerinde gözle görülür bir olgu haline gelmeye başlayan, özel teşebbüsün "genç yöneticileri." Bu **türe** giren konuları zaman zaman ele almak istiyoruz. Ama "tür" derken neyi kastettiğimizi açıklamam gerekiyor.

Toplumda **yeni** denebilecek oluşumları, hangi düzeyde, toplum hayatının hangi alanında olursa olsun ele almak ve gene çeşitli düzeylerdeki, alanlardaki uzantılarıyla özümlemeye çalışmak; çok özgül ve günübirlik olmayan, ama çok genel ve her zaman geçerli de olmayan, bu ikisinin arasında kalan yeni **yönelim**'leri, daha oluşum sürecindeyken izlemek.

"Yeni yöneticiler", birçok bakımdan ilginç bir konu. Kendi bulundukları alanda bilinen bir "olgu" durumundalar. Bu "olgu"nun nereye varacağı henüz tartışma konusu ama, dikkati çekmişler, üzerlerinde düşünülmüş. Pek fazla yazıya geçmemiş bu düşünceler. Çağdaş toplumların karmaşıklığı içinde, sözgelişi ekmeği yiyenin ekmeğin nasıl yapıldığını bilmemesi gibi, varoldukları düzeyin dışındakiler tarafından pek fazla algılanmış oldukları söylenemez. Ama varlar ve hattâ oldukça önemli toplumsal etkiler üretmeye başlamışlar.

Günlük hayat ve yapısal değişim... Teorik bakış, yapıları kavramaya çalışır; başarılıysa, yapısaldan gündeliğe uzanan ipuçlarını en azından ima eder. Süreli dergi bakışı, hayatı elle tutulurluğu, yaşantısal plastikliği içinde yakalamaya çalışır; başarılıysa, bunun ardındaki yapıya uzanan bir politikayı da işaret eder.

"Yeni yöneticiler" de bu tanımlamaya çalıştığım kesişme noktasında ele alınabilecek bir konu. Kendileri yeni ve somut varlıklarının gerisinde, kendilerini var eden yapısal ve konjonktürel birtakım değişimleri haber veriyorlar.

"Genç yöneticiler"in kendileri geçici bir fenomen olabilirler. Kalıcı da olabilirler. İkincisi, eldeki göstergelere göre, daha akla yakın görünüyor; çünkü Türkiye kapitalizminin vardığı aşamada, ister istemez birtakım yapısal değişimler gündemde ve düzen-içi güçlerin, partilerin hepsi rasyonelleşmiş bir kapitalizmin devamını, ufak tefek görüş ayrılıklarıyla, destekliyorlar. Bu kapitalizmi eleştirmek bir şey, geniş kitlelerce güvenilir ve uğrunda mücadele edilir bir alternatifini gündeme getirmek başka bir şey. Bu, Özal'ın sözünü ettiği "alternatif"ten çok farklı şüphesiz ve bugünün koşullarında kısa sürede oluşacağa benzemiyor. Onun için, biz gene kendi dinamiği içinde gelişmesi muhtemel kapitalizmin yol açacağı biçimlenmeler üstünde duralım.

Türkiye'de burjuvazi uzun süreden beri egemen sınıftır, ama çeşitli tarihî nedenlerden ötürü bilinen ileri kapitalist ülkelerdeki tanımına uygun bir "egemenlik" yaşamamıştır. Geleneksel güçsüzlüğü nedeniyle, saf bir burjuva ideolojisi bile üretememiş, "karma ekonomi" ile birlikte benimsediği "korporatist" yaklaşımında, kritik anlarda kritik kararlar verme önceliğini kendinden başka güçlere gönüllü olarak devretmiştir. Ama tam da şu anda, şimdiye kadar olduğundan daha ağırlıklı bir hegemonik güç olma fırsatını elde eder görünüyor.

Böyle bir aşamada, burjuvazinin saflarına yeni güçler, görüşler, bakış açıları katması, kendini yenilemesi bir gereklilik haline gelir. Bu yeni enerji kaynakları, hangi toplumsal kökenlerden gelirse gelsinler, nesnel yapılar ve pratikler uzun vadede belirleyici olduğuna göre, sonuçta kapitalizmi rasyonelleştirmeye ve güçlendirmeye yarayacak, hizmet edeceklerdir. Bu açıdan bakıldığında, Türkiye'de daha sağlam bir sınıf egemenliğinin kurulması çok uzak bir ihtimal değil. Böyle bir egemenlik, **egemen** olduğu ölçüde, Batı normlarına biraz daha yaklaşmayı beraberinde getirir. Öte yandan, dünya çapında bütünüyle muhafazakârlaşmış bir sınıf olan burjuvazinin, güçlü olduğu zaman bile, kendine yandaş olacağını bildiği sınıf ve tabakaların varlığını koruduğu bilinen bir olgudur. Türkiye burjuvazisinin de böyle davranması normaldir, hele tarihî bağları düşünülürse.

Türkiye'nin yapısı, politik olaylara, süreçlere, bir **çığ** mantığıyla büyüme ve hızlanma imkânları tanıdı; özellikle de demokratikleşmenin kendine göre bir momentum edindiği 50-80 arasında. Bu dönemde politika, toplumun ve toplumsalın geri kalanından koparak, kendi mantığı içinde kendini izole etti. Politikanın tek-parti dönemini hatırlatır biçimde geri plana itildiği bu dönemde ise, ülkede bir kere "start" işareti almış dinamikler, durmak bilmiyor. Bu dönemde, politik'i toplumsal'ın içinde aramak, bulmak ve daha köklü bir hareketliliğin koşullarını oluşturmak, mümkün görünüyor. Bunun için, marjinal hareketliliklerin aldatıcı çekiciliklerinden sıyrılarak, uzun vadeli ve bütünsel bir mücadeleye hazırlanmak, bunun gerektirdiği **alçakgönüllü çalışkanlığı** sindirerek benimsemek gerekiyor. □

MURAT BELGE

YeniGündem

15 günlük dergi
Yıl: 2
Sayı: 38
10-23 Ocak 1986

İletişim Yayıncılık A.Ş. adına sahibi: Vedat ÇAKMAK, **Genel Yayın Yönetmeni:** Murat BELGE, **Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:** Alpay KABACALI, **Ankara Temsilcisi:** Aydın KÖYMEN, **İzmir Temsilcisi:** Tülay CENGİZ, **İstanbul:** Osman BALCIGİL, Ahmet GÜNLÜK, Tuğrul ERYILMAZ, Kürşat İSTANBULLU, Erol ÖZBEK, Nihat TUNA, **Ankara:** Serpil BİLDİRİCİ, Tanıl BORA, Mehmet ŞENOL, **Katkıda Bulunanlar:** Emel ARMUTÇU, Bülvin EREN, Jülide ERGÜDER, Can KOZANOĞLU, Lütfi KUZU, Abdullah ONAY, Ali ÖZ, Mehmet ÖZCAN, Mümtaz SEZGİN, Mehmet UMUR **Halkla İlişkiler:** Esin ASENA, **İstanbul:** Klodfarer Caddesi İletişim Han Cağaloğlu, Tel: 520 14 53 - 54 - 55, **Ankara Bürosu:** Konur Sokak 24/4 Kızılay, Tel 25 36 00 - 25 20 71, **İzmir Bürosu:** 857. Sokak İzmiroğlu İşhanı, Kat: 3 No: 306 Konak, Tel: 14 90 42, **Dizgi ve Teknik Hizmetler:** PERKA A.Ş., **Baskı:** Cumhuriyet Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.Ş., **Dağıtım:** GAMEDA, **Fiyatı:** 300 TL. (KDV dahil) KKTC'de 400 TL., **Abone Koşulları:** Yurtiçi 6 aylık 3.600 TL., 1 yıllık 7.200 TL., Yurtdışı: Avrupa 6 aylık 11.700 TL., 1 yıllık 23.400 TL., **İlan Tarifesi:** Kapak içleri tam sayfa: 200.000 TL., İç sayfalar: 150.000 TL., Yarım sayfa: 75.000 TL., 1/4 sayfa: 40.000 TL.

DGM'DE BERAAT

"Devleti yıkmaya çalışmakla" suçlanmıştı

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Savcısı Hakim Yüzbaşı Ülkü Coşkun'un "devleti yıkmaya çalışmakla" suçladığı sanıklardan Hami Karalı'nın beraatine karar verdi.

Çeşitli suçlamalarla, Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde yargılanmakta olan bazı sanıkların "maddi ve manevi baskı" altında ifade aldığını iddia ettikleri savcı Ülkü Coşkun *YeniGündem* tarafından kendisine yöneltilen soru üzerine: "Bu adamların suçları devleti yıkmaya çalışmak. Cumhuriyet savcısıyız biz, yani devletin güvenliği ile ilgili bir merciyiz. İftira atacaklar tabiî..." yanıtını vermişti. Savcı Coşkun'un bu suçlamasından sonra, savcılık ifadesinin baskı altında alındığını ileri süren sanıklardan Hamį Karslı, ilk duruşmada beraat etti. Karslı savunmasında, şöyle dedi:

"Şu anda karşınızda tek kişi olarak duruyorum."

Siyasi polisin, tüm basında ve televizyonda, 'sinsice çalışan gizli bir yıkıcı örgüt' diye teşhir ettiği on kişiden dördü, 'haklarında kamu davası açmaya yeter ve mukni delil' olmadığı için, sayın savcının iddianamesinde TCK'nun 141/5 ve 173/3-31-33-40. maddeleriyle tecziyesini istediği Kemal Alıcı hiç tutuklanmadan sorgu yargıcı tarafından serbest bırakıldı.

Sayın Mahkeme Heyeti,

Şimdi ben tek kişilik bir örgüt olarak karşınızda duruyorum." Emniyetteki sorgulaması sırasında çeşitli işkencelere maruz kaldığını anlatan Hami Karslı, "en ağır işkencelerde bile direndiğini, bu direncini, kendisine işkence yapan polislerle birlikte ifadesini alan ve kendisini aşağılayıp hakaret eden DGM Savcı Yardımcısı Ülkü Coşkun'un karşısında da sürdürdüğünü" söyledi. Karslı, daha sonra emniyette ifadesi alınırken "işkence gördüğünü" ileri sürerek şunları anlattı:

"Ben bu vesile ile, Ankara Emniyet Müdürlüğü'nün alt katında, garajın yanında, DAL adı verilen yerde, şahsıma yapılan ve şahit olduğum bazı işkence oluşlarından söz edeceğim. İsterseniz bunu bir suç duyurusu olarak kabul edebilirsiniz.

Türkiye'de sistematik olarak, bir devlet politikası olarak işkence var mıdır bilmiyorum. Ama kesinkes, Ankara Emniyet Müdürlüğü'nde işkence yapıldığını biliyorum.

...Sesinden kendisini hemen tanıdığı, şivesi bozuk bir polis memuru, beni yumruklayarak, kelime-î şehadet getirmemi istiyor, başka bir polis sigarasının ateşli külünü sağ kulağımın içine silkeliyor, bir polis ağzında biriktirdiği balgamlı tükürüğünü yüzüme tükürüyor, başka bir polis memuru da arkamdaki masanın üzerine çıkarak iki ayrı çaydanlıktan kafama su döküyordu. Çaydanlıklardan biri kaynar, biri de soğuk su doluydu... Şivesi bozuk polis, 'ulan sana daha neler yapacağız. Buraya karını ve bebeğini getireceğiz. Gözünün önünde bebeğini yastık yapıp, karını s.....z' diye bağırıyordu. Bu işkence ne kadar sürdü bilmiyorum..."□

DGM Savcı Yardımcısı Coşkun'la ilgili iddia

'Savcı sanık dövüyor'

Çeşitli siyasal suçlardan dolayı Ankara Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nde yargılanmakta olan beş kişi, iki ayrı dilekçe ile Adalet Bakanlığı'na başvurdular. Dilekçelerin içeriği bir hayli ilgi çekiciydi. Bugüne kadar gerek emniyet gerekse cezaevinde işkence yapıldığı iddiaları yaygın ol... ...uluyor, bazı iddialar, yapıla... doğrulanıyord... hiçbir savcına... altında ifade...

Üç ayrı...

Avukatlar... ...kın tarafından Adalet Bakan... ...rilen iki dilekçeden birinde, Salih Bora Mutlu ve Yüksel Durmuş tarafından yazılan dilekçede şöyle deniliyordu:

"Bizler Ankara Emniyet Müdürlüğü'nün yürüttüğü soruşturma gereğince yasa dışı örgüt üyesi olduğumuz ve faaliyetlerde bulunduğumuz savıyla gözaltına alınıp tutuklandık. Emniyet soruşturması sırasında kollarımızdan asılarak çırılçıplak vaziyette üstümüze tazyikli su sıkılarak, cinsel organımızdan elektrik verilerek örgüt üyesi olduğumuz yolunda başka kişilerden aynı ...emniyet ifa...

...yi kabule mecbur bırakıldık. 15 günü aşkın bir süre boyunca aynı uygulamalar yinelendi. Bu süre sonunda 7 Kasım 1985'te DGM savcılığına çıkarıldık. Ankara Emniyet Müdürlüğü Siyasi Şubesi'nde baskı ve zor altında kabul etmek zorunda bırakıldığımız uyduruk ifadeleri DGM savcılığında reddetmeyi ve gerçeği açıklamayı düşünüyorduk.

Suçlanan insanların "kendilerine işkence ...latılan ifadelerini" ... vapılan

Ülkü Coşkun kendini savunuyor

'Hukukçuyum, niye döveyim'

DGM savc... baskıyla ifade aldığı" iddi...

Savcılık makamına girdiğimizde Siyasi Şube'de görevli iki polisin de orada olduğunu gördük. Ülkü Coşkun isimli savcıya emniyet ifadelerimizi kabul etmediğimizi söyleyince bizleri döverek emniyete geri göndermekle tehdit etti, ifadelerimizin emniyette hangi biçimde alındığını söylediğimizde, ifademizi emniyette aynı biçimde kendisinin alaca...

...niyetten çıkarken de polislerce aynı tehdit sürekli olarak savruluyor, savcılıkta emniyet ifadelerini reddetmemiz halinde emniyete geri getirileceğimiz belirtiliyordu, gözaltı süremizin dolmasına daha bir hafta kadar bir süre olduğunu, vakitlerinin bol olduğunu söylüyorlardı. Gerek emniyet tehdidi, gerek emniyette görevli polislerin savcılık ifadesi sırasında hazır bulunmaları ve gerekse savcılığın açık biçimde anlattığımız bu tutumu karşısında emniyet ifadelerini kabul etmek zorunda kaldık. Sonuçta Sayın Savcı Ülkü Coşkun'un isteğine uygun olarak tutuklanıp cezaevine konduk..."

Aynı gün Adalet Bakanlığı'na verilen Abdül Nahit Balaban, Yusuf Karakuş ve ... Aksoy'un dilekçelerinde de aynı savcının uygula... benzeri olaylar anlatıl...

"DGM'nin Sayın Sa... alırken ilk önce işkence... sındaki koltuklara otur... derece sert ve hakaret d... niyetteki ifadelerimizi ... memizi istedi. Aksi tak... ölünüz çıkar' dedi. Bi... doğru olmadığını, ağır ... zoraki verildiğini ifade e... ze yürüyerek küfretti. ... polislere dönerek: 'Bun... niyete götürün. Oradaki... rada da kabul edinceye ... siye dövün. Analarını s... üzerine biz tekrar işke... ...te götürüldük. ...

YeniGündem'de— DGM Savcı Yardımcısı Coşkun'la ilgili iddialar YeniGündem'in iki önceki sayısında konu edilmişti.

AVUKATLIK YASASI

Yargıçlık şartı tartışılıyor

Daha yaz aylarında, İzmir Barosu Başkanı Güneş Atabay hazırlanmakta olan Avukatlık yasa tasarısı hakkında şöyle diyordu: "Biz esasen bir sürü geriye götürücü değişiklikten sonra Avukatlık Yasası'nın bir kez daha gündeme gelmesini yadırgıyorduk. Bizden de Bakanlık tasarı istedi. Oysa hazırlıklar hakkında bize kesik kesik bilgi geliyordu. Adalet Komisyonu'nda bir tasarı var dediler, İstanbul Barosu'nda bir tasarı var dediler, ayrıca Bakanlığın tasarısı var dediler. Adalet Bakanlığı'ndan bunların gönderilmesini istedik. Göndermediler. Bunun üzerine biz de 1136 sayılı yasayı esas alarak bir rapor hazırladık. Ayrıca Türkiye'de bütün baroların temsilcisi olan Barolar Birliği'nin atlanarak bizlerden tek tek öneri istenmesini de anlayamadık..."

Avukatlık tasarısı hazırlanırken, Barolar Birliği Başkanı Teoman Evren de "Özgürlük ve savunma için gerekli koşulların bulunmadığı böyle bir ortamda bizim önerilerimizin yerine getirileceği kanısında değildik, bugün de değiliz" diyordu.

Bu umutsuzluk ve belirsizlik ortamında, HP'nin başvurusu üzerine Anayasa Mahkemesi'nin değiştirdiği, avukatların "devlet aleyhine" suç işlemesi halinde Bakanlıkça görevden alınmalarını öngören hüküm dışında, Adalet Bakanlığı'nın barolar ve avukatlık mesleği üzerindeki vesayetini artıran bütün hükümleriyle yasa gündeme geldi. Ancak, gündeme gelmesiyle birlikte bütün tartışmalar, "emekli olan hakimlerin son görev yerleri içinde iki yıl süreyle avukatlık yapamayacakları" öngören hüküm üzerinde yoğunlaştı. Teoman Evren'e göre, hakimlerin çok büyük tepki göstermesi üzerine bazı barolar da telâşa kapılıp bu hükmü eleştiren sözler söylemeye başladılar. Oysa Evren'e göre "tasarıda eskiye göre belki de tek değişiklik bu." Nitekim geçen yıl Ankara Barosu'nun Genel Kurulu'nda o zamanki Başkan Önder Sav, sicillerinde yığınla kötü puan olan emekli hakimlerin Adalet Bakanlığı marifetiyle baroya kaydedilmesinden yakınmış, bundan duyulan utancı dile getirmişti...

Bakalım, Avukatlık Yasası'nın avukatlıkla ilgili diğer hükümleri ne zaman tartışılacak...□

İzmir Baro Başkanı'nın görüşü

İzmir Barosu Başkanı Güneş Atabay, **YeniGündem** muhabirinin sorusu üzerine, Avukatlık Kanunu Tasarısı'nı şöyle değerlendirdi:

"Avukatlık Yasası'nda yapılması düşünülen değişiklikler genel olarak olumlu olmakla birlikte, birkaç konu dışında yenilik getirmekte olmayıp, uygulamada aksayan bazı maddelerin düzeltilmesi veya ilgili bazı yasaların zaman içerisinde değişikliğe uğraması nedeniyle yapılan düzeltmelerdir.

Oysa, Avukatlık Yasası'nda yapılacak bir düzenlemenin öncelikle 'avukatlığın bir kamu hizmeti olduğu', 'avukatların ve baroların bağımsızlığı' ilkelerinin dikkate alınarak yapılması gerekmektedir.

Tasarının staj, adli yardım, ortak avukatlık büroları, kurum avukatları gibi günün ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi gereken önemli kurumlara hemen hiç dokunmadığı görülmektedir.

Avukatlık Yasası'nın yeniden değiştirilmesi gündeme geldiğine göre köklü düzenlemelerle mesleğin uygulanmasını, yaygınlaştırmak en doğru çözüm olacaktır. Temel eksikliklerimizden biri yurttaşın, hakkında soruşturma açıldıktan sonra, savunma olanaklarından yararlandırılmamasıdır. Avukat sanığa ancak, yargılama aşamasında yardımcı olabilmektedir. Oysa bu evreye gelinceye kadar, çok şey geçmekte, kanıtlar dondurulmakta ve avukatın katılımı biçimsel bir boşluğu kapsamaktan öteye gidememektedir. Bize göre soruşturmanın başlamasıyla birlikte avukat, mesleki yardımlarını sunabilmeli, sanık sorgulanmadan önce avukatıyla konuşabilmeli, avukat kolluk aşamasından başlayarak sanığın yanında olmalıdır. Böylece işkence savları da en aza indirgenebilecektir.

Elbette avukatlığın sorunları, bu kadar yalın değildir. Ancak yukarıda değindiğimiz eksikler kapanmadıkça, Türkiye'de ne yurttaşların savunma hakkına yeterince sahip olduğu söylenebilir, ne de avukatlık mesleğinden toplumun beklediği işlevler gerçekleştirilebilir."□

SHP'DE DALGALANMA

Yine hizip kavgası

CHP'den SHP'ye geçiş, belki de bu harflerin değişik biçimde deşifre edilmesiyle "Cumhuriyetçi Hizipler Partisi"nden "Sosyal Hizipler Partisi"ne geçiş olarak anlatılabilir. CHP, Türkiye tarihinde, kurduğu toplumun tek iktidar partisinden düzene muhalif sosyal-demokrat parti olmaya doğru bir evrimden geçtiği için, çeşitli "hizip"ler barındırması kaçınılmazdı. Böyle bir evrim tam bir dağılmayla son bulmadıysa, bunun nedeni, beri tarihten, öbürü de kitlelerden güç olan iki önemli lider çevresinde toplanabilmesiydi.

"Hizip", iktidarın kullanılması gereken bir deyimdir. Çünkü normal deyimle bir kanat, başka bir kanat için bu deyimi kullanamaz. Ancak merkezî otorite, kendinden farklı düşman bir grubu "hizip" olarak niteleyebilir. Üzerinden geçtiği engebeli ve virajlı yolda solun çeşitli etkilerine uğrayan eski CHP "hizip"lere ayrılmıştı. Bu hizipler, hemen hemen eksiksiz biçimde, önce SODEP ve sonra da SHP'de yeniden biraraya geldiler.

Sol partilerde görüş ayrılıkları doğaldır. Önemli olan, tepedeki ayrılıkları tabanın kavraması ve yerli yerine oturtmasıdır. Bu olay CHP içinde gerçekleşmemiş, "kitle partisi" gidişatı içinde kimin

Gürkan — Başı ağrıyor.

kimden nerede ayrıldığı net bir şekilde belli olmamış, ittifaklar veya kavgalar bir biçimde "politize olmuş" kadrolar arasında cereyan etmişti. Ama bu kavgaların sonucunda "hizip" kavramı, dokunduğu yeri yakan bir öge olarak, SHP'nin CHP'den devraldığı bir miras oldu.

İlkeleri çok iyi saptanmamış bir "sol birlik" adına kurulan, "birlik" olduğu ölçüde de tabandan sempati toplayan SHP, son günlerde, bazı sorunların sanıldığı kadar kolay atlanamadığı olgusuyla yüzleşme aşamasına geldi. Şu andaki çekişme, kimilerinin göstermeye çalıştığı kadar **vahim** olmayabilir, ama parti yöneticilerinin anlattığı kadar da kolay ve arızasız gözükmüyor.

Siyasi tarihimizde her zaman olduğu gibi, bu bunalım da parti büyükleri arasında çözülecektir, çözülebildiği kadar. Taraflar birbirlerine, kirlenmiş "hizip" kavramını fırlatmaktan vazgeçip, düşüncelerini serbest bir ortamda tabanla konuşmaya, tartışmaya razı olsalardı, acaba sonuçlar farklı olur muydu? Kimbilir, belki de olmazdı. □

DSP'NİN AKDENİZ ÇIKARTMASI

Mersin'deki gövde gösterisi

İlk yurt gezisi için Mersin'i tesadüfen seçmemişti DSP. Mersin'de partinin kuruluş çalışmaları üç yıl boyunca aynı kadroyla, üstelik Ankara'dan veto görmeden yürümüş, yaklaşık 4 bin üye yazılmıştı. Öyle ki, Mersin ve dolayını örgütleyen eski CHP İl Gençlik Kolları Başkanı Nuri Özdemir, Doğu Anadolu ve Karadeniz'i de örgütlemek için çalışma ehliyetine sahipti. Ayrıca, Mersin'de HP-SODEP çatışmalarının genel merkezde huzursuzluk yaratacak ölçüde sert olması, "ortalama CHP'lileri" SHP'den epey soğutmuştu. DSP Merkez İlçe Başkanı Cumali Gül, "Biz HP'ye de, SODEP'e de oy verdik. HP'ye oy vermeyin, ANAP'a verin diye propaganda yapmadık, sağa oy atmadık" diyerek DSP'yi kuran kadroların önemli bir kozunu ortaya koyuyor: "Gerçek solculuk, gerçek CHP'lilik."

Rahşan Ecevit, bu siyasi hava içindeki Mersin'de büyük bir coşkuyla karşılandı. Dinleyenleri arasında DSP'ye geçmeyi düşündüklerini söyleyen birçok SHP'li vardı. Eski HP, şimdi SHP üyesi Kaya Mutlu'nun finanse ettiği *Ticaret* gazetesinin "Rahşan Hanım hoşgeldiniz" diye manşet atmasını anlamlı bulanların sayısı da epeyce fazlaydı.

Rahşan Ecevit'in karşılaştığı büyük coşkunun yanı sıra, ona dertlerini yansıtma fırsatı bulamayan hoşnutsuzlar da vardı. Öncelikle, Nuri Korkmaz olayı: Mersinli DSP'lilerin hemen hepsi, "12 Eylül'ün belediye başkanı"nın parti kurucusu yapılarak hüsn-ü kabul görmesini içlerine sindiremediklerini, bunu ilk fırsatta "soracaklarını" söylüyorlardı. Bir de, Ecevit'in kurultayı açış konuşmasından kalan "aydın düşmanlığı" izlenimi DSP'lileri çok rahatsız etmişti. Bir partili, kolundan çeke çeke sürüklediği avukat arkadaşını bir başka partiliye coşkuyla takdim ederken "Aha işte, aydın! DSP'li. Hem de Avukat!" diye bağırıyordu. Üstünde birleşilen formül, Nuri Özdemir'in söylediğiydi: "İşçinin, esnafın başkanlığını içine sindirebilen her aydına kapımız açıktır."

Rahşan Ecevit'in konuşmasında aynı formülü yinelemesi yüreklere su serpti. Hoşnutsuzluğun en büyük kaynağı, şüphesiz genel merkezin basına, kamuoyuna, hattâ bizzat kendi üyelerine kapalılığıydı. Kornalarını avaz avaz öttürerek lideri karşılayan, davul vurup koç kurban eden, "Halkçı Ecevit!" diye haykıran partililer, kelimenin tam anlamıyla "açık" ve biraz da "gösterişli" politikaya ihtiyaç duyuyorlardı. Ecevit'in gezisinden önceki akşam, genel merkezden gelen Haluk Özdalga'ya yakınmışlar, "Dilimizi dışarı çıkaramıyoruz" demişlerdi...

Fakat, DSP'nin tabanındaki insanlar ile DSP'nin çizdiği siyasal perspektif arasında, ilerde epey sorun çıkarabilecek olan çok önemli bir ayrım, Mersin'deki gövde gösterisinde gözden kaçmadı. Mersin'de DSP'nin SHP'den daha itibarlı ve güçlü görünmesi, büyük ölçüde "eski CHP'nin gerçek, saf, has devamı" olunduğu imajına dayanıyor. DSP, çoğu kişi tarafından "CHP'nin yozluklarından, kısır çekişmelerinden arınmış parti" olarak algılanıyor. Yaşlı bir köylü, "Bülent Ecevit dönüp geldiği zaman bütün eski Halk Partililerin DSP'de toplanacağına emin olduğunu" büyük bir samimiyetle söylüyor. Partinin kuruluşunda aktif olarak yer alan bir avukat, "defalarca söylüyorum: SHP bizim muarızımız değil" diyor.

Sahne ve gerisi— Rahşan Ecevit'e coşkulu karşılama. Aynı sıralarda Tarsuslu bir DSP'li parti binasının önünden polisçe götürüldü. "Bir-iki isim ver bakalım" denerek...

Bu durumda, Ecevitler'in "eski CHP'den nitelikçe farklı bir parti" tezini epey dikkatlice anlatmaları zorunluluğu ortaya çıkıyor. Tabiî bu sorun iktidar sorunuyla da, iktidara giden yol sorunuyla da yakından ilgili. Rahşan Ecevit'in uzun konuşmasında en önemli yer tutan konu, örgütlenme ve siyasî çalışma tarzıydı. Ecevit, genel merkezden gelen raporların il, ilçe merkezlerinde çoğaltılarak "geleneksel komşuluk ilişkileri çerçevesinde" tartışılacağını ve oradan genel merkeze gelerek, "bütün partililerin politika oluşumuna doğrudan katılacağını" biraz nafile anlattı. Çünkü dinleyenlerin çoğu, konuşmadaki nefes aralarını kollayıp "Ecevit yalnız değilsin!" diye bağırmaya daha fazla istekliydiler.

DSP Mersin il ve ilçe yöneticilerinin bir kısmı da bu sorunun farkındalar. "Halk 'Ecevit'i biliyor. Bunu değiştiremeyiz. Ama burada somut politikayı bizler yapacağız. Sokak, kahve toplantılarıyla herkesi bu işin içine katacağız, düşüncemizi anlatacağız", diyor bir ilçe yöneticisi. Nuri Özdemir ise toplantıyı açış konuşmasını bitirirken şunları söylüyor: "İhsan Sabri Çağlayangil, Isparta konuşmasında 'mühür kimdeyse Süleyman odur, siz Süleyman'ın kim olduğunu bilirsiniz' demişti. Siz de Türkiye'de sosyal demokrasinin doğal önderinin kim olduğunu bilirsiniz arkadaşlar!" □

OKUMA İHTİYACI

Dışardakiler de içerdekiler kadar şikâyetçi...

Türkiye'nin hapisanelerinde, özellikle de politik tutuklu ve mahkûmların bulunduğu hapisanelerde koşulların "içerde" bulunanlar açısından hiç parlak olmadığı, resmen dile gelmemekle birlikte, Türkiye içinde ve dışında bilinen bir olgu. Yetkililerin "görüldü" damgasıyla dışarı çıkan bazı mektuplarda gördüğümüz birtakım cümleler, bu bakımdan belge niteliği de taşıyor. Bu mektupların, dışardakileri kaygılandırmama çabaları özellikle dokunaklı. Örneğin şöyle cümleler: "Burun kırığı, kolay kaynadığı için, sorun çıkarmadı... Solunumu engelleme, ağrı yapma gibi bir durum yok." Ya da şöyle: "O, kafama yediğim darbeden sonra sağ gözümde perdelenme ve kapanma oldu... daha sonra gözümdeki perdelenme kalktı ancak, görüş açısı bozuldu yani görüş eskisi gibi değil..."

Bunlar, doğruysa, yeterince ciddi durumlar. Ama biz şimdilik bu "fiziksel" boyuta girmeden, kitap, dergi ve genel olarak okuma üstünde durmak istiyoruz. Her birey, manevi varlığını neyle doyurmak istediğine kendisi karar vermek hakkına sahip olmalıdır. Ve bir insan öyle karar vermişse, **okuma** ihtiyacı, hastalığı olan bir kişinin ilaç alma ihtiyaca kadar kutsal sayılmalıdır.

Tarihimiz boyunca, kendi anlayışları dışına çıkan bir "okuma"nın tehlikeli olduğuna inanan zihniyet hep egemen oldu. Ama özellikle basın-yayın alanı içinde olanların, yani ne türden olursa olsun insan düşüncesini yayın yoluyla başka insanlara iletmeyi uğraş olarak seçenlerin, kendi yazdıklarından **bir kısım** insanın yoksun kılınmasını protesto etmesini beklemek, anlamsız bir beklenti olmasa gerektir. Kimileri, yapılan yayının kendilerine ulaşmamasından şikâyetçi; pek, yayımlayan, yayımladığının herkese eşit biçimde ulaşmamasından şikâyetçi değil mi? □

DEMOKRASİ TARTIŞMASI

Doğru Yol atakta

Doğru Yol Partisi hafta başında seçimle bir kurucu meclis oluşturulmasını, bu meclisin yeni bir anayasa yaparak ardından seçimlere gidilmesini önererek ilginç bir çıkış yaptı. Ama ne var ki Genel Başkan Yardımcısı Mehmet Dülger'in açıkladığı bu öneriye ilk olumsuz tepkiler sağdan geldi. ANAP Genel Başkanı Turgut Özal, sırf bu öneriyi değil, temelde DYP'yi ciddiye almadığını söylerken Milliyetçi Demokrasi Partisi Genel Başkanı Ülkü Söylemezoğlu, DYP'yi sosyal demokratlarla işbirliğiyle suçlamak ferasetini gösterdi.

Ülkü Söylemezoğlu'nun bu dehşetengiz suçlaması, DYP Genel Başkan Yardımcısı Mehmet Dülger'in "Türkiye'de önemli ağırlıkta sosyal demokrat gruplar var. Bu gruplar eğer parti olabiliyorlarsa büyük prensiplerde mutabakat sağlamak kaydıyla bir işbirliği düşünebiliriz. Yeter ki oyla gelip oyla gitmek esas olsun" demesinden kaynaklanıyordu. Soldan ise **YeniGündem** baskıya girdiği sıraya kadar ne bir ses ne bir nefes çıkmıştır.

DYP, Türkiye siyasi hayatında alışık olmadığımız bazı kavramları gündeme getiriyor. Anayasanın bir "millî uzlaşma" metni olması gerektiğini söylüyor; şimdiye kadarki anayasaların, anayasayı yapacak iktidara sahip olanlarca toplumu tektarâflı empoze edilen "otoriter" metinler olduğunu ima ediyor. Gerçekten de bu dönemde Anayasa, üzerinde bütün tarafların tartışması gereken (taraflardan bir tartışılmamasını savunsa da) **ana** sorundur. DYP'nin son çıkışı, bir **tartışma** çağrısı olarak önemli; aynı zamanda, **gerçekten** "tartışma"ya, yani başkasının önerebileceğini benimsemeye **açık** olduğunu ima etmesiyle daha da önemli. □

Cumhuriyet'in dünkü (9 Ocak, 1986) sayısında 1982 Anayasası'nın bir **olgu** olsa da bir **yazgı** olmayacağı saptaması, DYP'den gelen çağrıya yerinde bir cevaptı. Cindoruk'un sözünü ettiği "millî uzlaşma"yı gerçekleştirmemizin ölçüsü, aynı zamanda 1982 Anayasası'na -Cumhurbaşkanının seçim öncesi bir konuşmasında "demokrasi" kavramıyla birlikte kullandığı deyime paralel olarak- ne kadar "müstahak" olduğumuzun da ölçüsü olabilir. □

ESNAF VE SANATKÂR

Tiyanşan niye celâllendi?

"Biz burada tampon görevi yapıyoruz... Bana teşkilâtım zaman zaman sorar: Türk-İş'in devamlı sesi şöyle çıkıyor, böyle çıkıyor, bizim sesimiz niye çıkmıyor, diye. Biz söyleyeceğimizi lüzum geldiği zaman, lüzum geldiği masalarda, lâzım gelen yerlerde açıklıkla söyleriz. Ama her söylediğimizi gazetelerde yayınlatarak ülkeyi paniğe sokmakta yarar görmüyoruz. Bu bizim kendimize göre bir ağırbaşlı metodumuzdur. Bazen bizi gazeteler tahrik ederler sualleriyle. Efendim şuna, şuna çatmayacak mısınız? 'Esnaf kepenk kapatıyor' demeyecek misiniz? Biz meselelerimizi reisicumhurla, parlamentoyla konuşabiliyorsak, meselelerimizi bizi yönetenlere iletme görevini yapıyor oluruz. Ama o kapılar bize kapanır da bizi dinlemezlerse, bizim söylediğimizi duymazlarsa o vakit gazeteler aracılığıyla birtakım feryadı yaparız..."

Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonu Başkanı Hüsamettin Tiyanşan, bu sözleri kendisiyle 12 Aralık 1985'te yaptığımız görüşmede söylemişti. Tam bir yıl sonra ise gazetelere "birtakım feryadı" iletmeye başladı. "Feryadın" nereden çıktığı, esnaf ve sanatkârlar örgütleri içinde hâlâ tartışılıyor. Gerçi esnaf ve sanatkârlar kitlesi, ekonomik olarak gerçekten iç açıcı bir durumda değil, bunu herkes biliyor. Fakat esnaf ve sanatkâr topluluğunun kepenk indirmek, kontak kapatmak gibi hareketlere yönelme geleneğinin olmadığını da esnaf örgütü yöneticileri herkesten iyi biliyorlar. Hüsamettin Tiyanşan da bunu biliyor.

Öyleyse bu çıkış niye? En yaygın yorum, Şoför ve Otomobilciler Federasyonu Başkanı Mesut Can'ın ki: "Hüsamettin Bey hiçbir zaman boykot yaparız filan dememiştir. Basın saptırmıştır..." Mesut Can, kontak kapamanın gereksiz olduğunu hükümetin zirve toplantıları düzenleyerek esnafın meselelerine "imkânlar nispetinde yardımcı olunduğunu" söylüyor. O halde, boykot lafları etmeye gerek yok.

Hüsamettin Tiyanşan'ın karşısına son genel kurulda genel başkan adayı olarak çıkıp kaybeden Ankara Esnaf Birlikleri Başkanı Fehmi Genç daha sert konuşuyor: "Hüsamettin Bey'in teşkilâtıyla istişare etmeden ettiği laflar bizi bağlamaz." Fehmi Genç, esnaf örgütlerinin yapacakları şeyin "kendi kapasiteleri içinde esnafın meselelerini zamanın idarecilerine aktarmak"la sınırlı görüyor. Zaten mesele de galiba bu "meseleleri aktarma" konusunda tıkanmış görünüyor. Hüsamettin Tiyanşan "Türkiye'yi yerinden oynatırız" tehdidini "hükümet bizi dinlemezse" şartıyla savuruyor. Bütün yöneticiler, "hükümetle görüşebiliyorken ne lüzum var böyle laflara" diyorlar. Ama ANAP hükümeti kurulduğundan beri "hükümetle görüşme" imtiyazı esnaf ve sanatkâr topluluğunun başına bela oluyor. Zamanında ANAP'ın Ankara Belediye Başkanı adaylığına soyunan Fehmi Genç, gerek ANAP Ankara Milletvekili Alpaslan Pehlivanlı aracılığıyla, gerek kendi başına hükümet zirvesiyle doğrudan doğruya ilişki kurma imtiyazına sahip. Tiyanşan da, Fehmi Genç'in bu temaslarını "teşkilâtı bağlamayan girişimler" olarak eleştiriyor. Fakat şimdilerde, muhalefet dozunu artıran Tiyanşan ve konfederasyon hükümetle ilişkisizken, Fehmi Genç geçen hafta içinde Özal'dan bir randevu daha almıştı.

Sonuçta, "Türk esnaf ve sanatkârının" kontak kapatıp eski AP milletvekili Tiyanşan'ın muhalefet dozajını artırıp belki biraz daha "DYP"li görünmeye başlaması ise ihtimal dahilinde...□

Tampon— Boykot sevmeyen Tiyanşan.

BASIN'dan

Evren'in demeçleri üzerine

Basında 12 Eylül'den bu yana ilk kez Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in kimi konulardaki görüşleri üzerinde eleştiri yazıları yer aldı.

30 Aralık günlü **Tercüman**'da Nazlı Ilıcak, "Cumhurbaşkanı Evren tarafsız mı?" sorusunu ortaya attıktan sonra şöyle devam etti:

"Bu soruya hem 'Evet', hem de 'Hayır' cevabını vermek mümkün. Evren'in ANAP ile SHP, Özal ile İnönü arasında bir tercihi yoktur. Belki, nisbeten uyumlu davrandığı için Anavatan'a biraz daha yakındır, o kadar.

Ama 'eski' ile 'yeni' rekabetinde Cumhurbaşkanı'nın kesin bir tavrı vardır. Nitekim çeşitli olayları hep 12 Eylül penceresinden yorumlaması bunun açık bir göstergesidir. 'Eski'nin siyasi hayatımızda yeralmaya ve bazı 'yeni' siyasi partilerin de, 'eski'yi överek demokrasi açısından puan toplama çabasına girmeye başlamasıyla, Evren ister istemez bitaraflığını kaybetmektedir. Evren, Demirel'den dolayı DYP'ye, Ecevit'ten dolayı DSP'ye karşıdır. (...)

Cumhurbaşkanı Evren, tarafsız çizgisini muhafaza etmek istiyorsa, 'eski', 'yeni' çatışması içine girmemeli, 12 Eylül'ün yorumlanmasını tarihe bırakmalıdır."

KİLİT VURMAK

Oktay Akbal, aynı gün **Cumhuriyet**'teki köşesinde Evren'in Kahramanmaraş'ta yaptığı konuşmada "Kimlerin ağzına kilit vurmuşuz?" dediğini belirttikten ve "Bu, bir sorudur, bizlere yöneltilmiştir" dedikten sonra şunları yazdı:

"Çekmecemi açtım, yayımlanmamış, yayımlanamamış birçok yazımı gördüm. Niye öyle olmuş? Yazı işlerindeki arkadaşlar o günün koşulları içinde 'sakıncalı' bulmuşlar. İkide bir, yetkili makamlardan telefonla uyarılar gelmiş. Falanca kişinin şu yazısı hoşumuza gitmedi, biraz dikkatli olun, yoksa gazeteniz yine kapatılır! Nitekim 'Cumhuriyet' 12 Eylül'den sonra kaç kez kapatıldı, okurlarımız anımsayacaklardır.

Kimin ağzına kilit vurulmuş? Anayasa taslağını eleştirdiğim, bir yazımda da böyle bir taslağa Türk halkının oy veremeyeceğini yazdığım için iki kez Askerî Mahkeme'de yargılandığımı, ikincisinde ise üç ay hapisle cezalandırıldığımı ve bu cezayı Sağmalcılar Cezaevi'nde çektiğimi nasıl unutabilirim?"

Akbal, *"Hemen hepsi kendi alanlarında tanınmış, değişik görüş ve eğilimdeki kişiler gözaltına alınmış, tutuklanmış, mahkûm olmuş, pek çok kez sorgulara çekilmişlerdir"* diyerek ve Barış Derneği, Dilekçe Davaları'nı andıktan sonra yazısını şöyle sürdürdü:

"Demek ki pek çok kişinin, pek çok aydının, gazetecinin, düşünürün ağzına kilit vurulmak istenmiştir. Dürüst bir yurttaş, bir aydın olarak böyle bir 'kilit vurulmasını' içlerine sindiremeyenler her türlü cezalandırmayı göze alarak, yasalara olabileceği kadar ters düşmeden toplumu aydınlatmak, bilinçlendirmek işlemini sürdürmeye çalışmışlardır yine de..."

"SAKINCALI OLABİLİR"

İlhan Selçuk, 1 Ocak günlü **Cumhuriyet**'te başka bir nokta üzerinde durdu:

"Cumhurbaşkanı Sayın Evren, birkaç gün önce Kahramanmaraş'a gitti; halk karşısında kürsüye çıktı; cebinden kâğıtlar çıkardı; Kuran'dan 'sure'ler okuyarak Alevi-Sünni yurttaşlar arasında yakınlaşma sağlamaya çalıştı; ama iyi niyetle konuşan Sayın Evren, nasıl bir yol ve yöntemin kapısını açmıştır?

Yarın bir başka Cumhurbaşkanı televizyona çıkıp başka sureler okuyarak faizin haram olduğunu savunursa ne olacak?

Sayın Evren'in bütün davranışlarında Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel ilkelerine herkesten çok özen göstermesi gerekiyor. Kimi zaman iyi niyetli bir davranışın sakıncalı bir yol açabileceğini de hesaba katmak gerek..."

"HAKSIZ DEĞİLDİR"

Mehmet Barlas, 2 Ocak günlü **Milliyet**'teki başyazısında aynı konuyu ele aldı:

"(Evren), insanlık âlemine daha uygar ve daha anlayışçı bir yol olarak sunulan İslam dininin, aradan bin yıl geçtikten sonra, mezhep ve tarikat ayrılıklarına dayalı bir kavganın gerekçesi olmaması lazım geldiğini söylemiştir... Daha doğrusu, nüfusu 50 milyonu geçen Türk ulusunun, bu kavgaların dışında kalması gerektiğine işaret etmiştir. Bu düşüncelere katılmamak mümkün müdür? (...)

Aynı şekilde, Evren'in '12 Eylül'e ve sonrasına dönük düşüncelerine katılmalıyız."

Alârm çanı çalanlar

"Toplumlar sadece 12 Eylül öncesinde görüldüğü tarzda bölünmezler. Halkın yaşam şartlarına kayıtsız iktidarlar toplum kazanını, hele ayrıcalıklar da katarlarsa, yavaş yavaş ve sonra daha kuvvetle fokurdatmaya başlarlar. Bu fokurtunun sesini duymak, belki başka ayak seslerini duymaktan daha fazla ustalık ve dirayet, basiret isteyen bir hususdur. Çünkü bunun tecrübesi bizde pek yoktur.

Onun için, geniş kütlelerin nabzını ellerinde tutan Türk-İş ile Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonu'nun yükselttikleri alarm seslerine hiç kimse kulağını kapamamalıdır. Yoksa bir gün, gene pek geç olabilir."

Metin TOKER
(Milliyet, 29.12.1985)

★

"Türkiye niçin gün geçtikçe daha yaygın bir görgüsüzlük ormanına dönüşmektedir?

Buna benzer bir dönemi, İkinci Dünya Savaşı'nın ortalarından 50'lerin başlarına kadar yaşamış, topraktan ticarete ve vurgunculuğa geçişi hacıağalık diye niteleyerek işin içinden çıkmıştık. Şimdi, bunalımları durdurmak amacıyla geçici çözüm adı altında getirilmiş bir önlemler paketi, koskoca bir toplumun üzerine çöreklenmiş durumdadır. En büyük özelliği de, kendi yarattığı bir kavramı en başta yine kendisinin yıkmakta oluşu: Ortadirek, kıytırık vergi iadeleri ile milyarlık piyangolar arasında şaşkınca bocalarken, üçbuçuk metrelik çelenkleri ve 150 metrelik kuleleriyle yeni bir düzen geliyor.

Buna 'çağdaşlaşma' diyebilirdiniz, eğer toplumların yapısında korkunç uçurumlar yaratmanın, ilişkileri ve değerleri yerle bir edip insanları yozlaştırmanın adı çağdaşlaşma olsaydı..."

Mümtaz SOYSAL
(Milliyet, 31.12.1985)

İNCİLER

SODEP'li yeni milyarderimizi Maliye Bakanı'mız da kabul etmişler. Şaşar mısınız?

... Acaba o para yığını, etini sattığını iftiharla söyleyen bir yosmanın "kabaları" kadar müstehcen değil mi idi?

Ergun GÖZE
(Tercüman, 4.1.1986)

★

Bu millet uyanmalı,
Allah'a dayanmalı.
Cihâd yolunu seçip,
Al kana boyanmalı.
...
Uyanın Müslümanlar!
Dayanın Müslümanlar!
Allah'ın boyasıyla,
Boyanın Müslümanlar!

Mustafa YAZGAN
(Millî Gazete, 5.1.1986)

★

"Hepimiz, herkes, sanayici, tüccar, politikacı, öğrenci, memur, işçi, çiftçi ve köylü, herkes, hepimiz, siz ve biz artık bir şeyde kesinlikle birleşmiş bulunuyoruz:

— ...Özal'ın ayranı ekşidir.

Karşımızda ise artık sadece o vardır. Biz ne dersek diyelim, ne kadar ağlayıp sızlarsak sızlayalım, bardağı uzatıp hâlâ ısrar ediyor.

— ...Hayır tatlıdır, için bakalım bir daha..."

Güngör YERDEŞ
(Bulvar, 30.12.1985)

EGE EKİCİ TÜTÜN PİYASASI

Üreticiler suskun ve dertliydiler

Ege ekici yaprak tütün piyasası, 6 Ocak günü Maliye ve Gümrük Bakanı Kurtcebe Alptemoçin tarafından açıldı. Bakan, bu yıl Tekel'in tüccar gibi piyasaya gireceğini ve ilk kez başfiyat uygulanmadan, grad usulüne göre alım yapılacağını söyledikten sonra A grad tütünün 1735 liradan alınacağını açıkladı.

Bakana göre Tekel "iyi tütüne iyi para" verecekti. Oysa her yılki senaryo bu yıl da tekrarlanmış, 115 bin ton olarak gerçekleşmesi beklenen rekoltenin yaklaşık dörtte üçünün bağlantısı tüccar tarafından yapılmıştı bile. Türkiye Ziraat Odaları Birliği Başkan Vekili Reşit Kurşun, piyasa açılmadan tütün alımsatımının yasaklanmasına karşın, rekoltenin 75 bin tonunun sözlü bağlantısının yapıldığını belirtiyordu...

Gazipaşa'daki tütün işletmesinde düzenlenen açılış töreninden sonra Bakanın başını çektiği konvoy, dünyanın en kaliteli tütününün yetiştiği Cumaovası'na hareket etti. Buradaki üretici, tütünlerinin büyük bölümünü tüccara satmış olmakla birlikte, şaşkındı. Bakan konuşurken Dereköy, Akçaköy ve Tekeli'den gelmiş yüzlerce üretici kendilerini dinleyecek birilerini arıyorlardı suskun suskun... Sorulduğunda, "Özal bizi tüccarla karşı karşıya bıraktı. Üreticinin yanında değil, karşısında oldu. Birçoğumuz gelecek yıl tütün ekmeyiz gayri" diyorlardı.

Konvoy Akhisar'a vardığında, törenin düzenlendiği hükümet alanının bir kısmının boş ve üreticinin yine suskun olduğu görüldü. "Türkiye'nin en bilinçli tütün üreticisi" olarak bilinen Akhisarlı üreticiler, bakan konuşmasına başlayıp da A grad tütünün fiyatını 1735 lira olarak açıklayınca, bakanı alkışladılar. Ancak B grad tütünün 885, kapa tütütünün 250, duble kapanın 60 liradan alınacağını açıklayınca alanı yoğun bir sessizlik kapladı. Üretici, A grad tütün için verilen 1735 lirayı başfiyat sanmıştı. Oysa bu tütünü herkes yetiştiremediğinden, ürünün çoğu B grada verilen 885 liradan gidecekti. Tüccar biraz daha fazla veriyordu ama, o da aldığı tütünün büyük bir bölümünü ıskartaya çıkarıyor, bunun için para ödemiyordu. Az sayıda aile iyi kalite tütün yetiştirebiliyordu. Kalitesiz tütün yetiştirenler Tekel'in verdiği çok düşük fiyata boyun eğmek zorunda kalıyorlardı.

Aynı senaryo— Üreticiler önce alkışladı, sonra duruldu.

Piyasa bir kez daha aynı senaryoyla açılmış, bakan ve beraberindekiler piyasa açmanın yorgunluğunu üzerlerinden atmak için Akhisar dışındaki Mobil Restoran'ın yolunu tutmuşlardı... □

ZİRAAT ODALARI BİRLİĞİ

"Hesap adamı" çiftçiye doğru

Ziraat Odaları Birliği Genel Sekreteri Güngör Kaya, "hükümetin çiftçiyi hesap adamı olmaya zorladığına" inanıyor. Ona göre, tarım ürünlerinin kesin taban fiyatlarının yeni bir uygulamayla 1986 yılı başında ilan edilmesi, çiftçileri "Hangi ürünü ekersem kaça mal olur, ne kadar kâr getirir" diye hesaplar yapıp karar almaya zorluyor. Gübredeki sübvansiyonun da kaldırılmasıyla, hiçbir yönlendirici, teşvik edici mekanizma kalmamış durumda. Yeni taban fiyatı sistemi ile birlikte "çiftçi her şeye, kasketini önüne koyup **kendi başına** karar vermek durumunda. Bunu da bilinçli yapabilmesi mümkün değil. Çiftçinin eğitimi yok. Hangi mahsulden zarar gördüyse, hangisi kâr etmediyse başka bir mahsule kayacak. Tek karar verme ölçütü bu. Bunu da bilinçsiz yapınca, mesela pamuktan sebzeye kayınca, esas sebze üreticisi de zarar görecek."

Ziraat Odaları Birliği, çiftçiyi "milletin gerçek efendisi" olarak, önemli bir "teşebbüs erbabı" olarak görüyor. Fakat, Özal hükümetinin oluşturduğunu söyledikleri "hesap adamı çiftçi" tipine razı değil. Örneğin, taban fiyatlarının yıl başında kesin olarak değil, "avans fiyat" olarak açıklanmasını istiyorlar. Böylelikle çiftçi yıl başında avans fiyatlarla bir miktar yönlendirilecek, fakat piyasa dengeleri içinde bir ürün çiftçi açısından zararlı hale gelirse, avans fiyat biraz oynatılıp bu zarar karşılanacak. Özal hükümetinin taban fiyatlarını peşinen ilan etmesi ise, her türlü destekleme mekanizmasını ortadan kaldırma amacına yönelik. Ziraat Odaları Birliği, içine tam anlamıyla sinmeyen bu politikanın etkilerini zayıflatmak için fazla bir şey yapmıyor. "Çiftçinin toprağını terketmeyeceğine, ama ekmeyip boş bırakarak şehirlere akacağına, bunun da hem ekonomiye, hem de asayişe olumsuz etkide bulunacağına" işaret ederek üst düzeydekileri etkilemeye çalışıyor. Alman Çiftçiler Örgütü ile giriştikleri 800 milyon markhk "Tatbikatta Eğitim" programı ile çiftçinin eğitim düzeyini yükseltmeye yönelik bir pilot projeye girmiş durumdalar. Güngör Kaya gülüyor: "İngiltere'de 152, Almanya'da 100 yıl önce başlayan bu uygulama bizde yeni başlıyor." Bir de (6 Ocak günü Nevşehir'de patates üreticileriyle görüşmede olduğu gibi) il il dolaşıp çiftçilerin dertlerini dinliyorlar. Genel Sekreter Güngör Kaya şöyle diyor: "Biz konuştuğumuz zaman politika oluyor. Biz de gidip toplantı yapıp çiftçileri dinliyoruz, onlara kimse bir şey diyemiyor!" □

Güngör Kaya— "Konuştuğumuz zaman politika oluyor."

BARIŞ DERNEĞİ SANIĞI

Özek, onur üyesi seçildi

Nobel Barış Ödülü'nün 1985'te kime verileceği sözkonusu olduğunda, adaylar arasında Barış Derneği de vardı. Barış Derneği ödülü kaçırdıysa da, Barış Derneği Davası sanıklarından Prof. Metin Özek yine de kazandı:

1985 Nobel Barış Ödülü'ne değer bulunan Uluslararası Nükleer Savaşa Karşı Doktorlar Birliği'nin Federal Almanya örgütü, 1 Haziran 1985 günü yaptığı toplantıda, katılan üyelerin oybirliğiyle Psikiyatri Profesörü Metin Özek'i onur üyeliğine kabul etmişti. Bu durumda Prof. Özek, birliğin yeryüzündeki 145 bin üyesinden biri olarak, aynı zamanda Nobel'i de kazanmış sayılabilirdi.

Cezaevinde bulunduğu için onur üyeliğine alındığından haberi olmayan Metin Özek, Nobel Ödülü'nün verilmesinden sonra birliğe bir tebrik mektubu göndermişti. Birliğin Federal Almanya Örgütü Başkanı Till Bastian, mektup eline geçince Özek'in onur üyeliğine seçildiğinden haberi olmadığını anlayarak bir karşı tebrik gönderdi. Meslektaşı Till Bastian, mektubunda Özek'e teşekkür ediyor ve şöyle diyordu:

"Tebrikler sizin için de sözkonusu, çünkü örgütümüz sizi 1.6.1985 tarihli toplantısında oybirliğiyle onur üyeliğine kabul etmiş durumda. Anlaşılan bu konudaki mektubum elinize geçmemiş." Mektubun devamında, "yakında Nobel Barış Ödülü'nü birlikte kutlama dileği" yer alıyordu. □

Sermaye genç yöneticilere kapısını araladı

İş âleminin 'Jön' Türkleri

Büyük-küçük şirketlerin tepelerinde, iş hayatının zirvelerinde 30 yaş dolayındaki gençlerin dolaşması, artık sıkça rastlanan bir görüntü. Kendilerine özgü iş anlayışları, hayat tarzlarıyla dikkat çeken genç profesyonelleri, hem Türkiye ekonomisinin her şeye rağmen ulaştığı gelişme aşaması hemde son yılların değişimleri yarattı.

"Bugün Suudi Arabistan'ın bir çölünde eliyle pilav yiyebilen, yarın bir Avrupa kentinde Brandenburg konçertolarını dinleyebilen elemanlar arıyoruz."

Çok genç yaşından beri Koç Holding'de önemli görevler yapan, şimdi de Personel, Endüstri ve Halkla İlişkiler Koordinatörü olan Tuğrul Kutadgobilik, son beş yılda özellikle göze çarpan bir olgu haline gelen "genç işadamları" konusunda görüşme isteğimize, telefonda, bu cevabı verdi.

"Genç işadamları..." İngilizce'de türetilen deyimle YUPI'ler, yani "genç, kentlileşmiş profesyonel bireyler" (young urban professional individuals). Son yıllarda Türkiye'de bu kavrama uygun bireyler görüyorsunuz. Sözgelişi havaalanında Ankara uçağını beklemektesiniz. Lacivert takım elbiseli değilse lacivert "blazer" ve gri pantolonlu, ellerinde hiç kullanılmamış duygusu veren gıcır gıcırlıkta bond çantalar, traşlarının teraveti uzaktan farkedilen, saçı başı düzgün genç adamlar görüyorsunuz çevrenizde. Ya da gene son yıllarda ortaya çıkan ve sayıca artan lokantalarda benzer insanlara rastlıyorsunuz, genellikle Fransızca adlı yemekler yerken.

Bunun yeni ve ilginç bir olgu olduğunu, Türkiye'nin ekonomik biçimlenişine önemli de olabilecek yeni bir yapı getirdiğini, dolayısıyla uzun vadeli ve genel toplumsal sonuçları olduğunu düşünüp dergide işlemeye karar verdikten sonra, gene ilginç bir durumla karşılaştık. İş çevrelerinden çeşitli kişilere telefon edip bu konuda görüşmek istediğimizi söylüyorduk. Telefonun öbür ucundaki, "Ha, onlar mı, evet..." diye hiç yadırgamadan ve duraksamadan cevap vermeye girişiyordu. Demek ki, hiç değilse o çevrede, göze çarpmış, üstüne düşünülmüş bir olaydı bu.

Genç "executive"ler, "manager"lar, dünya kapitalizminde o kadar yeni bir kategori sayılmazlar. Yakın dönemde kapitalizmin gelişmesi, her türden teknik bilgiyi son derece önemli bir düzeye yükseltti. Bu bilgiyi iletmekte başarılı olan birtakım öğrenim kurumlarında başarılı olmuş gençler, daha sonraki iş hayatlarında da başarıyı az çok garantiliyorlar. İş bilgisi giriftleşiyor, rekabet koşullarını aşma çabası, uzmanlaşmanın incelmesini körüklüyor. Böylece, aileden zengin veya sermaye sahibi olmayan insanlar, bu eğitim imkânlarına kavuşmuşlarsa (ki bu da çok zaman maddi imkân gerektiriyor elbette), iş hayatında belirleyici konumlara yükselebiliyorlar.

Batı ülkelerinde bu durum mülkiyetin klasik tanımında bir değişiklik yapmayı gerektirir boyutlara erişti. Somut işin yürümesi, kararlar ve uygulamalar çerçevesinde, mülk sahibi olmayan menecerler, mülk sahiplerinden daha belirleyici oluyorlar. Buna ek olarak, mülk sahibi olmamaları, kapitalizmin mantığı dışına çıkmalarını gerektirmiyor. Tersine, belki de bu mantığı şimdiye kadar en rasyonel biçimine getirenler onlar. Gene Batı kapitalizminin boyutlarının büyüklüğü düşünülürse, menecerler ve mülk sahipleri arasında tüketim düzeyinde uçurumlar olmayabiliyor. Çünkü tüketim sonuçta bir bireyin fiziksel yapısıyla sınırlı ve

---

Serozan: 23 yaşında, "yükselmeye geldi"

"Önce iş, sonra öteki hayatım"

Zerrin A. Serozan Koç Holding'te Halkla İlişkiler Bölümü'nden 23 yaşında bir yönetici. Yurt dışında okumuş ve iletişim mühendisliği alanında şirket çevresinde oldukça fazla "gelecek vaat ettiği" söyleniyor.

— Şirketteki yaşlı kuşakla aranızda nasıl bir farklılık hissediyorsunuz?

— Şimdi halkla ilişkiler Türkiye'de çok yeni bir konu. Başka bir konu olsaydı arada bir çelişki olabilirdi. Ama benim konumda ben bu böyle olsun dediğimde benden çok daha yaşlı bir yönetici "Hayır olmasın" demiyor.

— Koç Holding'te veya başka bir şirkette yükselmeyi düşünüyor musunuz?

— Ben kendim çok azimli bir insanımdır. Girdiğim yerde kalmak ve girdiğim yere hiçbir şey verememekten hoşlanmam. Yani bir şeyler vermek, kendiliğimden bir şeyler katmak ve kendim ilerlemekten hoşlanıyorum. Mesela ben buraya girdiğimde Tuğrul Bey'le (Kutadgobilik) görüştüm ve ona da söyledim, "Ben burada ilerlemek ve belli bir yere gelmek istiyorum" dedim. O da bana "ilerde yönetici yapmak amacıyla seni işe alıyoruz" dedi.

— İşe giren ve yetiştirme programlarına alınan herkes için bu durum sözkonusu mu?

— Evet. Yetiştirme programı herkes için bu grupta yönetici adaylarını çıkarmak amacıyla düzenleniyor. İlerde yönetici olacakları seçmek için. Her sene bizde personel değerlendirmesi yapılıyor, artı ilk işe girişte altı ay bir deneme süresi veriliyor. Sonra yetiştirme elemanları çok değişik alanlarda deneniyor.

— İş hayatınızla şirket dışı yaşantınızı nasıl dengeliyorsunuz?

— Her şeyden önce şirket gelir; ikinci hayatım şirketten sonra gelir. Yani benim bir programım olduğu halde bana şirket cumartesi pazar da çalışmak zorundasın dese, benim ne işim olursa olsun ben o işi yüklenirim.

— Galiba ABD'de Baba Ford'un bir sözü vardı, "benim elemanlarım benim marketlerimden alışveriş yaparlar, benim arabalarıma binerler, benim televizyon yayınlarımı izlerler, sürekli benim şirketimi düşünür ve benim kurduğum dünyada yaşarlar" gibi bir şey. Sizin söylediğiniz de buna benziyor. Bu durum kişinin bütün benliğini şirkete vermesi olmuyor mu?

— Hayır. Tam olmuyor, çünkü bir yerde görevi yaptıktan sonra öteki hayata başlayabiliyorsunuz. Ben buradaki görevimi bitirmeden öteki hayatıma başlayamam.

Serozan'ın amacı işinde hep ilerlemek.

— Şirket işiniz bittiği zaman "öteki hayat"ta ne gibi uğraşlarınız oluyor?

— Tiyatroya gidiyorum, kitap okuyorum, ama çoğunlukla halkla ilişkilerle ilgili filan kitaplar geliyor, onları takip ediyorum. Spor yapıyorum. Kayağa gidiyorum, ata biniyorum.

— Son yıllarda şirket yönetimlerindeki gençleşmeyi nasıl değerlendiriyorsunuz?

— Bir genci sen genel müdür olacaksın diye hemen alıp genel müdür koltuğuna oturtmak doğru değil. Çünkü bir tecrübe sahibi değil, fikirleri çok yeni fikirler olabilir, ama bu demek değildir ki her şeye sahip. Çünkü o fikirler denenmemiş fikirler, dolayısıyla alt seviyeden yetişerek gelmek çok daha yararlıdır. Elbette ilerde bu koltuklar bizim olacak.

— "Benim öncelikle işim Koç'tur" diye özetlenecek düşünce tarzı yalnız sizde mi, yoksa bütün personelde mi hakim?

— Koç için yüzde yüz.

— Yani bu "Ben Koç'suz yaşayamam" gibi bir şey mi?

— Hayır, yanlış anlaşılmasın, bana bir görev verildiyse ben onu tam olarak yapmak zorundayım. Bu durumda da insan, hayatındaki bazı prensipleri değiştirmek zorundadır. O zaman insan hayatında öncelikle görev gelir. İlerde evlensem dahi işimden ayrılmayı asla düşünmüyorum. Benim için çalışmak çok büyük bir zevk ve beni aynı şekilde tatmin edecek başka bir uğraşın olacağına inanamıyorum. Yani evlilik de işin yanında ikinci planda kalır, eğer kalmıyorsa zaten birinden birini tercih etmek lazım. □

menecer iki istakoz yediğinde mülk sahibi sekiz istakoz yiyemiyor.

Dolayısıyla dünya kapitalizminin YUPİ'leri, daha çok kendi imkânlarıyla kendi işlerini kuran ve patron olan kişiler. Bu özellikle Avrupa'da böyle. Amerika'da, iş yöneticisi (menecer), mühendis ve son türden girişimci kapitalist olarak üç ayrı kategoride ortaya çıkıyorlar. Değişik ülkelerde değişik adlar takılmış YUPİ'lere. Amerika'da ayrıca YAP (Young aspiring professionals), yani genç hırslı profesyoneller de deniyor. İtalya'da "Üç S" adı verilmiş: "Para", "Başarı" ve "Spor"un baş harfleri oluyor bu üç S. Fransa'da ise NAP demişler. Üç şık semtte oturmalarını ima ediyor ("Neuilly", "Auteuilly", "Passy"). Güngör Uras'ın anlatımıyla, sınır tanımaz bir kapitalizme katkıda bulunmak, su katılmamış bir bireycilik ve artan bir sağ görüş, YUPİ'lerin ortak özellikleri. Ama kural olarak hepsi eski solcu. YUPİ'leri tanımlamanın tek ölçüsü kazançları değil. Yüksek gelirin yanı sıra yüksek yaşamayı da bilmek gerekiyor.

Batı'da bilgisayarların gelişmesi, akla gelmedik alanlarda yeni ihtiyaçlar yaratıyor. Seramik sanayiinden mutfak, banyo musluklarına kadar çeşitli nesnelerin üretiminde bilgisayar yüksek derecede bir **dakiklik** sağladığı için, bu tür teknolojiyi düşünüp akıl eden ve bilgisayar teknolojisiyle gerçekleştirmenin yolunu bulan kişi, büyük yatırımlara girmeden büyük paralar kazanabiliyor. Nitekim Amerika'da Apple bilgisayar şirketinin ve kurucusu Wozniak'ın başarıları yıllarca dillere destan olmuştu. Sonunda şirket çöktü, hattâ "yılın fiyaskosu" ilân edildi. Ama patron da cebine yaklaşık iki milyar dolarlık bir fiyasko koyarak başka bir iş kurmak üzere ufukta kayboldu.

Batı ülkelerine göre Türkiye'de "genç işadamı" tipi oldukça yeni sayılır. Ama **ne kadar** "yeni?" Ayrıca, ne kadar **kalıcı?** Burada bir de ayrım yapmak gerekiyor. Bir, babadan kalma işin başına geçen genç -ve okumuş- işadamı var, bir de mülkiyette payı olmaksızın, bizim bu sayıda incelediğimiz şekilde profesyonel menecer olan işadamı. İlk kategori de ilginç, çünkü tarihimizin şu döneminde iki kuşak arası fark daha belirgin. Ama ikincisi buna göre, doğal olarak, daha radikal bir değişimin göstergesi.

Evet, Türk YUPİ'leri ne zaman ortaya çıktılar. Bu konuda, görüşüne başvurduğumuz kimselerin yorumları farklı. Ama bu yorum farkları, biraz da konularına bağlı. Örneğin Tuğrul Kutadgobilik, Koç Holding bağlamında eskiden de gençlere imkân verildiğini, ama belirleyici değişimin seksenlerde görüldüğünü doğruluyor. Genborsa Genel Müdürü Tuncay Artun, yetmişlerin sonundaki iş hacmi büyümesine bağlıyor. Arif Ziya Tosya da, "aslında bu yeni başlamadı. 80 öncesinde başlayan bir süreç" diyor. Bütün dinlediğimiz olguları biraraya getirdikten sonra, biz de seksenleri dönüm noktası olarak almanın doğru olduğuna karar verdik. Benzer durumlar daha önce de yok değil, ama genel yöneliş bu döneme rastlıyor.

Türk-Henkel Genel Müdürü Can Paker'e göre de, bu tür bilgilerle donatılmış insanlar daha önceleri vardı, ama patronları onları muhasebeci gibi çalıştırıyordu. Seksenlerin konjonktürü, bu insan tipine o zamana kadar elde edemediği bir imkân sağladı.

Nasıl ortaya çıktılar?

Yukarıdaki soruya birkaç ayrı zaman, birkaç ayrı yapı içinde bakarak cevap vermek gerekiyor. İlkin en uzun vadeli "**trend**"i ele alalım: Evrensel kapitalizmin kendi gelişme mantığının bir sonucu sözkonusu. Türkiye'de kapitalizm "kendine özgü" bir yapıyı koruyabildiği sürece, bu evrensel mantığın bir ölçüde dışında kalabilmişti. Gene de şunu söylemek gerekir: Bizdeki bu değişimde o evrensel mantığın içten çok dıştan zorlamasının payı var. Bu zorlamayla karşılaşılmasa, değişime gidilmeyebilirdi. Öte yandan, örneğin Tuğrul Kutadgobilik, Türkiye'de kapitalizmin bu değişime ayak uyduracak birikimi şimdiye kadar sağladığını düşünüyor.

Dolayısıyla, daha kısa dönemli bir "konjonktür" sorunu burada önem kazanıyor: Gümrükle korunmuş, parası konvertibl olmayan, mamul ithal edip tarım ürünü ihraç eden, iç pazarda istediği gibi çalışan, devletle asalak ilişkiler içinde bir kapitalizm. Dünya krizi ve iç tıkanıklık bu gidişe bir "dur" komutu çakınca, Türkiye'nin işadamları birdenbire kendilerini kapitalizmin evrensel sorunlarıyla yüzyüze buluyorlar. Birçoğu, buna hazır değil. Pazarlama sorunundan, planlama sorununa, ayrıca da yabancı dil bilgisi gibi hem çok basit görünen, hem de pratikte son derece önemli sorunlar var karşılarında. O zaman, bu tür bilgilerle donanmış eleman aramaya başlıyorlar.

İşte, konuya ağırlık vermemizin nedeni de bu. Çünkü ekonomik hayatta yeni tip adamların türemesi yüzeysel bir olay değil. Bir mühendis tipinin istihdamıyla açıklanacak şey değil. Ekonomik biçimlerin uğradığı yapı değişikliğinin gözle görünür dışavurumu, lacivertli ve bond çantalı bu genç adamlar. Türkiye kapitalizmi bu badireyi atlatır, atlatmaz, atlatırsa nasıl atlatır, bunlar ayrı konu. **Ama bir badire olduğu, genç işadamı tipiyle kanıtlanıyor.**

Ayrıca, yalnız ekonomik etkenlerle açıklanacak bir durum da değil bu. Gelişmenin önemli bir toplumsal boyutu var: Konuştuklarımızın çoğu, altmış sonrasının değişimlerini vurgulayarak, böyle bir gelişmede insan hammaddesinin geçirdiği değişimin önemini belirtiyorlar. Yukarıda da söylemiştik: Seksen öncesinde benzer insanlar vardı; demek ki insanlarda bir değişim, ekonomiden bağımsız olarak başlamıştı. Birçok alanda daha çağdaş (bunun olumlu ve olumsuz çağrışımlarıyla) olmaya doğru bir gidişti bu. Seksenlerin sözkonusu konjonktürü, bu iki ayrı eğilimi kısmen birleştirmiş gibi görünüyor.

Kalkınma, ezelden beri, Türkiye'nin bir numaralı sorunudur. Sosyolog Nilüfer Göle, İletişim Yayınları'ndan çıkmak üzere olan kitabında, Türkiye'de "modernleşme sürecinin üç temel ayağını laikleşme, 'jakoben' (merkeziyetçi) gelenek ve pozitivist yaklaşım belirler" diyor. Bu süreçte, modernleşmeyi kafa emeğiyle bizzat sağlaması beklenen "mühendis" üstüne büyük umutlar kurulmuştu. Türkiye Cumhuriyeti, devletçilik içinde bir kapitalistleşme yolu tutturarak "muasır medeniyet seviyesi"ne ulaşmaya çalıştı. Ancak, bu hedefe ulaşması pek kolay olmadı ve zaman içinde, özellikle altmışlardan sonra, Türkiye'nin kapitalist yöntemi benimsemesine tepki duyan oldukça geniş bir sol muhalefet oluştu. Sosyalist ideolojiyi benimseyenler arasında genç mühendisler de önemli bir oran tutuyordu.

Nilüfer Göle, seksen sonrasını değerlendirirken şöyle diyor: "Politiğin sosyal olana egemen olduğu 80 öncesi, bugün

➡

Kızıldemir: 23 yaşında müdür oldu

"Bana evladım diyemiyorlar"

Dinç Kızıldemir 33 yaşında. Babası asker olan Kızıldemir Boğaziçi Üniversitesi mezunu. Kelebek Mobilya'nın satış ve pazarlamadan sorumlu genel müdür yardımcısı olan Kızıldemir evli ve bir çocuk babası.

— İlk yöneticilik görevini kaç yaşında aldınız?

— 23 yaşında müdür oldum.

— Hangi okuldansınız?

— Boğaziçi. Bizi orada çok iyi işletmeci olarak yetiştirdiler. Dil de biliyorduk.

— Burada okuyanların zaten babaları ya da çevreleri sayesinde iş bulmaları kolaydır, diyebilir miyiz?

— Hayır. En azından benim olayım böyle değil.

— Peki, ENKA Grubu'na nasıl girdiniz?

— Askerlik dönüşü 1978'de gazete ilanlarına bakıyordum. Gümüşsuyu şirketinin ilanı vardı. Başvurdum ve doğrudan pazarlama ve satış müdürü olarak işe alındım. Bu, ENKA'dan bir önceki işim. Gümüşsuyu'nda huzursuz oldum. Çünkü doğrudan patrona bağlıydım. O da hem patron, hem genel müdürdü. İşte tam o sıralar Kelebek'i ENKA almıştı. Bana teklifte bulundular: Ama bu arada gazeteye de ilan verdiler. Neyse sonuçta beni istediler. Şu anda da gördüğünüz gibi genel müdür yardımcısıyım.

— Genel müdür yaşlı mı?

— Yok yahu, daha 40 yaşında. İstanbullu. Azmi İnce. Kısa sürede ticari işler genel müdür muavinliğinden genel müdürlüğe atandı.

— Öğrencilik hayatınız nasıldı? Yalnızca ders mi çalışırdınız?

— Fotoğraf bölümü başkanlığı, orkestrada davulculuk. Interbroadcasting Association'ın diskjokeyi olarak okul içine müzik yayını yapardım.

— Peki şimdi? İşadamlığı neye maloldu?

— Pek çıkamıyoruz. İşe ayırdığımız zaman çok. Kalanını da çocuğumuza ayırmak istiyoruz. Pek sinemaya, tiyatroya gidemiyoruz. Zaten haftanın 3-4 günü iş yemeği ya da seyahatteyim.

— Okuyabiliyor musunuz?

— Hayır. Yalnızca gazete. Kitap okumam için kendimden, uykumdan çalmam gerek. Uyku-okuma arasında birinciyi yeğliyorum. Sınıf arkadaşım Orhan Pamuk'u bile okumadım.

— Peki müzik?

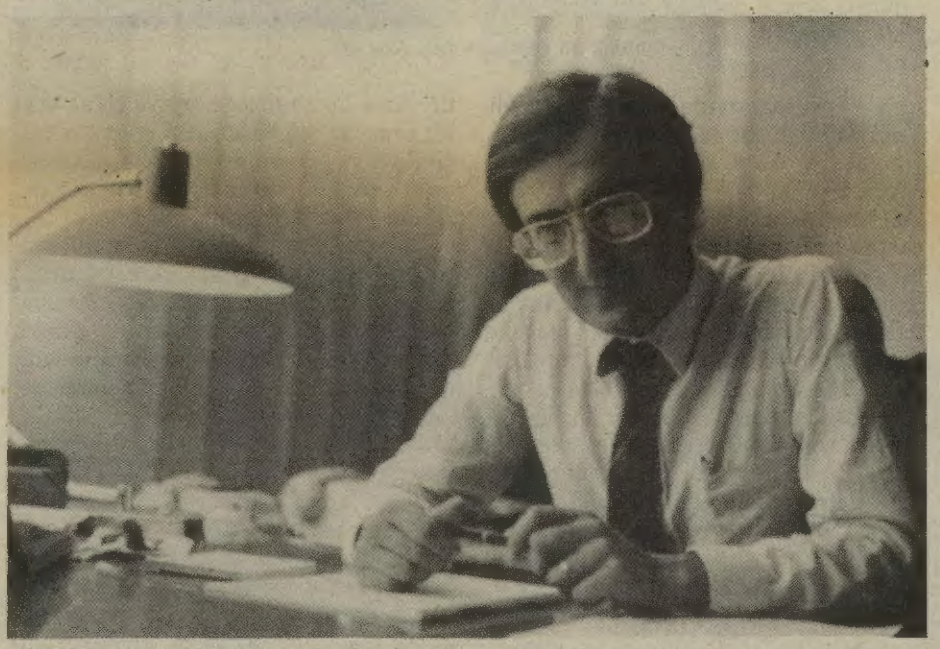

Kızıldemir'in kolejdeki başarısı işde de sürdü.

— Onu hiç ihmal etmem. Sürekli pop müzik ve caz dinlerim. Türk müziği hiç dinlemem. Sürekli kayıt yapar, kaset doldururum. İçki içmeyi seviyorum.

— Muhafazakâr mısınız?

— İş olarak bakarsanız liberal-kapitalist bir görüşüm var, ama örneğin insan hakları açısından soldayım. Sendikaların yarolma hakkına inanırım. Hümanistimdir. Ama şirketimin çıkarları benim için çok önemlidir.

— Okulda öğrenci eylemlerine karıştınız mı?

— Çok az. Bir-iki kez, o da okulun içinde olmak kaydıyla. Zaten siyaset beni pek ilgilendirmedi. Bu belki de ailemin çok aktif sosyal-demokrat olmalarına bir tepkiydi.

— Gençlik, işinizde bir dezavantaj oldu mu?

— Biraz fazla genç olduğum düşünüldü. Esas zorluğu personelle olan ilişkilerimde gördüm. 30 yaşımda, 60 yaşındakilere direktif vermek durumunda olmak başta biraz zordu. Ama sonra alışılıyor. Dengeyi kurdum. Onlara sürekli bey diyerek, bana oğlum, evladım demelerini engelliyorum. Eğer bir kuşak kavgası oldu filan mı diye kastediyorsanız, ben pek karşılaşmadım, bir-iki ima dışında.

— Peki klasik bir gününüzü anlatır mısınız?

— Sabah 06.00'da kalkıyorum. Kızım Melisa'yı doyurup okula bırakıyorum. Dönüşte onu alıp eve getiriyorum. Karnını doyuruyoruz. Zaten geriye 2 saat ya kalıyor ya kalmıyor.

— Yani eşiniz de çalıştığı için işleri paylaşıyorsunuz?

— Hayır. Karım benimle paylaşıyor.

— Gezebiliyor musunuz?

— Zorunlu iş yemekleri sayılmazsa, karımla birlikte bir kez Bilsak'a gittik. Bir de Terrace'a. Bazı yerlere iş gereği gittiğimden, başbaşa gidip yemek yemek (oralarda) içimden pek gelmiyor.

— Para durumu.

— Kazandığımı yiyorum. Para sıkıntım yok, ama halen ev sahibi değilim. Araba da şirketin. Ama çağdaş bir evde gerekli her şeyimiz var. Evet, ayda yarım milyon gibi bir gelirim olduğunu yazabilirsiniz. □

yerini piyasanın egemenliğine bırakmış görünüyor. Politik doktrinler yerine piyasa ekonomisinin keşfi, devrimci aktörler yerine ise 'homoeconomicus' yüceltilmekte. 80 askerî müdahalesinin de katalizör rolü oynadığı bu dönüşüm, araştırmamızın bulguları doğrultusunda. Bir taraftan, eski ideolojik duvarların yıkılması, yeni toplumsal dinamiklerin ortaya çıkmasını sağlıyor. Diğer taraftan ise, her ne kadar sivil toplumun siyasal ve toplumsal olarak oluştuğunu iddia edemezsek de, piyasa ekseninde oluşturulma çabaları açık olarak gözüküyor... Sivil toplum, tüm siyasi yöneliminden soyutlanarak, bireyselliğe, girişimciliğe ve piyasa ekonomisine indirgeniyor."

Cumhuriyetin erken döneminde devlet her şeye egemendi ve aydınların, mühendisler gibi teknik intelicensiyanın devlet dışında kendine hayat alanı bulması güçtü. Bu, doğal olarak, ideolojik bir koşullanmayı da birlikte getiriyordu. Kapitalizmin ve özel teşebbüsün güçlenmesi, devlet dışında geçim alanları açarken, ideolojik farklılıklar da ortaya çıkmaya başlamıştı. Sosyalist ideoloji bu farklılıklardan biridir.

Nilüfer Göle'nin vardığı sonuçlar, seksen sonrasında hiç değilse bir kısım sol eğilimli mühendisin, yeni açılan iş imkânlarını değerlendirmeye yatkın olabileceklerini ima ediyor. Özellikle de, sosyalizme yönelişin gerisinde, pozitivist bir modernleşme sorunsalının tortuları varsa, son dönem kapitalizminin vaad eder göründüğü yapısal değişim, böyle bir yönelişe çekici gelebilir. Nitekim, biz de bu mütevazi araştırmamızda, "genç işadamları" arasında birçok solcunun yer aldığını ve bunlardan bazılarının eski görüşlerini özünde korumaya çalıştıklarını gördük.

Toplumsal etkenler

Türkiye sürekli değişen bir toplum olmakla birlikte, değişim temposu bazı dönemlerde özellikle artmıştır. Bunlar, aynı zamanda, yaşlıların genç kuşaklardan en fazla yakınmaya başladıkları dönemler olmuştur. Altmış sonrası da bunlardan biridir. Türkiye'nin geleneksel kabukları, ideolojisi ve tek-parti alışkanlıkları altmışlarda ciddi sarsıntılara uğradı. Çağdaş toplumlarda görülen sorunlar, akımlar vb. burada da ortaya çıktı. Bir kesim insana felâket ve dünyanın sonu gibi görünen bu değişim sürecinde, geleneksel ideolojinin çelişkilerini yakalama fırsatı bulan genç kuşaklar sancılı deneylerden geçtiler. İdeoloji sarsılmıştı ve yetmiyordu; ancak, yeni benimsenen ideolojileri etkileyebilecek güce hâlâ sahipti. Örneğin, sosyalizmin, geleneksel kalkınma sorunsalı terimleri içinde kavranıp benimsenmesi bunun bir örneğidir.

Aynı zamanda, ellilerde başlayan kapitalist gelişme, altmışlarda hızlanarak devam etti. Bunun önemli sonuçlarından biri, kırsal kesime karşı şehirlerin büyümesi, toplumun bütününde ağırlıklarını duyurmasıydı. Mutlak rakamlarla bakıldığında kır gene büyüyordu, şehirlere oranla daha fazla yer tutuyordu. Ama kır/kent ikilisinde denge kentten yana kaymıştı. Bu maddi gelişmelerin değerler düzeyinde uzantılarının olmaması düşünülemezdi. Nitekim müziğinden giyinişine, sinemasından "dayanaklı tüketim malları"na yeni tüketim imkânları hem arttı, hem de önemli bir çekicilik kazandı.

Bu dönemde solun motiflerinde, sloganlarında ve genel yapısında kırsallık egemendi. Düzene karşı, kapitalizme karşı çıkış, anlaşılır bir ideolojik kayma geçirerek, kapitalizm-öncesi ve kent-dışı değerlerin yüceltilmesine yol açmıştı. Politik eylemlilik içine giren gençlerde kırdan gelenlerin sayısı daha fazlaydı ve "halktan gelmek" özellikleri onlara adı konmayan bir ayrıcalık kazandırıyordu.

Önce gençliğin, sonra başka halk tabakalarının, 61 Anayasası'nın getirdiği görece serbest ortamda hak arar, düzenle tartışır ve hattâ çatışır hale gelmesi, okuldan aileye çeşitli düzeylerde bir **otorite** gevşemesi getirdiği için, hayatı daha demokratik gözle görebilen genç kuşaklar yetişti. Sezai Türkeş-Fevzi Akkaya şirketinde genç yönetici Arif Ziya Tosya farklı zevkler ve düşüncelere sahip farklı kişiler olma bilincinin altmış sonrasında baş-

Kutadgobilik: Yupi'lerin öncülerinden

"İşveren başka, sanayici başka"

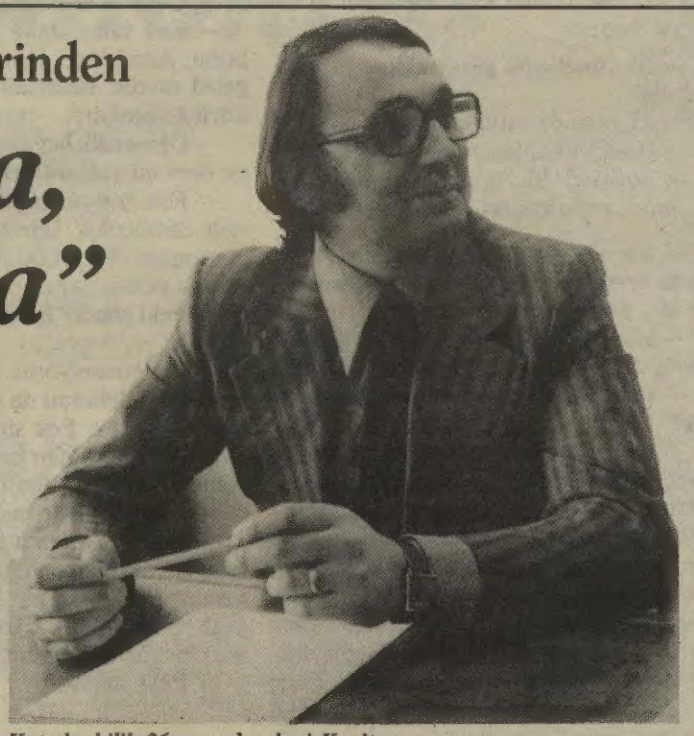

Kutadgobilik 26 yaşından beri Koç'ta.

Koç Holding Personel Endüstriyel İlişkiler Koordinatörü ve Halkla İlişkiler Koordinatörü Tuğrul Kutadgobilik, 26 yaşından beri bu kuruluşta önemli görevlerde bulundu. Dargelirli bir aileden gelen Kutadgobilik, İÜ Hukuk Fakültesi mezunu, evli ve bir çocuğu var.

— Türkiye'de varolan okullardan nasıl eleman geliyor? Okullar arasında bir sıralama, bir değerlendirme yapılabilir mi?

— İnsan kaynaklarımızın yüzde 80'i yerli okullarımızdan, yüzde 20'si de hariçte okuyan talebelerden geliyor. Koç Holding birçok kuruluş gibi artık enternasyonal bir kuruluştur; üretimi ve satışları itibariyle 1/7 Fiat'tır, 1/9 General Elektrik'tir, 1/6 Siemens'tir. Yani yeni insan ihtiyacı eski klasik insan ihtiyacını geçmiştir. Lisan konusunu öne alıyoruz. Tabiî seçim Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Marmara Üniversitesi'nin lisanla ilgili bölümleri, ne bileyim teknik konularda Yıldız Üniversitesi gibi üniversitelerde dönüyor. Ama genç yöneticiler arasında dışarıda okuyanların da payı büyük.

— İş dünyasında genç yöneticilik bakımından 1980 bir dönüm noktası oldu mu?

— Evet. Şöyle özetlemek mümkün. Türkiye, senelerce tarım ürünü ihraç etti. Tarım ürünleri yüzde 75-80 ihraç edilirken sanayi ürünü yüzde 18, 20'lerde falan yer aldı. 1980'den sora birdenbire değişiklik oldu. 1980'de 12 Eylül'ün getirdiği yeni momentum ve kullanılmayan bazı potansiyel güçlerin kullanılmasıyla sanayide birikmiş teknolojinin tam kullanma imkânı ortaya çıktı. İhracatta yüzde 60 sanayi ürünü, yüzde 40 tarım ürününe döndü olay. Enteresan nokta şu: Türkiye bu sene aynı miktar klasik tarım ürünlerinin hepsini gene aynı miktar sattı. Bu kompozisyon içindeki tarımın miktarı azalmadı, çoğalan öbürü oldu.

— Bu tablo galiba yeni tip bir işadamına ihtiyaç doğurdu?

— Evet, yeni tip bir işadamına, yeni tip çalışana, yeni tip üretici bir beyne ihtiyaç doğdu. Türk yerli mamuller yanında Avrupa'nın, ABD'nin, Japonya'nın vb. bütün sanayi mamullerinin pazarı haline geldi ve bugün de görüyorsunuz, peynirinden elektronik aletine kadar, kumaşından kadın çorabına kadar her şey var. Fakat Türk sanayi ürünleri de satılmaya devam etti. Bu söylediğim altı sene gibi kısa bir devrede cereyan etti. Burada bir unsur çok önemli: Türkiye'nin **know-how** birikimi varmış, çünkü biz bu beş senede yeni **know-how**'lar getirmedik. Bugün artık Türkiye dünyanın ileri teknoloji ülkeleriyle aynı pazarlarda savaşır hale geldi. Yani Türkiye yalnız Suudi Arabistan'a, İran'a, Irak'a mal satıyor, bunda fazilet nerde diye bir sual olursa, evet bunlara mal satıyorum, ama yalnız mal satmaya çalışan biz Türkler yokuz, burada en ufak bir pazarda 16—17 tane gelişmiş teknolojilere sırtını dayamış ileri sanayi mamulleri ve hizmetleri satmakta olan satıcılar da var. Bu yeni dönem Türkiye'nin insana olan bağımlılığını ortaya çıkardı. Bazı mamullerde şimdiye kadar hiç görmediğimiz rekabet Türkiye'de yaşandı. Buna rağmen Türk sanayii kendini bu kriterlere uydurmak mecburiyetini duydu. Tabiî, bunun gerisinde insan unsuru var; yani bütün personelin üstün kaliteli mal ve hizmet üretecek teknolojiye, sevk ve idare pratiklerine sahip olması gerekiyor.

— Nereden bulundu bu insanlar?

— Bu kaynak, beyin göçünün yön değiştirmesi. Eskiden dışarda mezun olduktan sonra dışarda iş bulma tandansı vardı ve dışarda açılan kucak bugünküne nazaran daha sıcaktı. Şimdiki "yabancı düşmanlığı" yoktu. Geçen yıl 40-50 civarında yabancı ülkede tahsil etmiş yahut çalışmakta olan arkadaşımızı Türkiye'ye transfer ettik. Orada gördükleri tatbikatları birdenbire burada bulamadılar, bazı dertleri, zorlukları oldu. Ama bu zorlukları süratli bir şekilde geçecekleri intibaı bizde uyandı.

— Türkiye'de Koç Holding oldukça özel bir durum. Büyük ve rasyonel kapitalist kuruluş. Onun için çok önceden genç eleman gereğini görmüş. Türkiye'de iş alemi deyince babadan kalma pratiklerle giden şeyler de vardı. Oralarda ne oldu?

— Tabiî Koç Holding'te problemi önceden görmüştük. Yani Türkiye'nin bir rekabet aşamasına geleceğini, kapalı kapıları ardında sorunu çözemeyeceğini, yalnız ithal eden ve fındıkla üzüm ihraç eden bir ülke olarak yaşayamayacağını görmüştük. Farkettiyseniz, "sanayici" terimini kullanıyorum, "işveren" demiyorum. Türkiye'de işveren ticaretten gelmiştir. Ama bu 20 senede ortaya çıkan yeni bir sanayici tipi vardır. Bu grup söylediğim dünya teknolojisini almak mecburiyetindedir. Bu insan seçimi ABD'de de, Almanya'da da böyle yapılıyor.

Bu "sanayici" ile klasik "işveren" arasındaki çelişkiyi görmemek kabil değil. Fakat bunun önümüzdeki nesil tarafından çözüleceğini zannediyorum. Çünkü Türkiye yalnız sanayide dışarı açılmadı; edebiyatta, kültürde, tarih incelemesinde, daha geniş bir açıdan olaylara bakmak mecburiyeti son sekiz dokuz senede önümüze açıldı. Meseleleri reddederek değil, tetkik ederek ve her görüşü de alarak bir sentez aramak Türkiye'yi bazı kararları da çabuk vermek mecburiyetiyle karşı karşıya getirdi. Klasik işveren tipiyle yeni modern sanayici arasındaki geçişin çok kolay olacağını söylemek istemiyorum. Bunun kendisine mahsus sancıları ağır olacak. Fakat ekonomi her gün yaşanıyor. O işveren de gördü ki bu tempoya ayak uydurmazsa bu tempo kendisini düşürecek.

— Kişisel bir şey soracağım. 26 yaşında Koç Holding'e girmiş ve önemli görevlere hemen ulaşmış biri olarak vaktinden önceki yupi'lerden birisiniz. Şimdikilerle şöyle bir kıyaslayınca neler düşünüyorsunuz?

— Yeni yetişen nesil bizden çok daha fazla imkân ve avantajla hayata atılıyor. Ben ilk televizyonu gördüğüm zaman 20 yaşındaydım. Bugün benim 11 yaşındaki çocuğum boş zamanlarında kompüterle oynuyor. Biz klasik bir lisenin, klasik bir üniversitenin yetiştirdiği, iyi de yetiştirdiği bir ekibin içinden sıyrılıp çıktık.

Bizim on, onbeş senede yaptığımız işleri yeni neslin üç-beş senede yapacağını bekliyorum. Açık söyleyeyim benim zamanımda geldiğim görev unvanları büyüktü, ama 30 yaşında bir genel müdürden bahsetmek imkânı yoktu. Genel müdür deyince göbeği çıkmış, saçı sakalı ağarmış birisi olması gerekirdi. Bugün öyle değil. Bugün onları kabul edenler de değişmiştir. Çünkü yapılan işleri gördüler. □

Genç işadamları ANAP'ın doğrudan bir uzantısı değillerdi: Rastlantısal yanları da olan somut bir konjonktür içinde onlarla yan yana gelmişlerdi.

ladığını söylüyor.

12 Mart ile 12 Eylül arasında sağ ve sol grupların çatışması bir kör dövüşü halinde, bir sonuca varmadan ve anlaşılır bir gelecek perspektifi gösteremeden sürüp giderken, toplumun maddi gelişmesinin getirdiği imkânlardan yararlanmak isteyenlerin sayısı da bir hayli artmıştı. Şehirlerde oturan ve okuyan insanların çoğu "ileri" olarak nitelenebilecek politik formülasyonlara yakınlık duymakla birlikte, varolan politik biçimler içinde yer almamayı tercih ettiler.

Seksenlerin getirdiği, bir yanıyla zoraki "depolitizasyon", bir başka kesimin de nicedir duyduğu ihtiyaca karşılık verdi. Bireyleşme süreci birdenbire hızlandı ve genişledi. Politik eylemliliğin önüne bir duvar çekilince, eylemsizliğin vicdan azabı da duyulmaz oldu. O zamana kadar bastırılmış çeşitli bireysel arayışlar, özlemler ön plana geçti.

Böylece "YUPİ" deyiminin ögelerini kendinde toplayan, yani hem "genç", hem "kentlileşmiş", hem "profesyonellik" için gerekli donanıma sahip, hem de gereğince "bireysel" olan insanlar ortaya çıkmıştı. Yukarıda özetlenerek aktarılan nedenlerden ötürü ekonomi de bunlardan hiç değilse bir kısmına ihtiyaç duyuyordu. "Mutlu" birleşmenin koşulları böylece hazırlanmıştı.

Seksenlerde ilkin askerî yönetimi, sonra da gerilemiş bir askerî yönetimin önünde ANAP hükümetini ve onun icraatını gördük. Ekonomide, 24 Ocak'la başlayan uygulama bir iki ufak kesinti dışında yürürlükteydi. Gene seksenlere özgü bir fenomen olan "genç işadamları"nın bu iki olgu karşısında tutumları ne oldu?

Önce şunu bir daha vurgulamak gerekiyor. Sözkonusu işadamları, askerî yönetimin ya da ANAP'ın doğrudan bir uzantısı veya yansıması değillerdi; raslansal yanları da olan somut bir konjonktür içinde onlarla yanyana gelmişlerdi. Ama bu "yanyana" geliş, huzursuz ya da çatışmalı bir birliktelik olmadı bizce. Bunun da nedenleri olmalı.

Yapısal olarak, "genç işadamı" tipi ile askerî yönetim arasında bir çelişki olmaması mantığa uygundur. Bunun temel nedeni, profesyonel menecerin "planlamacı" olmasındadır. Plan yapan işadamı, verilerin mümkün mertebe sabit kalmasını ister, doğal olarak. Askerî yönetim gene kendi mantığına göre zorunlu olarak sağlamakla yükümlü olduğu istikrarla, özellikle de işçi ücretlerinin zaptı rapta alınmasıyla, profesyonel menecerin rahatça planlarını yapabileceği ve öngörülerine güvenle bakabileceği maddi ortamı yaratır. Askerî yönetimin varlığı genç işadamına kendi alanında bu rahatlığı verdiği için o kişinin hayatın bütün alanlarında böyle bir rejimi desteklemesi gerekmez, bu bireysel bir değerlendirme konusudur, ama iş alanındaki avantajlar açıktır.

ANAP hükümeti ekonomik politikalarıyla işadamlarını doğrudan doğruya ilgilendiriyor. Burada da sözkonusu profesyonellerle ANAP arasında tam bir özdeşleşmeden söz etmek mümkün görünmüyor. En azından, bu partinin genel yapısını "alaturka" bulacaktır genç işadamı, kendi kültürel dünyasının dışında sayacaktır. Ama burada da, profesyonele kendi becerilerini gösterme imkânını tanıyan, hattâ baştan onu bu konumuyla var eden, ANAP'ın ekonomik uygulaması olduğuna göre, çelişkiden çok uyum sözkonusudur. ANAP'la başlayan ekonomik politikanın devamı, bu yeni işadamı tipinin de devamı demektir. Dolayısıyla, öteki konuda olduğu gibi burada da, ANAP'ın temsil ettiklerinin bütünüyle düşünce birliği içinde olmasa da, bazı bireysel durumlarda bundan ciddi bir şekilde rahatsız olsa da (çünkü bu genç işadamları ne de olsa Pink Floyd'u Müşerref Tezcan'a ve Rice-Webber'i İlhan Feyman'a tercih ederler), canalıcı bir noktada politikalarını beğeneceklerdir.

Bu noktada, ANAP'ta politika yapmayı seçmiş bazı genç insanların da, iş hayatındaki YUPİ'lere benzeyen yanları olduğunu hatırlayalım. Örneğin bir Adnan Kahveci: Esnek, politik anlamda önyargısız, pratik, modern bir kişi. Ekonomideki YUPİ gibi, o da klasik politikada alı- ➡

İyi yemekler, estetik dekorasyon, bar... Genç işadamlarının buluşma yerlerinde kalite aranıyor.

Tosya: İşini seven yorulmaz

"İnsan olgunlaşıyor"

Tosya kendinde bir ikilik görmüyor.

Arif Ziya Tosya 34 yaşında. Sezai Türkeş-Fevzi Akkaya grubunda yönetici olarak çalışan Tosya, İktisat Fakültesi mezunu. Asker aileden gelen Tosya, evli ve bir çocuk babası.

— Son yıllarda sanayi şirketlerinde önemli bir değişim oldu, bir genç yöneticiler kategorisi oluştu. Bu gelişmeyi nasıl açıklıyorsunuz?

— Aslında bu yeni başlamadı. 80 öncesinde başlayan bir süreç. Şirketler büyüdükçe aile yönetiminde olsa bile geniş bir mühendis kadroya ihtiyaç duyarlar. Çünkü üretim süreci tek başına sermaye ile oluşmuyor. Teknik bilgi, beceri, pazarlama stratejileri, bunlar için de teknik bilgi gerekir. Türkiye'nin sanayileşmesi ticaretle başladı, buradan sanayie aktarılan kaynakların yönetimi belki ilk anda bir bilgi gerektirmiyor gibi göründü, ama sonra bilgiyi zorunlu hale getirdi. Uzunca bir süre, ithal ikame politikaları fazlaca mühendis kadrolara ihtiyaç göstermeyen bir sanayi yapısı ortaya çıkardı. Çünkü pazar tekti, pazardaki mal da aşağı yukarı tekti. Bu, sanayide oligopol ve monopol bir yapı ortaya çıkardı.

— Peki, bu değişmenin sebebi, şirket yönetimlerine, ilk sermayedarların çocuklarının gelmesi mi?

— Hayır, bu nedenlerden bir tanesi olabilir. Teknoloji gelişiyor. Bir kompüterin işe girişi bile birçok teknik kadroyu gerekli hale getirdi. Sonra yabancı dil bilen kadro ihtiyacı doğdu.

— Bu gelişmenin 80'lerden sonra dışa açılmayla beraber ortaya çıktığı gibi bir izlenim var.

— Ben bunu biraz yanıltıcı buluyorum. Tamam, 24 Ocak Kararları'yla birlikte Türkiye farklı bir model benimsedi ve buna göre dış ticaret libere edildi, piyasa ekonomisinin kurallarıyla işlemesi için kararlar alındı. Ama bu kararlar kaçınılmaz olarak alındı. Renkli televizyon dünyanın en geri gettolarında izleniyordu, örneğin.

— Genç yöneticiler şirketlere nasıl bir dinamizm getirdiler?

— Tek başına genç olmanın bir işlevi olduğunu zannetmiyorum. Ama belli dallarda uzmanlaşmış kadrolara ihtiyaç var. Geleneksel şirket yöneticileri herhangi bir iş görüşmesinde yanında tercüman bulundurmak zorundaydı. Ama artık bu iş bağlantısı senede bir veya iki defa yapılan bir iş değil.

— Şirketlerin genç yöneticilere ihtiyaç duymasının ötesinde, gençlerde de şirketlere girme eğilimi var galiba?

— Türkiye'de sanayileşme devletçi politikalarla başladı. Ama bir yandan da bazı şirketler geliştirildi. Bunlar yukardan aşağıya büyüdüler, tabiî bu süreç şirketlerin de merkezî bir yapıda olmasına yol açtı. Bu durumda bir dönem, kamu kuruluşlarıyla şirketler arasında bir fark yoktu, hatta kamu kuruluşları daha güvenli görülürdü. Son yıllarda şirketlerin kendi öz kaynaklarıyla varlıklarını sürdürme zorunluluğu ile birlikte genç profesyonellerin de kendilerini sınayıp geliştirebilecekleri bir alan haline geldiler.

— Şirketler bu çağda oldukça hızlı ve çabuk kararların alındığı, yorucu bir alan olarak görülüyor. Siz bu tempo içinde gündelik hayatı nasıl sürdürüyorsunuz?

— Yorucu olduğunu söyleyemem; evet, hızlı bir çalışma temposu vardır ama yorucu değil. Yoruculuk insanın sevmediği işlerde ortaya çıkan bir durum gibi geliyor bana. Ayrıca, çalıştığım şirketin tenis kortu, kapalı yüzme havuzu gibi bütün personeline açık sosyal hizmetleri var. Bundan önce çalıştığım bir şirketten örnek vereyim; mesela şirketin sahibi öğleyin simit yer; akşam evinde kapuska yer, eminim evinde videosunda Türk filmi izler, Orhan Gencebay dinler. Oysa evinde bütün modern diyebileceğimiz aletlerin tamam olduğunu tahmin ediyorum. Doğru dürüst bir kitap okuduğunu da sanmıyorum.

— Herhalde geçmişte içinde bulunduğunuz dünya ile şirketler dünyası arasında fark var. Bu farklılık sizin hayata bakışınızı, hayat tarzınızı değiştirdi mi?

— Ben kendime bakınca böyle bir ikilik görmüyorum. Elbette değişen şeyler var, ama bunlar bir kopuş veya karşıtlık değil; bu insanın belki geçmişte öngörülemeyen alanları da bilmesi gibi bir olgunluk sağlıyor. Ama şunu söyleyebilirim: Profesyonel yöneticiler ister iktisatçı olsun, ister makine mühendisi olsun, bunlar sonuçta mühendistir. Bunların genellikle çocuğum büyüsün de şirkette yönetici olsun gibi bir kaygısı yoktur. □

şılmamış-bir tip.

Özel teşebbüsün üstündeki koruyucu şemsiye kalkıp iş dünyası kapitalizmin evrensel kurallarına biraz daha yakın bir yöntemle çalışmak durumunda kalınca, eski tip işverenden farklı olarak bunu okulda öğrenen ve dolayısıyla Türkiye'nin iş dünyasında pek fazla rağbet görmeyen "mektepli" işadamı birçok bakımdan otomatikman avantajlı duruma geçti. Basit bir örnek: Klasik Türk işadamı, şimdi ne kadar kâr edeceğine çok önem verirdi. Profesyonel menecer bu kârı kendi cebine atmıyor. Onun için işinin devamı ve bunun sağladığı garanti daha önemli bir kişisel kazanç. O halde uzun vadeli planlama yapacak, yatırımları düşünecek vb. İşte bu da, Türk ekonomisinin şu andaki koşullarının işadamlarına dayattığı bir zorunluk zaten.

Bir başka örnek: Eski korumaların siperinde işadamı aç bir iç pazara ve ince eleyip sık dokuma imkânı olmayan bir tüketiciye, yaptığını satıyordu. Yeni koşullarda içerde de, dışarda da (özellikle dışarda) satmak kolay değil. Örneğin "pazarlama" diye bir kavram çıkıyor ve bu da belirli bir teknik bilgi gerektiriyor. Eski tip işadamından çok, genç profesyonel burada yaratıcı olabilir.

Dışa açılma örneği: Eski tip işadamı, onun da daha kodamanı, eski dönemde sınırlı dış temaslarda gidip gelip birkaç büyük iş bağlayabiliyordu. Şimdi her düzeyde temas gerekli, çok-yönlü temas gerekli, yabancı dil ve belki daha önemlisi, karşısındakine güven verecek bir kültürel görünüm, hal ve gidiş gerekli. Burada da genç profesyonel, eski tip işadamına göre avantajlı durumda.

Eski patronların yanında, Türkiye'nin özel teşebbüsü de devlet modelinden kolay sıyrılamadığı için, sadakati ve uysallığıyla liyakat kazanmış, ama hiçbir zaman inisyatif yeteneği kazanmamış, yarı bürokrat nitelikli "tecrübeli" yardımcılar olurdu. Bunlardan karar vermelerini beklemek çok zordu ve zaten işler öyle fazla bir karar aciliyeti gerektirmezdi. Şimdi her şeyin gelişmesi çok daha hızlı; çabuk karar gerektiriyor. Eski profesyonel ve hattâ eski patron tipine göre, genç profesyonel bu konumda çok daha rahat.

Bu örnekler çoğaltılabilir. Türkiye'nin ekonomi gölüne çalınan mayanın tutması oranında, "genç profesyonel" tipinin de geleceği az çok güven altında görünüyor. Ama mayanın tutup tutmadığı konusunda tereddütler olduğu gibi, bu gidişin devamına o kadar iyimser gözle bakmayanlar da var. Bu ikincisi, sözkonusu edilen bireylerden çok firmalara da bağlı. Kimine göre, örneğin Alarko gibi bir kuruluş yerli YUPİ'lere iş veriyor; kendisi de sağlam bastığı için hem firmanın, hem de elemanlarının geleceği güvenli görünüyor. Buna karşılık, gene YUPİ'leriyle ün yapan bazı ünlü firmaların fazlasıyla sallasırt ilerlediği, dolayısıyla burada tersine ihtimallerin bekleneceği söyleniyor. Görüştüğümüz genç işadamlarından bazıları, ilk hızın geçtiğini, içlerinden bazılarının şimdiden işsiz kaldığını söylediler. Tuğrul Kutadgobilik, Türk ekonomisinin gelişmesine iyimser bir gözle bakanlardan. Dolayısıyla yeni profesyonellerin bundan sonra yerlerini daha da sağlamlaştıracaklarına, özel teşebbüsün vazgeçilmez ve üretken bir ögesi olacaklarına inanıyor. Öte yandan Güngör Uras bu konuda oldukça karamsar. "Çünkü" diyor, "Türkiye'de kaynaklar kısıtlı. Ekonomi ne ki, bir de YUPİ'leri olsun. İşte orada burada, daha çok da reklamcılıkta, bankacılıkta, ayrıca bu dönemde açılan ihracat alanında bir avuç var, ama onların bile geleceği belli değil." Ve Hasan Pulur'un 2 Ocak tarihli yazısına değinerek, "Kartal isterse serçeyi yanına alır uçar, istemezse kanadından tuttuğu gibi atar. Oysa serçenin ne kartalı yanına alıp uçmaya, ne de kartalı yanından kovalamaya hakkı vardır" diyor.

Demek ki bu sorunun cevabı, daha çok Türkiye ekonomisinin oturacağı yörüngeye bağlı. Böyle bir konuyu burada incelemeye kalkışmayıp, genç işadamlarımızın kültürel özelliklerine dönelim.

Yeni işadamı-yeni kültür

Yeni profesyonellerimizin klasik işadamlarından farkı, yalnızca pratik işi yürütme yönteminden, iş bilgisinden kaynaklanmıyor. İş hayatının dışında, özellikle günlük yaşayış düzeyinde, değerler düzeyinde önemli ayrılıklar var.

Batı'daki YUPİ'lerin sözgelişi, tatilde Yunan adalarına ve Afrika'ya gitmeyi özellikle seçtiklerini, son zamanlar da Hindistan'ın moda olduğunu öğreniyoruz. Onların da kullandıkları arabalardan saatlerine (şimdilerde yeni bir Mercedes tipiyle Rolex saati tercih ediyorlarmış) kadar uzanan, değişik zevkleri var. Özellikle de değişik olmaya çalışıyorlar. Türkiye'de yeni profesyonel içinse, değişik olmaya çabalamak çok da gerekli değil. Çün-

Sosun mucidi Lea and Perrins markasının Heinz'dan daha iyi olduğunu bilmeseler de Worcestershire sosunu biliyor ve evlerinde kullanıyorlar.

kü kendiliğinden varolan bir kuşaksal uçurumun belli bir ucunda kalıyorlar. Başka bir söyleyişle, toplumsal gelişme zaten farklılığı yaratıyor, insanların ayrıca kendilerini farklı göstermelerine gerek kalmıyor.

Ellilerden beri, Türkiye'de **eğlence hayatı** denince, elbette zengin kesim akla gelirdi. Aralarında kültür farkları olsa da, işadamlarının nerede nasıl eğleneceği aşağı yukarı belliydi. En kestirme cevabı, gazino veriyordu. Gazino, eski bayağılıklarına çağdaş bayağılık ayrıntıları da ekleyerek kariyerini sürdürüyor şüphesiz. Ama müşterileri arasında bizim YUPİ'lerin yekûn tuttuğu söylenemez. YUPİ'lerin daha Batılı hayat biçimleriyle organik bağları var. Arif Ziya Tosya, maddi imkânla onun kullanılış biçimi arasındaki önemli ayrıma dikkat çekerek şöyle diyor: "Öğleyin simit yediğini söylediğim şirketin sahibi mutlaka evindeki videoda Türk filmi izler ve Orhan Gencebay dinler. Ama evinde modern diyebileceğimiz bütün araçların bulunduğunu tahmin ediyorum."

Demek ki genç profesyoneller, videolarında örneğin **Reds**'i, **Son Metro**'yu seyredebiliyorlar, Merryl Streep'i herhalde Hülya Avşar'dan daha ilginç buluyorlar.

Artun: En gencinden 20 yaş genç

"Kendime güvenim tamdı"

Tuncay Artun 35 yaşında. Genborsa'nın genel müdürü olan Artun, Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunu. Evli ve iki çocuklu olan Artun, 1980 yılında kamu sektöründen özel sektöre transfer olan yöneticilerden. Artun bürokrat bir babanın oğlu.

Artun, özel sektörün kamudan kaptıklarından.

— Hangi okuldansınız? Biraz özgeçmişle başlayalım.

— AÜ SBF mezunuyum. Burslu olduğum için hemen Maliye Bakanlığı'nda görev aldım. Liseyi Malatya'da okumuştum. Bir yıl İngiltere'de araştırma yaptım.

— Yapı ve Kredi sizi tam 1980'de çağırdı. Yoksa kendiniz mi başvurdunuz?

— Tamamen raslantı. Banka yeni bir grubun eline geçince, yeni genel müdür beni bir bankacılık seminerinde sunduğum tebliğden tanıyordu. Askerde, daha 1979 yılında bir kamu bankası beni genel müdür yardımcısı olarak istemişti. Ama zamanın maliye bakanı göndermemişti. Bu da benim özel sektöre gelme konusundaki düşüncemi iyice kesinleştirdi.

— Peki 30 yaşında bir yönetici olarak zorluk çıktı mı?

— Başta müthiş zorluklar oldu. Ama kendime ve iş bilgime güvenim tamdı. Yine de, bazı tanıdıklar bile genel müdür yardımcılığı için yaşımı erken bulmuşlardı. Bana en yakın genel müdür yardımcısıyla aramdaki yaş farkı 20'den fazlaydı. Onlar baştan biraz dışladılar. Ama bir yıl sonra benim bankadaki odam hemen hemen tüm sorunların konuşulduğu bir yer haline geliverdi.

— Yani tam tersi oldu, genç yaş, avantaja dönüştü?

— Yalnızca yaş değil, anlayış da önemliydi. Düşünce biçimi belirleyiciydi. Çalışanlara yakın olup onları gözetmek benim bakışım gereğiydi. Sermayedar kadar onları da gözettim.

— Yani SBF'deki felsefeniz bunda etkili mi oldu? Yoksa iyice değişti mi öğrencilik yıllarındaki Tuncay Artun?

— Ben üniversite yıllarındaki bakışımdan ödün vermeden yöneticiliği sürdürdüm. Hâlâ da şunu rahatlıkla söyleyebilirim: Özel sektörde bir anonim ortaklığın yöneticisiyim, ama sosyal demokrat görüşlerimi çekinmeden alt ve üstlerimle tartışabilirim. Ben Türkiye'nin bu döneminde bu tür görüşe sahip yöneticilerin bulunmasını sermaye kesimi için şans olarak görüyorum.

— Çok var mı?

— Hayır, çok az. Türkiye bir yerde liberalleşirken (ki bu bile kuşkulu) sermaye daha tam demokratikleşemedi. Ben bu bakımdan şanslıyım.

— Peki genç yaşta bu denli sorumlu mevkiye gelmenin size maliyeti ne oldu?

— Zaman zaman kişisel hayatımı etkilemedi değil, ama hem okumayı hem yazmayı çok severim. Örneğin 82-83 yıllarında bu denli bir aktif görevdeyken, Türk banka sisteminin düştüğü hali yazabilecek zamanı buldum (Türkiye'de serbest faiz politikası).

— Ama bunlar meslekî. Örneğin roman okuyabiliyor musunuz?

— Güncel hiçbir şeyi kaçırmamaya çalışırım. Hatta Latife Tekin'in yeni çıkacak romanı hakkında bile bilgim var. Yönetici eğer istiyorsa okumak için iki saat ayırabilir. 7-8 tane gazete, **Nokta, Yankı, YeniGündem, Playboy** ve daha bir-iki dergiyi mutlaka okurum. İyi bir yönetici zaten bunu yapmak zorunda. Aksi halde iyi bir gözlemci, denetçi, yönlendirici olamaz.

— Kaç yaşında evlendiniz?

— 23 yaşında. SBF'den sınıf arkadaşımla.

— Çalışıyor mu?

— İkinci çocuğumuz olduktan sonra çalışmıyor.

— Bunda sizin daha çok fazla para kazanmanızın bir rolü var mı? Eşinizin çalışması sizi rahatsız eder mi?

— Hayır. İstediği an iş hayatına dönebilir. Bu tamamen onu ilgilendiren bir karar.

— Peki sosyal hayatınız nasıl?

— Haftada en az bir kere çıkarız.

— Nerelere gidiyorsunuz?

— Kadıköy'de Büyük Klüp var. Bu tarafta Ziya, Taksim Sanat Evi ve Papirüs favorilerimiz. Gece hayatını severim ve ihmal etmem.

— Siz mülkiyelisiniz. Ama son birkaç yıldır SBF'nin eski aranılırlığı kalmadı. Ağırlık Boğaziçi ve kısmen ODTÜ'ye geçti. Bunun son gelişmelerle ilgisi var mı?

— Tabiî. Dışa açılma dil bilmeyi gerektiriyor. Halbuki SBF'nin dil bilenleri dışişlerine gidiyor. Bu çok önemli. Eğer bir yıllık bir hazırlık sınıfı konsa. Ben siyasalın hâlâ en iyi öğrencileri (genel kültür anlamında) yetiştirdiği kanısındayım. Son iki-üç yıl içinde bozulduysa bilemem.

— Eski arkadaşlarınızla aranız nasıl? Görüşebiliyor musunuz?

— İstanbul'da mekânsal zorluk var. Ama yine de görüşmeye çalışıyorum. Tabiî, biraz kopma da oluyor. İlgi alanları da az biraz değişiyor.

— Son soru, parasal imkânlarınız çok mu değişti?

— Tabiî değişti. Bürokrat çocuğuyum. Güçlükleri bilirim. Ama şimdi bir sıkıntım yok. Hele kendimi babamla kıyaslarsam fark inanılmaz ölçüde büyük. Evim ve arabam var. Çağdaş lükslere sahibim. □

Batı'nın **avant-garde** pop orkestralarıyla haşır neşirler. Son plaklarını, hattâ özel hayatlarını izliyorlar. Şarap içeceklerse, iyi bir markanın dinlenmiş bir şişesini arayıp buluyorlar. Elbette, üstüne o etiket konduğunda ne içtiklerinin çok farkında değiller, ama hiç değilse teorik bilgiye sahipler. İçki dolapları zengin. Kimisinin yurt dışında okurken belki LSD takıntısı da olmuş ama, artık devam etmiyor.

Onlar için açılmış bar, lokanta ve diskotekler var. Örneğin Metin Fadıllıoğlu'nun açtığı lokantalar sanki onlar için yaratılmış: Plaza, Etiler 29 ve Vaniköy 29. Ayrıca Şamdan, Dört Mevsim gibi lokantalar da uğrakları arasında. İyice "entel"lerinin Ziya'da, Ece Bar'da bir yığın tanıdığı da var. Hisar'dan özel lokanta moturuna binip Körfez'de kurbağa bacağı yiyebiliyorlar. Genellikle dansöz oynatmıyor ve orasına burasına para yapıştırmıyorlar (bu soylu gelenek her Türk'ün hayatında bazan vuku bulur şüphesiz). Worcestershire sosunu biliyor ve evlerinde kullanıyorlar (Sosun mucidi Lea and Perrins markasının Heinz'dan daha iyi olduğunu bilmeseler de). Bunun gibi birçok şeyi bildikleri gibi, daha başkalarını da öğrenmeye açıklar:

Birçok konuda kararsız görünen Türkiye toplumu ve vatandaşları, özellikle ciddî şeyler okumamakta oldukça kararlıdır. Genç işadamları "okuyan" kesimler arasında. Çoğu yabancı dil de biliyor ve özellikle Batı edebiyatını bildikleri dillerden izliyor. Dergilere, oldukça meraklılar. Örneğin **Playboy** izleyeni çok. Bakalım, Türkçe'sine yüz verecekler mi, yoksa aslını okumayı mı tercih edecekler?

Politik bakımdan oldukça esnek görünüyorlar. Önce de değindiğimiz gibi -ve Avrupalı benzerlerine de uygun olarak- çoğu zaten eski solcu. Solcu oldukları dönemin "sol" bilinen değerlerinden bazılarını boşlamakta haklı da olabilirler. Ama bazılarını sürdürmek istiyorlar. Benimsemedikleri "evrensel çağdaşlık" değerlerinin bir kısmının Türkiye'de hâlâ tehlikeli solculuk olarak kabul edilmesinin bunda önemli bir payı şüphesiz ki var. Ancak, hiç değilse şu aşamada, 12 Eylül'le birlikte genelleşen bir hoşgörü kaydını kabullenmiş görüyorlar: "Bireyler, en fazla yakın eş dost çevresinde bazı sivri fikirlerini yüksek sesle söyleyebilirler, bunu resmen kabul etmesek de hoşgörebiliriz. Çizmeyi aşan olursa ezeriz!" Böylece bireyselleşmiş bir "solculuk" genç işadamlarımız arasında devam edebilir. Seçimden seçime bunun çok kısmî (çünkü sözkonusu tabaka sayıca bir hayli az) sonuçları olabilir.

Ama politikanın önemini biliyor ve belirli bir mesafeden olan biteni izliyorlar. Eğitimleri gereği, çoğu "politik" kişiden daha isabetli oluyor tahminleri.

Genç profesyoneller ve taklitleri

Seksenlerden beri topluma yeni diller, jargonlar yerleştiğini yazı boyunca vurguladık. Değindiğimiz birtakım kavramlar, örneğin "pazarlama", "menecer" vb. Türkiye'de hep olduğu gibi, biraz kayık anlamlarda da kullanılabiliyor. Sözgelişi, bir yerde "Pancar ve Şalgam Ticaret" şirketi var idiyse, bunun tabelasında şimdi büyük bir ihtimalle "Pancar ve Şalgam Pazarlama" yazıyordur. YUPİ'lerimizin özellikle havaalanlarında bond çantalarıyla göze çarptıklarını söylemiştik. Güluslararası şirketlerle ilişkiler kurabilen, kısacası dinamik ve profesyonel anlamda yönetici.

Plaza lokantası, sekizgen mekânında, bitkilerle heykellerin estetiğini biraraya getiriyor. Özellikle işadamları için. Buraya rağbet edenler arasında gençler çoğunlukta.

Paker: "Alanı açanlardan" biri

"Başarıyla tatmin oluyorlar"

Can Paker, 1942'de İstanbul'da doğdu. İngiliz High Scholl'un orta bölümündeki öğreniminden sonra bir yıl ABD'de lise öğrenimi gördü. Türkiye'ye dönünce Robert College'i bitirdi. Ardından Berlin Teknik Üniversitesi'nin Makine Bölümü'nde yükseköğrenimini tamamladı. Bir süre İstanbul'da Yıldız Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalıştıktan sonra kimya sanayii alanındaki büyük kuruluşlardan biri olan Türk Henkel'de 31 yaşında yönetici oldu. Şimdi bu şirketin genel müdürü.

— Türkiye'de ne değişti de, firmalarda gençler yönetime hakim olmaya başladı?

— 80 öncesinde Türkiye dışa kapalı bir ülkeydi. İç piyasanın istediğini üreten, düşük banka faizleriyle çalışan, yani kapalı bir ülkenin gereklerine göre faaliyet gösteren bir iş dünyası vardı. Bu modelin kendine özgü bir işadamı tipi vardır: Parasını bir ölçüde riske edebilen, devletle ilişkilerini iyi götürebilen bir işadamıdır bu. Ve bu modelde, işler devlet/bürokrasi/işadamı üçgeninin içinde döner.

24 Ocak Kararları'yla beraber köklü bir değişikliğe gidildi. Devlet işadamını himaye etmekten vazgeçti, serbest rekabeti teşvik etti, yüksek faiz hadlerini yürürlüğe koydu... Bu durumda yeni tip bir işadamına ihtiyaç hasıl oldu: Sadece ülke içine göre düşünen ve faaliyet gösteren bir işadamı değil, dünyaya açılmayı becerebilecek meziyetlere sahip bir işadamıdır kuşkusuz bu.

Bu tip işadamının da özellikleri şunlardır: Uzun vadeli planlar yapabilen, bu planlarında bir devamlılık sağlayabilen,

Paker'e göre bu eğilim yalnızca bir işaret.

— Bu özelliklere sahip insanlar daha önce de yok muydu?

— Kuşkusuz vardı. Ama ülke koşulları bu tür insanların firma yönetimlerinde söz sahibi olmalarına ihtiyaç hissettirmiyordu. Şirketlerin patronları zaten onların bizzat yöneticileriydiler de. Ve sahip oldukları özelliklerle işlerini aksatmadan, zorluk çekmeden götürebiliyorlardı.

— Profesyonel anlamda yöneticilerin doğmasıyla birlikte firmalarda yönetim el değiştirdi. Kararlar artık para sahiplerinin tekelinden çıkmaya başladı ve dolayısıyla yeni egemenlik alanları, yeni etkili odaklar oluşmaya başladı. Bu durum para sahiplerini rahatsız etti mi?

— Ettikleri de oldu, etmedikleri de. Yönetimin bir meslek olduğunu kavrayanlar bundan çok rahatsızlık duymadılar. Yöneticiliğin sosyologluk, iktisatçılık, psikologluk, mühendislik olmadığını, ama bütün bu alanların bilgisinden istifade etmek zorunda olduklarını bilen para sahipleri, yeni duruma kolayca uyum gösterdiler. Bazıları için bu daha zor oldu tabiî.

— Yeni kuşak daha çok hangi toplum kesiminden ve ne tür niteliklere sahip bir yönetici topluluğu?

— Batı'yla şu ya da bu şekilde teması olmuş, çocuğunu Batı'da okutmak fırsatını bulmuş ailelerin çocukları şimdilik daha çok. Bu kendiliğinden işinin dışındaki çeşitli alanlarda da bilgili bir insan topluluğu demek. Ama giderek gelir düzeyi daha düşük kesimlerin çocukları da yönetici olacaklar tabiî. Nasıl bir dar gelirli ailenin çocuğu mühendis olabiliyorsa, yönetici de olabilecek.

— Artık bir kısım profesyonel ve genç yönetici de deneyim kazanmaya başladı galiba. Bunların arasında da bir yeniler ve eskiler meselesi var mı?

— Evet. Bu kuşağın ilk temsilcileri kendiliğinden en çok zorlanan kesim de oldu. Kendilerini kabul ettirmek, söylediklerinin ve yaptıklarının doğru olduğuna insanları ikna etmek gibi pek çok sorunla karşılaştılar. Onlardan sonra gelenler biraz da onların açtıkları bir alana girmiş oldular. Türkiye'de giderek oturacak, ama henüz emekleme devresinde olan bir yöneticilik var diyebiliriz.

— Yeni tip yöneticinin sizce en tipik özellikleri neler?

— Yaptıkları iş gereği yatay ilişkilerden yanalar. Bence en tipik özellikleri bu. Bu insanların işi, insan potansiyelini harekete geçirmek. Genellikle başarılı oldukları zaman tatmin olan bu insan tipi, insanların üzerinde egemenlik kurmaktan çok onlardan gerekli verimi almaktan yanalar. Yani eski tip işadamı gibi otorite ihtiyacını tatmin etmek yolunda bir eğilimi yok bu insan tipinin.

— İş dışındaki yaşantıları?

— Modernler. Müzik dinliyor, iyi yerlerde yemek yemekten hoşlanıyor, spor yapmayı seviyorlar. Mesela tenis oynuyor, yüzüyorlar. Aslında bu insanlar profesyonel anlamda yöneticilik yapmasalar da bu tür bir hayat tarzı sürdürecekler. Bu hayat tarzının iş dünyasına taşındığını söylemek galiba daha doğru olacak.

— Teşekkürler.

— Söylemek istediğim bir şey var: Bütün bu söylediklerimle Türkiye'de çok ilerlemiş bir yönetici kadronun varolduğunu düşündüğüm anlaşılmasın. Kuşkusuz böyle düşünmüyorum. Ben sadece bir işaretten söz ediyorum.□

Bizim Tepe— Boğaziçi mezunlarının Arnavutköy sırtlarında kurduğu Bizim Tepe, genç işadamlarının "kulüp" ihtiyacını karşılayan bir mekân. Lokantası, yüzme havuzu, tenis kortları ve benzeri imkânlarıyla, ortak bir kültür paylaşan insanlara çocukları ve aileleriyle rahat edebilecekleri bir ortam sağlıyor. Daha dar kapsamda benzer işlev gören mekânları çalışanlarına sunan çeşitli özel teşebbüs kuruluşları da var.

Karagözoğlu: YÖK sayesinde iş hayatına

"Gençleşme olayı büyütülmemeli"

Hüsnü Karagözoğlu, 33 yaşında ve Kelebek Mobilya'nın planlamadan sorumlu genel müdür yardımcısı. ODTÜ mezunu olan Karagözoğlu, YÖK'ten sonra üniversiteden ayrılanlardan. Evli ve tek çocuklu. Karagözoğlu memur çocuğu.

— Bu işe nasıl girdiniz?

— Bir arkadaşım iş olduğunu söylemişti. Başvurdum.

— Daha önce ne yapıyordunuz?

— Öğretim görevlisiydim. YÖK çıktığı için zaten ayrılmayı düşünüyordum. 4 yıldır buradayım. 2 yıldır da şimdiki görevimdeyim.

— Bu, hayatınızı nasıl değiştirdi?

— 4 yıl öncesine dek okumadığım kitap yoktu. Şimdi örneğin biri çok ünlenmişse bir tek kitabını zorla okuyorum. Ama her türlü gazete ve dergiyi mutlaka okurum.

— Üniversiteden sonra burada para durumu nasıl farketti?

— Çok. Epeyce misli diyebilirsiniz.

— Toplumsal hayatınız?

— Arada bir meyhanede içmek, o kadar. Birkaç yıl önce görmediğim film yoktu. Şimdi tam tersi.

— Okuldayken aktif miydiniz?

— Oldukça eylemciydim. Olaylara karıştım. Kimya mühendisliği okudum.

— İş yönetimindeki gençleşme konusunda ne diyeceksiniz?

— Bence bu Türkiye'deki patronların profesyonel yöneticilerin değerini anlamaya başlamasından kaynaklanıyor. Ama gençleşme olayı pek büyütülmemeli. Çünkü daha şimdiden o gençlerin bir kısmı koltuklarını kaybetti.

— Bu iş sizi bakış olarak etkiledi mi?

— Demokrat bir yapım olduğu kanısındayım. Özel hayatımda da böyle. Geçmiş ilişkilerimizi koparmamaya çalışıyorum. Ama eski arkadaşlarla biraraya gelince biraz kopukluk oluyor. Üstelik konuştuklarımız da 4 yıl öncesine kıyasla pek gelişmedi. Hatta gerileme oldu. İş, insanları fazla etkiliyor. Bu yüzden dostluklarımın feodal yönü ağır basan, eski dost gibi, ilişkilere dönüştüğünü gözlemliyorum. Mesela siyaset konuşmaktan fazlaca vazgeçtik. Artık güncel olayların dedikodusuyla yetiniliyor. □

Karagözoğlu okul eyleminden iş eylemine.

zel ama, çantacı vitrinlerine baktığımızda, beş bin liralık bond çanta da görüyorsunuz, yüz elli bin liralık da. O halde ENKA'daki "executive" yüz elli bin liralığını, pazarlamacısı da beş bin liralığını "istimal" ediyor olmalı. Bu da Batı gelişmesini andıran bir fenomen. Moda malların taklitleri yapılır, böylece herkes benzer nesnelerle dolaşıp yaşar; o zaman da sınıf farkını ayırdetmek için daha görgülü bir göz gerekir.

Türkiye'de **özel teşebbüs**, doğal olarak, çok tartışılmış bir konu. Bizim tartışmalarımız geleneksel olarak biraz ateşli geçtiği için, çoğu zaman taraflar tartışılan olguya abartılmış tavırlarla yaklaşır. Bu konuda da, bir cenah her şeye kadir bir özel teşebbüs tablosu çizerken, karşı taraf da uzun zaman "montajcı, ambalajcı komprador kapitalistler" edebiyatı yaptı. Türkiye'nin "Doğu/Batı" ve "Kuzey/Güney" diye adlandırılan kültürel ve ekonomik kutupsallıklar arasında aldığı oldukça özel yer, bu tartışmanın bulanıklığına yol açmış olabilir. Çünkü bir yandan kendimize "azgelişmiş" sıfatını yakıştırır ve bir yandan da Batılı'dan az bir şey olmak istemeyiz. Bu kategorilerin birinden yola çıkıldığında sersefil bir durumdayız (adam başına yıllık gelir bin dolar civarında - Batı'ya göre epey düşük), öbürüne bakınca epey iyi bir yerdeyiz (çünkü yıllık gelir Çin'de yüz-yüz elli dolar dolayında). Oysa Türkiye kapitalizmi bu abartılı tartışmalardan bağımsız bir biçimde kendi gelişme seyrini izleyerek işte bugün bulunduğu yere geldi. Burası öyle ahım şahım bir yer de değil, korkunç da değil.

Özel teşebbüsün devlet kanadında büyüdüğü bir gerçek. Ama bugün kendi kendine kanatlanmaya çalışıyorsa, bu durum, o korumayı başta planlayanların niyetlerine aykırı sayılmaz. Çünkü zaten devletçilik, o günün koşullarında ve imkânlarında özel teşebbüsü var etmek amacıyla uygulanmıştı. O sırada özel teşebbüsün devlete bağımlılığı bu global ölçülerin ötesinde istihdam düzeyinde de ortaya çıkıyordu. Nitekim, Türkiye'nin ilk menecerleri, şimdiki deyimle "iş yöneticileri", devlet sektöründen yetişip sonradan özel teşebbüse geçtiler. Özellikle Sümerbank bu bakımdan verimliydi ve örneğin Koç gibi kuruluşlarda önemli roller oynamışlardı. Demek ki, özel teşebbüsün eleman ihtiyacını ilk aşamada bizzat devlet karşılamıştı.

İkinci kuşak iş yöneticileri, bu amaca uygun olarak kurulmuş okullardan karşılandı. Örneğin İşletme İktisadı Enstitüsü bu alanda öncülerden biridir. Daha sonra İktisat Fakültesi ikiye ayrıldı. Oradan ayrılan İşletmecilik Fakültesi gelişti. Altmışlardan bu yana, ODTÜ gibi farklı eğitim yapan ve nitelikli mezun veren okullar, işadamlarının ayrıcalık tanıdığı kurumlardı. Zamanla İTÜ, yeni koşullara daha uygun eğitim yapan bölümler kurdu. Boğaziçi İş İdaresi bölümü gene iş dünyasına paralel gelişti. İktisadî ve Ticarî İlimler Akademisi adının vaad ettiği gibi yüksek bilgiyle donanmış özel teşebbüs erbabı yetiştirmezken, şimdi Marmara Üniversitesi bu düzeye erişmek için daha çok çaba harcıyor. Bunlar olurken, birçok genç de yurt dışında okuma imkânı buluyor, ama bu gidenlerden bazıları gittikleri yerde kalmanın yolunu buluyordu. Çünkü, Türkiye'de özel teşebbüs dışardaki fırsatları henüz veremiyordu.

Son dönemde de okulların yapısında önemli değişiklikler olmadı. Asıl değişiklik, ekonominin yapısında gözlendi. Anlatmaya çalıştığımız gibi bu durum, yeni bir alandan yönetici bulup istihdam etmekten çok, aşağı yukarı aynı alandan gelen insanları daha önemli yetkilerle istihdam etmek anlamına geliyor. Bu, altmış sonrasında Türkiye'de insanların dünya görüşlerindeki değişmelerle de birleşiyor ve böylece genel düşünsel donanım bakımından oldukça farklı bir kuşak ekonomide sorumluluk gerektiren konumlara yerleşiyor. Eklenecek bir etken de, yurt dışında okumuşların durumu. Dışarıda "yabancı düşmanlığı" akımlarının etkisi, iddialı Türk öğrencilerin gelip burada iş aramalarına yardımcı oluyor ve böylece özel teşebbüsün ihtiyaç duyduğu dinamik elemanların ele geçirilmesine, Batı ırkçılığı da katkıda bulunmuş oluyor.

Her "kıssa"nın bir "hisse"si vardır ama, bu hikâyeden öyle basit bir ders çıkarmak zor. Ders, belli bir perspektife göre çıkarılır zaten. Örneğin şöyle sorulabilir: Batı'nın "menecerler devrimi"nin oldukça silik bir benzerinin burada yaşanması, Türkiye'nin çağdaşlaşması perspektifinde iyi mi, kötü mü? Bu satırlarda, böyle cevaplar aramak değil, elimizden geldiğince olguları saptamak durumundayız.

Yalnız buraya kadar değinilmeyen bir çelişkiye işaret etmekte yarar var. Ekonomide gençlerin ağırlığının arttığına değinirken, klasik politika belirleyici kesimde de yaşlılığın itibarı yükselmişti. Bu, 12 Eylül'ün insanlarda aradığı "güvenilebilirlik" ölçüsünün bir sonucuydu. Tekparti döneminin ruhuna, değerlerine yalnız zihnî eğilim olarak değil, yaş olarak da en yakın olanlar, en güvenilir kişiler oldular. Bu derginin eski sayılarında "gerontokrasi" (Yaşlıların Yönetimi) nitelemesiyle ele aldığımız bu eğilim, gene aynı seksenler döneminde, ağırlıkla devlet, ama kısmen de özel teşebbüs kuruluşlarında çok sayıda emeklinin (en çok da askerî emekli) istihdamını getirmişti. Seksenlerin başında Türkiye'nin çerçevesi böyle bir anlayışla çizilir, daha doğrusu sınırlanırken, hem politika hem de ekonomide beliren yenilik ilginç oldu. Resmiyetin en fazla dışına kayan kişilerden oluşan ANAP politik kadro olarak iktidara gelirken, özel teşebbüste de şimdiye kadar görülmemiş yaygınlıkta bir "genç yönetici" eğilimi gözlendi. Bunlar, belki de toplum yaylarının, "gerontokratik" yükün ağırlığına **şu koşullarda** verebildiği cevaplardır. □

MARKET
FEMİNİSTTİR!..
HTİF

Cindoruk-Türkiye'de sağ liderlik nasıl bir şey?

"Aslan terbiyecisi olmak istemiyorum"

*Doğru Yol Partisi Genel Başkanı **Hüsamettin Cindoruk**, Türkiye'de geleneksel sağ siyasetçi lider tipinin yeni ve bir ölçüde farklı sayılabilecek bir örneği. Sakin ve kelimelerin üzerine basarak yaptığı konuşmaları kendisini dinleyen sağ görüşlü yurttaşlarda coşku uyandırmıyor. Her gün gazetelerde yer alan, bazı kesimler tarafından "muhalefetin düzeyini" düşürmekle suçlanan sözleri, söylendiği sırada hiç de aynı tepkiyi vermiyor. Bir öğretmene, öğrencilerine "demokrasi" konulu bir ders anlatan bir hocaya benziyor daha çok. Bu yüzden DYP'liler genel başkanlarını bir "bilgin", çok şey bilen bir "aydın" olarak görüyorlar. Ve o, gittiği yerlerde kürsüye, "tadı doyulmaz konferansını" vermek üzere çağırılıyor. YeniGündem Ankara Bürosu'ndan Mehmet Şenol, Hüsamettin Cindoruk'la Türkiye'de "sağ söylem"in etkililiği, sağ yöneticinin tabanıyla ilişkisi ve henüz bir yılını bile doldurmayan Genel Başkanlık görevi üzerine konuştu.*

— Sağ partilerin toplantılarına gelen insanlar, diğer partilerin seçmenlerine göre daha az coşkulular, daha az bağırıyorlar. Sağ yönetici-siyasetçinin bundaki rolü nedir sizce?

— Biz toplumu yönlendirmeyi değil, yönetmeyi hedef alırız. Demokratik sağın görevi, toplumu, düzeni değiştirmek değildir. Toplumu iyi yönetmek, geliştirmek ve medenileştirmek gayemizdir. Bizi radikal sağ ve soldan ayıran nokta burası. DYP ise, geleneksel olarak bu yolu sürdüren partilerin metodlarını birinci sırada vurguluyor. Bence, kişisel olarak söylüyorum, siyasetçi bir ideolog değildir. Üretilmiş fikirleri uygulama peşinde koşar; fikir üreterek, yeni ideolojiler oluşturarak vakit kaybetmemelidir. Toplumu yönetecek kişinin vakti çok değerlidir. Toplumu değiştirmeye çalışırsanız gücünüz ve başarınız zayıflar. Üstelik siyasetçinin işi de bu değildir. Siyasetçi, toplumu, kendisine verdiği görevi kendi ölçüleri içinde yapmalıdır. Bu yüzden bizim politikamız, iktidara geldiğimiz zaman pratik sonuçlar sağlar. Sanıyorum bu yüzden, Avrupa'nın en aşırı partileri dahi siyaset ile bilim arasındaki uyumu sağlamak için birtakım revizyonlara girdiler. Siyaset gerçekçiliktir, benim yıllardır süren bu pratikte edindiğim tecrübe fazla ideolojiye ve fazla öğretiye yer yoktur.

— Türkiye'de sağ yönetici-siyasetçiler, tabanlarına bu yüzden "hitabet" yetenekleri ile yarattıkları karizmayı kullanarak sonuca gitmeyi tercih ediyorlar. Siz, bu gelenekte nereye oturuyorsunuz?

— Ben hitabet gücümü kullanmıyorum, çok teatral ve duygusal bir hitabet biçimi gerçeği örter. Dikkat ederseniz, konuşmalarımda didaktik üslubu tercih ediyorum. Türkiye'nin içinde bulunduğu bu dönemde Türk toplumuna iki şey vermemiz gerek: Birincisi, geçmişte özlem duyduğu yönetim biçiminin tekrar ortaya çıkabileceği özlemini vermek gerekiyor. İkincisi, bu olduğu zaman kendisini rahatsız eden olayların bir daha ortaya çıkmayacağı teminatını vermek gerekiyor. Çok duygusal, hitabet gücüne dayalı konuşmalarda kalıcı sonucu alamıyoruz. O an için toplumu coşkun, kıvrak bir hale sokabiliriz, duygulandırabiliriz. Ama sanırım süzdüğü zaman duygularını, geriye akılcı çözüm kalmıyor. Nitekim Bölükbaşı hitabet gücünü çok iyi kullanabilen genel başkandı, çok güzel konuşurdu. Ama sanırım kalıcı çözümler konuşmalarının arasında saklandı, örtülü kaldı. Bunu oya çeviremedi. Ben DYP Genel Başkanı olduğumdan bu yana temel fikirlerimizi düzgün, rahat, anlaşılır, arı bir Türkçeyle vatandaşa yansıtmaya çalışıyorum. Bunu yaparken hitabet yeteneğinden değil, Türkçenin zenginliğinden faydalanmaya gayret ediyorum. Çok güzel deyimler, benzetmeler, halk deyişlerimiz var, onları kullanıyorum. İstiyorum ki senelerce sonra da vatandaşlarımız bu söylediklerimi unutmasın, kalıcı bir yer etsin. Ben gittikten sonra doğru söylüyor desin, güzel söylüyor demesin... Bu yüzden her konuşmamda, "Bu dediklerim doğru mu?" diye sorarım, Doğru Yol'un ismini de kullanırım.

"Duman ederlerdi"— "Aman vermeyen" başkan: Cindoruk:

— Sağ taban teatral, duygulara hitap eden liderlere alışık değil mi?

— Hayır. Demirel de, Menderes de, Bayar da mantıklı, akılcı konuşmalar yapmıştır. Ben hepsini dinledim. Hepsi akılcı konuşmalarla iz bırakmışlardır. Benim savunduğum örnekleme biçimlerini seçmişlerdir. Zaten çok aşırı duygusal konuşmalar yapsanız, tabiri bile var, "Vatan millet Sakarya" yapıyor derler. O konuşmalar okul müsamerelerinde, resmî törenlerde olur. Şiirli, kafiyeli, ağlayan ve ağlatan konuşma tarzı bu ve başlatıcısı Behçet Kemal Çağlar'dı. Geçmişte siyasette de örnekleri vardı, ama artık modası geçmiştir...

— Ama yine de tabanın aklına Demirel ve Menderes geliyor. Hatta siz, ekonomik politikanızı Menderes-Demirel Modeli diye isimlendirdiniz.

— Ama ben bu isimleri demokrasinin propagandası için kullanıyorum. Çünkü o dönemde, demokrasi içinde insanların ekonomik zenginleşmesi sözkonusuydu. Bu yüzden konuşmalarımda "Birinin ruhunu, birinin de varlığını size şahit gösteriyorum" derim. Bu isimlerle belli bir dönem anlatılıyor. Halk hâlâ Menderes Devri, Demirel Devri der çünkü...

— Siz çok sakin, bir öğretmen edasında konuşmalar yapıyorsunuz. Halk da tezahürat yapmaktan çok sizi dinlemeyi tercih ediyor. Ama gazeteler sizi hep "hırçın, bağıra çağıra konuşan" biri olarak gösteriyor. Neden acaba?

— Türkiye'de militarizmin öncülüğünü yapan bazı başyazarlar var. Bunlar, şimdiki düzeni sürdürmek isteyen kişilerle özel temaslar içinde. İsimlerini şimdi söylemekte mahzur görüyorum. Sanmasınlar ki sadece onlar biliyorlar bazı gerçekleri. Kimin kimden talimat aldığını, kimin kimle telefon konuşması yaptığını ve yazı yazdığını biliyorum. Beni küçük düşürmek isteyenlerin hepsi hüsrana uğradılar. Çünkü benim 55 il dolaşıp 3 milyona yakın insana hitap edeceğimi akıllarına bile getiremediler. Ben dağdaki çobana bile gideceğiz demiştim, nitekim gittik... Şaka yapıyorum sandılar. Sizin sorduğunuz bu soruyu gittiğim her yerde soruyorlar. "Seni bize yanlış tanıttılar, ama biz şimdi gerçeği gördük" diyorlar. Yarın televizyona çıkarsam o yazarlar çok ağır mahçup olacaklar mı, sanmıyorum. Çünkü demokrasiyi sevmeyen insanlarda mahçup olacak ahlâk da yoktur... Bütün bunların hepsinin olacağını bilerek biz bu işe girdik.

— Sanıyorum Türkiye'de hiçbir zaman sağ bir partinin lideri, işadamları kesiminden bu derece ağır suçlamalarla karşılaşmamıştı.

— Tabiî, tabiî... Hatta şunu da söyleyeyim, özel hayatımı inceleyen gazeteler oldu. Siyasi rakiplerim, müvekkillerime para vererek Ankara'ya getirttiler, sorguya çektiler. Hakkımda iftiralar uydurmaları için para teklif edenler oldu. Eğer en ufak açığımı bulsalardı beni perişan ederlerdi. Aklınıza hayalinize gelmeyecek yöntemler uyguladılar. Eşimin, benim, çocuklarımın, aile servetimizin hepsi devletimizin en yüksek görev sahipleri ile bir kısım basın tarafından araştırılmıştır. Benim hakkımda beyanat vermeyenler, hakkımda beyanat vermiş gibi gösterildi. Tekzip yolladılar, yayımlanmadı. Yazıhanemden dosya çaldılar, yazıhanemin kapısına anahtar uydurulup girildi. Müvekkillerim tek tek dolaşıldı.

— Dinleyenlerin, kendi deyiminizle didaktik konuşmanızdan sıkıldıklarını, ya da dikkatlerinin dağıldığını farkettiğiniz an hemen antikomünizm yapmaya başlıyorsunuz. Sağ seçmenin böyle bir şeye ihtiyacı mı var? Çünkü en büyük coşku buralarda sağlanıyor...

— Şimdi, Türkiye'de demokrasi-sağ-komünizm üçgeni kırk yılı aşkın bir süredir gündemdedir. Komünizmin bizim anladığımız liberal demokrasiye karşıt olduğu açık. Bir merkez sağ parti genel başkanı olarak benim bu unsurları üstüste koyup konuşmama yerleştirmemde bütünlük bakımından da zaruret var. Ben dinleyicinin dikkatinin dağıldığı noktalarda günlük gerçeklerden söz ederim, ama fazla abartmamak şartıyla komünizm hakkındaki görüşlerimi belirtmekte de fayda görüyorum. Bunun nedenlerinden biri şu: Fanatik sağcılar, biz demokratik sağ dediğimiz zaman komünizme karşı duyarlı olmadığımızı söylüyorlar. Bu yönde ciddi bir propaganda başlattılar. Aslında demokratik sağın komünizme karşı olduğunu tekrara bile gerek yok. Ama yer yer, bu aleyhimizdeki propagandanın güçlü olduğu yerlerde bunu vurguluyorum. Güçsüz olduğu yerlerde ise bir-iki cümlede geçiyorum. Yoksa halkı duygulandırmak için değil.

— Şimdiye kadar tek yalanlamanız oldu. O da Avrupa tipi bir komünist partisi kurulabilir yolundaki bir haberdi... Neden tek yalanlamanız bu konu üzerineydi?

— Efendim, öyle bir şey söylemedim. Yalanlarken kullandığım üslup çok dikkatli ve inceydi. "Söylemedim" dedim. Yalanlamamın tek nedeni de, hiç tanımadığım bir ajans mensubuna böyle önemli bir konuda özel demeç vermiş gibi gösterilmemdi. Bu hem bana saygısızlık, hem de o geziye katılan diğer basına saygısızlıktı. "Ben böyle bir şey söylemedim" dedim. Türkiye'nin gündeminde olan konuları konuşuyorum ben. Nitekim o yanlış haber dahi Doğru Yol Partisi'nin ana temasına gölge düşürücü yorumlara neden oldu. Fırsat bekleyen kişiler var, sağcı bir gazete bu haberi üç gün kullandı. O kadar çok şey söylüyorum ki cesaretle, söylesem "söyledim" derim.

— Peki öyle bir şey söyleyebilir misiniz?

Şimdi hayır. Türkiye'nin genç demokrasisi içinde değil de, kurumlaşmış, kalkınmış, belli bir aşamaya ulaşmış bir Türkiye'de evet...

— Cesaret konusunda haklısınız. Dünyanın en zengin ihtilalcisinden ilk siz bahsettiniz galiba.

— Bunu söyledim, söylerim. Neden? Yasaların verdiği sınırlar içerisinde konuşuyorum. İyi bir ceza avukatıyım. Türkiye'yi de karıştırmak istemiyorum. Ben şahısları değil, kurumları ortaya koyuyorum. Birtakım şeyler kurumlaşsın istiyorum. İhtilal Türkiye'de demokrasi içinde bir kurum gibi görünmeye başladı. De-

mek ki bütün demokrasilerde siviller iyi idare edemediği zaman ordu el koyar, sonra tekrar demokrasiye döneriz, deniliyor. Ben bile sayın Cumhurbaşkanının konuşmasından sonra düşündüm, acaba ben mi yanılıyorum diye. Acaba, 12 Eylül'de seçim mi oldu? O kadar iyi yorumluyor, 12 Eylül'ü, öylesine övüyor ki, yaptıkları şeyin o kadar normal olduğunu söylüyor ki... Bir başbakanın düşürülmesinden, parlamentonun ve partilerin kapatılmasından hiç üzüntü duymuyor sayın Cumhurbaşkanı. Hatta bunları olabilirlik sınırları içinde söylüyor ve yeni 12 Eylül'ler olabileceğini ima ediyor. Olağanüstü acımasız olan ihtilal olgusu Türkiye'de sevimli hale getiriliyor. Çocuklarımız bile ihtilalin sevimli, demokratik kurumların yozlaşması karşısında zaman zaman başvurulacak bir çare olduğuna inanıyor. Bu çok tehlikeli. 12 Eylül'den sonra kimseyi asmadık diye övünüyorlar, siyaset yasağını bu yüzden küçük gösteriyorlar. Halbuki bu, sayın Demirel ve Ecevit'e evlenme yasağı koymak gibi bir şey. Ben şimdi böyle söylediğim zaman Türkiye'nin aydın geçinen kimseleri bile "Bu adam ortalığı karıştırıyor" diyorlar. Ben aslan terbiyecisi olmak istemiyorum. Herkes aslanı kafese sokmaya çalışıyor. Olmaz böyle bir şey. Aslan ormanların kralıdır, ama insanları siviller yönetir. Buna bir itirazı olan varsa, bu yanlışsa, gelsin söylesin.

— Genel kongre sırasında isminiz çok konuşuldu. Demirel'in onayını aldığınız söylendi, emaneti devraldığınız söylendi... Genel başkan olduktan sonra bu tartışmaların ağırlığını, yükünü hissettiniz mi?

— Siyasi kavga içine girdiğim zaman her şeyi göze almıştım. Aslında sayın Yazar'la yaptığım mücadele, demokrasiye inananlarla inanmayanlar arasında bir mücadele şeklindeydi. Yazar'a çıkan 262 oy da işin dibini bilmeden verilmiş oylardı. O arkadaşların çoğu da zaten şimdi çevremde toplandılar. Nitekim kongre toplama girişimleri başarısızlıkla sonuçlandı. Doğru Yol'un genç, sağlam ve dinamik kadrosu olayı içine sindirmiş, özümsemiştir. Bugün DYP içinde demokrasi ve benim savunduğum fikirler arasında tartışma yoktur.

— Son bir soru: Siz şimdi parti teşkilatının ve sempatizanlarınızın gözünde Demirel'in vekili misiniz, yoksa yerini hakkıyla dolduran, böyle bir vekilliğe ihtiyacı olmayan DYP Genel Başkanı Hüsamettin Cindoruk mu?

— 30 küsur senedir siyaset yapıyorum. Bu süre içerisinde her zaman tam bağımsız bir politika yaptım. Bana kusur gibi bulunan geçmiş siyasi hayatım, benim şanım, şerefimdir; bir kanıt, bir belgedir. İktidar partilerine de karşı çıktım. İnandığım neyse, siyasi hayatımı ona göre düzenledim. Sanıyorum bunun armağanı da DYP Genel Başkanı olmam oldu. Sayın Demirel'e 12 Eylül'den sonra saygım artmıştır. Dört ay Zincirbozan'da beraber kaldık, hem sevgim, hem saygım, hem de bağlılığım artmıştır. Gerçekten Demirel siyasi hayatının en parlak dönemini son beş yılda yaşamıştır. İsteseydi, taviz verip siyasi ahlâkından vazgeçseydi, şimdi başbakan olurdu. Kendisiyle tam bir fikrî anlaşma içindeyim, ama partiyi ben idare ediyorum. Bize hiçbir müdahalesi ve telkini olmamaktadır. Ben dört yıl onun il başkanlığını yaptım, bir gün bile müdahale etmedi. Görev bölümüne, işbölümüne çok saygılıdır. Ben görevimi tam bağımsızlık içinde, arkadaşlarımla tartışarak yürütüyorum. Ama açıkyüreklilikle söyleyeyim, demokratik sağın gerçek lideri Demirel'dir. Bunu söylerken de hiçbir aşağılık kompleksine, aşağılık duygusuna kapılmıyorum. □

Bâbıâli bir kayıp daha verdi

İzmir'de görüşmek üzere...

Yeni Asır'ın 5 Ocak Pazar sayısını karıştıran dikkatli okurlar ilk sayfadaki kuponların altında yer alan şu sözleri okuyunca epey şaşırdılar: "...Külçe altın, bilgisayar ve 1555 armağan çekilişlerini daha sonra **Sabah** gazetesinde ilan edeceğiz. Lütfen **Sabah** gazetesini her gün dikkatle izleyin." Dikkatli okur, ikinci sayfaya geçip Melih Aşık'ın "hüzünlü" veda yazısını okuyunca bir gariplik seziyordu. Ama gazetenin ertesi gün kapatılacağını hiç düşünmüyordu. Öyle ya **Hürgün** de kapanmıştı ama, hiç değilse okurlarına bir veda mektubu yayımlamıştı. Ne var ki, olan olmuş, İzmir'in başarılı ekibi aynı standardı İstanbul'da tutturamamış ve gazete kapatılmıştı. Çok sayıda çalışanını da işsiz bırakarak.

BUGÜN 2 GAZETE + 1 DERGİ VERİYORUZ !
YENİ ASIR
İran ile ikili görüşmeler baş
ÇETİN PAZARL
PAZAR, 5 OCAK 1986 (KDV DAHİL) 80 TL
Kocalar kadınlarına patron olacak
Ev kadınları özel emekliliğe koşuyor
Milyardere in Gazino kapa

Hikâyenin öncesi

İzmir'in, hattâ Ege'nin en çok satan gazetesi **Yeni Asır**'ı çıkaran grubun **Sabah**'la yaptığı İstanbul (ve Türkiye) çıkartması başarılı olunca akla bir tek şey geliyordu: **Yeni Asır** İstanbul'da da neden çıkmasın? Aslında İstanbul'da önce **Sabah**'ı çıkarmanın bir nedeni de, başarısız olunduğu takdirde, işten **Yeni Asır** adına pek fazla bir prestij kaybetmeden sıyrılmaktı. **Sabah**'ın tutmasıyla **Yeni Asır**'ı İstanbul'da çıkarmanın psikolojik baskısı iyice yoğunlaşıyordu. Bilgin'in hem arkadaşı hem de güvendiği bir gazeteci olan İzmir **Yeni Asır**'ın Genel Yayın Yönetmeni Güngör Mengi de, bu işe soyunmaya hazırdı. Bu arada Dinç Bilgin'in **Rapor** gazetesine ilişkin olarak Selahattin Beyazıt'la yaptığı bitmez tükenmez pazarlıkları bir yere varmıyordu. **Rapor**'u çıkarmak için **Günaydın**'dan gelen Can Aksın ve ekibi de hazır bekliyordu. O zaman fazlaca beklemenin gereği yoktu. Güngör Mengi, Can Aksın ve **Nokta**'dan transfer edilen Salih Memecan gazetenin maketi üzerinde çalışmaya başladılar. Bu arada, hem gazete hem iş çevrelerinde çok tanıdığı olan Aksın gerekli bağlantıları kuruyordu. Çünkü **Yeni Asır** grubu yayıncılık kadar, hattâ belki daha fazla, reklam potansiyeline önem veren bir kuruluştu. İyi paralar verilerek "iyi olduğu varsayılan" gazeteci ve uzmanlar toplandı. Her şey hazır gibi görünüyordu. Gazeteyi açan İstanbullu, sinemalardan nöbetçi eczanelere, kapısının önündeki çukurdan Sheraton'daki Lions toplantısına kadar her şeyi butuş hiç de fena değildi. "Ana" gazetenin yanında **Metro** adında bir ek de veriliyordu. Reklam konusunda becerilerine güvenen İzmirliler, ana bölümün ulusal, **Metro** bölümünün ise yerel reklamlar için iyi bir "support" olacağını düşünüyorlardı.

İlk aşamada amaçlanan "seçkinlere hitap edecek yerel gazete" denemesi birkaç gün tutturulmaya çalışıldı. Beğenilmeyen her şey, çalışanlar dahil, hızla değiştiriliyordu. Örneğin **Yeni Asır İstanbul**, 10 Ekim'den kapandığı 6 Ocak'a kadar resmi ve gayrı resmi olarak beş yazıişleri müdürü gördü. Sayfaların yerleri sürekli değişiyordu. Hattâ gazetenin editörlerinden Yazgülü Aldoğan, **Yeni Asır**'ın sayfalarında bu değişikliklerden dolayı, **Yeni Asır**'ı sıkı bir şekilde eleştiriyor ve açıkça "Okur bizi cezalandıracak" diye yazabiliyordu. Bunun bir nedeni gazetenin İzmir'de de çıkması, kimi sayfaların ortak hazırlanması, ancak reklamların farklı olmasıydı.

Ve başarısızlık

Bu yalpalamalar sonucu gazete hızla tiraj kaybetmeye başlayınca kesin bir panik yaşandı. Gazetenin başına daha önce iki kez gelen, ancak tam yetki verilmediği için ayrılmak zorunda kalan Tevfik Yener, geri çağrıldı. Bitip tükenmeyen değişikliklerden biri daha yapıldı ve editörlerin önemli bir kesimi tasfiye edildi. **Sabah** gazetesinin desteğini de sağlayan Tevfik Yener, kendi ekibiyle gelecekti. Gazetenin **Metro** bölümü kaldırıldı. Artık İstanbul gazetesi olma iddiasından vazgeçilmişti. Sadece Selim İleri'nin hissî yazılarıyla İstanbullu olmak mümkün değildi.

Neşeli, hafif ve aileye dönük bir bulvar gazetesi olarak Türkiye pazarına yönelinecekti. Bu arada büyük çabalarla transfer edilen Melih Aşık'ın uğraşları da pek yarar sağlayamadı. Köşesinde dokunduğu her reklam kaynağının, üst yönetimi katında tedirginlik yarattığı söylentileri dolaşıyordu. Sonuçta Tevfik Yener kafasındaki ekibi yaratma şansını bile bulamayıp, kolları tam sıvayamadan gazetenin satışı 10 bine düşünce Dinç Bilgin gazetesini kapatma kararı alıyordu. Zaten gazete beklenen reklam gelirini de sağlayamamıştı.

Son gazete ve Mengi.

Gerçi, hem başarılı **Sabah**'ın hem de kapanan **Yeni Asır**'ın yayın koordinatörü olan Zafer Mutlu, "gazetede bir kıpırdanma vardı, ama onla uğraşmaktansa yeni projeler geliştirmek daha akılcı olacaktı" diyordu. Ne var ki, bu kıpırdanma daha önce işine son verilenlerle 40 kadar gazetecinin işsiz kalmasını önlemiyordu. Mutlu, aynı zamanda, bir hafta sonu gazetesinin hemen gündemde olduğunu ve **Sabah** Yayıncılık'ın ni bir başarısını dost düşman herkese göstereceğini vurguluyordu. Mutlu, **Yeni Asır İstanbul** konusunda ise yorumda bulunmayıp yalnızca, "**Yeni Asır** Ege'nin en büyük gazetesiydi ve hâlâ da öyle" demekle yetiniyordu.□

DENİZ BİLGİN
BATİK-RESİM SERGİSİ
17/31 OCAK 1986
TAKSİM SANAT GALERİSİ

Dostluk Çayı — Hukuk Fakültesi tiyatro Topluluğu, yaklaşık bir seneden beri okulda tiyatro yapamıyordu; izin yoktu. Topluluk oyuncuları, bir seneden beri ilk faaliyetlerini "Dostluk Çayı"nda gerçekleştirdiler. Öğrenciler, epey zamandır dersle ilgisi olmaksızın biraraya gelemiyorlardı. "Dostluk Çayı"nda buluştular. Hukuk Fakültesi Öğrenci Derneği, normal olarak dernek kurmayı gerektirmeyecek ilişkileri oluşturmakla uğraşıyor; bir de mevzuatla. Normal olarak bir dernekten beklenecek daha geniş kapsamlı faaliyetlere henüz mevzuat ve konjonktür izin vermiyor...

Yeni öğrenci derneği

Yeni dönem, yeni üslûp

"Diyebilirsiniz ki, dernek kurmaktaki amacınız çay düzenlemek miydi? Düşündük, ilerde hak mücadelesi verecek insanların kendi haklarına sahip olmayı bilmeleri gerekir. Derneği kurarken bunu öngördük. Sonra, bize vizelerden, harçlardan başka bir şey getirmeyen Gençlik Yılı'nı bari biz uğurlayalım dedik. Dernek kurmaktaki amacımız çay düzenlemek değildi. Kaynaşmak, bütünleşmek için belki bir araç olur bu çay, diye düşündük..."

Bu, belki de tarihî bir konuşmaydı. 12 Eylül'den sonra kurulan ilk öğrenci derneği Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğrenci Derneği'nin (HFÖD) 1985'in son haftasında düzenlediği "Dostluk Çayı", beş yıldan bu yana ilk öğrenci "nümayişi"ydi. Emniyet örgütü Dernekler Masası'ndan bir resmî, bir sivil tim ile siyasi şubeden bir sivil timin geniş ilgi ve katılım gösterdiği dostluk çayı toplantısı, belki bazılarına göre haddinden fazla "masum" bir öğrenci isteğinin dile gelmesiydi; ama gene de ilk'ti. Daha önemlisi, açış konuşmasında "çay düzenlediğimiz için kusura bakmayın"a benzeyen üslubu unutturacak kadar coşkuyla sahiplenilen bir havada geçti.

YÖK'le kurumsallaştırılan üniversite hayatını sayfalarca yazıdan daha etkileyici biçimde canlandırıp eleştiren kısa parodiler, okunan şiirler, söylenen şarkılar türküler, edilen danslar "bu dönemde, bu kısıtlamalar altında bu kadar" mantığıyla **katlanılan** işler değil, gerçekten eğlenilerek, önemsenerek gerçekleştirilen faaliyetlerdi. Toplantının ortalarında "kuruluş aşamasından beri yardımcı olan Emniyet örgütü mensuplarının" takdim edilip alkışlanması, sivil görevlileri şaşkına çevirirken, belki kısıtlamalar altında verilen dernekçilik uğraşına rağmen kaybolmamasına çalışılan bir "neşe"nin habercisiydi...

Hukuk Fakültesi Öğrenci Derneği, tüzel kişilik kazanan ilk öğrenci derneği olarak, başka dernek girişimleri için bir tür içtihat oluşturuyor. Dernek, okulun bilgi dalının "hukuk" olmasının da katkısıyla, yoğun bir dilekçe üretimi yaparak, "içtihat oluşturma" işlevini sürdürüyor. Derneklerin karşılaştığı yasal ve yasal olmayan engeller konusunda uzmanlaşan Doç.Dr. Yahya Zabunoğlu, kendisine danışmaya gelen öteki öğrenci derneği kurucularını çoğu kez HFÖD'e gönderiyorum...

HFÖD, bunun ötesinde, "bu dönemde bir şey yapılmaz" zihniyetini zayıflatarak iş de yapıyor; kamuoyundaki ünlü deyimle "hizmet sunuyor". Örneğin, herkesin başına bela olan ders notlarını çoğaltarak öğrencilere dağıtıyor. Okulun ikinci dönemi için, çeşitli konularda konferans dizileri tasarlanıyor. Nisan ayında sonuçlanacak yazı ve şiir yarışmaları programlanmış durumda. "Türkiye'de Hukuk Eğitimi" ile "Siyasal Katılım ve Öğrenci Dernekleri" konulu yazı yarışmalarının jürilerini, üniversiteden atılmış ya da atılmamış çeşitli öğretim üyeleri ile tanınmış hukukçular oluşturuyor.

Fakat, "siyasal katılım ve öğrenci dernekleri" konusunda en önemli fikirleri, bizzat HFÖD'ün tüzüğü ortaya koyuyor. Tüzüğün en önemli özelliği, her dört ayda bir genel kurul öngörmesi! Yapılanmaya ve bütün belirleyici işlere genel kurul karar verecek. Yönetim Kurulu'na ve başkana, Dernekler Yasası'yla zorunlu kılınandan öte hiçbir yetki verilmiyor. Bir başkan, ikinci kez seçilemiyor. Bütün üyelerin katılacağı genel kurul, yönetim kurulunun dışında, saptanan konuda tam yetki ve sorumlulukla çalışacak yardımcı kurullar oluşturma olanağına da sahip.

Şu anda dernek bünyesinde oluşturulan üç kurul, bu çerçevede çalışarak derneğin ilk genel kuruluna sunulacak çalışma tarzı için örnek oluşturuyor: Arşiv ve Mevzuat Kurulu, Yayın Kurulu, Edebiyat Kurulu, Dostluk Çayını da, yönetim kurulundan bağımsız, özerk çalışan "Eğlence Komitesi" düzenledi. Hukuk Fakültesi dernekçileri "yasanın yönetim kurulu ve başkana verdiği yetkileri fazla bulduklarını" söylüyorlar: "Amacımız, hiyerarşiye, kariyerizme yol açmamak. Önemli olan, gönüllü ve özgür bir çalışma ortamı. Tüzüğe, üyenin yükümlülüklerine 'etkin ve geniş katılım' diye yazdık." Tabiî "bu kadar fazla demokrasi"ye karşı çıkanlar da var; karışıklığa yol açar, merkeziyetçiliği engeller, herkes başka şeyler söyler diye. Fakat derneği yürütenler, bunca kısıtlama altında yapmaya çalıştıkları en önemsiz görünen işleri bile ciddiye aldıkları gibi, varolan antidemokratik koşullarda "demokrasi ve katılımı" dert edinmeyi lüks saymama eğilimindeler.

Bir "Dilekçe soruşturması" daha

Hukuk Fakültesi Dekanı, öğrencilerle görüşmüyor. Öğrencilerin dekan katına çıkması yasak. Öğrencilerle ilgili bütün işlemler, küçük bir delikten geçit bulunabilen, içeri girilmesi yasak olan "irtibat bürosu"ndan yürütülüyor. Beğenilmeyen dilekçelere alındı fişi, numara verilmeyebiliyor. Hukuk Fakültesi Öğrenci Derneği, 7 bin öğrencinin bütün işlerinin tek bir memura yıkılmaması, eski büroların yeniden açılması ve dekanın öğrencileri "kabul etmesi" için bir dilekçe hazırladı ve 200'ü aşkın öğrenci, dekanlığa bu dilekçeyi verdi. Bunun üzerine, Dekan Yardımcısı Zeki Hafızoğulları soruşturmaya başladı. Dilekçe veren ya da vermeyen 50'yi aşkın öğrenci "tanık" olarak dinlendi. Sorular, son yıllardaki dilekçe davalarında olduğu üzere "Kim imzalattı? Nerede imzaladınız? Yanınızda başka kimler vardı?" şeklindeydi. Bazı "tanık"lara, Öğrenci İşleri Bürosu'nun önündeki yığılmaların kendisine Borçlar Kanunu'nun 41. ve 49. maddeleri uyarınca bir zarar verip vermediği soruluyor. Sözkonusu maddeler "maddi ve manevi zarar"la ilgili ve "ciddi biçimde zaman kaybı" zarardan sayılmıyor! "Tanık"lar söyledikleri şeylerin tutanağa nasıl geçirildiğini bilmiyorlar. Ayrıca, "neyin tanığı" olduklarını bilmediklerini söylüyorlar. Bazılarına şaka yollu söylenen "sanık dernek" sözü dışında... □

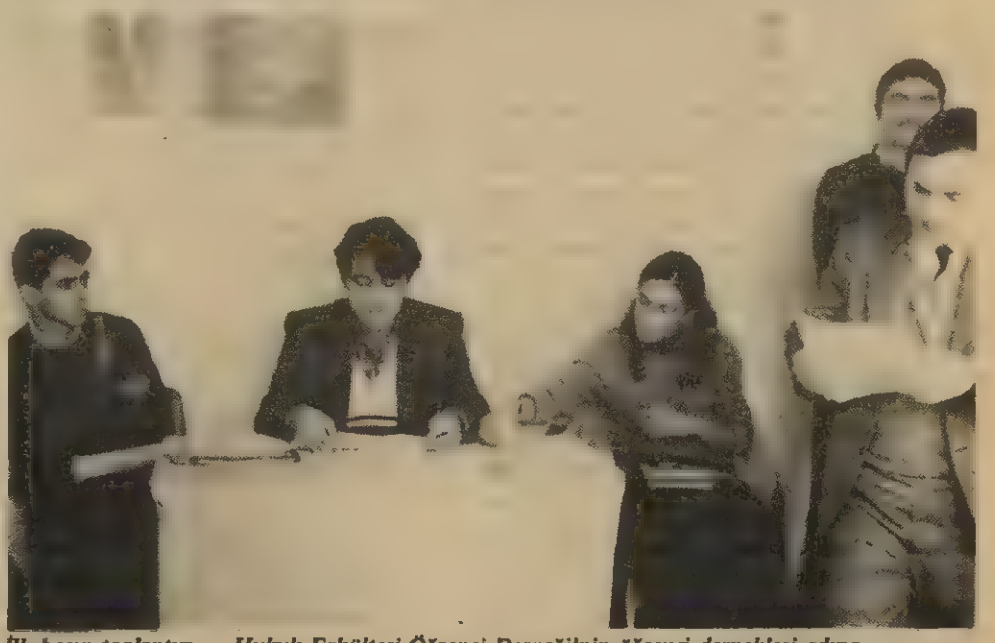

İlk basın toplantısı — Hukuk Fakültesi Öğrenci Derneği'nin öğrenci dernekleri adına "ilk"lerinden biri: ilk basın toplantısı. Konu: "Geçmiş olan" Gençlik Yılı.

Fatih Belediyesi - Pazarcılar savaşı

Ortalık Çarşamba Pazarı'na döndü

2 Ocak 86 günü, Fatih Belediye Başkanlığı, pazarcı esnafına yönelik **adeta** bir yeni yıl tebrik mesajı yayınladı:

"Fatih ilçemiz hudutları dahilinde muhtelif semtlerde her gün kurulan günlük pazarların konut alanları içinde sıkıntı yarattığı bilinmektedir. Bu sıkıntıların giderilmesi amacıyla ilçemizde kayıtlı bulunan tüm pazarcı esnafının sayımı yapılmış ve ihtiyacı belirlenmiştir. (...) Belediyemizce tespit edilmiş bulunan 2 bin 774 esnafın ve 226 el arabalı seyyar esnafın yapılacak daimi pazar yerlerinde yer alabilmesi, sözü geçen kooperatife ilan tarihinden itibaren yirmi gün içinde üye olması şartına bağlıdır."

"Külliyen yalan bu!"

Bu sözler tezgâhını her çarşamba olduğu gibi bugün de (8.1.86) Fatih Çarşamba Pazarı'na kurmuş olan Ali Şimşek'ten. Şimşek'in sözleri öyle hiddetle sarfedilmiş sözler değil. Düşünülmüş, taşınılmış, hesabı-kitabı yapılmış sözler bunlar:

"Anlaşılan, bu ANAP'lı Belediye Başkanı sayı saymasını bilmiyor. İlçemiz dahilinde dediği yere, Davutpaşa, Yavuzselim de dahil. Ve ben adım gibi biliyorum, sadece Çarşamba'da kurulan tezgâh sayısı 6 bin. El arabasıyla ya da ortada iki sandık koyarak rızklarını çıkartmaya çalışanlar hariç."

Vazgeçilir mi?— Pazarcılar, Belediye'nin kendilerini "piyasadan sürmeye" niyetli olduğuna inanıyor.

Bir çarşamba günü Fatih Belediyesi'ne mensup belediyeciler, Belediye Başkanı Yetkin Gündüz imzalı bir bildiriyi, Çarşamba Pazarı esnafına dağıtmaya başladılar. Bildiri 30 yıldır pazarcılık yapan Hasan Başyeşil tarafından o gün özetle şöyle yorumlandı:

"Adam almış, bıçağı gırtlağımıza dayamış anlayacağın. Diyor ki, 23 Ocak'a kadar üye olmak zorundasın. Olmayadabilirsin yani, ama o zaman dükkân kullanma hakkını kaybedersin. Ne demek bu? Pazarcılıktan vazgeçersin! Ben 30 yıldır pazarcılık yapıyorum hemşehrim! Ne diyorsun sen?"

Biraz arka plan

Bu dükkânlar işinin arkasındaki kişi sadece Belediye Başkanı Yetkin Gündüz değil. İstanbul Umum Pazarcılar Esnaf Derneği Başkanı İbrahim Avcı da sözkonusu projenin eşit miktarda sahibi. İbrahim Avcı, pazarcı esnafının tanıdığı biri. Öyle ki, S.S. İstanbul Umum Pazarcı Esnafı Toplu İşyeri Yapı Kooperatifi adıyla kurulan kurumun neredeyse temel direği olan Avcı'ya pazarcı esnafı, her gördüğü yerde "Başkan" diye hitap ediyor. Daha doğrusu, bundan bir hafta öncesine kadar böyle hitap ediliyordu İbrahim Bey'e. Çünkü, şimdi artık Bay Avcı başkan değil. Pazarcı esnafının baskıları sonucu, İbrahim Bey başkanlıktan çekilmek zorunda kaldı.

Peki, neydi pazarcı esnafının İbrahim Avcı'ya ve Yetkin Gündüz'e karşı çıkışının nedeni?

Pazarcılar konuşuyor

"Şimdi kardeşim bak, semt pazarları fukara halkın ekmek teknesidir. Dar gelirli insanlar, sofrasının aşını, katığını, çocuklarının giysisini, market ve mağazalardaki fiyatların yarısından da ucuza pazar yerlerinden temin eder."

"Pazar yerleri işsizliğin artmasını önler. Şimdi bak, bizim aramızda öğretmenler ve öğrenciler de var. Adam iki sandık limon koyuyor ve bütçesini denkleştiriyor."

"Pazar yerleri olmasa, kaldırılsa, süpermarketlerle ve mağazalarla rekabet ortadan kalkar. Böylece, buralarda satılan malların fiyatları da artar. Denge bozulur yani."

Evet, pazarcı esnafı bu ve benzeri pek çok gerekçeyle İbrahim Avcı'yı dernek başkanlığından düşürdü. Ama Avcı'yı düşürmek yetmiyordu tabiî. Çünkü, Fatih Belediyesi'nin pazar politikasını benimseyen başka semt belediyeleri de hemen onun arkasından "pazar kaldırma furyası"na dahil oluverdiler.

Geçen cuma günü (3.1.86), Beyoğlu belediyesi'ne bağlı ekipler, Kasımpaşa Cuma Pazarı'na gidip ellerindeki hoparlörlerle, pazarcılara ölüm fermanlarını okudular: "Önümüzdeki hafta burada pazar kurulmayacaktır." Bu anonsların üzerine Kasımpaşa Pazarı'nda arbede çıktı tabiî. Bir yandan pazarcı esnafı, öte yandan alışverişini pazar yerinden yapan halk bağırıp çağırarak, belediyecilere karşı çıktı. Ama belediyeciler de emir kuluydular nihayet ve "ferman"ı okuyup azarlarını işittikten sonra geldikleri gibi gittiler. Ama tebligatlarını da yaptılar.

Pazarcının özgünlüğü

Pazarcı esnafının öteki esnafa göre bir özgünlüğü vardır. Pazarcı esnâfı günübirliğine alış-veriş eder. Ayrıca piyasada bir gazeteler ve bir de fırınlar için geçerlidir bu günügününe alışveriş etmek. İnsanlar sabahleyin gazete bayiine gider, paralarını öder ve gazetelerini alırlar. Yine sabahleyin ya fırından ya da bakkaldan ekmeklerini yine parasını ödeyerek alırlar. Yani gazeteler, fırınlar ve bir de pazar yerleri nakit akışı en süratli işletmelerdir.

Pazarcı esnafı kısıtlı da olsa, akşamüstü, o gün kazandığı her neyse ondan, yiyeceği miktarı ayırıp gerisini cebine koyar ve üreticinin, imalatçının ayağına kadar gidip kendisine satacak mal arar. Parası cebindedir. Bastırır parasını, alır malını ve ertesi sabah daha gün doğmadan pazarın yolunu tutar. Elindeki malı peşin çalıştığı için ucuza almıştır. Bu nedenle de ucuza satar. Mağazalarla rekabet edebilmesi için de ucuza satması lazımdır zaten. Malını satar ve akşamüstü parası cebinde, mal bulmak için yeniden koyulur yola.

İşte size pazarın özgünlüğüne dair ilginç bir olay. Hem de bir pazarcının ağzından:

"Bir gün pazara gittim ki ne göreyim? Sümerbank'ın arabası gelmiş ve pazarın oraya parketmiş. 'Bunda bir iş var!' dedim ve gittim baktım. Adamlar alenen pazarcılık etmiyorlar mı? Sonra epey pazarda gördüm Sümerbank'ın arabasını. Koskoca Sümerbank, para kazanmak için pazara geliyor, iyi mi? Sümerbank dükkânında malını satamıyor (ya da sattığı az geliyor, her neyse) pazara geliyor. Belediye Başkanımız Sayın Yetkin Gündüz beyefendi de buna karşılık, sağolsun, bizi dükkâna tıkıyor. İyi mi?"

Aslında Yetkin Gündüz bu "pazar politikası"nda ANAP içinde galiba biraz da yalnız kaldı. Ne Başbakan Turgut Özal, ne de İstanbul Anakent Belediye Başkanı Bedrettin Dalan, bu konuda Gündüz'e beklediği desteği pek vermediler. Ama Yetkin Gündüz de bu girişiminden vazgeçeceğe benzemiyor. Nedir acaba bunun nedeni?

Son günlerde İstanbul'un bütün pazar yerlerinde konuşulan, Yetkin Gündüz'ün "pazar kaldırma işi"ndeki bit yeniği. İki pazarcı esnafının konuşmasına kulak kabartalım:

"Yahu şunun bir hesabını yapsana bakalım, ne ediyor bu işin malî potresi?"

"Kolay. Şimdi 3600 dükkân. Çarp bunu 600 binle, ne eder? Tam 2 milyar 160 milyon."

"İyi para. Hem de, bu dükkânlar için 600 biner lira verenler dükkânlara sahip de olmayacaklar. Hava parası vermiş olacaklar. Vallahi iyi para."

"Bu iş Tahir Aktaş'ın Eminönü'ndeki hesabına benziyor galiba biraz."

"Bir de her ay 20 bin lira dükkân kirası. Oh be ne âlâ memleket."

Belediye ne diyor?

"Pazar operasyonu"yla ilgili olarak, Fatih Belediyesi adına sorularımızı yanıtlayan Basın Danışmanı Murat Aydın, öncelikle, pazarlardaki esnaf sayısının bir aldatmaca olduğuna dikkat çekti. Aydın, konuyla ilgili olarak özetle şunları söyledi:

"Pazar yerlerinde gördüğünüz her bir tezgâh, bir pazarcının değildir. Genellikle bir pazarcı on-onbeş tezgâhın sahibidir. Bu pazarcılar yanlarında işçi çalıştırır. Amacımız ücretli olan bu insanları zor durumdan kurtarmak; dükkân, tezgâh sahibi yapmak."

Murat Aydın, ayrıca, meselenin enine boyuna tartışılmadığından da yakınarak, "Şu anda Çarşamba Pazarı'nın kurulduğu yerde bir yangın çıksa ne yaparız? Kurmaya çalıştığımız daimi pazar yerlerinde, ayrıca banka şubesi, lokanta, acil servis, zabıta odası ve çay evi de olacak. Bunlar görmezlikten gelinmemeli" dedi.

Aydın'a göre: "Pazar yerleri, ardlarında büyük bir pislik bırakıyor. Denetlenmesi de zor olan bu satış merkezlerinin derli toplu olması halinde, belediyeler zabıta ve temizlik işlerinden tasarrufta bulunabilecek. Ayrıca daimi pazar yerleri seyyar esnaf sorunu çözümlenmiş olacak. Hammaliye ve nakliye, pazarcıların sorunu olmaktan çıkacak."

Pazarcıların şiddetle karşı çıktıkları bu yaklaşım tarzının başka muhalifleri de var. ANAP içinden de pek destek görmeyen bu görüşe SHP olabildiğince karşı. Pazar yerlerinin kaldırılması, ileriki günlerde siyasilerce de uzun boylu tartışılacak bir konu olmaya aday. □

OSMAN BALCIGİL

"En alttakiler" ve "üsttekiler"in çocukları orta sınıfa göre daha sorunlu

Bir çocuk kayboldu

Sevgisizlik, ilgisizlik... Çocukların evden kaçmalarına yol açan başlıca nedenler. Yalan söylemelerinden tırnak yemelerine bir dizi belirtiyle "sorunlu" olduklarını gösteren çocukların "suçlu çocuklar"a dönüşmesi çok kolay. Evden kaçma, genellikle bu sürecin ilk adımı.

Elli yaşlarındaki boynu bükük adam, o gün de polisten bir haber çıkmayınca, oğlunun kaybolduğuna ilişkin ilanları kendi elleriyle şehrin en işlek caddelerine yapıştırmaya başladı. Şehir içindeki ve dışındaki bütün akrabalarını aramış, Konya sınırları dahilindeki bütün karakolları ve hastaneleri bir hafta içinde tam üç kez dolaşmıştı. Son umudu, şimdi duvarlara yapıştırmakta olduğu ilanlarda. Bu ilanların, oğlunun ya da oğluyla ilgili bilgisi olan hayırsever bir vatandaşın dikkatini çekeceğini umuyordu.

Küçükleri Koruma Şube Müdürü Ülkü Nural, karşısındaki iskemlede oturan 10 yaşlarındaki çocuğa "Nereden çıkardın babanın seni sevmediğini?" dedi... Ülkü Hanımın evden neden kaçtığına ilişkin bütün sorularına karşılık çocuk "işte," demekte yetindi, başka bir şey demedi. Sonra bir ara, Konya'dan kaçtığını öğrendi çocuğun... Ardından adını, soyadını, ev adresini...

Bir akşamüstü, kaçak çocuğun babasının dükkânının kapısında, semt karakolundan bir polis memuru belirdi. Konuştular: Oğlu İstanbul'daydı. Sağ ve salimdi. Küçükleri Koruma Şubesi'ndeydi. Hemen gidip çocuğunu alması gerekiyordu. Derhal dükkânını kapadı. Bir koşu evine gidip haber verdi ve ilk otobüsle yola çıktı...

Çocukla babasının karşılaşmaları görülmeye değerdi. Babası oğlunu bağrına basmak istiyor, çocuk çırpınıyor, kaçıyor, onu yanına yaklaştırmıyordu. Adamcağız yaşlı gözlerle pes etti. Ağzından zor zahmet iki kelime döküldü: "Peki neden?"

Çocuk, aradan bir süre geçtikten sonra, titrek bir sesle, "Sen bir kere beni sevmiyorsun," dedi ve sustu. Sonra sessizliği yine kendisi bozdu. Günlerce sokaklarda dolaştığını, gazetelerde günlerce babasının "Oğlum eve dön" diyecek çağrısını aradığını anlattı hıçkırarak. Bulamayınca İstanbul'a geldiğini, bir daha onları hiç görmek istemediğini de söyledi bu arada.

Babasının kendisini Konya'da nasıl aradığını, nasıl duvar ilanları yapıştırdığını, karakollar ve hastaneler arasında nasıl mekik dokuduğunu, haber salınmadık hiçbir akraba ve yakının kalmadığını öğrenince gözleri parladı küçüğün. Zaten bütün derdi, babasının kendisini sevdiğine ikna olmaktı. Baba oğul sarmaş dolaş oldular.

Konya'daki evini terk eden çocuk, 1984 yılında İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne bağlı Küçükleri Koruma Şubesi'ne "intikal eden" 291 çocuktan yalnızca biri. 1962 yılında kurulan Küçükleri Koruma Şubesi'ne 1984 yılına kadar geçen 22 yıllık süre içinde intikal eden çocuk miktarı ise 18.500. Şubeye intikal etmeyenler de var tabiî: Semt karakollarından ailelerine teslim edilenler, suçüstü yakalalanarak adliyeye verilenler, hiç yakalanmayanlar...

Sokakta — Ana-baba sevgisinin yerini şehir hayatının tehlikelerinden korunma güdüsü alınca, "ev" de sadece altına saklanılan bir yorgan oluyor.

Sevgi çok mu önemli

Örneğimize dönecek olursak: Evini terk eden çocuk, babasının kendisini sevmediği kanaatindeydi. Peki, çocuk açısından, sevgi görmemek, uzmanlarca suç işlemeye başlamanın ilk adamı sayılan evden kaçmaya yol açacak kadar önemli mi? Cevap İstanbul Üniversitesi Pedagoji Bilim Dalı Öğretim Üyesi Doç. Dr. Halûk Yavuzer'den: "Şüphesiz evet. Hem de çok. Sevgi, çocuğun geleceğini belirleyecek belki de en önemli faktördür."

İstanbul Emniyet Müdürlüğü Küçükleri Koruma Şube Müdürü Ülkü Nural da Yavuzer'le aynı kanaatte:

"Bize çocuklar, genellikle üvey anne ve baba nedeniyle geliyorlar. Bir de, çok çocuğa sahip ve gelir düzeyi düşük aileler çocuklarına gerekli ilgiyi gösteremiyorlar. Bu nedenle şubemize gelenler de çok fazla. Biz bu aileleri tanımak fırsatını buluyoruz. Genellikle, çocuklarına kendilerini sevdiklerini anlatamayacak kadar cahil oluyorlar."

Sokaklar üvey anne ya da baba nedeniyle evinden ayrılmak zorunda kalmış çocuklarla kaynıyor. Yenikapı tren istasyonunun peronu altındaki oyukta "yaşayan" Kadir ve Yaşar Kahraman kardeşler tam altı yıldır üvey babaları nedeniyle sokaklardalar.

Sevgi, sevgisizlik ve toplumdan kesitler

Uzmanların, çocuklar için hayatî bir önemi olduğuna dikkat çektikleri sevgi, kaçınılmaz olarak bizi bir başka önemli konuya, "çeşitli toplum kesimlerinden çocukların suça ne kadar yakın oldukları"na getiriyor. Yavuzer konuya şöyle yaklaşıyor:

"Sorunlu çocuklar ya da bunun bir adım sonrası olan suçlu çocuklar genellikle alt ve üst tabakalardan çıkıyor. Yani geçim düzeyi çok düşük ve çok yüksek olan ailelerden. Orta tabakaya mensup olan aileler çocuklarını genellikle iyi eğitiyorlar. Bu tabakaya mensup ailelerden sorunlu ya da suçlu çocuk çıkma oranı son derece düşük oluyor."

Kuşkusuz bunun nedenleri var. Nedenlerden biri, orta kesimlere mensup ailelerin toplumsal konumlarını sağlamlaştırma kaygıları. Birde, yine orta sınıfa mensup aileler, toplum gözünde prestijli olmak istiyorlar. Çocukları, onlara prestij sağlayacak en önemli faktör. Okuyup okumayacakları, nasıl giyinecekleri, hangi çevrelerde bulunacakları... Bütün bunlar bir yandan çocuğa bir hayat tarzı çizer, onu bir biçimde belirlerken, öte yandan çevrenin, çocuğun ailesiyle ilgili kararını etkiliyor. Bu arada, orta sınıflara mensup ailelerin tatmin edilmemiş pek çok duyguyla dopdolu yaşamaları da bir önemli faktör. Bu ailelerin karşılayamadıkları yığınla istekleri oluyor. Ve bütün bu isteklerin en azından çocuklarınca karşılanması onlar için kimi zaman saplantı halini bile alabiliyor: "Ben istediğim gibi okuyamadım o okusun, ben istediğim gibi giyinemedim o giyinsin..."

Anadolu'dan İstanbul'a gelen çocuklar, önce istasyon, yeraltı geçidi, iskele gibi kuytu ve dikkati çekmeyecek yerlerde geceliyorlar. Bu çocuklar genellikle kısa süre içinde edindikleri arkadaşların da etkisiyle küçük çaplı gasplara girişiyorlar.

"ÇOCUK ŞUBESİ"NE GELENLER KAÇ YAŞLARINDA?

Yaş	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1983	3	1	13	7	12	11	13	12	12	25	29	50	65	75	58	43	28	1
1984	1	—	11	8	4	6	10	5	7	10	9	39	47	60	31	25	16	2

Kaynak: İstanbul Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şubesi Müdürlüğü

endi başlarının çaresine bakmaları" için evden uzaklaştırıyor.

Toplumsal konumlarını sağlamlaştırmak istemeleri, toplum nezdinde prestijli olma kaygıları ve kendi tatminsizliklerinin çocuklarınca da yaşanacağı korkusu orta sınıf ailelerin çocuklarıyla yeterince ilgilenmelerinin en önemli nedenleri. Yavuzer'in gözlemlerine göre:

"Orta sınıfa mensup aileler çocuklarını sağlıklı biçimde yetiştirmek için eğitici kitaplar okuyor, çocukları için gerekli araç gereçleri buluyor, çocuklarının boş zamanlarını değerlendirmelerini dert ediniyorlar. Böylece, kendiliğinden, bu ailelerin çocuklarının sorunları daha az, suç işleme ihtimalleri ise daha düşük oluyor."

Orta sınıflarla ilgili bu tespit sadece Türkiye için geçerli değil, kuşkusuz. Bir Batılı araştırmacı, Elliot Leyton, konuyla ilgili olarak şunları yazıyor:

"... Orta sınıf aileleri, çocuklarının toplum içindeki konumlarını korumak için daha çok çaba gösteriyor, oldukça namuslu davranışlar içinde bulunan çocuklar yetiştirmeye çabalıyorlar. Bu kesime mensup çocukların suçlu davranışları göstererek isyan etmeleri, ana babaların yatırımlarının ciddi bir şekilde tehlikeye girmesi anlamına geliyor."

Yoksulların çocukları zor durumda

Kuşkusuz, çeşitli ekonomik durumlardaki ailelerde, "aile ve çocuk" ilişkilerinin nasıl cereyan ettiğinin, sorunların daha çok hangi noktalardan patlak verdiğinin incelenmesi de sevgi ve sevgisizlik konusu kadar önemli.

Kaçıncı kez Küçükleri Koruma Şubesi'ne geldiğini ne şubedeki polisler, ne de kendisi hatırlayabiliyordu. Onun gibi olanlara "gedikli" denirdi. Evinden ilk kez 9 yaşındayken kaçmış, bulunup evine teslim edilmişti. Sonra yine kaçtı. Kaçtıkça teslim edildi, teslim edildikçe kaçtı. Sonra ailesi de polisler de vazgeçtiler onu sokaklardan "kurtarmak"tan.

"Küçükken bisikletimin olmasını çok istiyordum. Arkadaşımın vardı, benim yoktu. Babama yalvardım bana bisiklet al diye, almadı. Kaçtım. Para kazanacak, para biriktirecek bisiklet alacaktım. Her işi yaptım. Çok para da kazandım. Aç da kaldım. Sonra alıştım. Şimdi eve gitmek hiç istemiyorum. Bir sürü benim gibi arkadaşım var. Sağda solda kalıyoruz. Kışın biraz zor oluyor ama yazın kolay. Bazen polisler yakalayıp buraya getiriyorlar. Sonra bırakıyorlar. Yıkanmış, karnımızı doyurmuş oluyoruz hem."

Arkadaşlarını itiştirirken bir yandan da bunları anlatıyordu 14 yaşlarındaki çocuk. Beş yıldır sokaklardaydı. Beş yıldır başından geçmeyen iş kalmamıştı. Ama, evine dönmeyi, ailesiyle birlikte yaşamayı hiç istemiyordu. Zaten ailesi de pek oralı değildi onun evde ya da sokakta olması konusunda.

"İlk evden kaçışımda babam beni dövdü. Sonra hemen gene kaçtım. Yakalayınca gene dövdü. Sonra yakalanınca, bu sefer küfür edip 'Ne cehenneme gidersen git' diyordu. Ben de arkadaşlarımın yanına dönüyordum. Onlarla beraber olmak daha çok hoşuma gidiyor. Hiç olmazsa oyun filan da oynuyoruz. Kâğıt filan topluyoruz, satıyoruz. Kazandığımız parayla simit filan alıp satıyoruz. Başka işler yapan arkadaşlar da var tabiî. Onlar daha büyükler."

Bir gecekondu mahallesinde, iki göz odada sekiz nüfus bu çocuğun ailesi. Babası da, annesi de kelimenin tam anlamıyla dökülüyorlar. Annesi ne sorulsa cevap vermiyor, en iyi ihtimalle "Ben bilmem," diyor ve başını öteki tarafa çeviriyor. Babası, ne iş yaptığı sorulunca, "Ne iş bulursam onu yaparım," diyor da başka bir şey demiyor.

— Çocuğunuz evden neden kaçtı?

— Hiç.

— Babam bana bisiklet almadı ondan, diyor?

— Nasıl alacaktım bisiklet?

— Arkadaşının bisikleti varmış?

— Yalan. Hangi arkadaşının bisikleti varmış? Kimsenin bisikleti yoktu. Yalancıdır o. İnanmayın. İnsanın gözünün içine baka baka yalan söyler.

— Peki, okula gönderdiniz mi hiç?

İşledikleri küçük çaplı gasplar nedeniyle yakayı ele veren çocuklardan bazıları, ilk vakalarında bu tür bir hayatın hoş olmadığına ikna oluyorlar. Bazılarıysa başlarının tekrar derde girecek olmasına aldırmıyorlar bile.

— Nasıl gönderecektik?

— Sizden hiç ilgi, sevgi gördü mü?

— Biz ana-babayız. Severiz de döveriz de.

Sözü edilen aile alabildiğine yoksul. O kadar ki, çocuklarının içinde bulunduğu duruma karşı kayıtsız bile kalabiliyor.

Bundan daha kötü örnekler de var kuşkusuz. Meselâ bazı aileler, çocuklarını evden zorla uzaklaştırıyor, başka bir deyişle "yolunu bulması" için sokağa atıyor. Küçükleri Koruma Şube Müdürü Ülkü Nural'a göre, "Bu davranış, daha çok, çocuk sayısı fazla olan dargelirli taşralı aileler de görülüyor. Bu aileler çocuklarına 'Haydi artık sen İstanbul'a git ve kendi geçimini sağla!' diyorlar." Daha kötüsü de var: Çocuğu ne yolla olursa olsun eve para getirmek

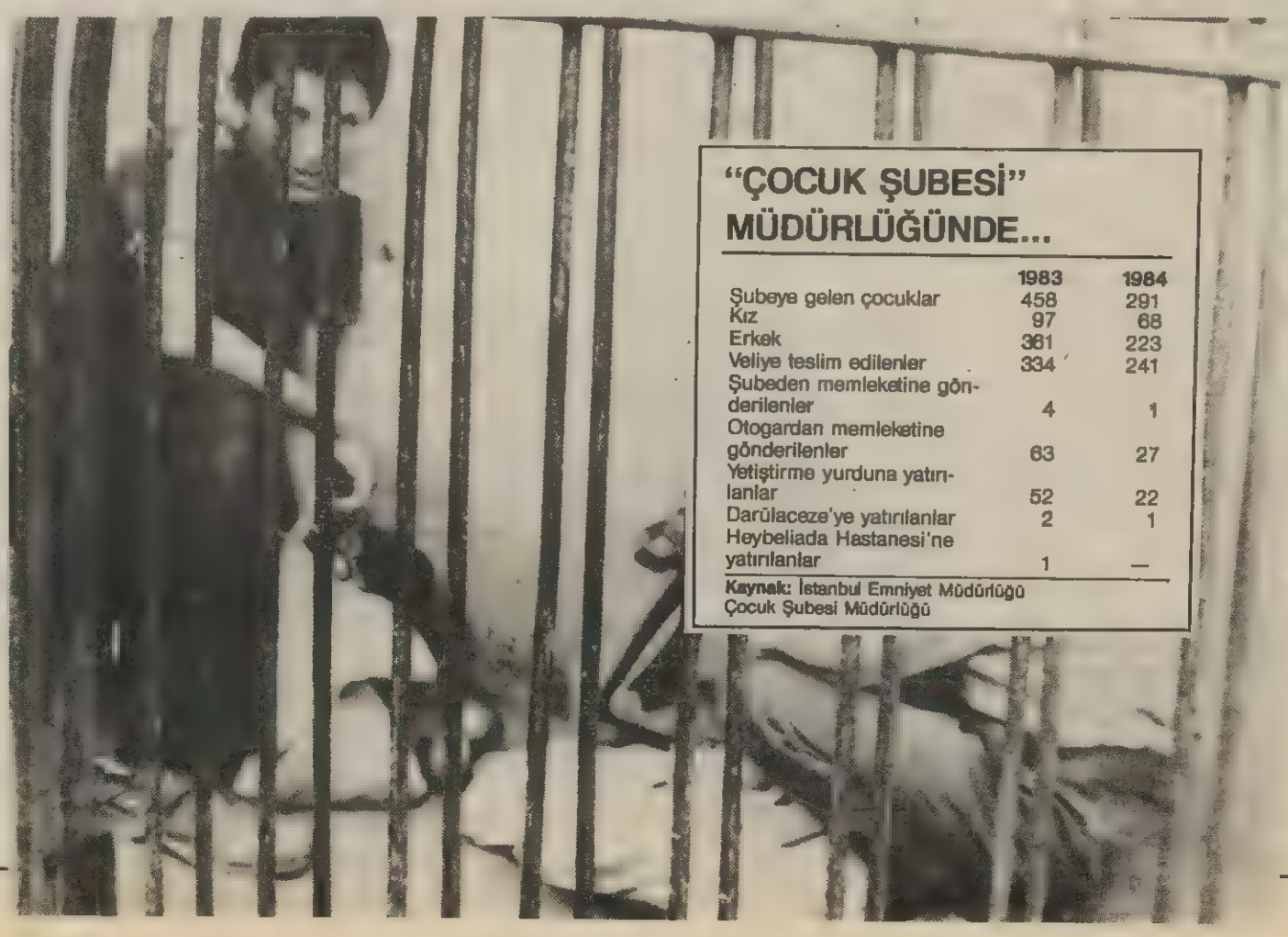

"ÇOCUK ŞUBESİ" MÜDÜRLÜĞÜNDE...

	1983	1984
Şubeye gelen çocuklar	458	291
Kız	97	68
Erkek	361	223
Veliye teslim edilenler	334	241
Şubeden memleketine gönderilenler	4	1
Otogardan memleketine gönderilenler	63	27
Yetiştirme yurduna yatırılanlar	52	22
Darülaceze'ye yatırılanlar	2	1
Heybeliada Hastanesi'ne yatırılanlar	1	—

Kaynak: İstanbul Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şubesi Müdürlüğü

zorunda bırakan aileler.

Bu örneklerin tam tersi de sözkonusu tabiî: Gelir düzeyi çok yüksek aileler. Bu ailelere mensup çocukların başları, ötekilerden farklı şekillerde polisle derde giriyor. Ama yine de giriyor.

Üst sınıflardan ailelere mensup çocukların sorunlu ya da suçlu olmalarının nedenlerini Halûk Yavuzer şöyle değerlendiriyor:

Anadolu'dan gelen çocukların bir kısmı İstanbul'da ünlü bir şarkıcı, türkücü ya da artist olmanın hayallerini kuruyorlar. Bunlar genellikle, çok kısa bir süre içinde şarkıcı, türkücü ya da artist olamayacaklarına "ikna" ediliyorlar.

"Burada da sevgisizlik sözkonusu. Üst sınıflarda babanın ve annenin kendi hobileri var. Bunlarla uğraşmak istiyorlar. Çocuk, para mukabilinde kendisiyle ilgilenecek bireylerin yetiştirmelerine bırakılıyor. Yeterli sevgiyi göremiyor. Dolayısıyla her iki gruptan da, yani alt gelir grubundan da üst gelir grubundan da aileler, çocuklarına yeterli sevgiyi göstermiyorlar."

Bu iki aşırı uç arasında bir fark var tabiî: Alt gelir grubundan olan aileler, yukardaki örnekte de görüldüğü üzere, aynı zamanda alabildiğine bilgisizler. Çocuğun büyüklerden farklı olduğunun, çocuğun, küçüğün bir modeli olmadığının, onun zorluklar karşısında vereceği tepkilerin büyüklerin vereceği tepkilerden çok farklı olacağının ve daha pek çocuğunun farkında bile değiller. Üst gelir gruplarında durum böyle değil. Bu aileler, çocuklarıyla ilgilenmeleri, onları sevgisiz bırakmaları halinde başlarına nelerin gelebileceğinin pekâlâ farkındalar.

İçlerinden ikisi: Kadir'le Yaşar

SOYADI: Kahraman
ADI: Kadir
BABA ADI: Hamza
ANA ADI: Huriye
DOĞUM TARİHİ: 5.4.1969
NÜFUSA KAYITLI
OLDUĞU YER:
Sakarya/Karasu

SOYADI: Kahraman
ADI: Yaşar
BABA ADI: Hamza
ANA ADI: Huriye
DOĞUM TARİHİ: 1972
NÜFUSA KAYITLI
OLDUĞU YER:
Sakarya/Karasu

Kadir ve Yaşar iki kardeş. Bu yıl biri 16, öteki 13 yaşına girecek. Kadir ve Yaşar tam altı yıldır sokaklarda "yaşıyorlar."

Altı yıl önce, Kadir ve Yaşar'ın babaları ölmüştü. O zaman biri 7, öteki 10 yaşındaydı. Üvey babaları, "Ben sizi istemiyorum" diye onları kapının önüne koyuverdi. Bir şartı vardı bu yeni babanın çocukları eve almak için. Her birinin her gün eve 500 lira getirmesi.

Çocuklar başlangıçta uğraştılar para kazanmak için, ama bu kadar parayı biraraya getiremeyeceklerini kısa sürede anladılar. Artık sokaklarda yaşamaktan başka çarelerinin kalmadığı da gün gibi meydandaydı.

Başlarından geçmeyen kalmadı bu iki çocuğun. Ellerinde bıçaklarla ırzlarına geçmek üzere yürüyen şarapçılardan kaçmak, paralarını ellerinden almak için üzerlerine yürüyen kendilerinden daha büyük çocuklarla cebelleşmek, polisin soluğunu her an enselerinde hissetmek, soğuk, zorla bazı suçları işlemeye yöneltilmek ve daha binlerce benzeriyle sokak... Bu sokak, sokakta kalmayanların bildiği sokaktan epey farklıydı.

Kadir ve Yaşar şimdilerde Yenikapı tren istasyonunun hemen altındaki oyukta, bir yerlerden bulup buluşturdukları yorganlarının altında yeni bir yıla başladılar. Her yeni yılla birlikte biraz daha büyüyüp, sokakta kalacaklarsa da en azından çocuk olmanın getirdiği zorluklardan kurtulmak niyetindeler. "Peki ya sonra?"

Bu soruya ne Kadir'in ne de Yaşar'ın verebilecekleri bir cevap yok.

Ya sizin?□

Küçükleri Koruma Şube Müdürü Ülkü Nural'ın dikkatini ilk çeken, on altı yaşında olduğunu söyleyen kızın çok gösterişli tavırlarıydı. Bu kızı insanların rahat bırakmayacakları aşikârdı.

Bekçiler, patronunun saldırısı üzerine attığı çığlıkları duyup gelmişler, aynı zamanda yatacak yer olarak kullandığı İstiklal Caddesi'ndeki işyerinden, patronunun elinden kurtarmışlardı kızı. On sekiz yaşını doldurmadığı için de, Küçükleri Koruma Şubesi'ne intikal ettirdiler.

Genç kız ilk iş olarak kızlık kontrolüne gönderildi. Bu âdetti.

Almanya'dan göçen genç kız, bakire olduğunu öğrenince hayretler içinde kaldı. Pişman oldu Almanya'dan İstanbul'a kaçtığına. Ve, şöyle anlattı başından geçenleri Ülkü Nural'a:

"Nişanlamışlardı beni. Neredeyse evlenecektik. Sonra bir gün işten çıktığımda Alman gençler saldırdılar. Sürükleyip bir ağaçlık yere götürdüler. Bir tanesi üzerime saldırdı. Ben tecavüze uğradığımı, namusumun gittiğini zannettim. 'Bir dana nasıl bakarım nişanlımın yüzüne' diye düşündüm. Ailem de istemezdi artık beni. Onun için kaçtım İstanbul'a. Namusumla yaşayacaktım. Sonra iş ararken o adam çıktı karşıma. 'Sana iş veririm, burada yatar kalkarsın. Ben evli barklı adamım, benden sana zarar gelmez' dedi. Ama işte, bir gece gelip anahtarıyla dükkânın kapısını açtı. Alkollüydü. Saldırdı. Ben de başladım bağırmaya."

Doç. Yavuzer — "Orta sınıf, çocuğunun nasıl yetişeceğini dert ediniyor."

Kız olduğunu öğrenince Almanya'ya ailesinin yanına dönmeyi, nişanlısıyla evlenmeyi kabul etti. Annesi Almanya'dan çağrıldı. Durum anlatıldı. Nişanlısına hiç söz edilmeyecekti olup bitenden. Genç kız Türkiye'ye akrabalarının yanına, ziyarete gelmiş olacaktı. Meselenin kapanması gerekiyordu. Hem bakireydi de hâlâ nasıl olsa.

Bir numarada ne var?

Çocukları suça iten nedenlerden biri de örf ve âdetler. Mesela geleneksel ahlak ölçülerinden biri sayılan bekâret, yukardaki örnekte de görüldüğü üzere, Türkiye toplumu için son derece önemli bir kavram. Bu nedenle de, Türkiye'de çocukların işledikleri suçlarla Batı'da işlenen suçlar arasında büyük farklılıklar var. Bakın Halûk Yavuzer, Türkiye'de işlenen suçlarla Batı'da işlenen suçları gelenekler açısından nasıl değerlendiriyor:

"Mesela adam öldürme, yaralama, homoseksüel ve heteroseksül suçlar Batı'da görülmeyen, Türkiye'ye özgü suçlardır. Bunun en önemli nedeni, örf ve âdetlerdeki farklılıktır. Mesela İngiltere'de bir erkek başka bir erkekle evlenebilir bile. Dolayısıyla toplum homoseksüel ilişkilere bir suç olarak yaklaşmıyor. Kaldı ki yine Batılı herhangi bir ülkede bir erkekle bir kız sokakta birlikte rahatça yürüyebiliyorlar. Toplum onları kınamıyor, ailelerinin zor durumda kalmalarına neden olmuyor. Türkiye'de bunun tam tersi geçerli. Böyle olunca da, yaşı ilerlemeye başlayan çocukların hayvanlarla ve kendi cinsinden olanlarla cinsel ilişkileri başlıyor. Böylece homoseksüellik ve heteroseksüellik teşvik edilmiş oluyor. Ama onlarda suç sayılıyor.

Yine Batılı ülkelerde kan davası, kız kaçırma gibi suçlar yok. Çünkü bu tür âdetler, gelenekler yok. Bu nedenlerle olsa gerek, Batılı ülkelerde çocukların işlediği suçların yüzde 90'ı mala yönelik. Oysa Türkiye'de bir numarayı şahsa karşı işlenen suçlar alıyor. İki numarada cinsel suçlar var. Mala karşı işlenen suçlar ancak üçüncü sırada."

OSMAN BALCIGİL

İlk yarı bitti, ligde artık her şey mümkün

"Topumuz" yuvarlaklaşıyor

Türkiye Birinci Ligi'nde ilk yarının haftasına sonuncu olarak giren Orduspor deplasmanda Samsunspor'u yenerek bir basamak üste çıktı. Oysa, Samsunspor daha iki hafta önce Fenerbahçe'ye dört gol atmış ve sarılacivertlilere son yılların en farklı yenilgisini tattırmıştı. Orduspor ise kendi sahasında bile birçok kez yenilmiş bir takımdı. Ordu'dan iki puan çıkaranlar arasında Eskişehirspor da vardı ki, kırmızısiyahlılar aynı başarıyı son hafta Ankaragücü'nü deplasmanda iki golle yenerek de sürdürdüler. Ankaragücü böylece kendi sahasında üçüncü kez yeniliyordu, ama daha önce Sakaryaspor'a Sakarya'da beş gol atmış, Orduspor, Kayserispor ve Rizespor deplasmanlarından iki puanla dönmüştü. Rizespor ise Ankaragücü yenilgisinin acısını Kocaelispor'u yine deplasmanda yenerek çıkarıyordu. Fenerbahçe'nin yenilmezlik unvanını silen Kocaelispor daha önce kendi sahasında Sarıyer'den dört gol yemiş, Kayserispor'a ise tek golle iki puan vermişti. Zaten Kayserispor'un ilk yarıdaki üç galibiyetinden ikisi rakip sahada alınmıştı.

İlk yarı liderini önümüzdeki pazar günü oynanacak Galatasaray-Orduspor maçının belirleyeceği 1985-86 sezonu, geride kalan ondokuz haftada belirgin bir "farklılıkla" umut verdi. Türkiye Birinci Ligi'nde, artık her maçta her şey mümkün. En alt sıralarda yer alan takımlar bile, deplasmanlardan umulmadık puanlar çıkarabiliyorlar, hem de zaman zaman bol gol atarak. Yani "topumuz" giderek yuvarlaklaşıyor. Ancak, ne hikmetse, aynı top İstanbul'da bir Anadolu takımının ayağına geçtiği zaman sivrileşiyor, rakip kaleye gönderilebileceği düşüncesi, gol yememe düşüncesi karşısında yedek kulübesine oturtuluveriyordu.

Üç büyükler fobisinin çirkinleştirdiği maçlar dışında, artık ligin daha kişilikli ve doğal olarak daha gollü bir futbola sahne olduğu açık. Futbolumuz sınıf atlamanın eşiğinde görünüyor. Bu noktaya nasıl gelindi. Biraz Gençler-Ümitler Ligi'nden yetişen iyi şutörlerle, biraz da topa nasıl vurulacağını bilen yabancı oyuncularla. Artık daha cesur bir futbola eğilim gösteren, deplasmanlarda defanstan tek topla çıkmayı, derinlemesine uzun paslarla oyunu açmayı deneyen yerli çalıştırıcıların hakkını da yememeli, "kaliteli" yabancı hocaların da... Hakemler bu yıl başarılı görünmeseler de deplasman takımları lehine daha cesurca düdük çalabildiklerini kabul etmek lazım. Ne var ki, tüm bu etkenler yerleşmiş bir sistem, bir bütün oluşturamıyor kendilerini henüz, yavaş yavaş hissettiriyorlar, bir görünüp bir kayboluyorlar...

1985-86 sezonunun ilk yarısı sonunda "çok genel" görünüm böyle. Bu çevrenin içinde "özel"lik gösteren takımların başında Galatasaray geliyor. Orduspor maçını kazanmaları halinde ilk yarıyı lider biterecek olan sarı-kırmızılılar, performanslarının dışında da ondokuz haftanın "flaş" ekibiydiler. Zaman zaman güzel futbol oynadılar, zaman zaman ıslıklandılar, çok iyi göründükleri 4-0'lık Bursaspor maçından sonra beklenmedik puanlar kaybettiler. Galatasaray'ın ilk devreyi lider bitirme olasılığı yüksek, taraftarlar da şampiyonluk umutları besliyor. Ne var ki, Derwall'in ekibini ikinci yarıda tam on tane deplasman maçı bekliyor, üstelik üç haftalık arada dinlenme şansları da yok.

Haber malzemesi— Fenerbahçe 4-0'lık yenilgiden sonra taraftar ve yönetim tartışmaları yüzünden spor basınının gözdesi haline geldi.

Yeni star— Samsunsporlu Tanju, 20 golle Kral'lığa otururken sporseverlerin sevgilisi oldu.

İlk yarının diğer lider adayı Beşiktaş, özellikle son haftalarda çıkardığı başarılı oyunlarla bol puan topladı. İlk maçlarda tutuk görünen ve gol sıkıntısı çeken siyah-beyazlıları, Türkiye'deki yabancı çalıştırıcıların belki de en iyisi olan Stankoviç zaman içinde forma sokmayı başardı. Disiplinli bir defans, Rıza gibi bir görev adamı, Fikret gibi yaratıcı bir orta saha oyuncusu, Metin gibi, yaşlandığı söylense de Necdet gibi süratli elemanlar ve Kovaçeviç gibi bir bitirici... Bu kadro belki Fenerbahçe ve Galatasaray kadar yıldız oyuncuya sahip değil ama, Stankoviç'in oyun sistemine uygun bir kadro. Son haftalarda defanstan direkt gol topları çıkarma taktiğini başarıyla uygulayan Beşiktaş geçen yıl averajla kaçırdığı şampiyonluğu bu yıl yakalayabilir, eğer önemli sakatlıklarla sarsılmazsa...

Samsunspor da, özellikle kendi sahasında kolay gol atan bir takım olarak dikkati çekerken, yeni bir gol rekoruna doğru giden Tanju'nun başarısına son Orduspor maçında gördüğü kırmızı kart gölge düşüremedi. Fethi Demircan'ın ekibi geride kalan ondokuz haftanın en çok gol atan takımı ve ikinci yarıya dördüncü sırada başlayacak ama, Samsunspor'un şampiyonlukta iddia sahibi olduğunu söylemek için Kulüp Başkanı Hasbi Menteşoğlu olmak lazım.

Ve başarısıyla da, başarısızlığıyla da, dolu tribünlerle de boş tribünlerle de değişmez flaş takım Fenerbahçe... Sarı-lacivertliler son üç deplasmandan yedi gol yiyerek puansız döndüler, sezon boyunca kazandıkları maçlarda bile doyurucu futbol sergileyemediler. Sakatlıklar, disiplinsizlik, motivasyon eksikliği, yönetim kavgaları... Bunların hepsi başarısızlıkta etken, ne var ki tümünü bir araya getirdiğiniz zaman bile böylesine güçlü bir kadronun kötü oynaması tam açıklanamıyor. Bourdeaux zaferinin ardından gelen Gençlerbirliği maçında dahi tribünleri dolduramayan Fenerbahçe'nin bu yıl "havası yok" demek teknik açıdan pek mantıklı bir açıklama değil ama, Fenerbahçe camiasını tanıyanlar için büsbütün anlamsız da değil. Tüm yorgunluk ağıtlarına rağmen, Galatasaray gibi, ikinci yarıya dinlenemeden hazırlanacak olan sarı-lacivertlilerin en büyük avantajları son dokuz haftada yalnızca iki deplasmana gidecek olmaları. Bunlardan biri yarı deplasman Ankaragücü, diğeri ise çeyrek deplasman Altay maçları.

Eskişehirspor, Gençlerbirliği ve Ankaragücü aldıkları şaşırtıcı sonuçlarla ilk yarının renkli takımları olarak göründüler. Özellikle Ankaragücü ve Eskişehirspor deplasmanda çok gol atmalarıyla, kendi sahalarında beklenmedik puanlar bırakmalarıyla zevkli sezonun hazırlayıcıları arasında yer aldılar. Ankaragücü'nün durumuna şaşırmamak lazım, bir takımı Zeynel Soyuer yönetir de, maçları bol gollü geçmez mi?

Geçen yılki kadrosundan Tuna, Ömer, Eser, Turgay ve Nezihi'yi kaybeden Sakaryaspor ise ilk yarının sürpriz kötüsüydü. 1984-85 sezonunun gol kralı B. Aykut'tan eski verimi alamayan yeşil-siyahlılar devre arasını iyi değerlendiremezlerse, beklenmedik şekilde küme düşebilirler. Sakaryaspor ikinci devrede, hiç olmazsa kendi sahasında kazanmayı öğrenmek zorunda.

İlk haftalarda haketmediği şekilde alt sıralara düşen, daha sonra yönetim değişikliğinin de etkisiyle tırmanışa geçen Altay ikinci yarının sürpriz takımı olabilir. İzmir'in Birinci Lig'deki tek temsilcisi beklenmedik galibiyetler ve beklenmedik mağlubiyetlerle totocuların başını yakmaya aday görünüyor.

İkinci yarıda daha zevkli ve daha kaliteli maçlar seyretmek elbette arzu edilir bir olay. Ancak, Türk futbolunun genel yapısını, bu yapının sağladığı imkânları ve Türk futbolcusunun kapasitesini bilenler için ilk yarıda düzeyin korunması bile şimdilik yeterli... □

CAN KOZANOĞLU

SIKIYÖNETİMDEN SONRA 1402 SAYILI YASA

Yargısız cezalandırma

GÜNEY DİNÇ

Büyük kentlerimizde oturanların, hayatlarının en az üçte biri sıkıyönetimler altında geçmektedir. Sıkıyönetimin aşamalı olarak kaldırılmasına karşın, olağan hukuk düzenine dönülebilmiş değildir. Olağanüstü koşulların uzaması, insanlarda yeni alışkanlıklar yaratıyor. Özellikle yönetici konumunda bulunanlar, sıkıyönetim dönemlerinin yasalarla pekiştirilen karar ve uygulama rahatlığını, doğan ortamlarda da sürdürmek istiyorlar. Kamu organları arasında bozulan işlevsel dengenin kurulması, siyasal yönlendirmelerle birlikte, buyruk alıp buyruk vermeyi yeğleyenlerin bireysel önyargıları nedeniyle gecikiyor. İlginçtir ki toplum, sıkıyönetimden olağan koşullara geçmenin sancılarını yaşıyor.

Sıkıyönetimin geride bıraktığı tortular arasında, birbirine koşut olarak gelişen "güvenlik soruşturması" ve "görevden alma" işlemlerinin etkileri, günümüzde de canlılığını korumaktadır. Sıkıyönetimi gerektiren olağanüstü nedenler, Anayasa'nın 122. maddesinde belirtilmiştir. "Anayasa'nın tanıdığı hür demokrasi düzenini veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelen, vahim şiddet hareketlerinin yaygınlaşması durumunda... Süresi altı ayı aşmamak üzere sıkıyönetim ilan" edilebiliyor. Bu amaca varmak için, sıkıyönetim dönemlerinde, kişi hak ve özgürlüklerini kısıtlayan geçici önlemler alınmaktadır. 1402 sayılı yasa, sıkıyönetim koşullarıyla sınırlı olarak, komutanlara olağanüstü yetkiler tanımış, bu tür yönetsel işlemlere karşı yargı yolunu kapalı tutmuştur. Sıkıyönetim kararlarının yargı denetimi dışında bırakılmaları, sıkıyönetimi gerektiren nedenlerle doğrudan bağıntılıdır. Bir başka deyişle, genel güvenlik amacıyla alınan ivedi önlemlerin yargının süzgecine takılmaması için, böyle bir kurala gereksinim duyulmuştur. Anayasal bir kurum olmasına ve yasalarla düzenlenmesine karşın, sıkıyönetimin, özde ve biçimde, kişi hak ve özgürlüklerini kısıtlayan uygulamalarının olağan hukuksal düzenlemeler içinde değerlendirilmesi olanaksızdır.

Sıkıyönetim Yasası'nın "bir daha kamu hizmetinde çalışamazlar" cümlesini olağan dönemlere taşırmak, çözümsüzlüğü kurumlaştırmak demektir.

Sıkıyönetim sırasında komutanlar, kamu görevlilerini değerlendirecek bilgileri, güvenlik soruşturmalarıyla elde ediyorlardı. Hukuksal kesinlik taşımayan izlenimler üzerine kurulan işlemler, ancak olağanüstü koşullarda etkinliğini sürdürebilir. Oysa, sıkıyönetim döneminde, Başbakanlık genelgeleri ile başlatılan güvenlik soruşturmalarına günümüzde de devam edilmekte, yasal dayanaktan yoksun bulunan uygulama, yeni düzenlemelerle kurumlaştırılmaktadır. Bu bilgiler üzerine verilen yönetsel kararlar, hukuk devleti olgusuyla çelişmektedir.

Sıkıyönetimin geride bıraktığı önemli sorunlardan birisi de, komutanların istemi ile görevden uzaklaştırılan kamu personelinin durumudur. Bu konumdakiler, sıkıyönetim kalktıktan sonra da eski işlerine alınmamaktadır. Her gün yeni örneklerini izlediğimiz uygulama, Sıkıyönetim Yasası'na 2766 sayılı yasa ile eklenen "Bu şekilde görevlerine son verilenler, ...bir daha kamu hizmetinde çalışamazlar." tümcesine dayandırılıyor.

Görevleri sona ermeden önce, sıkıyönetim komutanları, edindikleri yeni bilgilerin ışığında, birçok kişinin sakıncasını kaldırıp, ilgili kurumlara bildirmişlerdi. Komutanların, silahlı kuvvetler içindeki konumlarına göre emir, komuta zincirindeki yerleri, 1402 sayılı yasaya yansıtılmamıştır. Sıkıyönetim komutanının üzerindeki bir başka organ, sıkıyönetim komutanının yetkilerine sahip çıkarak, onun adına kararlar alamamaktadır. Bu nedenle, sıkıyönetim kalktıktan sonra, olağanüstü dönemin önlemlerine takılanların, gidecekleri askerî bir kuruluş yoktur. Bu aşamadan sonra, başvuruları yasalar doğrultusunda değerlendirmek, ilgili sivil kurumların görevidir. Süregelen tartışma, sıkıyönetim işlemlerinden doğsa bile, silahlı kuvvetleri ilgilendiren bir sorun olmaktan çıkmıştır.

Resmî açıklamalarda, bu durumdakilerin birkaç bin kişiyi aşmadığı vurgulanarak, konunun "önemsizliği" anlatılmak isteniyor. Hukuksallık, sayılarla ölçülen bir kavram değildir. Haksız bir konum varsa, yakınan tek kişi bile olsa, çözüm yollarını açmak, toplumsal örgütlenmenin temel işlevidir.

Aslında konu çok yalındır. Özünde geçici olan bir kurumun aldığı önlemlerin, gelecekte de etkilerini sürdüreceği varsayılamaz. Sıkıyönetimin kaldırıldığı illerde, sıkıyönetim önlemleri de kendiliğinden sona ermiştir. 1402 sayılı yasa, sıkıyönetim sonrasının hukuksal ilişkilerini düzenlememekte, sıkıyönetime özgü kuralları saptamaktadır. "...bir daha kamu hizmetinde çalışamazlar..." sözcükleri, ancak sıkıyönetim koşullarında geçerlidir. Bütün yasaların yorumuna ışık tutacak en önemli anahtar, "Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir" diyen Anayasa'nın 1. maddesidir. Evrensel bir tanım olan "Cumhuriyet" kavramının özü ve içeriği herkesçe bilinmektedir. Anayasa'nın 122. maddesine göre, "...hür demokrasi düzenini..., temel hak ve hürriyetleri..." geri getirmeyi amaçlayan ve bu işlevinin gerçekleşmesiyle hukuksal varlığı son bulan bir yönetimi, olağan dönemlerde, anayasa ve insan hakları ile çelişen uygulamaların gerekçesi göstermek olanaksızdır. Böyle bir yoruma, her şeyden önce, "Cumhuriyet" olarak tanımlanan, devletin değişmez niteliği engeldir.

Anayasa'nın 15. maddesi, "savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde..." alınacak önlemlerin sınırlarını çizmiştir. "Temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının... tamamen durdurulup... anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler"in alınabildiği en ağır koşullarda bile, "...milletlerarası hukuktan doğan yükümlülüklerin ihlal edilmeyeceği" benimsenmiştir. Bu madde, Türkiye'nin imza koyduğu uluslararası hukuk kurallarına, yasaların da üstünde, anayasal düzeyde geçerlik kazandırmıştır. 12 Eylül'ü izleyen günlerde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 15. maddesi uyarınca, "...ulusun varlığını tehdit eden genel tehlike..." nedeniyle, sözleşmede yer alan yükümlülüklerini erteleyen Türkiye, 1982 Anayasa oylaması ve 1983 Milletvekili genel seçimlerinden sonra, Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği'ne gönderdiği bir yazı ile, olağan koşullara dönüldüğünü bildirmiştir.

İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 13. maddesi, kamusal işlemler nedeniyle, "...hak ve özgürlükleri ihlal edilen hir kişiye... ulusal bir organa doğrudan başvuru hakkını..." tanıyor. Çağdaş devlet örgütlenmesi, içinde, hiçbir uyuşmazlık çözüm yolları tıkanarak ortada bırakılamaz. Sıkıyönetim Yasası'nın "bir daha kamu hizmetinde çalışamazlar" tümcesini olağan dönemlere taşırmak, çözümsüzlüğü kurumlaştırmak sonucunu getirir. Anayasa'nın 15. maddesinde, temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasının durdurulduğu olağanüstü koşullarda bile, "...mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz", denilerek, 38. maddedeki genel ilke yinelenmiştir. Kamu hizmetinden yasaklama, sonucu itibariyle bir cezalandırmadır. Ortada suç bulunmaksızın, yargılanmayan kişinin hayat boyu cezalandırılması sonucunu doğuran yorumlar, yönetsel işlemlerin boyutlarını aşmakta, ceza yargısının kapsamına girmektedir. 1402 sayılı yasa doğrultusunda alınan önlemlerin, sıkıyönetim sonrasında devam etmeyeceği nasıl iç hukuk kurallarımızın bir gereği ise, Anayasa'nın 15. ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 13. ve 15. maddeleri uyarınca, geçici önlemlerin, hayat boyu sürecek garip ve adaletsiz bir ceza olarak yorumlanmasına, uluslararası yükümlülüklerimiz nedeniyle de olanak yoktur.

Kamu hizmetine girme, Anayasa'nın 10., 49. ve 70. maddelerinin eşitlik içinde uygulanmasını öngördüğü çalışma özgürlüğünün bir parçasıdır. Erkler ayrılığı ilkesinin gereği olarak, öznel değerlendirmeler ürünü olan kişisel mahkûmiyet kararları, ancak mahkemelerce verilebilir. Yönetsel işlemlerle ve hattâ yasalarla, bir kişinin suçluluğuna ya da cezalandırılmasına hükmedilemez. Özgün durumlarda karar verme yetkinliğini yitiren yöneticilerin göreve dönmek isteyen kamu personeline gösterdiği direnç, Anayasa'nın 38. maddesi karşısında boşlukta kalmaktadır. Yaklaşımları, "İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz" diyen anayasa kuralı ile çelişmektedir.

Kamu hizmetine girme, Anayasa'nın eşitlik içinde uygulanmasını öngördüğü çalışma özgürlüğünün bir parçasıdır.

1402 sayılı yasa, sıkıyönetim sırasında da, sivil yöneticilerce doğru anlaşılabilmiş değildi. Yasa, sıkıyönetim komutanlarına, kamu personelini doğrudan görevden alma yetkisini vermemiştir. 2301 ve 2766 sayılı yasalarla getirilen ek maddelerde "Sıkıyönetim Komutanlarının... sakıncalı görülen kamu personelinin statülerine göre atanması veya işin son verilmesi... hakkındaki istemleri ilgili kurum ve organlarca derhal yerine getirilir" denilmektedir. Bu düzenlemeye göre, sıkıyönetim komutanının "istemi", kamu personelinin ilişiğinin kesilmesi için yeterli olmamaktadır. Çalıştığı kurumun komutanlık istemini yerine getirmek için ilişki kesme kararı alması gerekiyordu. Yasa , görevden uzaklaştırmanın, "...kamu personelinin statülerine göre..." yapılacağını özellikle belirtmiştir. Bu durumda, komutanlık isteminin gerçekleştirilmesi, biçim ve özde hukuka uygun düşen idari kararlarla sağlanabilirdi.

Birçok olayda, görevden uzaklaştırma işlemlerinin, yasalar doğrultusunda uygulanmadığı gözlenmektedir. Kurum yöneticileri, kendileri herhangi bir karar almaksızın, ilgiliye, "sıkıyönetim komutanının emri ile" işine son verildiğini bildirmekle yetinmişlerdir.

Sıkıyönetim komutanlarının istemleri üzerine, devlet memurlarının 657 sayılı yasa, üniversite öğretim elemanlarının 2547 sayılı yasa, öteki kamu personelinin çalıştıkları kurumları kapsayan yasalar doğrultusunda ve "statülerine göre" yetkili organlarca karar alınmadan uygulamaya geçilmesi, sakat işlemler kurulmasına neden olmuştur. Bir başka deyişle, eylemsel olarak görevlerinden uzaklaştırılan pekçok kişinin, kurumlarıyla hukuksal bağları kopmuş olmamaktadır. Önlerine gelen her başvuruyu, idare hukukunun "yetki, biçim, neden, konu ve amaç" ögelerine göre değerlendirmek durumundaki kamu yöneticileri, geriye dönüş istemlerini, bu olguları gözeterek karara bağlamalıdır.

Anlaşılıyor ki, "1402'likler" diye anılanlar için, henüz, sıkıyönetim tam anlamıyla kalkmamıştır. Bu çelişkinin toplumca özümlenmesi beklenmemelidir. Hukuk devleti ile bağdaşmayan göstergeleri sürdürmenin hiçbir yararı yoktur. Sıkıyönetimlerin ardından, kopan filmin kaldığı yerden yinelenmesini beklemek kadar, olağan koşullarda sıkıyönetim alışkanlıklarını sürdürmek, aynı düzeyde sakıncalıdır. □

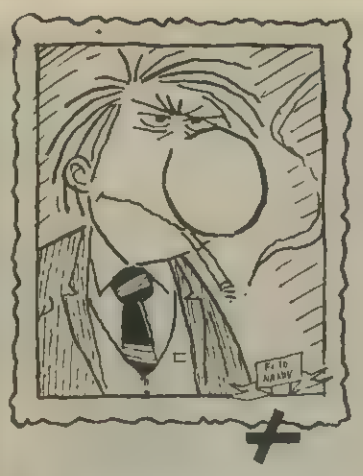

Değişikliklerimi değiştiriyorlar!

SADIK ÖZBEN

Karışık duygular içinde yazıyorum. Son yazımın sonunda,dergideki yerime alıştığımı, mizanpaja ısındığımı söylemiştim. Alay eder gibi, tam da o sayıda, sayfanın yeri kaymış, mizanpaj filan değişmiş, birtakım garip yenilikler. Bu dergide habire bir şeyler değişiyor demiştim ya... Son yeniliklerden (!) biri de Ümit Kıvanç adında homur homur bir adam. Mizanpajı filan karıştıran galiba oymuş. Öyle dediler. Sayfanın halini görünce son derece sinirlendim. O sinirle, farkında olmadan bir sigara yakmışım. Öyle sinirlenmişim ki, üstüne bir sigara daha yakmışım, farkında olmadan. Bir de baktım, elimde sigara. Nejla'ya, "Bak şu hale" dedim, "sinirimden sigarayı bırakma kararımı geri aldırdılar!" Ve açıkladım durumu. Nejla nedense sigara durumunun üstünde çok durmadı, "Mizanpaj fena değil, canım" dedi. Ben de baktım, sahiden de fena değil. O zaman içimde bir ferahlık duydum. Nejla, "İster sen yılbaşına kadar iç, sonra belki gene bırakırsın" dedi. "Çok iyi fikir" dedim. Herhalde gene bırakacağım, ama hemen değil. Bakalım, hele birkaç gün daha içeyim de...

Ben alışkanlıkları olan bir insanım. Sayfa işine ondan o kadar sinirlendim, başta. Örneğin Nejla ikide bir evin biçimini değiştirir; sanki kolluyor, tam ben alıştığımda sil baştan, her şeyin yeri değişmiş. "Tebdil-i mekânda ferahlık vardır" demişler eskiler. Ne ferahlık varmış, anlayamadım gitti. Ben belli bir koltukta oturup televizyona bakarım, o sırada sehpa da belli bir yerde olacak ki külümü nereye silkeceğimi bileyim. Dediğim gibi, tam bu türden coğrafi kolaylıkları ediniyorum, elim ayağım bir şeylere alışıyor, bir de akşam geliyorum ki, masa bir yerde, büfe başka yerde. En çok sevinen Ayşe. Ellerini çırpıp, "Ne güzel oldu, değil mi baba?" diye zıplıyor ortalarda. Oda aynı, eşya aynı, oradan oraya çekiştirip taşıyınca nesi güzel oluyor, anlayamıyorum.

Bu, bir çeşit tutuculuk olabilir mi? Yani benim bu alışkanlıklarıma alışık olmam? Düşünüyorum da, yalnız oda değişikliği filan değil, başka değişiklikleri de yadırgıyorum. Örneğin, Nejla saçının modelini değiştirtiyor, ya da boyatıyor. Gene aynı şey: Akşam eve bir geliyorum, sabah kumral bıraktığım kadın akşama siyah saçlı olmuş. Tuhaf bir duygu, o değişince, yani ben ona bakıp karşımda değişmiş bir insan görünce, kendim de değiştim mi diye bir bilinçaltı ürküntü duyuyorum sanki. Ne bileyim, kel olmuşumdur, dişlerimin biri altın oluvermiştir, filan. Yani, bu gibi değişiklikler, birdenbire hayata güvenimi sarsıyor. Şimdi, bu tutucu bir duygu mu, bilemiyorum. Ben aslında ilerici bir insanım. Elbette değişmeden yanayım. Ama koltuğun yerinin ille de değişmesi gerektiğine inanmıyorum.

Lokanta filan da öyle. Bellediğim yerler vardır, oralara giderim. Garsonu bilirim, yemeğini bilirim. Onun için de rahat ederim. Bakın ben ta o zamanlar Refik'e giderdim. Sonra ara sokağa girdi. Derken gene Asmalı Mescit sokağına çıktı (eskisi de var hâlâ ya). Derken adı Yakup oldu. Derken eski Refik'in yerinde yeni bir Refik açıldı. Bunların hepsi yirmi küsur yıl süre içinde ve yaklaşık iki yüz metrekare alan içinde oldu. Bütün bu değişimleri hiç yadırgamadım, kolayca intibak edebildim. Demek ki o kadar da tutucu değilim.

Ama hayat hep böyle yürümüyor. Diyorum ya, alışık olduğum yere gitmeyi severim diye. Ben bunu düşünürken, yerin kendisini değiştiriveriyorlar. Bu, bizim Nejla'nın saçlarını boyatmasından daha keskin bir şok. Örneğin Koço, Moda'daki. Bana sapa gelir, karşı tarafta filan, ama arada bir severek giderdim. Geçende bir gittik ki, galiba el değiştirmiş, ama aynı zamanda ne var ne yok hepsini değiştirmiş. Masa örtüsünden mezesine, garsonuna, hepsi bir başka. İşte bu gibi durumlarda da, kendimi ihanete uğramış sayıyorum. "Ben seni böyle olasın diye mi sevdim?" Hani, gitmesek de, görmesek de, Koço bizim Koço'muzdur. Al sana senin Koço'nu.

İşte sayfanın değişik halini görünce, biraz bunlardan ötürü sinirlendim. Üstelik tam da mizanpajdan söz ediyorum. Bari o kısmı çıkarsalar. "Sen kızarsın diye çıkarmadık" dedi biri. Şimdi, evet, uzun gelince kırpıyorlar, birkaç kere kavga çıkardım. Ama bu aynı şey değil ki. Osman Balcıgil de, "Canım herkes seni mi okuyor sanıyorsun? Kimbilir kaç kişi farketmiştir?" demez mi. Oysa ne kadar iyi düşünürüm onun hakkında. Herkes onun bilmem ne röportajını okuyor çünkü. Laf! İşte böyle. Kimi mizanpli'sini değiştiriyor, kimi mizanpaj'ını. Sanki hepsi beni sinirlendirmek için yapıyor bunları. Mizan değiştirmeyen bir ben varım zaten. Fakat, bu son değişiklik sayesinde ben sigara değişikliğini değiştirdim, laf aramızda bu galiba iyi oldu. □

İÇYÜZÜ

FEHMİ ÇÖZER

Genel komplo

Hayatta komplolar çeşitli sınıflandırma ölçülerine göre sınıflandırılabilir: Örneğin büyük, küçük ve orta çapta komplolar. Bu, toplumsal bir ölçektir. Ulusal ve uluslararası komplolar vardır. Kişisel ve örgütsel komplolar vardır. Basit ve karmaşık komplolar vardır. Çok karmaşık olanlarını çözmek için ciddi yetenek ister. Daha başka ölçütlere göre de sınıflandırılabilir komplolar. Şimdilik, bu kadar teorik açıklama yeter.

Şu ilk yazıda, görece büyük ölçekli bir komplo örneğinden başlamakta yarar var. Ayrıca, az çok güncel bir komplo da olmalı. Örneğin, şu yaşadığımız dönemi ele alalım. Bunun bir düz anlatımı olabilir, buna inananlar da bulunabilir. Ama Fehmi Çözer gibi, işin içyüzüne bakmaya alışmış bir kişi, bu yüzeysel açıklamalarla yetinemez. Önce ekonomiyi ele alalım. Özal'ın ekonomisi aslında Özal'ın ekonomisi mi? Bazılarınız hemen tiyoyu alacak ve uluslararası kapitalizmin yeni birikim modelleri çerçevesinde, IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşların oynadığı rolü de hatırlayarak, "Elbette değil" diyecek. Bu, başlangıç olarak fena sayılmaz. Ama o kadarla kalmıyor. Özal'ı ilk kim getirdi işin başına? Siz bunu düşünedururken ikinci bir noktayı dikkatinize sunayım. Şu dönemde anayasa değişti, yasalar değişti filan, biliyorsunuz. Bunun da birikim modelleriyle ilgisi var. Ama o, yapısal komplo. Soyut komplodan somuta geçmek için, somut bir kişi gerekir. Yetmişlerin sonlarında, aslında altmışlardan beri, anayasa değişikliği isteyen biri(leri) vardı, onu da hatırladınız, değil mi? Şimdi bunları yanyana getirin, şifre yavaş yavaş çözülüyor.

Birileri diyebilir ki, "Ama o ima ettiklerin safdışına itildi". İşin püf noktası bu zaten. Başka türlü kitleleri kandırabilir misin?

Biliyorum, pek çok devrimci zaten bunu böyle çözmüştü; onun için yeterince orijinal bir komplo olmadı. Ama bu genellikteki komplolar ister istemez böyledir. Merak etmeyin, daha çok orijinal komplolar çözeceğiz birlikte. □

Düzeltme: *İlk yazıda yanlışlıkla Osman Balcıgil yerine Falcıgil yazmışım. Eh, daha yeni tanışıyoruz, olur bu kadar. Nedense, "Falcıgil" gibi bir soyadı daha hoşuma gitmişti galiba. Bir şekilde kendimle bir yakınlık kurmuş olabilirim.*

Tarsus'ta

Fransa'da sosyalist iktidar neleri değiştirdi?

Değerler borsasında devlete artı-greve eksi

Yükselen değerler— Yurt, ordu, devlet çıkarı.

Fransa'da, 1981 Mayısı'nın yarattığı umut dolu hava çoktan değişti. O zaman, sol'un uygulamaya çabaladığı "ortak program", kamulaştırmalar, işsizliğe son verilmesi ve yeni bir toplum kurma düşleri gündemdeydi. Şimdi ise, ülkede genel bir hareketsizlik hüküm sürüyor. Ve hemen herkes, sosyalist iktidarın 1986 Mart genel seçimlerini kaybedeceğine kesin gözüyle bakıyor. Geçtiğimiz Eylül'de başlayan yeni yayın dönemi, hükümette görevli olanlar dahil, çok sayıda sosyalistin sol iktidarın başarısızlık nedenlerini irdeleyen kitaplarıyla açıldı. Nouvelle Observateur'ün 1098. sayısında derginin dört devamlı yazarının (Josette Alia, Hervé Algalarrondo, Gilles Anquetil ve Kathleen Evin) imzasıyla yayımlanan aşağıdaki makale, bu eğilimin bir örneğini oluşturuyor. □

21 Kasım Perşembe günü düzenlediği basın konferansında François Mitterand solun değerlerini yeniden açık seçik biçimde dile egetirmeye karar verdiyse, bunun nedeni, iktidar şoku ve yönetim sorumluluğunun en sağlam inançları bile sarsmış görünmesiydi, şimdi neredeyiz? Bugün solda geçer akçe olan ne? Hür teşebbüs mü? Kâr mı? Bireysel girişim mi? Yurt ve ordu mu? İnsan hakları mı, yoksa bunların kurbanı olanların hakları mı? Değerler borsasında her şey altüst olmuş durumda. Horatius'un dediği gibi "insan düşmanlarından mı öğrenmeli", yoksa Peguy'le birlikte "söz verip vaadlerini tutmayanlar nazik insanlar değil" mi demeli? İş başına gelince sol ister istemez gerçeklikle ütopya arasında gidip gelmeye başlar. Ve şimdilerde, kendini hepten inkâr etmeden, havaya uyabilmesini sağlayan yeni bir "başvuru listesi", yeni bir değerler sicili oluşturmaya çalışmakta. "Modernlik" gibi yepyeni değerlerin ya da yurttaşlık bilinci (civisme), yurtseverlik gibi eski değerlerin rayiçinde ani bir artış görüldü. Buna karşılık "refah devleti", laiklik ya da babadan kalma bürokrasi gibi solun her zaman sığındığı bazı kilit değerlerde düşme var. Sabır küpü militanlarsa başka bir telden çalıyorlar: Polis ortadan kaldırılamadığına göre, onlar Joxe'un yönetimini Ponia'nınkine (poniatowski, çeşitli Giscard hükümetlerinde içişleri bakanıydı. ç.n.) yeğliyorlar. Sosyalist söylemde esen yeni rüzgârlara kulaklarını kapamasalar da, eski inançlarını da tümüyle rafa kaldırmış sayılmazlar. Sofres'in 1985'in Ocak ayında yaptığı bir kamuoyu yoklaması bu kişilik bölünmesini ortaya çıkarmıştı. Sosyalistler hâlâ anti -kapitalist mi? Hiçbir parti kongresi artık bunu savunamıyor. Ama kamuoyu yoklamasının anonimliği içinde deneklerin % 55'i hâlâ anti-kapitalist olduklarını söylemekteler; % 56'sı devletin müdahelesinden yana ve % 69'u da hâlâ özyönetimi düşlemekte. Ne var ki artık düşlemek değil, hükümet etmek gerekiyor. Gidişata ayak uydurmak, rayici yükselen değerlerin peşinden gitmek, düşenleri yeniden gözden geçirmek zorunlu. Ve bunu, aile servetini çar çur etmeden, hiçbir şeyin yerinden oynatmayacağı, birer külçe-altın değerindeki iman maddelerine bağlı kalarak yapmak gerekiyor.

Bugün solda geçer akçe olan ne? Hür teşebbüs mü? Kâr mı? Bireysel girişim mi? Yurt ve ordu mu? İnsan hakları mı, yoksa bunların kurbanı olanların hakları mı?

Yükselen değerler

• *Yurt, Ordu, Devlet Çıkarı:* 10 Mayıs 1981'den sonra (Mitterand'ın iktidara gelişi -ç.n.) sosyalistlerin orduya hep kuşkuyla bakışı, ordunun da onlara bunu yüz katıyla iade edişinin yarattığı karanlık, yerini aydınlığa bıraktı. Askerler yeni silâhlarını sol milletvekillerine takdim ettikçe, onların "sadık" ve "cumhuriyetçi" oldukları keşfedildi. Silâh satışları ekonomik dengenin sağlanması ve iş sahası açılması yönünden gerekli ilan edildi; nükleer güç en yaman savunucularını solda buldu. Hattâ *Greenpeace* olayı, sola Charles Hernu'nun şahsında, devlet çıkarı uğruna verilmiş bir de kurban kazandırdı.

• *Yurttaşlık Bilinci:* Marseillaise'in yerini "Enternasyonal"e terkettiği 1968'deki hava yok artık. Okullarda yeniden, okuma, yazma ve hesap öğrenilmesi rica ediliyor. Rock müzik, televizyon ve elektronik beyinle oynanan oyunlarla yetişen genç kuşaklar için hayli katı bir eğitim bu. "Çalışma, Haketme, Yetenek", işte kazanmaktan yana ve rekabetçi sol çizgiyi tanımlayan yeni değerler bunlar. Yurt da giderek sesini duyurmaya başlayan bir başka eski değer.

• *Modernlik:* "Hattı yakalamış" (cablé ya da 'branché'den bozularak türetilen chébran karşılığı, modaya uygun, başarılı, vb. anlamlarına gelen gözde bir argo terim -ç.n.). François Mitterand, 28 Nisan'da bir televizyon show'unda örneğini şahsen verdiği gibi modern olmak istiyor. Her eve bir mini-kompüterden okullarda elektronik beyinle yapılan eğitime kadar her yerde sosyalistler modernliğin cazibesi önünde dize geldiler. Hattâ Eurêka'yla Fransa, Avrupa'ya fütürist bir de proje sundu. Michel Rocard 1981'den önce Francois Mitterand'ı "arkaik" olmakla suçlamıştı. Hata. Bir zamanlar "pastoral toplumun" havariliğini yapan cumhurbaşkanı, artık "kazanan Fransa'dan" dem vuruyor.

• *Adalet:* "Şu, parti üyesi bile olmayan ve herkesi küçük gören büyük burjuva..." 1981 Ekim'inde Valence Kongresi'nde Sosyalist Parti zemine hâlâ çok sağlam basıyordu: Badinter'in adalet bakanlığı ancak sınıf adaletini sağlayabilirdi. Dört yıl sonraysa, Toulouse Kongresi'nde yüz seksen derecelik bir dönüş oldu: Herkes Badinter'e övgü yağdırıyordu. Bugün de Adalet Bakanı, tek başına, solun en yüce değerleri olan insan haklarına saygı ve adalet ülküsünün simgesi olmayı sürdürüyor. Tabiî sağın da ona bu konuda yardımcı olduğunu belirtmek gerek... Ve düş geçtiğinde, geride kalacak olanlar, ölüm cezasıyla olağanüstü mahkemelerin kaldırılması ve grev kırıcılara karşı yasa gibi solun daha onlarca yıl örnek gösterebileceği bir icraat.

• *Teşebbüs Ruhu:* Bir işletmeyi harekete geçirebilmek için müteşebbis olmak lazım. İktidara yerleşince sol bazı gerçekleri, Kristof Kolomb'un yumurtası misali keşfetti: Devlet, eğer ardında dinamik ve yenilikçi patronlar yoksa ekonomik bakımdan güçsüzdür. Böylece sosyalistler acı gerçeği, kâr ve rekabeti yasaklayan bir toplumun canlılığını yitirdiğini, iktisadî riskin, bir ruh halinden öte birşey, bir kültür olduğunu öğrendiler. Bugün kimse, Mitterand'ın şahsen iktisadî rekabette "galip gelenleri" kutlamasına şaşırmıyor. Kısacası, teşebbüs ruhu, işsizliğe karşı alınabilecek gerçek önlem oldu. Dolayısıyla Bernard Tapie (batan şirketleri toplayıp kurtaran bir işadamı ç.n.) birdenbire sosyalist imgeler evreninin kahramanları arasına girdi. Dün militanlar, sosyalizmin kapitalizm bir alternatif oluşturması gerektiğine, demir kadar sağlam bir inanç beslemekteydiler. 1985'te ise artık sözgelimi edilen bir laf bu.

• *İnsan Hakları:* İlk çatlak, 1970'lerin başlarında Doğu'da sovyetiko-totaliter kangrenin ne denli yaygınlaştığı ve devrimci düşü bastırdığının görülmesiyle ortaya çıktı. Hep daha iyiye, daha ileriye gidileceği yolundaki mitlerini yitiren sol, yeryüzünün jeopolitik haritasını çözemez olmuştu. Birden bir mucize oldu! İnsan haklarına saygı temel kuralı dünyayı yeniden okunur, anlaşılır kıldı. Günümüzün bir başka eğilimini daha gündeme getirdi bu değişim: İnsân haklarına saygıda öncülüğü "aydınlar" değil, fedakârlıklarını 'sınırların ötesine taşıyan doktorlar' (Fransa'da kurulu 'Sınır Tanımayan Doktorlar' örgütüne gönderme yapılıyor. ç.n) üstlendiler. Bedenleri iyileştirerek sola yeniden bir ruh verdiler.

• *Yardımseverlik:* Yardımseverlik önceleri tanrıya değin üç erdemden (nesnesi tanrı olan erdemler... Öbür ikisi iman ve umut. ç.n) biriydi. Sonradan bu erdemi ihmal ettik. Abbé Pierre'in 1984 başında refah toplumumuzun "yeni yoksulları"nı doyurmak için aş pişirmeye koyulmasından sonra ye-

Casuslar— Yeni Zelanda'da Greenpeace gemisini batıran iki Fransız ajanı.

niden gündemde bu erdem. Sosyalistlerin ilk şoku "Demek sol yönetim altında da sefalet olabiliyor" oldu. Şarkıcıların da yürekleri olduğu Etiyopya'daki açlar yararına düzenledikleri konserlerde görüldü. Dayanışma aşınıyor, yerini merhamete bırakıyor...

• *Irkçılığa Muhalefet:* Her şey güzel bir Haziran gecesi başladı. Kendini sağın yaptığından daha fazla yabancıyı sınırdışı etmekle suçlamaya dünden hazır olan sol, birden kendine geldi. Concorde Meydanı'nda toplanan 400.000 kişi ırkçılığa karşı şarkılar söyleyip, danslar etti. Bu zorunlu bir elektroşok etkisi yaptı... ve belki de Fransa'da Le Pen'ci tezlere karşıt bir seçmen tabanı bulunduğunu kanıtladı.

Ama yöneticiler ihtiyatı elden hiç bırakmadılar: François Mitterand'a atfedilen, göçmenlere yerel seçimlerde oy hakkını tanıma projesi sosyalist sorumlulardan destek görmedi. Partinin hemen her kanadında "Bugünden gelecek Mart'a böyle bir değişikliğe gitmek pek uygun olmaz" görüşü paylaşılıyor. "Irkçılığa karşı olalım evet, ama intihar da etmeyelim", deniyor.

• *Avrupa:* Bugün yeniden solu Avrupa tutkusu sardı. Solun kimi acı deneyler ve hayal kırıklıkları sonucu bu egzotik hayallardan vazgeçerek Avrupa düşüncesine dönmesi oldukça yeni bir olgu. Gözler önce, somutlaştırılması hayli zor. İngiltere bağlantısından çok, Almanya'yla olan ilişkilerin derinleşmesine çevrildi. 1985'te Avrupa artık genç sosyalistleri sıkıntıdan esneten bir konu değil. Tersine "yeni sınırları"nı Avrupa'da buluyorlar. Giderek daha tehditkârlaşan iki devin gölgesinden çıkmak için Eurêka'nın, çelik dalında yeni teknoloji üretimi gibi büyük girişimlerine sarılıyorlar, laikliğe bağlı olduklarını söylemekte, ama kimse laikliğe, kitleleri harekete geçirici bir tema olarak bakamıyor. 1984 yazında yaşanan, sol açısından feci sonuçlar doğuran özel okul/resmî okul tartışması (tevhid-i tedrisat da denebilirdi...ç.n.) ve hükümetin bu konudaki savary tasarısını geri çekmek zorunda kalışı, en inanmışları bile bu alanda yapılabilecek fazla bir şey kalmadığı noktasına getirdi. Bundan böyle sol, sağın pazar ayinine gittiği gibi, yani çok fazla yaygarasını etmeden, laik olmak istiyor. Bu kodı. ç.n) bu mücadeleyi de rafa kaldırttı.

• *Boş Zaman:* Boş zaman mutluluğuna dayalı uygarlık dönemi ne de güzeldi: 1936'da ücretli izin hakkı kazanılınca, bisikletler yollara dökülmüş, deniz kıyısında pikniklere gidilmişti. 1945'te Léo Lagrange'ın kulüpleri, 1960'ta da Gilbert Trigano'nun "Club Med" bayramları yaşandı. 1981'de beşinci ücretli tatil haftası, 60 yaşında emeklilik hakları kazanıldı, 1985'te de iş süresinin yeniden düzenlenmesi tasarısı (halen gündemde olan, vardiyali çalışma, belli günlere yo-

Kamyoncular— Gümrük işlemlerinin hızlandırılması, benzin fiyatının ucuzlatılması gibi taleplerle kamyoncular yollara barikatlar kuruyor. 1984 Şubat'ı.

İşçiler— Marsilya yakınlarındaki çelik işçileri, demir-çelik sanayiinde işgücünün azaltılması kararını protesto için kırıp döküyorlar. 1984 Mart'ı.

umutla. Dolayısıyla komşularını yeniden keşfediyorlar. Yaşasın kuzenlerimiz!

Düşen değerler

• *Koruyucu Devlet:* Muhteşem otuzlar eskide kaldı ve iyi, koruyucu devlet, bolluk zamanlarının eliaçık babası, giderek elini cebine daha zor atmaya başladı. Koruyucu devletin tıknefes olması, sol düşüncenin yavaş yavaş sosyal koruma konusundaki görüşlerini sıkı politikalar doğrultusunda değiştirmesine yol açtı. Şüphesiz Mitterand hâlâ yüksek perdeden "Sosyal güvenlik sisteminin parçalanmasına hayır" diyor ama daha pes perdeden, giderek artan açıkların kapatılmasının zorunluluğunu hatırlatmadan da edemiyor.

• *Laiklik:* Sol seçmenlerin yüzde 72'si hâlâ nuda herkes kendi inancına sahip çıksın ama, bunu dünya âleme ilan etmeye de gerek yok!

• *Ekoloji:* 1968-1978 arasında sosyalistler, bugün "modernist" olurken gösterdikleri göz yaşartıcı tutkuyla "ekolo" idiler. Şüphesiz 1977'de Paris'te % 11 oranında oyu Le Pen değil Yeşil liste almıştı. Sınai Kalkınma Bakanlığına getirilmeden önce Edith Cresson, SP'nin tüketim ve çevre sorunları yetkilisiydi. Bu olgunun simge değeri yüksek olmalı. Brice Lalonde (ekologistlerin önderi. ç.n) o yıllarda SP genel sekreterince resmen kabul edilmiş ve tanınmış ekolojistlerin parti listesinden aday olmaları istenmişti. Ekonomik kriz ve iktidar gerçeği, Bob Dylan'ın plakları ve Hint hırtı pırtıları gibi (1970'li yıllarda saf pamuklu, ucuz Hint kumaşlarından yapılma elbiseler pek moda-

günlaşmış çalışma vb gibi çalışma koşullarının katılığını değiştiren tasarı. ç.n) gündeme geldi... Sol, serbest zaman, bayram ve insanlarla birlikte olmak demekti. Ta ki, işsizliğin kara lekeleri yüzünden iş sahibi olmanın bir ayrıcalık sayılacağı günler gelene dek! Bugün, okullarda, üniversitelerde, işletmelerde yalnızca mukayeseli üstünlüklerin (compétitivité), hattâ rekabetin yararları değil, onun da ötesinde, çalışma, işe asılma, dirsek çürütme, Club Med'in palmiyeleri altında bile bilgisayar öğrenmenin düşü görülüyor. Kaybedecek bir saniye bile yok. Sakin mutluluk zamanının yerini, zorunlu etkinlik zamanı aldı.

• *Sınıf Savaşı:* Taulouse Kongresi'nde sosyalistler 15 yıla yakındır savunageldikleri bir kavrama, "sınıf cephesi" kavramına veda ettiler. FKP dışında marksist diyalektik, solda geçer akçe değil artık. Sınıf savaşı tavsiye edilmiyor. Dahası, solcu olmak için antikapitalist olmanın gerekip gerekmediği bile kesin değil. Solcu olmak için kardeşlik, özgürlük ve adalet gibi değerlere inanmak yetiyor. Bu değişim, Fransız solunun hızla sosyal-demokratlaştığının mı habercisi acaba?

• *Grev:* Sorel'in miti öldü. Grevin artık eski anlamı yok. 1936'da grev bir tür bayramdı. 1985'teyse, kurbanları açısından grev, bir öfke ve karşılıklı suçlama gerekçesinden başka bir şey değil. Şüphesiz sağın iktidara dönüşü, grevleri yeniden başlatabilir. Ancak bugün, grev, sadece ve sadece, onu başlatanların, yani sendikaların etkinliklerini yitirmesine yol açıyor.

• *Militanlık:* Eskiden herkes bilirdi: Militanlık sadece solda vardı. Sağ partilerdeyse sadecé destekçileri olan eşraf bulunurdu... o destekçilerin işi de gece duvarlara afiş yapıştıran solcu halkı sopadan geçirmekti. Bu konuda da, iktidar deneyi bu bildik düzeni bozdu. Acı gerçeği belki de en iyi şöyle anlatmak mümkün: İnsanlar ancak muhalefetteyken iyi militan oluyorlar. Nitekim yakın dönemde sağ militantizmin ince zevklerini keşfetmeye başladı ve (aman tanrım... olacak şey değil!) solu en kutsal kalelerinden tehdit ediyor...

• *Özyönetim:* Çok eski değil, birkaç yıl öncesinde özyönetim bir "zorunluk" idi. Sosyalizm ya özyönetimsel olacak ya da hiç olmayacaktı. İkinci sol onu kendine amblem yapmıştı. Sonra 1981 geldi ve iktidar gerçeğiyle yüzleşince, hemen herkes bu sloganın gerçek dışılığını keşfediverdi, birden. Sonuç: Bugün özyönetime imanlarını komünistlerden başka dile getiren kimse yok... 1970'lerdeyse komünistler, revizyonizmin son kertesi diye niteleyerek özyönetime şiddetle karşı koymuşlardı.

• *Üçüncü Dünyacılık:* Şok büyük oldu. Pol Pot, Humeyni, Mengitsu, Mobutu, Saddam Hüseyin, Kaddafi ve başkaları derken, birkaç yıl gibi kısa bir sürede üçüncü dünyacılık hayali parça parça edildi. Oysa 1960-1970'li yıllarda Batılı sol, üçüncü dünyacılığa büyük umutlar bağlamıştı: Bandung'da tescil edildiği biçimiyle bağlantısızlık bunların başında geliyordu ve üçüncü dünya, koloniciliğin sona ermesinden sonra, tüm devrimci potansiyelin deposu gibi görünüyordu... Artık, üçüncü dünyanın da mihenk taşı, insan haklarına gösterdiği saygı. Ama ne yazık ki bu alandaki bilanço oldukça kötü. □

PARTİDEN YANIT

İstediğimiz değerler için savaşmak gerek

Fransız Sosyalist Parti Genel Sekreteri Lionel Jospin, okuduğunuz yazıya karşılık Nouvel Observateur'e aşağıdaki yanıtı gönderdi.

Bu sınıflandırma bir seçimin ürünü: N.O'nun olaylara bakışını yansıtıyor. Ama bu tablo çelişkiden ari de değil. Örneğin, hem "modernliği", hem "geleneksel okulu" hem "insan haklarını" hem de "devlet çıkarını" savunmak nasıl mümkün olabiliyor? İkinci olarak, ve bu daha önemli bir kayıt değerlerden sözettiğimizde olgular değil, düşünceler, simgeler, inançlar alanından baktığımızı hatırda tutmak lazım. Değerleri kim yaratır? Kim yayar? Yükseldiğini ya da düştüğünü söylediğiniz bu değerler sol çoğunluğun değerleri mi, yoksa solcu bile olsa basının, kitle iletişim araçlarının benimsediği ya da reddettiği değerler mi?

Yine de oyunumuzu oynamaya ve tasnifinizi sanki haklıymışsınız gibi ele almaya karar verdim... Ama haklılığınızdan emin olmadığım da açık. Sınıflandırmada iki şey dikkatimi çekti.

1) Yükselen değerler "bireyi" ortaya koyanlar, düşenlerse "toplulukla" ilgili. İktisadi kriz, büyük koruyucu sistemlerin görece verimsiz kalması (devlet, sosyal güvenlik, sendika vb), bu gelişmeyi sanırım bir ölçüde açıklayabilir.

2) Yükselen değerler, genellikle geleneksel düşünceye bağlanabilecek olanlar (devlet çıkarı, ordu, yurt, teşebbüs ruhu, merhamet geleneksel okul). Neden? Çünkü, belki de sol hükümet eder ve olgularla yüzleşirken (ki herkesin bildiği gibi olgular inatçıdır), sağ, muhalefete itilmişti ve elinde yalnız *dil* vardı. Dolayısıyla propaganda gücünü de işin içine katarak düşünce savaşına girişti. Öyle görülüyor ki bunda da başarılı oldu. Bazı gerilemelere (militanlık, laiklik, sosyal dayanışma gibi) üzülmemek elde değil, bazı ilerlemelereyse sevindim: İnsan hakları, ırkçılığa karşıtlık (ama bunun ırkçılığın yaygınlaştığını gösterdiğini de ihmal etmemeli), modernlik, risk alma isteği vb... Ancak, bu yükseliş ve düşüşlerin sürekli eğilimleri yansıttığını pek düşünmüyorum. Moda etkisi de işin içine karışıyor. Modalar ise geçer. İki ya da üç yıl sonra yeni bir denge kurulacak. Beni asıl tedirgin eden şey, günümüz Fransası'nın siyasî ve sosyal yaşamına damgasını vurmuş gibi görünen değerler karmaşası. Son olarak şunu söyleyeyim: Eğer biz soldaki sorumlu siyaset adamları ya da siyaset kadınları, bazı değerlerin yayılmasını istiyorsak, onlar için savaşmalı, seçmeli ve etkili olmaya çabalamalıyız. □

Çev: Şirin TEKELİ

İçsavaşa son veren antlaşmanın ardından

Lübnan'ın mezhepler mozayiği değişiyor mu?

Son bir iki haftayı Suriye ile İsrail arasındaki füze düellosu hareketlendirdi. Gazetelerin pek renkli olduğuna karar verip ön sayfaya çıkarttıkları sürtüşme, Suriye'nin Sovyet yapısı SAM-6 ve SAM-8 füzelerini Bekaa Vadisi'nden iç kesimlere çekmesi ile hafifler gibi oldu. Nitekim, bir süre önce de, yine Suriye'nin Sirte Körfezi'nde seyreden uçakları vurabilecek kabiliyetteki SAM-2 füzelerine itiraz edilmiş -ABD ve İsrail tarafından- ve bu füzeler de geri çekilmişti. Suriye'nin pek uysal davrandığına bakmayın. Siyasi gözlemciler, Suriye'nin Lübnan üzerinde İsrail uçaklarının hareket serbestisini giderek daraltan bu girişimlerinin, aslında İsrail'in tepkilerini ve askerî kararlılığını yoklamak gibi, uzun vadeli bir amaca da hizmet ettiğine dikkati çekiyorlar. Kaldı ki, Suriye Sovyetler'den aldığı ve İsrail yapısı tanklardan daha gelişmiş olduğu haber verilen 250 adet T-80 tipi tanklarından 100'ünü Golan Tepeleri'nin karşısına yerleştirdi bile.

Bu arada, İsrail yanlısı Hıristiyan **Güney Lübnan Ordusu** milisleriyle -toplam iki bin kişi- Müslüman milisler arasındaki çarpışmaların şiddetlenmesi, Kiryat Şimoneh'e fırlatılıveren (2 Ocak 1986) biri Katyuşa roketiyle birleşince, İsrail derhal sınırdaki eni 10 ilâ 20 km. arasında değişen -sözüm ona- "güvenlik kuşağı"nın genişletilmesi (mesela, General Eitan'ın teklifine göre, 35 km'ye çıkarılması) talebini gündeme getirdi.

Ölülerle içiçe— 1985 Lübnanı'ndan, Sayda kentinden "olağan" bir görüntü. Barış Antlaşması'nın anlamını buralarda aramalı

İsrail 1982 öncesinde FKÖ'nün uzlaşmaya yatan tüm girişimlerini baltalamayı başarmıştı. Şimdiki barış anlaşması hakkında bakalım ne iyilik düşünüyor...

İsrail kabinesi "Güvenlik şeridini acaba kaç km.'ye çıkarsak?" diye tartışadursun, tüm bu toz bulutunun gizlediği esas gelişme, Lübnan'daki on yıllık iç savaşa son veren bir antlaşmanın Şam'da imzalanması idi. Son aylarda başı sıkışan tüm liderlerin Şam'ın yolunu tutması gibi, 28 Aralık 1985 günü EMEL lideri Nebih Berri, Dürzî lideri Velid Canbulad ve Hristiyan **Lübnan Güçleri**'nin lideri (ve son suikast teşebbüsünün gösterdiği gibi, Emin Cemayel'e ve siyasi ve askerî açıdan meydan okuyan) Elia Hobeyka, Şam'da buluşup imzalarını attılar. Metni Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad'ın belirlediğini simgelercesine, antlaşmaya Suriye'nin Lübnan uzmanı ve Esad'ın sağkolu Abdülhalim Haddam da imza koydu.

Aylar süren hazırlık safhasında hiç fikri sorulmadığı için fena halde öfkelendiği haber verilen Emin Cemayel, 2 Ocak'ta, "icazet"ini sunmak üzere Hafız Esad'ın kapısını çaldı. Antlaşma, kurulacak bir milli koalisyon hükümetinin, iç savaşın tamamen sona ereceği bir sene boyunca Lübnan'ı idare etmesini; tüm milislerin dağıtılmasını ve Müslümanlar'a devlet yönetiminde eşit söz hakkı tanınmasını öngörüyor. İlginç bir nokta, Müslümanlar'ın eşit yönetim haklarından bahsedilmesine rağmen, şu anda Başbakan Raşid Keramî tarafından hükümette temsil edilen Sünnî Müslümanlar'ın antlaşmaya taraf olmaması...

Esad, Lübnan Savaşı'nın ilk günlerinde kendi cephesini boşaltırken, 21 Aralık 1983'te Arafat'ı nihayet Trablusşam'ı terke, Emin Cemayel'i İsrail ile imzaladığı 17 Mayıs antlaşmasını feshe zorlarken, hep, Lübnan ve Ortadoğu'da bir düzen kurulacaksa mutlaka kendisine danışılması gerektiğini ispatlamaya çabalıyordu. Arafat'ın son iki yıldaki tüm siyasi manevralarına rağmen, Esad'ı Arap dünyasında mutlak bir yalnızlığa itemedi. Ama Esad da, eninde sonunda başarısızlığa mahkûm olduğunu önceden kestirdiği Arafat-Hüseyin ortak barış girişiminin (11 Şubat 1985 tarihli Amman Sözleşmesi) İsrail'in fevkalade katkılarıyla iflâsını sabırla beklerken, Kral Hüseyin'in altı yıl aradan sonra ayağına geleceğini biliyordu herhalde... Ama ne oldu? Son aylarda vaktinin çoğunu, FKÖ'nün terör eylemleriyle alakası olmadığını açıklamakla geçiren Arafat da hemen Bağdat'a uçup Irak Dışişleri Bakanı Tarık Aziz ile görüştü.

Esad ile Hüseyin'in anlaştıklarına dair elle tutulur bir belirti yok. Cemayel'in etkinliği hayli kuşkulu. Üstelik, İsrail'in Güney Lübnan'a yönelik taleplerinin yanısıra, örneğin yılbaşı günü Hristiyan milisler arasında patlak veren çatışmaların 14 ölü ve 40 yaralı ile kapanması, Şam'da imzalanan antlaşmanın uygulanabilirliğini fazlasıyla kuşkuya düşürüyor.

Lübnan'ın bir derebeyler mozayiği olarak kangren olup olmayacağı, geniş ölçüde, ABD ve dolayısıyla da İsrail'in, Suriye'nin ağırlığını tanımaya ne ölçüde hazır olduklarına bağlı. ABD, ülkenin tek meşru devlet reisi olarak Baabda Sarayı'nda ikamet eden Emin Cemayel'e verdiği desteğin şartlarını ve kapsamını gözden geçirmek zorunda. Çünkü Cemayel'in gücü, Berri ve Canbulad'ın Falanjist ağırlıklı Lübnan Ordusu'nun bütünlüğünün korunmasında yarar gördükleri sürece mevcut olabildi. Ve iki lider bu yoldaki kararlarını terkedeli hayli zaman oldu. Kaldı ki, Hristiyan cemaat de tesanüt rüyadan pek uzak!

Kaddafi karikatürü — Le Monde'dan.

Lübnan'ın hep Arap camiasının ortasında bir medeniyet adası olduğu söylenir. Bir zamanlar öyleydi. Ve bu göz kamaştırıcı refahını, İsrail'in 1948 ertesinde tecrit edilmesi nedeniyle, Arap dünyasının Batı'ya açılan kapısı sıfatını kazanmasına medyundu. İkinci önemli neden, ülkenin bağımsızlığını kazanmasından sonra, Hristiyanlık ve İslâmiyet'in hemen tüm mezheplerinin oluşturduğu cemaatler arasında varılan 1943 Centilmenler Antlaşması'nın -Lübnan'ın yazılı olmayan anayasası- öngördüğü konfesyonel sistemdi. Bu sistem Arap karakterini -ki bu, Lübnan'ın Araplar ile bağlarının kopmaması anlamına geliyordu- gözden uzak tutmamakla beraber, Hristiyan ve Müslüman burjuvazinin Batı ile işbirliğinin zedelenmemesini gözetiyordu.

1975'te bahane, güya, sergiledikleri örneklerle ve yarım milyona varan sayıları ile etnik yapıyı altüst eden göçmen Filistinliler idi. Ayn Rommaneh katliamı ile başlayan 1975 iç savaşı, Lübnan'ın parçalı yapısını kemikleştirdi. FKÖ'nün Lübnan'da "devlet içinde devlet" kurabilmesini sağlayan da, 1969 Kahire Antlaşması'ndan ziyade, iç savaşın yerleştirdiği parçalanmışlık idi. 1982'de İsrail'in işgal harekâtı başladığında Lübnan bu durumdaydı. Filistinliler gittiler, ama yapı henüz değişmedi. Lübnan yine, ilk iki iç savaş sırasında olduğu gibi, bölünmüş bir başkente, adı var sanı yok çaresiz bir orduya, sarayında muhasara altına alınmış ve istifası istenen bir devlet başkanına sahip.

Başlıca değişiklikler, Suriye'nin artan nüfusu ile İsrail'e kök söktüren Şiîler'in tartışılmaz bir şekilde en etkili ve ağırlıklı cemaat durumuna yükselmeleri. İsrail 1982 öncesinde FKÖ'nün uzlaşmaya yatan tüm girişimlerini baltalamayı başarmış ve savaşı başlatmıştı. Bu sefer, Lübnan iç savaşını sona erdiren antlaşma hususunda ne düşünüyor acaba? □

JÜLİDE ERGÜDER

Reagan: "Müdahale ederken 3. Dünya Savaşı'nı çıkarmayalım"

Libya'yı nasıl cezalandırmalı?

Sovyet TASS Ajansı, Birleşik Amerika'yı Libya'ya saldırma hazırlığı içinde olmakla suçlarken, Başkan Ronald Reagan, bütün Amerikan vatandaşlarının derhal Libya'yı terketmelerini istedi. Reagan, buna uymayanların Amerika'ya dönüşte cezalandırılacaklarını da bildirdi. Ayrıca Libya ile yapılan tüm ticari anlaşmalar ve muameleler durduruldu. Reagan'ın ambargo kararı Libya'da petrol çıkartan "Occidental Petroleum" ve "Oasis" adlı Amerikan firmalarını da etkileyecek.

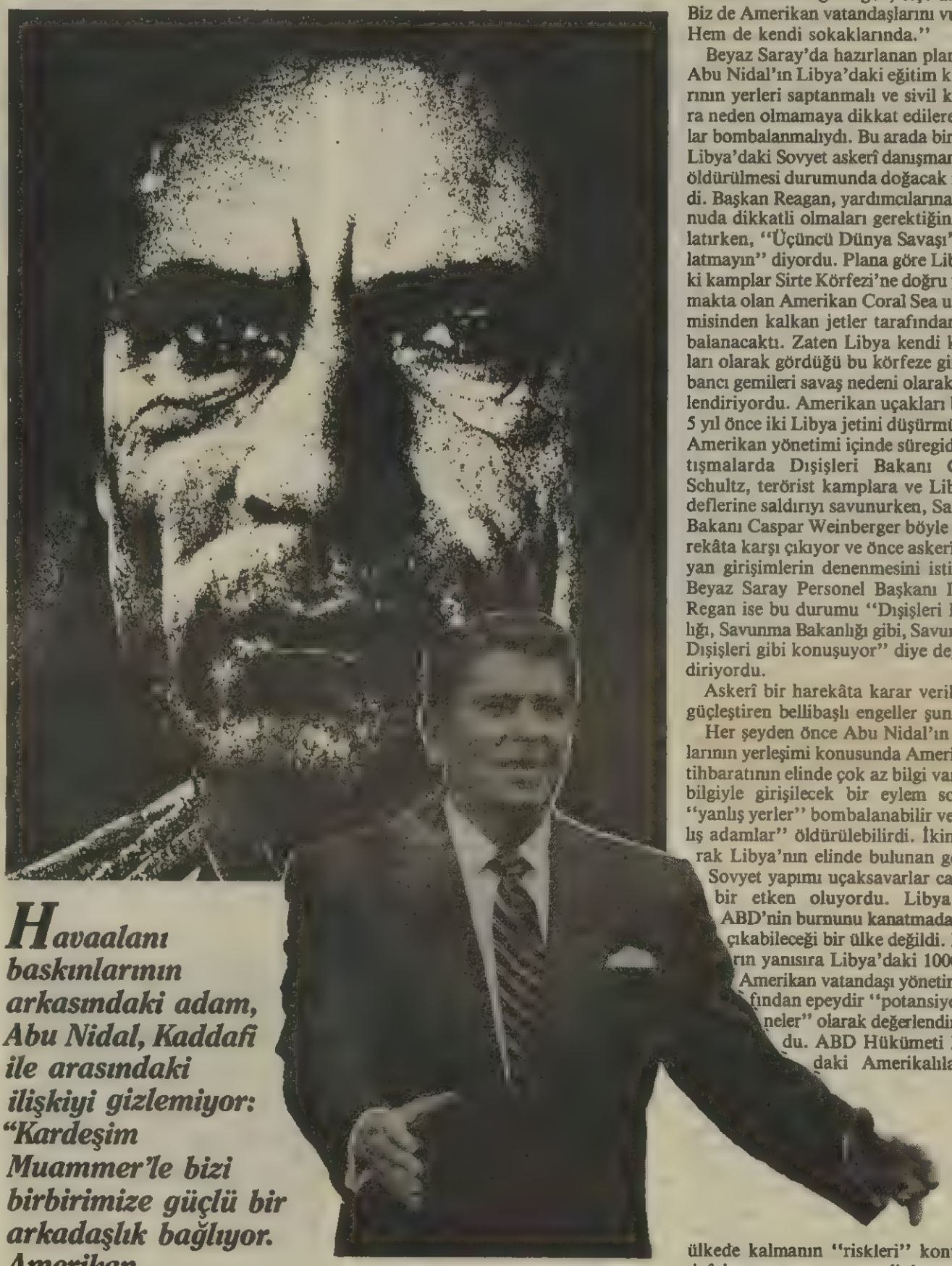

Roma ve Viyana havaalanlarında 27 Aralık günü aynı saatlerde gerçekleştirilen baskınlar tüm dünyada bomba etkisi yaptı. Saldırılarda aralarında 11 yaşında Amerikalı bir kız öğrencinin de bulunduğu çeşitli ülkelerden 19 kişi öldü, 112 kişi ise yaralandı. Fakat saldırılardan birkaç gün sonra Libya'nın resmî JANA haber ajansında yer alan bir değerlendirmenin etkileri havaalanlarında patlayan bombalardan da büyük oldu ve belki çok daha büyümeden engellendi.

Saldırıyla birlikte bütün gözler İsrail'e çevrilmişti. Bu tip saldırıları, zaten planlanan birtakım eylemlerin gerçekleştirilmesi için bahane yapmak son yıllarda İsrail dış politikasının parçası haline gelmişti. Bu saldırılar hangi örgüt tarafından yapılırsa yapılsın, İsrail'in gözünde sorumlu her zaman FKÖ idi. 1982 yılında İsrail'in Lübnan'ı işgalinin gerekçesi, yine Abu Nidal'ın örgütü tarafından Londra Büyükelçisi'ne düzenlenen saldırıydı. Bu kez de İsrail'den, buna veya Tunus baskınına benzer bir tepki bekleniyordu. Muhtemel hedef de Suriye tarafından Lübnan'a yerleştirilen Sovyet yapımı füzelerdi. Bu yüzden saldırıdan hemen sonra, İsrail'in her şeyden doğrudan FKÖ'yü sorumlu tutan açıklamalarına başlaması üzerine Amerika'nın üstlendiği rol, İsrail'in yine saldırgan bir tepki göstermesini engellemeye çalışmak oldu. Fakat Amerika'nın, "aşırılıkları engelleyen" bir rolden "aşırılıklarının engellenmesi gereken" bir konuma gelmesi çok az bir süre aldı.

Birincisi, İsrail bu sefer "kirli iş"i tek başına üstlenmeye pek istekli değildi. İsrailli parlamenter Ehud Olmert, "Amerikalılar da bizim kadar Arap terörünün hedefi oldular" diyordu. "Başkalarına akıl öğretmeyi bırakıp kendi paylarına düşeni yapmalarının zamanı geldi. Zaten iş Kaddafi ile uğraşmaksa Amerika'nın bizden çok daha fazla ağırlığı var." Öte yandan havanın değişmesinin ve sertleşmesinin asıl nedeni, bu defa saldırganın ve destekleyicisinin çok fazla ayan beyan ortaya çıkmasıydı. Saldırıyı gerçekleştiren ve dördü ölü, üçü ise yaralı olarak ele geçirilen gerillalar Libya tarafından desteklenen Abu Nidal'ın "El Fetih Devrimci Konseyi" örgütünün adamlarıydı. Saldırganlar Tunus pasaportu kullanıyordu ve bunlar büyük ihtimalle Libya hükümetinin ülkeye gelen kaçak Tunuslu işçilerden aldığı pasaportlardı.

Havaalanı baskınlarının arkasındaki adam, Abu Nidal, Kaddafi ile arasındaki ilişkiyi gizlemiyor: "Kardeşim Muammer'le bizi birbirimize güçlü bir arkadaşlık bağlıyor. Amerikan emperyalizmine karşı onun yüreğinde de derin bir nefret var."

Tam bu sırada Libya'nın resmî basın ajansı JANA her şeyi iyice çığrından çıkaracak bir açıklama yaptı ve saldırıları "kahramanca eylemler" olarak değerlendirdi. Böylece hem Amerika'nın, terörist saldırıların arkasında Kaddafi'nin bulunduğu tezi desteklenmiş oldu hem de JANA'nın değerlendirmesi, Roma ve Viyana'daki baskınları gerçekleştiren teröristlerle Abu Nidal ve Kaddafi'ye uzanan ilişkinin kanıtı olarak görüldü. Böylece bir gün içinde İsrail'in nasıl frenleneceği konusu Reagan yönetiminin gündeminde yerini, Libya'nın nasıl cezalandırılacağı sorununa bırakmıştı. Libya yönetimi kırılan potun farkına vardığında çok geçti. Libya Hükümeti iki gün sonra Viyana Büyükelçiliği aracılığıyla eylemleri kınadığını açıkladığında Amerika'da cezalandırmanın ne şekilde yapılmasının uygun olacağı tartışılıyordu.

Libya'nın neden geri adım attığının nedenleri pek anlaşılamadı. Libya yönetimi tüm dünyanın kınadığı bir terör eylemine bu kadar açık bir şekilde arka çıkmayı bir "pot" olarak mı değerlendirmişti? Yoksa Libya, bir Amerikan müdahalesi durumunda uluslararası düzeyde tamamen haklı bir konuma gelmek için manevra mı yapıyordu? Muhtemelen bunların ikisinin de payı vardı. Libya lideri Kaddafi terörü kınamakla birlikte sert bir tavır takınmaktan da geri durmuyordu. "Eğer Amerika bir hata yapar ve Libya'ya müdahale ederse" diyordu Kaddafi, "bunun sonucu göze göz, dişe diş olur. Biz de Amerikan vatandaşlarını vururuz. Hem de kendi sokaklarında."

Beyaz Saray'da hazırlanan plana göre Abu Nidal'ın Libya'daki eğitim kamplarının yerleri saptanmalı ve sivil kayıplara neden olmamaya dikkat edilerek bunlar bombalanmalıydı. Bu arada bir sorun, Libya'daki Sovyet askerî danışmanlarının öldürülmesi durumunda doğacak risklerdi. Başkan Reagan, yardımcılarına bu konuda dikkatli olmaları gerektiğini hatırlatırken, "Üçüncü Dünya Savaşı'nı başlatmayın" diyordu. Plana göre Libya'daki kamplar Sirte Körfezi'ne doğru yaklaşmakta olan Amerikan Coral Sea uçak gemisinden kalkan jetler tarafından bombalanacaktı. Zaten Libya kendi karasuları olarak gördüğü bu körfeze giren yabancı gemileri savaş nedeni olarak değerlendiriyordu. Amerikan uçakları burada 5 yıl önce iki Libya jetini düşürmüşlerdi. Amerikan yönetimi içinde süregiden tartışmalarda Dışişleri Bakanı George Schultz, terörist kamplara ve Libya hedeflerine saldırıyı savunurken, Savunma Bakanı Caspar Weinberger böyle bir harekâta karşı çıkıyor ve önce askerî olmayan girişimlerin denenmesini istiyordu. Beyaz Saray Personel Başkanı Donald Regan ise bu durumu "Dışişleri Bakanlığı, Savunma Bakanlığı gibi, Savunma da Dışişleri gibi konuşuyor" diye değerlendiriyordu.

Askerî bir harekâta karar verilmesini güçleştiren bellibaşlı engeller şunlardı:

Her şeyden önce Abu Nidal'ın kamplarının yerleşimi konusunda Amerikan istihbaratının elinde çok az bilgi vardı. Bu bilgiyle girişilecek bir eylem sonunda "yanlış yerler" bombalanabilir ve "yanlış adamlar" öldürülebilirdi. İkinci olarak Libya'nın elinde bulunan gelişmiş Sovyet yapımı uçaksavarlar caydırıcı bir etken oluyordu. Libya artık ABD'nin burnunu kanatmadan girip çıkabileceği bir ülke değildi. Bunların yanısıra Libya'daki 1000-1500 Amerikan vatandaşı yönetim tarafından epeydir "potansiyel rehineler" olarak değerlendiriliyordu. ABD Hükümeti Libya'daki Amerikalıları bu ülkede kalmanın "riskleri" konusunda defalarca uyarmış, ama dinletememişti. Birkaç gün önce Libya'daki vatandaşlarını ülkeyi terketmeleri konusunda yeniden uyaran Amerikan yönetimi, İran'dan sonra yeni bir rehineler sorunu için hiç hazırlıklı değildi. Bütün bunların dışında bir faktör de böyle bir saldırının Kaddafi'ye kendi ülkesinde ve uluslararası düzeyde sempati kazandırabileceği riskiydi. Kaddafi'ye saldırmak, ona yardım etmek anlamına gelebilirdi. Bütün bunlar değerlendirildiğinde de geriye sadece ticari birtakım önlemler kalıyordu. 1981'de aldığı bir karar uyarınca ABD zaten Libya ile arasındaki ticareti büyük ölçüde ortadan kaldırmış, Dışişleri Bakanlığı diğer ülkelere de bu yönde çağrıda bulunmuştu. Ama Amerika'nın müttefikleri arasında bu davete rağbet eden pek çıkmamıştı. İngiltere, Fransa ve Batı Almanya, Libya'-

ya olası bir ABD askerî müdahalesine kesin olarak karşı oldukları gibi, ambargoya da hiç niyetli değillerdi. Hepsinin de Libya ile kaybetmek istemedikleri ticari ilişkileri vardı. Ama müttefiklerinden destek görmemekle birlikte Amerikan yönetimi tek başına yeni bir ambargoya karar vermekten de geri durmadı.

Roma ve Viyana baskınları da dahil, son yıllarda birçok kanlı eylemin ardındaki örgüt olan El Fetih Devrimci Konseyi'nin kurucusu ve tek hakimi Abu Nidal'dı. Kendi deyişine göre "sadece geceleri gezen" Abu Nidal, "düşmanlarına kâbuslar yaşatan şeytanî bir ruhtu". Geçen yıl içinde **Spiegel** dergisi ile yaptığı söyleşide, "Ben Abu Nidal, kendimi Arapların tüm bahtsızlıklarının çözümü olarak görüyorum" diyordu.

Asıl adı Sabri al Banna'ydı. Takma adı Abu Nidal Arapça'da "mücadelenin babası" anlamına geliyor. Nidal, İsrail istihbarat örgütleri tarafından son 12 yıldaki 103 terörist saldırıdan sorumlu tutuluyor. Örgütünün 300 kadar üyesi olduğu ve sadece son iki yıl içinde 181 kişiyi öldürüp 200 kişiyi yaraladıkları iddia ediliyor. Öldürülenler arasında çoğunluğu ılımlı FKÖ liderleri ve yöneticileri oluşturuyor.

Nidal,Arafat'ın yakın yardımcıları arasındayken, 1974 yılında Arafat'ın FKÖ'yü uluslararası düzeyde tanınan bir kuruluş haline getiren politika değişikliğiyle birlikte bağımsız davranmaya başlamış. Nidal 1974 yılında Arafat'a da başarısız bir suikast düzenletmiş ve bu yüzden FKÖ tarafından gıyabında idama mahkûm edilmiş. El Fetih, Fransız Doğrudan Eylem ve Cumhuriyetçi İrlanda Ordusu gibi birçok terör örgütüyle de işbirliği içinde.

Abu Nidal'a göre başarısının devamı gizliliğini koruyabilmesiyle yakından ilgili. 8 yaşındaki kızının bile kendini tanımadığını söylüyor. Örgütün eylemci üyelerini, genellikle Filistinli öğrenciler arasından kazanıyor. Bunlar küçük hücreler halinde özel çiftliklerde eğitiliyorlar. Üyelerin hiçbiri, ne diğer hücrelerdeki üyeleri ne de yöneticileri tanıyor. Hücre eylem yapınca da eğitimde kullanılan yer tümüyle terk ediliyor. Böylece geride ne tek bir isim, ne de yer kalıyor.

Abu Nidal'ın izi genellikle sadece eylemleriyle ortaya çıkıyor. Suriye, İran ve Libya tarafından destekleniyor. Kamplarının yerleri ne İsrail, ne de Amerikan istihbaratı tarafından tespit edilemiyor, ama hem Suriye'de, hem de Libya'da üslendiği biliniyor. Şimdiye kadar kendisiyle çok ender söyleşi yapılmış, fotoğrafı bile çok az çekilmiş. Söyleşileri yapanlar ise çoğu kez konuştukları kişinin Abu Nidal olduğundan bile emin olamıyorlar. 1985 yılı içinde kalp krizinden öldüğü iddia edilen Nidal, aynı yıl **Spiegel** muhabirleriyle yaptığı görüşmede, kimliğini ispatlaması isteği karşısında, gömleğinin önünü açmış ve kalp ameliyatının izini göstermiş. "Ameliyat nerede yapıldı?" sorusunu ise "Amerika'da" diye cevaplandırmış. "Tabiî çok saygın bir Suudi vatandaşı kimliğiyle gittiğimde."

Görüşlerini açıklarken ise Nidal çalışmasındaki gizliliğin aksine olabildiğince açık. Örgütünün öldürülecekler listesinde Reagan'ı Kral Hüseyin, Mübarek ve Arafat takip ediyor. Filistin sorununun barışçı yollarla halledilmesine tümüyle karşı. İsrail ve Arap devletlerinin arasını bulmaya çalışan diplomatik çalışmaları baltalamayı amaç edinmiş. Dostları arasında ise başta Kaddafi geliyor. "Kardeşim Muammer'le bizi birbirimize güçlü bir arkadaşlık bağlıyor" diyor. "Amerikan emperyalizmine karşı onun yüreğinde de derin bir nefret var. Onun varlığı bizim için büyük bir yardım." □

GÜNEY AFRİKA

Siyah-beyaz el ele

Port Elizabeth'teki kilisede genç siyah militanlarla ciddi giymiş beyazları yan yana gören bir yabancı göz herhalde şaşkınlıktan küçük dilini yutardı. Ama Güney Afrika'da yaşayan biri için bu hiç sürpriz değildi. Siyahlarla beyazlar ırkçılık aleyhtarı beyaz liberal Molly Blackburn'ün cenazesi için bir araya gelmişlerdi. Yedi çocuk annesi Blackburn, yıllardır siyahların yaptıkları tüm "yasadışı" toplantıların tümüne katılan tek beyazdı. Bu yüzden de birçok kez tutuklanmıştı.

Bir araba kazasında ölen Molly Blackburn, çocukları güvenlik kuvvetlerince tutuklanan siyah ailelerle görüşmekten dönüyordu. Blackburn'ün elinde konuya ilişkin önemli kanıtlar bulunuyordu. Irkçılık aleyhtarı bazı Güney Afrika beyazlar araba kazasının çirkin bir numara olacağını bile öne sürdüler. Blackburn'le birlikte başka bir liberal Güney Afrikalı da, Brian Bishop, öldü.

20 bini aşkın siyah ve beyazın katıldığı cenaze töreni Afrika Ulusal Kongresi'nin havaya sıkılı yumruk selamı ve "Kan dökmeden Güney Afrika'da özgürlük kazanılmaz" sloganıyla sona erdi. Aslında apartheid'dan dolayı Güney Afrika'da kan dökülmeyen gün yoktu. Örneğin 1986 yılının ilk gününde ırk çatışmaları yüzünden 16 kişi hayatını yitirmişti. 1985'in toplam ölüm sayısı da 850'ydi.

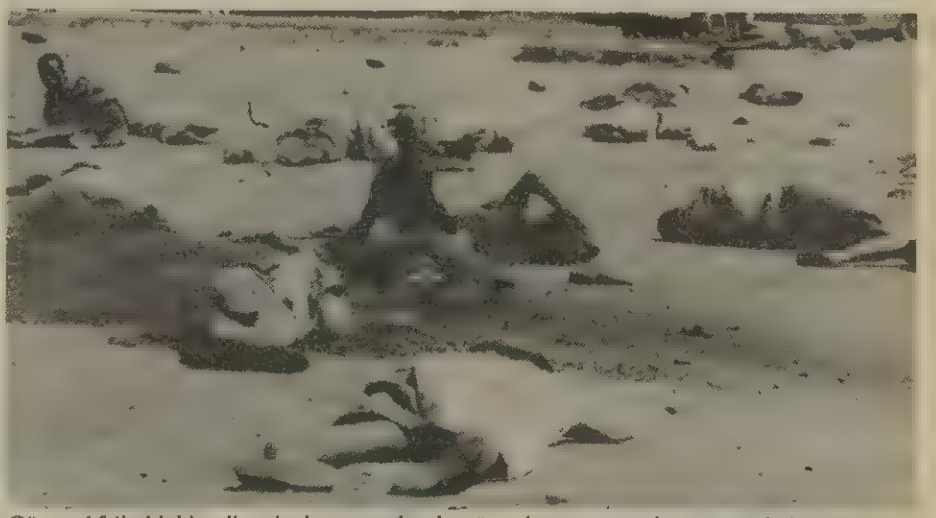

Güney Afrika'daki polis - siyah çatışmaları bu tür vahşet manzaralarını rutin hale getirdi.

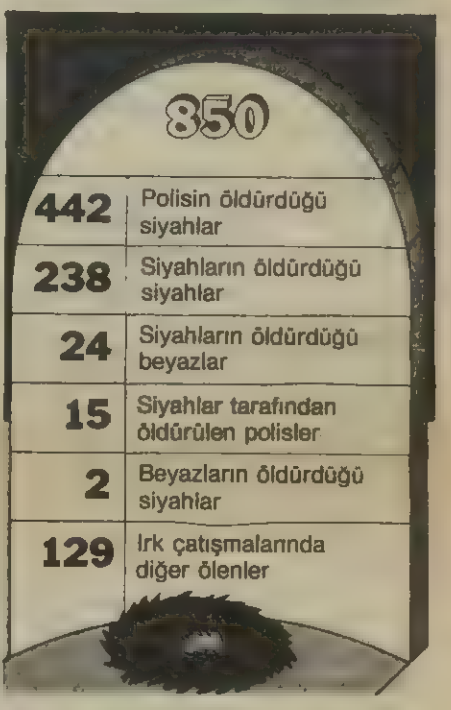

Time dergisi, 1985 yılında ırkçılık ve siyasal nedenlerle ölenlerin dökümünü böyle verdi.

YUGOSLAVYA

Yeni başbakan belli

Yugoslavya Devlet Başkanlığı görev süresi mayıs ayında bitecek olan Milka Planinc'in yerine tek aday olarak Branko Mikulic'i önerdi. Hırvat olan Branko Mikulic, Devlet Başkanlığı Konseyi'nin sekiz üyesinin en genci. 57 yaşındaki Mikulic'in başbakanlığı komünistlerin önderliğindeki Sosyalist İttifak'ta tartışılacak, ancak başka aday olmadığından şimdiden kesinleşmiş gözüyle bakılıyor.

Etkili bir örgütleyici ve sert olarak tanınan Mikulic, 1960'ların sonlarında üç yıl Bosna-Hersek eyaletinin başbakanlığını yapmıştı. Daha 15 yaşındayken partizanlara katılan Miculic, Mareşal Tito'nun yakınlarındandı.

Gözlemciler Miculic'in genellikle olanın aksine tek aday olmasını Yugoslavya'nın ekonomik durumunun hiçbir tartışmaya yer vermeyecek kadar kritik olmasına bağlıyorlar. Şimdiki Başbakan Bayan Planinc dört yıllık süresi boyunca birkaç kez istifa noktasına gelmişti. Ülkede gerçek ücretlerin düşmemesi için sarfedilen çabalara karşın enflasyon yüzde 50'lerin üstünde seyrediyor. Ödenmesi gereken dış borçlar milyarlarca doları bulurken işsizlik bir türlü bir milyon rakamının altına düşürülemiyor. □

Tek aday — Branko Mikuliç.

İTALYA

Daha sıkı denetim

İtalyan Hükümeti, Roma Havaalanı'ndaki olaydan sonra ülkeye gelen yabancıları daha sıkı denetleyecek bir yasa tasarısını onayladı. Hemen parlamentoya sunulacak olan yasa hakkında bilgi veren İçişleri Bakanı Oscar Scalfaro, böylece hem İtalyanların, hem de ziyaretçilerin daha güvenlik içinde olacağını söyledi. Buna göre İtalya'ya giren yabancılar, kaldıkları yeri üç gün içinde yetkililere bildirmek zorundalar. Yabancılara ev kiralayan ya da iş veren İtalyanlar da bunu 24 saat içinde polise bildirmekle yükümlü olacaklar. Yalnızca dinsel kuruluşların konukları ve tıbbi gerekçelerle İtalya'da bulunanlar yasa kapsamının dışında tutuluyor.

İtalya'da şu anda kayıtlı 420 bin 743 kayıtlı yabancı bulunuyor. Ancak İtalya'nın yabancı nüfusu, turistler de dahil olmak üzere, yılın hiçbir gününde bir buçuk milyonun altına düşmüyor. □

SOVYET REHİNELER

KGB'nin intikamı

Sovyetler Birliği'nin gizli haberalma örgütü KGB'nin ülkesinin çıkarlarını korumak için vahşiyane, ancak son derece etkin yeni yöntemler geliştirdiği öne sürüldü. Geçtiğimiz eylül ayında dört Sovyet diplomatı Beyrut'ta kaçırıldığı zaman, Şii Hizbullah Örgütü'nden oldukları öne sürülen bir grup, Moskova'dan Suriye'ye baskı yapmasını istemişlerdi. Ancak Suriye, Tripoli'deki Müslüman mevzileri bombalamayı sürdürünce diplomatlardan Arkady Karkov öldürülmüştü.

Guardian gazetesinin haberine göre, bunun üzerine KGB, adı verilmeyen Hizbullah liderlerinden birinin akrabasını kaçırarak cinsel organı da dahil olmak üzere vücudunun bazı bölümlerini kesti. Bu parçalar sözkonusu lidere gönderilerek eğer diplomatlar hemen bırakılmazsa başka akrabaların da aynı akıbete uğrayacağı, yani öldürülecekleri ihtarı yapıldı. İhtardan hemen sonra İran yanlısı Hizbullah grubunun elinde bulunan üç Sovyet diplomatı derhal serbest bırakıldı. □

Kapıya kadar— Otobüs biletinin iki katı fiyata evlere servis. Tübingen'de "koruyucu" taksi.

KADINLAR

Tecavüzlere karşı özel taksi

Bazı astronotların arada bir rahatlıkla uzayda dolaşmalarına karşılık geceleri kadınların korku duymadan dolaşabilmelerinin sağlanmış olduğu yerler pek az. Bu yüzden de kadınlar kendilerini bir yere götürecek bir erkek bulamayınca demokrasinin ve özgürlüğün beşiği Batı Avrupa'da da hava karardıktan sonra paşa paşa evlerinde oturur. Federal Almanya'da yaklaşık altı aydır ondan fazla kentte uygulanan bir deneme projesi buna çare oluyor. Bunlardan Fulda, Neuwied ve Vellmar kentlerindeki uygulama, akşam sekizden itibaren tiyatro, sinema ve diğer toplu eğlence yerlerinin bulunduğu semtlerde dolaşmaya başlayan otomobiller, kadınları birer ikişer evlerine bırakıyor ve bunu normal bir şehiriçi otobüs biletinin iki katı fiyatına yapıyor. Frankfurt kentinde ise otobüsle ya da banliyö treniyle evinin yakınlarına gelen kadınlar duraktaki özel telefondan anında taksi çağırabiliyor ve duraktan eve korkmadan dönebiliyor.

Ülkenin her kentinde her gece en azından bir sarkıntılık olayının, hatta tecavüzün gerçekleşmesi yüzünden başta Yeşiller ve Sosyal Demokratlar'ın bazı yerel örgütleri olmak üzere, kadınlar için özel indirimli taksi uygulaması için projeler hazırlanıyor, belediye bütçelerinden fon oluşturulması isteniyor.

Kadın taksileri özel indirimli olacağından dolayı, bundan sadece kadınların yararlanması gerekiyor. Oysa ülkenin yasalarına göre belirli bir taşıma aracına belirli toplum gruplarını almayı reddetmek için o kişilerin ya bulaşıcı hastalık taşıması, sarhoş olması ya da silah taşıyor olması gerekiyor. Bir taksiye ya da dolmuşa bir kişiyi erkek olduğu için almamak yasalara aykırı. Ancak Giessen kentinde geçenlerde alınan bir karar uyarınca kadınlar ve 14 yaşından küçük erkek çocukları için 2 mark (400 lira) ücretle eve kadar giden dolmuşlar sefere çıkacak. Karar Sosyal Demokrat ve Yeşil oylarla kabul edildi. Kentteki Sosyal Demokrat Parti ilçe başkanı Burkhard Schirmer, karara gerekçe olarak "Kentimizde kadınların geceleri ayak basamayacağı yerler var" diyor. Yine Tübingen kentinde en güçlü parti olan Yeşiller, Sosyal Demokratlar'ın, bağımsızların ve Komünist Parti'nin desteğiyle belediye meclisinden benzer bir kararı geçirdi.

Nürnberg kentinde ise Hristiyan Demokratlar'la birlikte karara karşı oy kullanan Sosyal Demokratlar, belediyenin bu projeye para ayıramayacağını iddia etti. □

SİLAH SATIŞI

Brezilya'nın en iyi müşterisi

Libya'nın 1986 yılında Brezilya'nın en büyük silah müşterisi haline gelmesi bekleniyor. Brezilya'daki Libya Büyükelçiliği'nin bir sözcüsü, ülkesinin halen Brezilya'dan en büyük silah alıcısı olan Irak'ın yerini alabileceğini bildirdi. Sözcü, Şubat ayında Brezilya'ya gelecek olan Libya Dışişleri Bakanı'nın kültürel ve ekonomik konuların yanı sıra silah satınalma işini de gündeme getireceğini söyledi.

Libya 1981 yılında Brezilya ile 250 milyon Amerikan Doları tutarında bir silah anlaşması yapmıştı. Ancak 1983 yılında Nikaragua'ya giden bir Libya gemisinin Brezilya tarafından geri çevrilmesi üzerine iki ülke arasındaki ilişkiler gerginleşmişti. Fakat, dış ticaret açığını kapamak çabasında olan Brezilya bir süre önce Libya ile ilişkilerini düzeltme yoluna girmişti. Guardian gazetesi Libya'nın Brezilya'dan zırhlı araç, bomba ve roketlerden başka T-27 Tucano tipi eğitim uçağı almak istediğini bildiriyor.

Afrika, Arap ve Latin Amerika ülkelerinde geniş bir pazara sahip olan Brezilya dünya silah satışları sıralamasında hemen altıncı sırayı alıyor. Gözlemciler Libya-Brezilya silah anlaşması için tek engel olarak Amerika'yı işaret ediyorlar. Dünyanın en büyük silah tüccarı olan bu ülkenin, Libya ile ilişkileri gergin olduğu için Brezilya'ya baskı yapacağı belirtiliyor. □

ARJANTİN

Alfonsin'i asarken

Arjantinli General Ramon Camps'ın sivil mahkemede yargılanmasına Arjantin Yüksek Mahkemesi'nce karar verildi. Cunta döneminin Buenos Aires bölgesi polis şefi olan General Camps bu görevini 1976 darbesinden Alfonsin işbaşına gelene kadar sürdürmüştü.

Eğitim, Yerel Yönetim Bakanlıklarından iki üst düzey bürokrat ve gazeteci Jacobo Timerman,General Camps'ı kendilerini kaçırıp işkence yapmakla suçluyorlar. General Camps ayrıca, cuntanın ilk dönemlerinde beş bin kişinin ortadan kaybolmasından da sorumlu tutuluyor.

General, cunta döneminde yapılanları savunuyor ve "kirli savaş"ın ülkeyi yıkmaya çalışan Marksistleri yenmek için şart olduğunu öne sürüyor. General Camps'in İspanyol bir gazeteciye şunları söylediği de iddia ediliyor: "Yönetim yeniden askerlerin eline geçtiği zaman, Alfonsin'in asılması emrini imzalarken ellerim hiç titremeyecek." □

SENDİKALAR

İşler kötü, reklam zorunlu

Batı Avrupa'da işçi sendikalarının güç kaybetmeye devam etmesi karşısında Federal Almanya'nın İşçi Sendikaları Konfederasyonu DGB gazetelere ve dergilere yukarıdaki ilanı verdi. İlanda "Bizi güçlü kılan şey" başlığının altında "Ortak başarılar, her birey için de başarıdır" deniyor ve günümüzde işçilerin sendikaları sayesinde güçlü olduğu, hiçbir işverenin onları haftada 50-60 saat çalıştırmayı teklif bile edemeyeceği, sendikalar sayesinde işçilerin zam için yırtınması gerekmediği anlatılıyor. Buradan da işçilerin bütün bunları "Dayanışma"ya borçlu olduğu hatırlatılıp "Birlikte geleceği en iyi şekilde değerlendirmek" sloganının karşısına DGB adı, bir şirket adı gibi arz-ı endam ediyor. DGB son üç yıl içinde 7.5 milyon üyesinin 150 binini kaybetmiş durumda. Diğer Avrupa sendikalarının durumu daha da kötü: Komünist eğilimli Fransız CGT son iki yılda 300 bin, İngiltere'nin 12.5 milyon üyeli TUC'u son altı yılda 3 milyon, İtalya'nın bellibaşlı üç sendika federasyonu üyelerinin yüzde 8'ini kaybetti. Bu alanda en büyük fiyasko ise Belçika'nın Fransızca konuşan Wallon bölgesinde görüldü. Orada sendikalar son on yılda üyelerinin yüzde 68'ini kaybederek fiilen sahneden silindi. □

Of demek, Sarıalioğlu ailesi demek

Osmanlı'dan bu yana "Sosyal demokrat"

Of kasabasının kuruluşuna önayak olan, belediye başkanlığını yürüten, CHP, Halkevi mahalli teşkilatını, hattâ İmam Hatip Lisesi'ni kuran Sarıalioğlu ailesi, Türkiye politikasında da etkin. Cumhuriyet döneminde mebusuyla, Atatürk'e yardımcı hocasıyla, şimdi SHP merkez yönetiminde üyesiyle.

Bizim ağalığımız başka— Tabloda, Cumhuriyet dönemine Of'un bütün arazisinin tapusuyla giren, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti başkanı, 32 yıl Of Belediye Reisi Ömer Lütfi (Sarıalioğlu) Ağa. Tablonun önünde, SHP Merkez Karar ve Yürütme Kurulu üyesi Süleyman Sarıalioğlu. Süleyman Bey, "Ağalık genelde soygunculuk olarak vasıflandırılmıştır" diyor. "Bizim ağalığımız ise devamlı fakire, düşküne yardımdır. Biz esasen ağalık buna deriz..."

Trabzon eski CHP milletvekili Adil Ali Cinel, "Of'un girişinde bir ışıklı Atatürk panosu vardır" diyor, "işte o panodaki Atatürk bile Sarıalioğulları'na benzer!.."

Telefon Rehberi'nin "S" harfi bölümünü açınca, bir buçuk sayfa boyunca Sarıalioğlu ve Sarıalioğulları ile aynı büyük dededen (Ömer Lütfi ağadan) gelen "yan aile" Saral'dan başka soyadı bulmak olanaksız. Sarıalioğlu-Saral ailesi yalnızca kalabalık değil: Esnaf Kefalet Kooperatifi Başkanı Hakkı Sarıalioğlu, Ziraat Odası Başkanı Hasan Tahsin Sarıalioğlu, Belediye Başkanı Sefer Saral,

Sarıalioğulları, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Ömer Lütfi Ağa'dan beri siyasî yelpazenin solunda. Of da onlarla birlikte.

(birleşmeden önce) SODEP ilçe başkanı Mehmet Emin Sarıalioğlu... Aile, yalnız kalabalık değil, en hafif deyimiyle **etkili**.

Anlatılanlara göre, Sarıalioğlu sülalesi "etki"sini çook önceleri, taa padişahlar zamanında göstermiş ilk kez. Hükümet, Of'un doğusundaki Eski Pazar denen yerden, deniz yoluyla "çekiliyor"muş. "Büyük Ömer Ağa", sandallarla hükümet kayıklarının önünü kesmiş, "Kasabayı ha puraya kuracaksunuz!" demiş, "pazar yerunuz ha purasidur!" Hükümet Of'a yerleşmiş, Of kasaba olmuş. Cumhuriyet devrine gelindiğinde, Of'un tapusunun tamamı Büyük Ömer Ağa'nın torunu Ömer Lütfi Ağa'nın üzerindeymiş. Ömer Lütfi Ağa 20 yaşındayken belediye reisi olmuş: "Pelediye reisu demek, o zaman hükümet demek!"

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, memleket tehdit altındayken, Ömer Lütfi Ağa Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin "reusluğunu" yürütüyor imiş. O sıra, Ruslar Of üzerine yürüyüşe geçmişler. Ömer Ağa, kasabasını toplayıp Rus'a karşı durmuş, onları Kalaputomuz deresinden öteye, tam 31 gün 31 gece bırakmamış. 31 gün sonunda Rus naçarniki bomboş Of'a girdikten sonra Ömer Lütfi Ağa'nın "ayağına gidip" görüşmüş. "Bize en çok zayiatı sen verdirdun. Ama adil bir adamsun. Biz çekulup gideceğuz, ahali sıkıntı çekmesun, sen gene belediye reisu ol" demiş. Ömer Lütfi Ağa belediye reisi olmuş. Ruslar çekilirken, "Ankara ona casus göndermiş." Rusların bu adamı tayin etmesinde bir danışıklı durum var mıdır, araştırmak için. Sonuç temiz çıkmış, "ahalinin hiç sıkıntı çekmeduğu, kimsenin kiline dokunulmaduğu" anlaşılmış. Ömer Lütfi Ağa'nın "belediye reisluğu" da böylece 52 (elli iki!) seneyi tutmuş.

Sonra yeğeni Ali Sarıalioğlu belediye başkanı olmuş, 13 sene. 1946'da Ali Sarıalioğlu mebus seçilince Ömer Lütfi Ağa'nın oğlu İsmail Sefa Sarıalioğlu belediye reisi olmuş. 1973'e kadar. 1973'te, Ömer Lütfi Ağa'nın kızının oğlunun oğlu Fuat Saral belediye başkanı olmuş. Sonra oğlunun oğlu İshak Sarıalioğlu, o vefat edince de Ömer Lütfi Ağa'nın en küçük oğlu Mehmet Emin Sarıalioğlu belediye başkanı seçilmişler. 1980'de askerî idare, kısa bir boşluktan sonra Şefik Saral'ı belediye reisi atamış, 25 Mart 1984 yerel seçimlerinde de Sefer Saral seçilmiş...

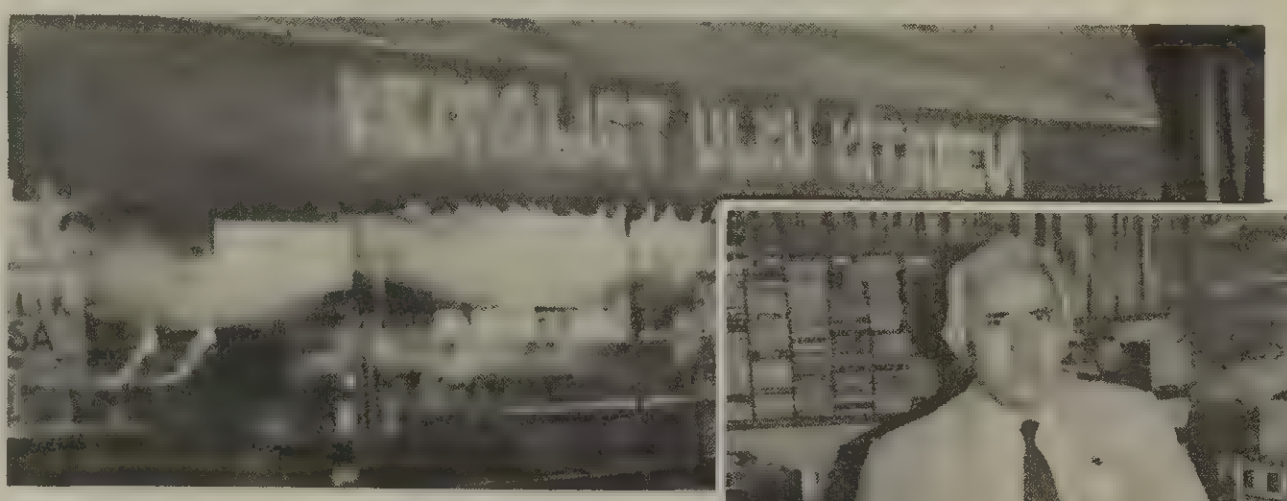

Millet okumuyor— Hasan Tahsin Sarıalioğlu, "Kemalist Ülkü Kitabevi"ni 27 Mayıs 1960'tan sonra kurmuş. 1970'lerde kitabevi birkaç kez saldırıya, tehdide uğramış. Ayakta durabilmek için, kırtasiye malzemesi ve kaset de satmaya başlamış. Sarıalioğlu, "milletin okumadığından" yakınıyor.

Sarıalioğlu ailesi, kurulduğundan bu yana Cumhuriyet Halk Fırkalı. Deniyor ki, Atatürk, Ömer Lütfi Ağa'ya mebusluk teklif etmiş, ama o "daha lâyık birinu işaret ederekten feragat etmiş". Ömer Ağa'nın tavassutuyla "aydın fikirli" Süleyman Sırrı Gedik Hoca Of'tan Ankara'ya gitmiş. "Ondan sonra Atatürk, bütün dinî fetvayı 20 sene mebusluk eden Süleyman Sırrı Hoca'dan almuş. Mesela Süleyman Hoca 'zaviyeler öyle köti durumdadur ki, ıslahı anca kapatmakla mümkündir' demiş, zaviyeler kapanmış..."

Sarıalioğlu sülalesinin Atatürk'le CHP'yle, reformlarla ilgisi sırf Ankara'ya adam göndermekle sınırlı sanılmasın! Bütün memlekette Kur'an kursları kapatılırken, Of'un (o zamanki adlarıyla) Çalek ve Çifarukça köylerindeki kurslar açık kalmış. Nasıl olur? Ömer Lütfi Ağa'nın oğullarından Süleyman Sarıalioğlu'nun anlatışıyla, "Din işlerunu doğru bir şekilde, murakebe altında, istismar etmeden yürütmek içun..."

En büyük oğul Hasan Tahsin Sarıalioğlu da şöyle anlatıyor: "Bu yörelerde laiklik dinsizlikle itham ediliyordu. Seminerler yaparak laikliğin mukaddes bir ilke olduğunu anlattık. Köylere kadar halk odaları seçtik. 1939'da Halkevciliği baş-

Samimiyet kalmadı— Mustafa Bektaş, Of'un yerlisi. İstiklâl Harbi'ne katılmış, Ömer Lütfi ağanın Of'un tamamının tapusuna sahip olduğu, 100 hane akrabasının bulunduğu zamanları hatırlıyor. "Of'ta Sarıalioğullarının ekmeğini yemeyen yoktur" diyor. O eski zamanları arıyor: "Samimiyet yok şimdi, bir acaip neşesizlik var..."

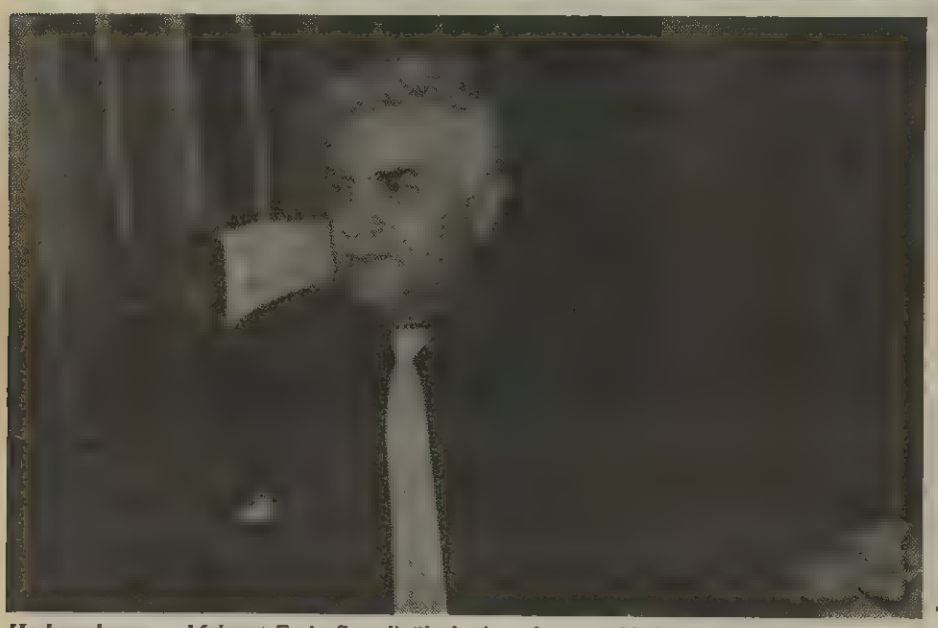

Herkese kızgın— Mehmet Emin Sarıalioğlu herkese kızıyor. 1980 müdahalesinden sonra Of'ta komutan olan "aşırı müdahaleci" yüzbaşıya kızıyor, Of'un nüfusunun 1980 sayımında azaldığını hatırlatıp herkesin o dönemde köylere kaçtığını anlatıyor... "Millet CHP'nin kapatılmasına tepki göstermedi" diye bu ahaliden nafile medet uman Ecevit'e çok kızıyor. Şimdiki Belediye Başkanı Sefer Saral'a "pasif kaldığı" için kızıyor. Ama en çok "idareyi Türkeşçilerin eline veren" Özal'a kızıyor, bir de ona kuzu kuzu boyun eğen ahaliye kızıyor...

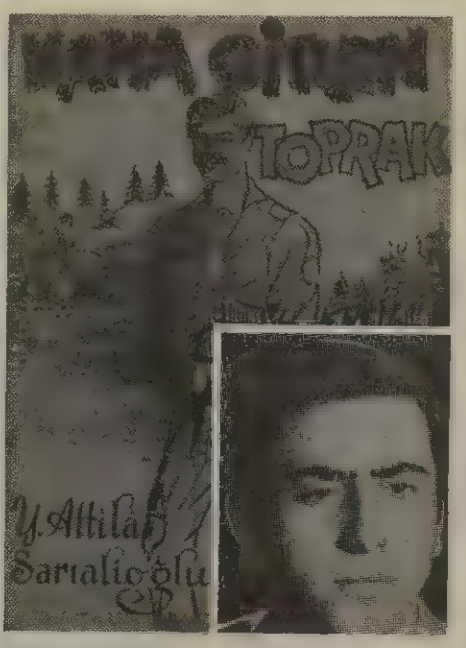

Köy romanı— Sarıalioğlu ailesi, kadimden beri Halk Partili, başlangıcından beri reformların öncüsü. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Ömer Lütfi ağanın oğlu Hasan Tahsin Sarıalioğlu, Halkevci. Onun oğlu, Attilâ Sarıalioğlu (altta küçük fotoğraf), dedenin, babanın yolunda devam etmiş. Romanının (altta) arka kapağındaki tanıtma bölümünde kendini şöyle anlatıyor: "...Çeşitli bunalımların içinde yazmayı ve de okumayı kendi hayatının bir soluğu olarak gözetip içbenliğini erinç devreye soktu. Yaşamboyu uğraşlarında disiplini ülkü edindi kendisine. Bunalımlara sürükleyen engellerin karşısında ona sığındı hep. Öğrenim yıllarındaki edebiyat öğretmeni Mustafa Şanlı'nın devrimci tutumu ona bir meşale, atılıma geçme kaynağı oldu..." Köy romanı "Kana Giren Toprak", Hasan Tahsin Sarıalioğlu'nun kurduğu Kemalist Ülkü Kitabevi'nin yayını olarak 1970'de çıkmış. Attilâ Sarıalioğlu, o kadar coşkudan sonra şimdi bu kitabevinde oturuyor. Canı sıkılıyor.

ladı. Köycülük, kütüphanecilik, folklor, tam 9 kol... Tam yerleştirmiştik, tam benimsenmişti, 1951'de filan kapadı Demokrat Parti. 61 inkılâbından sonra biz gene alevlendirdik, tam Atatürk ilkeleri doğrultusunda. Ama bu sefer de genç arkadaşlar çok ileri gittiler. Halkevciliği ile sendikacılığı karıştırdılar. (70'li yıllarda Halkevleri Doğu Karadeniz Bölge Merkezi'nin Of'ta bulunduğunu ve başkanının da Hasan Tahsin Sarıalioğlu olduğunu, okuyucu herhalde tahmin edecektir.) Sonra, 12 Eylül inkılâbından sonra bu kültür yuvalarını yıktılar. Lise talebelerini gerici yetiştirmeye başladılar. Zamanında İmam Hatip Lisesi'ni burada biz kurmuştuk. Bilimsel yönde yetişsinler istemiştik. Sonra düştü oralar da yamyamların eline. Humeyni'nin yolunu takip ediyorlar. Aslında halk olgun. Bunlar azınlıkta. Ama kökleri dışarda, oradan güç alıyorlar. Geçende Trabzon'da bir dersaneleri açıldı, gizlice gittim. Bir kere 'Atatürk' kelimesi sarfedilmedi..."

Sarıalioğlu sülalesi, öteden beri "Of'un ağası"... Of'un yerlisi, emekli tapu memuru Mustafa Bektaş'ın söyleyişiyle, "Kadîmden beri herkese yardım etmişlerdir. Kızılay vazifesi görmüşlerdir. Bidayetinden beri müşfiktirler. Hiçbir kul hakkı üzerlerinde yoktur. Hükümet memurunun parasını kendileri göndermişlerdir. Ömer Lütfi Ağa'nın ekmeğini ha bu Of'ta yemeyen yoktur. Merkez ağasıdırlar, hükümetle ilişkileri hep onlar kurmuşlardır."

Of'ta hemen herkesin söylediğine göre, Sarıalioğlu ağalığı "alma değil, verme ağalığı", "hatır ağalığı".

Sarıalioğulları, bütün Of'un tapusunu zaman içinde herkese satarak "iyilik yapmışlar". Belediyeye, hükümete, camiye verilecek yerleri bedava vermişler. 1971'de İsmail Sefa Sarıalioğlu'nun belediyesi, belediyenin işçi ve çöpçülerine denize nazır lojmanlar yaptırmış. Hasan Tahsin Sarıalioğlu, parası olmayanı hâkime, hekime kendi eliyle götürmüş. Sarıalioğlu sülalesi, gidip yerleştiği her yerde, Ardeşen'de, Maçka'da, Arsin'de, Sürmene'de, İstanbul'da, Tekirdağ'da, hele hele Ankara'da hemşehrilerine en büyük dayanak olmuş...

Kadîmden beri Of'un ağası olan Sarıalioğulları, kadîmden beri de "sosyal demokrat" olmuş; bütün fertleri bunu gururla ifade ediyorlar. Bu sosyal demokratlık, Süleyman Sarıalioğlu'na göre, "ağaluğumuzun devamli fakire, düşküne yardım yolunda olmasından, eli açık olup fakiri yedirip içirmekten" geliyor. Sarıalioğlu sülalesi sosyal demokrat olunca, elbette tekmil Of da sosyal demokrat. Kadîmden beri. DP'liler, AP'liler Of'tan ya hiç aday çıkarmamış, ya da genel merkez baskısıyla usülen çıkarıp oylarını Sarıalioğlu'na (yani CHF-CHP-SODEP'e) atmış. 70'lerde, Of'un köylerinin ağası olan Çakıroğulları'nın MHP'ye meyleden AP'li çizgiyi izlemesi, Sarıalioğlu ailesinin sosyal demokrat kimliğini daha bir pekiştirmiş. Mehmet Emin Sarıalioğlu "Adam vurma olmadı burada, araya büyükler girdi" diyor. "Allah göstermesin, yoksa Çakıroğulları bizden birini vursalardı iş siyasetten çıkardı..."

Islah ile iflah

Sarıalioğulları, değişik dozlarda, değişik üsluplarda, ama hep birden "sosyal demokrat". Hasan Tahsin Sarıalioğlu, "Halkevciliği" coşkusuyla, her şeye yeniden başlar gibi bir mücadele azmi içinde. "Of gibi yerden Refah Partisi kongresine bir otobüs adam gitmesine" korkunç köpürüyor. Gidip "Utanmadınız mı?" demiş kongreye katılanlara. "Dışardan idare ediliyorlar" diyor, "idareyi Türkeşçiler sardı" diye yakınıyor...

Mehmet Emin Sarıalioğlu etkin mücadeleden yana. Bir yıl önce, Özal Trabzon'a gideceği zaman herkese dil dökmüş. "Özal'dan memnun değiliz diyorsunuz. Gelin Of'tan 30 bin kişi toplantıya gidelim. Özal konuşurken yere yatalım" demiş. "30 bin kişiyi nereye götürecekler? Bir protesto yapalım, bir ses verelim!" Gidip zenginlere kızıyor: "Banker Kastelli Sürmene'de kendi köyüne okul yaptırdı. Toplasanıza aranızda birkaç milyon! Kur bir okul, yaz ismini üstüne daa!.."

Hasan Tahsin Sarıalioğlu, o kadar ateşli değil: "Kültürel yapıyı böyle hızlı değiştiremeyiz. Bu memleket ıslah edile edile iflah olur" diyor.

Of'ta kalan Sarıalioğulları bunları tartışırken, petrol şirketi sahibi Süleyman Sarıalioğlu Ankara'da, SODEP'in, daha sonra da SHP'nin Merkez Karar ve Yürütme Kurulu'nda, politikanın düpedüz içinde. Süleyman Sarıalioğlu'nun Kızılay'daki yazıhanesi, SODEP'in kurulmasında önemli rol oynayan mekânlardan biri. Süleyman Sarıalioğlu, Erdal İnönü'yü politikaya girmesi için ikna etmede büyük çaba harcayan Oflu (ama Of'un köylüsü) Cevahir'le birlikte madden ve manen en çok uğraşanlardan biri. Hâlâ da üzerinde önemli işlerin yükü var: "Bizi

Of'un bütün tapusu Ömer Lütfi Ağa'nın üzerineymiş. Hayır yapmaktı, satıştı, bağıştı derken arazi dağılmış. Ama ömer Ağa'nın hâlâ "hatırı var."

sevdikleri, ailemizi bildikleri için, devlet dairelerinde, çeşitli yerlerde işlerimizin olmasını isterler. Hangi parti iktidarda olursa olsun..."

İster SODEP olsun, ister SHP, bazı mekanizmalara nüfuz edebilmek için bu tür sessiz ve derinden yürüyen ilişkilere her zaman muhtaç. Süleyman Sarıalioğlu'nun, SODEP-HP birleşmesi tartışılırken toplantının ilk sözünü alarak söylediği sözler hâlâ hatırlarda: "Ben birleşmenin etkisini, kendi ilçemde bizzat tatbik etmek suretiyle görmüş idum. Her türlü özveriyi göstererek bu işi halledelum. Gerekirse istifa edelum, 33 kişiye inelum. Ne icap ediyorsa yapun, başa da benu yazun..." Süleyman Sarıalioğlu'nun kendi ilçesinde yaptığı "tatbikat" şu idi: Oğlu (Çankaya Belediye Meclisi üyesi) Halim Sarıalioğlu ile, yerel seçimlerden üç gün önce Of'a gitmişler, HP'lileri toplayıp bir gecede ikna etmişler ve HP tabelasını indirtip hepsini yönetim kuruluyla birlikte SODEP'e üye yapmışlardı! "Tatbikattan" güç alarak konuşan Süleyman Sarıalioğlu'nun kesin ve net sözleri, birleşmede tereddütlü olanları epey etkilemişti. Herkes şaşırmıştı, bir yandan da. Süleyman Sarıalioğlu, MKYK toplantılarına çoğunlukla devamsızdı, ağzını açıp konuştuğu da pek görülmemişti. Herhalde bir bildiği, bir gücü vardı ki...

Bazılarına göre, (hele Batılı anlamda) sosyal demokrat bir siyasi hareketin güçlü ailelerle, "hatır ağası" da olsa ağalarla birlikte olması çok sağlıksız bir durumdu. Hattâ kimilerine göre, Trabzon'da solun yıllar sonra belediyeyi yitirmesinin temel nedeni, "dinamik kesimlerin" SODEP'in gene bu eski ve "geri" unsurlarla kurulduğunu görüp kızmış olmalarıydı. Ama başkalarına göre de, Türkiye'de sosyal demokrasi bu tür yapılarla birlikte gelişebilirdi; hatta bunlara muhtaçtı. Belki de hepsinden önemlisi, Hasan Tahsin Sarıalioğlu büyük bir coşkuyla, bir "nefer" gibi, kendine sosyal demokrat kimliği vererek koşturuyor, siyaset yapıyordu. Bu, somut bir gerçekti. Tıpkı, Süleyman Sarıalioğlu'nun söylediğine göre "Ömer Lütfi Ağa'nın uyandırdığı olumlu intibaın yedi kuşak daha süreceğinin" gerçek olması gibi... □

TANIL BORA

Nur Sürer'in oynadığı birçok film Türkiye'de doğru dürüst gösterilmedi bile. İzleyiciler Ayna ve Fidan'ı hiç görmedi. Bir Günün Hikâyesi ise şöyle geçiştirildi. TV'de gösterilen Derman'ın tam 25 dakikası makaslanmıştı. Nur Sürer bu yüzden filmi TV'ye satan Gülşah Film'den şikâyetçi. Ne yönetmen Şerif Gören'e ne de oyunculara bir şey sorulmamasına üzülüyor ve soruyor: "Üç milyon için değer miydi?"

Nur Sürer: Sanatçı siyasetle uğraşmalı

Senaryo iyiyse soyunmaya da evet

Sinema Günleri '85'te gösterilen Ayna filmi, dışarda da Almanya'yı temsil edince kızılca kıyamet kopmuştu. Alman sanat çevreleri, finansmanı ZDF tarafından karşılanan filmin yönetmeni Erden Kıral'la ya da oyuncularla röportaj bile yapmadılar. Bir tutku filmi olan Ayna, bürokratik nedenlerle Türkiye'de çekilemeyince Yunanistan'da yapılmış ve bu ülkeye bir milyon mark prodüksiyon geliri sağlamıştı.

"Beş altı senedir sinemadayım, yedi film yaptım. Ama bu yedi filmi üç senede yaptım. Üç koca sene ise boş oturdum." Son iki filmi Müjde Ar'la birlikte oynadığı **Dul Bir Kadın** ve hemen ardından Kadir İnanır'la oynadığı **Yılanların Öcü**. Nur Sürer, tam 1986'da yapmayı düşündüklerini anlatmaya başlarken, "geçmişteki boş zamanlarla" ilgili soruyu duyunca cümlesini kesip bir sigara daha yakıyor. "Yok değil" diyor. "Aslında bir sürü teklif aldım ama, ya arabesk bir şarkıcının fakir sevgilisi olacaktım, ya da bir komiğin mahalledeki temiz sevgilisi. Hayır dedim." Ardından "bekleyen derviş muradına ermiş" ve Sürer arka arkaya iyi filmlerde oynayarak, Yeşilçam için pek tipik olmayan titizliğinin meyvelerini toplamaya başlamış.

Bir göçmen güzeli

Arnavutluk'tan göçmüş bir anayla Çerkez bir babanın kızı olan Nur Sürer, ortaokulu bitirinceye dek Bursa'da yaşadı. Erken bir yaşta ev babasız kalınca Sürer dayılarının yanına, İsviçre'ye gitti. Biraz okuyup yazdı, ama "bu soğuk Orta Avrupalılara" beş yıldan fazla dayanamadı. Geri döndüğü Bursa'da da fazla oturamadı. İstanbul'a bir kız arkadaşının yanına geldi. Allah'tan Almancası vardı. Inter Continental Oteli'nde teleks memuru olarak iş buldu. Bu işten 4 bin lira almasına karşılık, fotomodellik yaparsa bir seanstan 10 bin lira kazanabileceğini görünce hemen iş değiştirdi. Zaten şimdi evli olduğu, kendi gibi oyuncu olan Bülent Kayabaş'la, "bu çevrelerde" tanıştı.

Sinemaya bulaşması ise bir rastlantıydı. Erden Kıral'ın yaptığı **Bereketli Topraklar Üstünde** için uygun kadın oyuncu bulunamayınca, rol Nur Sürer'e önerildi. Kabul etti. Filmdeki oyunu çok olumlu eleştiriler alınca da bir daha başka bir iş yapmamacasına sinemaya daldı. Ama ikinci filmi olan **Bir Günün Hikâyesi**'nde oynamak için bir uzun yıl uygun rol beklemek zorunda kaldı. Bu filmle Antalya'da En İyi Kadın Oyuncu ödülü aldı. Ama film şanssızdı; önce sansüre takıldı. Ardından gösterilecek sinema salonu bulma zorlukları çıktı.

Ardından yine üç uzun yıl süren işsizlik... İşsiz kaldı, çünkü yanlış yapıp adını ucuzlatmak istemiyordu. Peki, acaba bu aynı zamanda "Öpüşmem, soyunmam" gibi kurallar koymak anlamına da geldi mi? "Hiç öyle dertlerim yoktu. Senaryoda anlamlı bir yeri varsa soyunurum. Ayrıca çırılçıplak soyundum da. Ama bana gelen senaryolar o denli ipe sapa gelmez şeylerdi ki, soyunmak bir yana, oynayamazdım bile."

Bir soyundu, pir soyundu

Ama tabiî iş Atıf Yılmaz gibi bir yönetmenin filmine gelince Nur Sürer gözünü kırpmadan senaryoya uyuyordu. Hem de Türk sinemasının seks simgesi Müjde Ar'ın yanısıra. Bundan hiç mi korkmamıştı? Nur Sürer sigarasından bir nefes daha çekerek gülüyor ve başlıyor: "Ben cesur bir oyuncuyum. Üstelik Müjde Ar, kollektif oyunculuğa gerçekten inanan biri. Ayrıca oynayacağımız karakter çok tutarlı çizilmişti. Bir sürü lezbiyenlik çağrışımları yaptırdılar, ama bu doğru değildi. Türkiye'de aynı cinsten iki insanın aynı yatağı paylaştıkları çok görülmeyen bir şey değildir."

Yani lezbiyenlik üzerine bir film olsa oynamayacak mıydı? Bu konuda tutucu denebilir miydi Nur Sürer'e? "Hayır, ilerde Müjde Ar'la böyle bir film yapabiliriz. O zaman bu ülkedeki bütün lezbiyen-

Nur Sürer, "okumaya zamanım yok" diyenlere akıl erdiremiyor. Kendisi şu anda Felsefe Sözlüğü'nün yanı sıra Mehmet Eroğlu'nu ve Füruzan'ı okuyor. Bu sıralar özellikle 12 Mart'ı anlatan kitaplara da merak sarmış. Altın Portakal ve Sinema Yazarları Ödülü kitaplarla kucak kucak oturuyor. Sürer aslında uzunca bir süre sinema kitaplarından başka bir şey okumamış. Ne zaman ki bir yazar arkadaşı birdenbire "Yahu seninle sinemadan başka bir şey konuşamayacak mıyız?" diye sorunca uyanmış. Aslında aynı anda üç kitaba birden saldırmasının altında biraz da bu neden yatıyor. Genç oyuncu insanların yalnızca kendilerini ya da işlerini ilgilendiren kitapları okumalarını yanlış buluyor ve tabiî aynı yanlışa kendisi de bir daha düşmemeye çalışıyor.

ler ortalığa çıkacaklar. Onların sırtlayabileceği bir film yapabiliriz. Eşcinselliğe karşı önyargım yok. Ben de onlardan biri olabilirdim. Unutmayın, biz bu ülkede çok yanlış büyütülen çocuklarız. Cinsel tercihlerden dolayı kimseyi suçlamak aklımdan geçmez."

Peki bu ilk soyunma mıydı? "Evet, bu kadar çıplak hiçbir filmde oynamamıştım. Zaten ben soyunmadım, denizin dibinde soydular beni. Beni şimdiye kadar hep çıplaklığa karşı bir oyuncu gibi gösterdiler. Bu doğru değil. Benim karşı olduğum çıplaklığın baştan sona bir sömürü aracı olarak kullanılması. Yoksa bana ne, her koyun kendi bacağından asılır. Ayrıca **Yılanların Öcü**'nde de çırılçıplak soyundum. Şerif Gören müthiş erotik bir sahne çekti. Yani bu sefer soyunan Serpil Çakmaklı değil, ben oldum. Böyle takıntılarım hiç yok." Hazır **Yılanların Öcü**'nden söz açılmışken Kadir İnanır sorulmadan geçilemezdi. Bu oyuncu birlikte oynadığı kadın oyuncular tarafından birçok kez sonradan eleştirilmişti. Ama Nur Sürer hiç de aynı görüşte değildi. "Kadir İnanır belki de en rahat çalıştığım erkek oyuncu oldu. Müthiş saygılı bir tavrı var. İşini seven bir insan. Eğer bazı insanlar İnanır'a bunu yakıştırıyorlarsa bence bu onların halisünasyonlarıdır." Ama yine de bu bir kültür ve yaklaşım meselesiydi. Örneğin; İnanır, Fatma Girik ya da Tarık Akan ve Hülya Koçyiğit'le iyi bir ilişki kurabilmişti Nur Sürer, ama Serpil Çakmaklı'yla 30 günde üç-beş cümleden fazla konuşamamıştı. Üstelik bu snopluktan dolayı değildi. Sadece konuşacak fazla bir şeyleri yoktu.

Sürer'in Yeşilçam'da seve seve birlikte oynayacağı oyuncu sayısı az değildi. Hem de kadın-erkek ayırımı yapmadan. Tarık Akan, Talat Bulut, Aytaç Arman ve tabiî Kadir İnanır, genç oyuncunun favorileriydi. Yaman Okay'la da oynamak isterdi ama, ikisi de klasik anlamda star olmadıklarından sinemanın bu düzeni onlara başrol paylaşma olanağı vermezdi. Kadın oyuncular arasında ise başı Müjde Ar çekiyordu. Müjde Ar'a Fatma Girik, Hülya Koçyiğit ve Zühal Olcay rahatlıkla eklenebilirdi. Kemal Sunal ve Orhan Gencebay'la oynama önerisi almıştı ama, doğrusu oynamak aklından pek geçmemişti. Fakat Şener Şen'le iyi bir komedi filminde oynamak hoş olabilirdi ve zaten böyle bir niyet de vardı.

Daha sert bir parti

Nur Sürer, "sanatçı siyasetle uğraşmaz" diyenlerden miydi? Hayır. Türk vatandaşı olup da politikaya sıvanmamak olmazdı. Anlaşılan Devlet Bakanı Mesut Yılmaz'ın "depolitizasyon"u Sürer'i pek etkilememişti. Şimdi pek tuttuğu kimse yoktu ama, ilerde Anayasa yumuşatılır, "daha sert bir parti" kurulursa Sürer onu destekleyebilirdi. 12 Eylül öncesi bazı şarkıcıların Ecevit'in partisine mitinglerde sağladığı destek gibi bir tavır değildi Sürer'in düşündüğü. Nur Sürer özellikle Rahşan Ecevit'in partisinin kuruluşu sırasında ciddi ciddi düşünmeye başlamıştı. Zaten epey bir süredir de sinema kitaplarını okumaya ara vermiş, 12 Mart ve 12 Eylül üstüne çıkan kitaplara yüklenmişti. Üstelik yalnız solun değil, sağın da ne dediğini yakalamaya çalışıyordu. Ben sanatçıyım deyip kaçmak olmazdı. Kamuoyunun karşısına çıkan, bunun yüklediği sorumluluğu da taşımak zorundaydı.

"Geçen gün tiyatroya gitmiştim. Yanıma bir grup Siyasallı öğrenci geldi. 'Yaptıklarınızı çok seviyoruz. Umarız değişmez' dediler. Bu bana hemen sözünü ettiğim sorumluluğu hatırlattı. Belli yayın organlarının yazdığına çok önem veriyorum. Ama boyalı basının benim için ne yazdığı ya da yazmadığı hiç umurumda değil. Sinema çok ciddi ve önemli bir sanat dalı. Ben de bunun bilincinde olarak davranmak zorundayım."

Her ne kadar sinema Türkiye'de son yıllarda büyük patlama yapan bir sanat dalı olarak biliniyorsa da, Nur Sürer kendini yakınmaktan alıkoyamıyordu. Kimi yönetmen ve oyuncuların özveri ve yetenekleriyle bir yerlere gelinmişti ama, teknik donanım yetersizliği açıkça ortadaydı. Özgün senaryo diye bir şey neredeyse yoktu. Ama bütün bunlara rağmen sinemadan başka bir uğraş düşünemiyordu. "Daha yeni film başına bir milyon almaya başladım. Bunla geçinmem imkânsız. Neyse ki Bülent bizi geçindirebilecek parayı sağlıyor. Ama 1986'da ben de daha fazla kazanacağımı umuyorum. Çünkü bir dizi parlak proje sözkonusu. Mayıs'a kadar Yaşar Seriner ve Şahin Kaygun'un yöneteceği iki filmde oynayacağım. İki TV projesi olabilirlik aşamasında." Ünlü yönetmen ve oyuncuların filmlerinin bile yattığı 1985 yılından sonra 1986 için bu kadar umutlu olmak acaba gerçekçi bir tavır mıydı? Türk sineması da siyaset gibi on yılda bir krize girer, ama bunu hep atlatırdı. Üstelik TV'nin yavaş yavaş da olsa nitelikli filmler göstermeye yönelmesi izleyiciyi eğitiyordu. Bir sürü zırvadan sonra **Derman, Kırık Bir Aşk Hikâyesi** gibi filmleri gören izleyici giderek bu tür filmleri talep etmeye başlayacaktı. Dünya sinemasının örnekleri de izleyiciyi olumlu yönde etkiliyordu. Gerçi **Kırık Hayatlar** ya da **Acımak** gibi felaketler bu olumlu izlenimleri bir anda silip atıyordu ama, Sürer yine de umutluydu. □

TUĞRUL ERYILMAZ

Hariciyenin Sırları...

FATİN RÜŞTÜ ZORLU'NUN ÖYKÜSÜ
Semih Günver/(Bilgi)

Semih Günver, Türk hariciyesinin içine kapalı, sır vermez geleneğini aralamış, anılarını yazan birkaç diplomatımızdan biri. **Fatin Rüştü Zorlu'nun Öyküsü** (Z, Zorro Gibi) eski bir dışişleri bakanımızın meslek hayatını izlerken, okuyucuya Türk hariciyesinin başlıca meseleleriyle haşır neşir olma fırsatını tanıyor. Günver'in kitap haline getirirken tefrika metninde bazı değişiklikler de yaptığı öykü, 9 bölümden oluşuyor. İlk bölümde Günver kitabı yazmaya kendisini, Zorlu'nun Türk yakın tarihinin -deyim yerindeyse- "tashihe muhtaç" şahsiyetlerinden biri olduğu düşüncesinin sevkettiğini açıklıyor. Günver, Yassıada duruşmaları sırasındaki ve idam sehpasındaki cesareti dışında pek tanınmayan, ama başarılarına hep haset edilen Zorlu'nun hayat hikâyesini, sadece kendi anılarına dayanarak yazmanın, eksik bir tablo meydana getireceğini farketmiş. Bu nedenle, kendi tabiriyle Zorlu'nun "temsilî resmi"ni oluştururken, Sabri Bayındır'ın yanı sıra dışişlerinin ünlü sefirleri Muharrem Nuri Birgi, Mahmut Dikerdem, Orhan Eralp, Oğuz Gökmen, Hasan Esat Işık, Settar İksel, Zeki Kuneralp, Halûk Kura, Turgut Menemencioğlu, Yüksel Söylemez ve Atıfi Timur'un sözlü ve yazılı anılarından geniş ölçüde yararlanmış.

İzleyen bölümlerde Zorlu'nun çocukluğu, hariciyeye girişi, evliliği, ilk görevleri, NATO daimi temsilciliği, Bandung Konferansı, 6-7 Eylül Olayları, iç siyasetin Zorlu üzerindeki olumsuz etkileri, Kıbrıs Meselesi, dış görev ve gezileri ile 27 Mayıs'a varan dönem anlatılıyor. Ekler kısmında ise, Adnan Selekler'in iki mektubu ile, Zorlu'nun Dışişleri Bakanlığı'na hitaben yazdığı iki dilekçe (ilki, meslek imtihanına müracaat için, ikincisi ise, hakkındaki idam kararının infazından iki ay önce, mesleğe girişinden itibaren sicilinin tam ve mufassal suretini istediği son dilekçesi) yer alıyor. Günver, Zorlu'nun talebi üzerine Yassıada'ya gönderilen, Tevfik Rüştü Aras ve Numan Menemencioğlu imzalı takdirnameleri de Ekler'de sunuyor. Bir dönem Türk dışişlerinin yıldızı olmuş bir bakanın, günün birinde, vatanına sadakatle hizmet ettiğini isbat için, bakanlıktan hakkındaki takdirnameleri istemek zorunda kalışı, Türk iç siyasetinin seyri açısından düşündürücü değil mi?

Fatin Rüştü Zorlu, 1940-1975 kuşağı diplomatlarımızın gözünde, en başarılı hariciye vekillerinden biri; bakanlığa -hele Fuat Köprülü'den sonra- dinamizm kazandırmış, yanında çalışan herkese enerji zerk etmiş bir bakandır. Türkiye'yi Kıbrıs meselesinde söz sahibi yapması, yine Türkiye'ye NATO içinde sağlam ve lehte bir rol kazandırması ve başta NATO olmak üzere tüm uluslararası kuruluşlardan Türkiye lehine her istediğini koparması, başlıca başarıları olarak sayılır. Her bakımdan mesud bir hayata hazırlanmış, ikbalin doruklarında gezen bu yakışıklı, mahcup, fevkalâde çalışkan ve üstelik de iç siyasetten her zaman nefret etmiş adamın, 27 Mayıs gibi -Türkiye'nin dış siyasetini hiç tartışmayan- bir iç siyaset hesaplaşmasına kurban gidişinin rahatsız etmediği bir tek diplomat bulmak mümkün değildir.

Tüm ilgisi ve bilgisi hariciye üzerinde yoğunlaşan Zorlu'nun, etrafındakiler de tabiatiyle hep diplomatlar idi. Bu nedenle Günver'in kitabı, 1940, 1960 döneminin hemen tüm seçkin diplomatlarının yer aldığı bir panorama, hariciyenin bir "Who's Who"su niteliğini taşıyor. Kuşkusuz, belli bir çevre için mühim bir özellik bu. Ama, bir emekli sefirimizin ifadesiyle, "hayata en trajik bir biçimde veda etmiş bir diplomata dikilmiş güzel bir abide" olan bu kitabın asıl önemli yanı, Fatin Rüştü Zorlu adında bir adamı -çocukluğu, hevesleri, sevdaları, korkuları, insanı ve tutkuları ile bir insanı- anlatması... □

JÜLİDE ERGÜDER

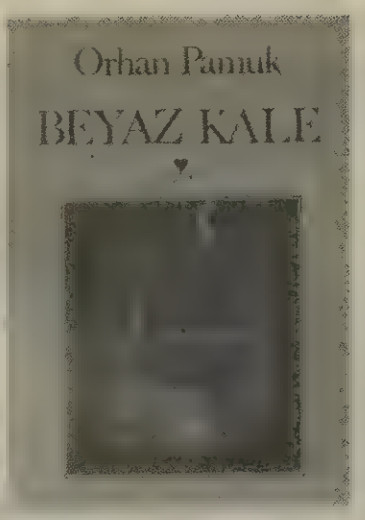

Devlete karşın birey olmak?

BEYAZ KALE
Orhan Pamuk (Can)

Orhan Pamuk, *'hikâyenin kendisi çok önde'* dediği (Kasım 1985, Cumhuriyet) son romanı Beyaz Kale'de iki temel soruyu birbirinden ayrıştırmaya, ayrıştırdığı sorulara okuruyla birlikte yanıt bulmaya çalışıyor:

Doğu-Batı Sorunu mu?, Doğu-Batı Sorunsalı mı?

Sorun ve Sorunsal sözcükleri arasında, sanıldığından daha derin bir anlam ayrılığı vardır: **'Sorun'**: Araştırılıp öğrenilmesi, düşünülüp çözümlenmesi, bir sonuca bağlanması gereken durum, *'problem'* iken; **'Sorunsal'**: 1. Çözümü belli olmayan. 2. Doğru olma olasılığı bulunmakla birlikte kuşku uyandıran, kesin olmayan, *'problematik'* anlamını vermektedir. (TDK Türkçe Sözlük, Ankara 1983, s.1076)

Görüldüğü gibi sorulardan biri kendi bilimselliğini, diğeri ise insaniliğini ortaya koymakta, ama bu iki öge biraraya gelerek yeni bir öge, bir bileşim oluşturduğunda, bileşenleri ayırabilmek için bu bileşenleri kendi bilinçlerinde çözümlemeye çalışan *'hikâye kahramanlarının'* psikolojilerini anlamak gerekmez mi?

Hikâye, Venedikli bir köle ile bu köleyi satın alan bir Osmanlı Hocası odağından başlamakta; 17. yy İstanbul zaman/ortam eksenlerinde bu odaktan başlayan bir ilerlemeyle bu iki soruyu uçlarında yaşayan iki hikâye kahramanı arasındaki gelgitler ile sorular her iki kahramanın da bilinçlerinde dengelenene -Beyaz Kale ile karşılaşmalarına- dek süregitmektedir. Başta; bilimseli benimsemiş olan Venedikli, içinde bulunduğu durumu bir sonuca bağlamak, ülkesine geri dönmek istenciyle -onu bağlayan gerçekleri anlamaya/bilmeye çalışır. Buna karşın Hoca ise, içinde gün geçtikçe güdümlenen Batı merakını, öğrenmek/bilmek tutkusu

Pamuk— Bir roman daha.

gibi göstermeye çalışır; çözümü belli olmayan sorular ile bu tutkusunu bastırabilmiş, bastırabilmekte olduğu sanrısını duyumsamak, inanç-bilim çatışmasıyla doğan kuşkularını yok etmek ister.

Orhan Pamuk, nesnel/bilimsel olan ile öznel/gizemli olanı bir terazide tartmaktadır: Biri diğerine *'tıpatıp'* benzeyen bu iki varlığın bilinçleri (*geçmişleri?*) nereye kadar çatışır?.. Ya da Venediklinin *"Ben niye benim?"* sorusunu Hoca'nın kafasına yerleştirdikten sonra bulduğunu sandığı *"...bir yanılsamayla varsaydığım eşitlik duygusu...* s.67"; bir gün Hoca'nın Venedikliye, onun ruhunu ele geçirdiğini (s.81), söylemesiyle, terazi dengelenir gibi olur. Oysa soru, yalnızca yön değiştirmiştir: Biri diğerine *'tıpatıp'* benzeşen iki bilincin varlıkları nereye kadar çatışabilir?

Her ikisinin de psikolojilerini hikâyeyi kaleme alan Venedikliden öğreniyor olmamıza karşın *(çünkü roman, Batı'dan gelmiştir Doğu'ya...* O.P.), terazi dengelenir gibi olduğunda, iç çatışmalarını bir gözlemci: Padişah IV. Mehmet *(Avcı)* yoluyla açığa çıkartmak durumda kalıyor **Orhan Pamuk.** Böylece korunmuş oluyor nesnellik... Çünkü Hoca'nın bilimsel olma çabaları, padişahın küçük sorunsallarına boyun eğmek zorunda kalmakta, bunun sonucunda giderek bilenmektedir Hoca. Sanki yazar, okuru, şiddetle -okur olana dek geçtiği eğitim sürecini yargılamaya, bu süreci yakından görmeye davet etmektedir burada: Hoca'nın şiirleştirerek ezberlediği ve sunduğu, Venediklinin resimlediği risaleler *(resimli el yazmaları)*, öylesine günümüz okul kitaplarını çağrıştırmakta ki... Hoca, kendi yazgısının kaynağına -okur ile birlikte ulaşmaktadır, ama bir durumdur bu: **Devlet**!.. *"Bu kadar aptalın birbirini bulması bir rastlantı mıydı, zorunluluk mu?* s. 118"

İki varlığın bir ayna karşısında varoluş boşluğuna düşmesi (...veba korkusu), bu iki insanın birbirlerinden ve birbirlerine tıpatıp benzedikleri için kendilerinden yabancılaşmalarını getirmektedir. Yabancılaşma, devleti benimsemeye başlayan Venedikli-devletin boyunduruğundan kurtulmaya çalışan Hoca ikilemiyle terazinin gelgitini yeniler. Çünkü değişik yollardan ilerleyerek vardıkları sorun, araştırılıp öğrenilmesi gereken **Doğu-Batı Sorunudur.** Bu sorun, padişahı *'kafesleyerek'* aşılabilecek bir sorun değildir: Ya benimsenmeli ya da kaçıp kurtulunmalıdır. Daha açıkçası, **Doğu-Batı Sorunu,** olsa olsa bir sosyoloji uzmanının sorunu olabilir, bir yazarın değil: *"...Hayatın simetrisini ortaya çıkaran bir dil sürçmesi!* s.155" değil midir bu durum? Bu nedenle olmalı, sorunsalların tümü 17. yy.a ait olmasına karşın, Beyaz Kale çağdaş bir romandır. Böylesine kurumsallaşmış bir sorunun bireye yansıları nelerdir?.. Devlete karşın birey olabilmek olası mı?.. Bu sorunu birey çözebilir mi?.. gibi sorular soran **Orhan Pamuk**, soruların yanıtlarını okuruyla birlikte aramak ve bulmak istiyor... *Ece Ayhan*'ın dediği gibi: *"Devletle..."*□

ALİ RIZA KURANEL

V İ T R İ N

RIZA BEY'İN POLİSİYE ÖYKÜLERİ/ Çetin Altan/*(ÖZGÜR)*

"Ufak tefek Rıza Bey, ... ayaklarında hafif tahtadan kalın saboları, yazı masanının başında, koca bir bardak taze demli çayla, yeni bir polis öyküsü yazmaya çalışıyordu." Çetin Altan polisiye öyküden ne anladığını ve beklediğini bu öyküler derlemesinin daha başında sezdiriyor. Eski İstanbulluluk, görmüş geçirmişlik ve keyifli bir insan sarraflığının, gündelik hayatın (bazıları son derece insanî) sırlarına birer ikişer uygulanması. Polisiye yazarlığının Çetin Altan tarafından yorumlanışı ne oranda 'polisiye' olursa olsun, emekli telsizci Rıza Bey'in çelebiliği -hele Ferhunde Hanım gibi orta yaşlı hanımlara olan düşkünlüğü- okurun kalbini fethetmekte gecikmeyecektir. **Ufak tefek** Rıza Bey de o tantanalı Çetin Altan betimlemelerinden bol bol nasibini alıyor elbette. Şuna ne dersiniz: **"Rıza Bey, hallaca gönderilmiş kirli bir yorgan pamuğu gibi savruk bir dağınıklığın, yorgun ve dünyaya kayıtsız gevşekliğinde, suskun bir uzay ikindisi yaşıyordu."** İşte böyle bir tip Rıza Bey; iki ölçek güngörmüş İstanbul delikanlısı, üç ölçek Çetin Altan. Serüvenlerinin devamı beklenir!

MAIGRET VE MUHBİR- MAIGRET KORKUYOR

Georges Simenon/*Çev: Aydın Boysan/ (SUNGUR)*

Ünlü Fransız dedektifinin şimdiye kadar bölük pörçük ve düzensiz olarak yayınlanan maceraları, Sungur Yayınları tarafından bir dizi olarak yayınlanmaya başlandı (Bu dizi nereye kadar sürer; orası elbette Türkiye'deki yayıncılık koşullarının gidişine bağlı). İlk iki roman bize Maigret'nin biri Paris'te, biri taşrada geçen iki macerasını sunuyor. Aydın Boysan'ın rahat çevirisinden okuduğumuz bu maceralardan ikincisi (Maigret Korkuyor) Simenon'u Simenon yapan kişi ve durum çözümlemeleri, sınıfsal saptamalardan özellikle nasibini alan, klasik bir Simenon.

KADIN ÖZGÜRLÜĞÜNÜN SORUNLARI/ Evelyn Reed/*Çev.: Zeynep Saraçoğlu/ (ALAZ)*

Evelyn Reed'in çeşitli konuşmalarını, makalelerini ve Betty Friedan'ın **The Feminine Mystique** (Kadınlığın Gizemi) kitabı üzerine yazdığı bir yazıyı kapsayan bir derleme. Reed, kadın özgürlüğü hareketine bilimsel dayanaklar sağlamak amacıyla antropolojiyi yardımına çağırıyor. Ataerki öncesi toplumlardaki 'ilkel komünizm' düzeninde kadının ezilmediğini, tam tersine emeğin başlıca düzenleyicisi ve örgütleyicisi olarak belirdiğini, bu bağlamda kendisine sonradan zaaf olarak yakıştırılan analık özelliğinin de 'üretme ve üreme' ilkesi içinde nasıl yerini bulduğunu hatırlatıyor Reed. Kadın özgürlüğünü -ya da daha doğrusu, kadının özgürlüksüzleşmesini- tarih öncesi çağların ilkel komünizminden, Hıristiyan tarih ile birlikte başlayan ataerki ve kapitalizm dönemine bağlayan bu tez, giderek kapitalist piyasanın kadınları içine hapsettiği tüketim estetiğini ve sonuçlarını da eleştirel bir biçimde tartışıyor.

MEKTUPLARIYLA HALİKARNAS BALIKÇISI/*Derl.: Azra Erhat/(ADAM)*

Azra Erhat'ın, 'Halikarnas Balıkçısı' Cevat Şakir Kabaağaç'ın 1957-1973 yılları arasını kapsayan mektuplaşmaları esas alınarak yapılmış -ağırlık Balıkçı'da olmak üzere- bu mektup seçmesi daha önce iki baskı yapmıştı, ADAM Yayınları'nda üçüncü baskısını yapıyor. 'Balıkçı' tarafından 'Dionizyak-Apollonyen' olarak tanımlanan ara ara "tutku" kıvılcımlarıyla aydınlanıp sonra yeniden Anadolu Uygarlığı vb. gibi ortak temalara dönüveren mahçup ama hoş bir dostluğun tanığı bu mektuplar. Bu arada, Cevat Şakir'in geleneksel kültür temalarından fırsat buldukça anlattığı bazı çocukluk ve ilk gençlik anıları var ki (fırtınada Büyükada'ya yolculuk, Nişantaşı'nda grup vakti gibi) insan neden hiçbir zaman bunları doğrudan yazmadığını düşünüp hayıflanıyor.

TRT'nin teknik sorumsuzları

Rezaleti sürdürme inadı

Sinema sanatının en önemli anlatım araçlarından birinin çerçeveleme olmasına rağmen, TRT, geniş ekranlı filmleri sürekli iki yanından kırpıp duruyor.

Geniş ekran sinema filmlerini, hatta televizyon ekranının formatına uygun normal ekran filmleri, TRT teknik sorumluları hâlâ sağdan, soldan, yukardan ve aşağıdan keserek, "sansürleyerek" yayınlıyorlar.

Televizyon ekranının boyutları -genişliğinin yüksekliğine oranı- "altın oran" denen 1.33/1'dir. 1950'lere kadar dünya sinemasında da en yaygın ekran ölçüsü buydu. Bizim sinemamızda ise hâlâ geniş ekran film pek ender çekilir. Ama gerek daha zengin görüntüler elde etmek isteyen sanatçılar, gerekse piyasa üzerinde kendi denetim alanlarını kurmak isteyen film endüstricileri çeşitli yöntemlerle daha geniş boyutlar, daha büyük oranlı çerçeveler kullanmayı denemişlerdir. Bu amaçla da bellibaşlı dört yöntem kullanılmıştır.

Sinema sanatının en önemli anlatım araçlarından biri, **çerçevelemedir**. Yönetmen, çevresindeki 360 derecelik ortamın hangi bölümünü film dörtgeni içine alacağına düşünüp taşınarak, ince ince planlayarak karar verir. Dahası, o çerçeve içinde hangi cismin hangi derinlikte, çerçevenin neresinde, ne biçimde duracağı da anlatılmak istenen durum, düşünce, iletilmek istenen duygu gözönünde bulundurularak belirlenir. Hem tek tek film dörtgenleri içinde, hem de bu dörtgenlerin ardarda gelmesiyle oluşturulan kompozisyonda da çerçevelemenin önemi çok büyüktür.

Ne yazık ki TRT yayıncıları sinema sanatının bu temel anlatım aracından habersizler ve tüm uyarılara karşın geniş ekran filmleri yüksekliklerini esas alıp sağdan ve soldan budayarak, "sansürleyerek" göstermeyi sürdürüyorlar. Filmin yüksekliği televizyon ekranının yüksekliğine birebir uydurulduğunda, görüntü formatı 2.5/1 olan bir sinemaskop filmin sağdan ve soldan toplam yüzde 47'lik bölümü televizyon ekranının içine sığmayacak, film dörtgeninin yüzde 47'si izleyicilerce görülemeyecektir.

Bu "sansürlenmiş" alanda kalan jestler, mimikler, ekrana yeni giren kişi ve eşyalar, bunların filmin televizyon ekranında gösterilen bölümündeki kişi ve eşyayla ilişkileri, film dörtgeninin bu bölümlerindeki kişi ve eşyaya dayanarak yeni bir sekansa geçişler hep güme gidecek, hem izleyicinin seyir zevki, hem sinema sanatçılarının emeği battal olacaktır.

Şöyle bir düşünecek olursanız, yeni izlediğiniz birçok filmde hevesinizin nasıl kursağınızda kaldığını, kimi zaman nasıl ekranın kenarında duran bir oyuncunun yalnız sesini duyabildiğinizi veya kolunu görebildiğinizi anımsayacaksınız. Hatta, geçen hafta yayınlanan "Kırmızı Gül"deki bir sahnede, Anna Magnani ile Burt Lancaster'ın bir gerginlik anı sonrasında birbirlerinden birden uzaklaşıp ekranın iki kenarında savrulduğu sekanstaki gibi, yalnızca daha önce oturdukları -ortada duran- kanepeyi gördüğünüzü, sanatçılarınsa ekranın dışından, sağdan ve soldan gelen seslerini duyduğunuzu farkedeceksiniz. Her iki sanatçının da ortada görünmediği bu anın fotoğrafını yayımlamak -ses bandı veremeyeceğimize göre- hiç de açıklayıcı olmayacaktı. Ama yine geçen hafta içinde izlediğimiz "Warlock" filminden alınan ve yarım oyuncuları gösteren yandaki fotoğrafın TRT'nin rezalet boyutlarına varan vurdumduymazlığını belgelemek amacıyla yayınlıyoruz.

Bu sorunun çözümü, film dörtgeninin genişliğini esas almak ve televizyon ekranının altından ve üstünden boşluklar bırakarak filmleri "sansürlemeden", budamadan yayınlamaktır. TRT'nin pek ender aklına gelen bu uygulamayı düzenli kılmasını sanatçıya, yapıta ve izleyiciye saygının gereği olarak istiyorum.

Bundan sonra da, buradaki örnekte görüldüğü gibi, TRT'nin "filmlerin yüzde 47'sine varan kısmını makaslama" uygulamalarını fotoğraflarla belgeleyip sergilemeyi sürdüreceğiz. □

AHMET GÜNLÜK

Yarım yarım— "Kesilmişlere" bir örnek: Dorothy Malone ve Henry Fonda'nın yarısı.

TV'DE SİNEMA

11 OCAK CUMARTESİ

Gururla Yürü (Walk Proud), 1979, ABD. Yöneten: Robert Collins, Oynayanlar: Robby Benson, Sarah Holcomb.

Hababam Sınıfı Tatilde. Yöneten: Ertem Eğilmez, Oynayanlar: Kemal Sunal, Şener Şen, Münir Özkul, Adile Naşit.

12 OCAK PAZAR

Zenginler (Rich Kids), 1979, ABD. Yöneten: Robert Young. Oynayanlar: Trini Alvarado, Jeremy Levy, Kathryn Walker.

Zengin ailelerinin fazla şımarttığı yeniyetme gençlerin öyküsünü anlatan orta halli bir kara mizah.

Çığ Ekspresi (Avalanche Express), 1979, İrlanda yapımı, geniş ekran. Yöneten: Mark Robson, Oynayanlar: Robert Shaw, Lee Marvin, Linda Evans, Maximillian Schell.

Colin Forbes'un romanından Abraham Polonsky'nin senaryolaştırdığı filmde Milano'dan Rotterdam'a giden ekspresteki birçok ülke casusunun mücadelesi anlatılıyor. Kurgu bakımından çok başarılı bulunan, ama yönetimin karmakarışıklığı eleştirilen pahalı bir serüven filmi. "Jaws" ve "Dip" filmlerinden tanıdığımız başrol oyuncusu Shaw'la "Deprem"ini geçenlerde izlediğimiz yönetmen Robson'un filmin yapımı sırasında peşpeşe kalp krizi geçirerek ölmeleri üzerine "Çığ Ekspresi" alelacele tamamlanmış.

14 OCAK SALI

Yangın Kulesi (The Towering Inferno), 1974, ABD, geniş ekran. Yöneten: John Guillermin, Oynayanlar: Paul Newman, Steve McQueen, William Holden, Faye Dunaway, Fred Astaire...

Hollywood'un ünlü senaryocusu Stirling Silliphant'ın iki ayrı yazarın iki ayrı romanından hazırladığı seyirlik bir felaket filmi. Dünyanın en yüksek binası, açılış töreninin yapılacağı gün yanar. Çok kalabalık bir yıldız kadrosuyla, çok başarılı özel efektleriyle, nefis görüntü yönetimi ve Guillermin'in klasik yönetmenlik anlayışıyla izlemeye değer. Görüntü yönetimi (Fred Koenekamp) ve özgün şarkı Oskarlarını alan, en iyi film, müzik (John Williams) ve yardımcı erkek oyuncu (Fred Astaire) ödüllerine de aday gösterilen film tam 165 dakika sürüyor.

Steve McQueen

16 OCAK PERŞEMBE

Kırmızı Pabuçlar (The Red Shoes), 1948, İngiliz yapımı. Yöneten: Michael Powell, Emeric Pressburger, Oynayanlar: Anton Walbrook, Moira Shearer, Ludmilla Tcherina.

Hem en iyi film, hem de yönetmenlerinin birlikte hazırladıkları özgün senaryo dallarında Oskara aday gösterilen, Brian Easdale'ın hazırladığı müzikleri bu daldaki ödülü alan görüntü yönetimi ve set düzenlemesi ile de dikkat çeken film, bir bale öğrencisinin büyük bir bale yıldızı haline gelmesini, ama özel yaşamının sanatıyla büyük bir çelişkiye götürmesini anlatıyor. Çok basit ve sinemada epeyce kullanılmış bir öykü çevresinde bale dünyasının sahne gerisi şiirsel bir anlatımla işleniyor. On beş günün en güzel iki filminden biri. Kaçırmadığınız takdirde Degas'nın tablolarını da görür gibi olacaksınız.

18 OCAK CUMARTESİ

Genevieve, 1954, İngiliz yapımı. Yöneten: Henry Cornelius, Oynayanlar: Dinah Sheridan, John Gregson, Kenneth Moore.

Brighton antika otomobiller yarışından dönen iki dost yarışçının çekişmesi. William Rose'un cıvıl cıvıl senaryosu, Larry Adler'in şen şakrak armonika müziğiyle birleşerek güzel oyuncuların nefis bir mekânda sürüklediği seyrine doyum olmaz bir güldürü yaratıyor. On beş günün en güzel iki filminden biri de bu. Ne yazık ki bir buçuk saat bile sürmüyor.

Ve Recep Ve Zehra Ve Ayşe, 1984, Türkiye. Yöneten: Yusuf Kurçenli, Oynayanlar: Necla Nazır, Mahmut Cevher, Pembe Mutlu.

Geçen yıl Sinema Günleri'nde gösterilen, ama bir türlü gösterime giremeyen film daha önce de televizyon programına alınmış, ama yayınlanamamıştı. Kırsal alandaki kültürel değişim süreci içinde kadın sorununa eğilen film, TRT'den yetişen yönetmenin ilk uzun konulu yapıtıydı ve sanatçının daha üstün bulduğu ikinci filmi yerine son Antalya Film Festivali'ne kabul edilmişti.

Pembe Mutlu

19 OCAK PAZAR

Alaaddin'in Sihirli Lambası, çocuk filmi.

Jaws II, 1978, ABD, geniş ekran. Yöneten: Jeannot Szwarcz, Oynayanlar: Roy Scheider, Lorraine Gary, Murray Hamilton.

İlk Jaws büyük paralar getirince, yapımcı firma Universal, filmin devamını bir başka genç yönetmene yaptırdı. İki saatinizi boşa geçirmek istemiyorsanız izlemeyin.

21 OCAK SALI

Topkapı, 1964, ABD. Yöneten: Julles Dassin, Oynayanlar: Melina Mercouri, Maximillian Schell, Peter Ustinov, Akim Tamiroff.

Uluslararası bir çete, Topkapı Sarayı Hazine Dairesi'nden kaşıkçı elmasıyla ünlü hançeri çalmaya kalkar. Mercouri'nin kocası Dassin, bir serüven romanından ilginç bir gerilim filmi çıkarmayı başarmış; İstanbul'un bizim Turizm Bakanlığı'ndan daha iyi bir tanıtımını da yapmıştı. Bu yönüyle bizim açımızdan yirmi yıl önceki İstanbul'u görebileceğimiz bir belgesel yönü de var Topkapı'nın. □

23 OCAK PERŞEMBE

Türk Sineması, Bölüm 3.

SİNEMA

Amansız Yol

Ömer Kavur, tipik bir filmi olan **Amansız Yol**'da yalnızlık/yabancılaşma/kent temalarını yine, "yitik kahramanlarıyla", şematik olmayan (fakat gerilimi öne çıkan), bir öykü aracılığıyla ve incelikle kullandığı sinemasal diliyle açımlamaya çalışıyor.

Yurda kesin dönüş yapan TIR şoförü Hasan (Kadir İnanır), yıllar önce terkettiği sevgilisi Sabahat'i (Zühal Olcay); çocukluk ve mahalle arkadaşı Yavuz (Yavuzer Çetinkaya) ile evlenmiş bulur. Yavuz büyük sporcu olma arzusuyla başlattığı hayatını büyük içkici olarak sürdürmekte, fiziksel ve ruhsal sakatlığını yaşamaktadır. Bu dramı, karısı Sabahat'in fahişelikten elde ettiği paralara ortak olması daha da yoğunlaştırmıştır. Hasan'ı ise kirli işlere karışıp hapislere düştüğü Almanya'da sonra, İstanbul'da bütün güzel anılarının birer birer yok olduğu bir "dehşet şehri", -insanlarıyla, çevresel mekanıyla- karşılayacaktır. Umudu, sevinci simgeleyen Sabahat'in kızı Ayşe ise (Mine Çayırlıoğlu) sadece bebeğiyle konuşan handiyse şizoid bir kızdır.

Film, Yavuz'un bir "para işi" yüzünden girdiği meçhul ve karanlık işe, Hasan'ın istemeyerek de olsa karışması ve birtakım "belirsiz ve kötü tiplerin" Hasan'da kalan paranın "ölümüne" peşine düşmesi ve... Hasan'ın da Sabahat'i ve Ayşe'yi alarak mal götürdüğü Diyarbakır'a değil, önce Sabahat'in teyzesi ve eniştesinin olduğu Mardin'e yola koyulmasıyla -tabil peşlerinde kimliği belirsiz, gözü kanlı tipler- gelişir.

Yol boyunca Hasan'la Sabahat, kişisel yazgılarını sorgularlar. İkisi de toplum tarafından dışlanmışlardır. Hasan için artık Almanya ile Türkiye arasındaki tek fark, yurdundaki, sevdiği kadının bu acılı, parçalanmış varlığıdır. Sabahat içinse her şeye geç kalınmıştır. Eski, anılar içini acıtır sadece. Yavuz, çırpındıkça çevresindekileri de ölümcül bi sınıra sürükler.

Bu noktada Ömer Kavur'un filmleri için seçtiği öykü temalarını çözümlemek gerek. Onun betimlemeye çalıştığı dünyada toplumsal barış bozulmuştur: Her türlü ekonomik ve sosyal tehdidin ardında yaşayan, ezik -dışlanmış kahramanların çoğun bu durumlardan bireysel şiddet yoluyla kurtulmaya çabalar. Yaşanan, ürkünç dahası kafkaesk bir süreçtir. Bilmediğimiz tanımadığımız, kimi sosyal gruplar yazgımızı olmadık bir şekilde belirlerler, devlet güçleri bizi koruyamaz, tek yaptığı hazırlanmış evraklara imza istemesidir (**Amansız Yol**'daki Hastahane Sahnesi).

Fakat bu temalar işlenirken Ömer Kavur'un ilk filmlerinden itibaren tekrarladığı bir ideolojik/düşünsel yanlışlığını vurgulamadan geçmemeli.

Ömer Kavur; yenik kahramanlarını ruhsal ve moral ölçüleriyle "ortalama insana" yakın-

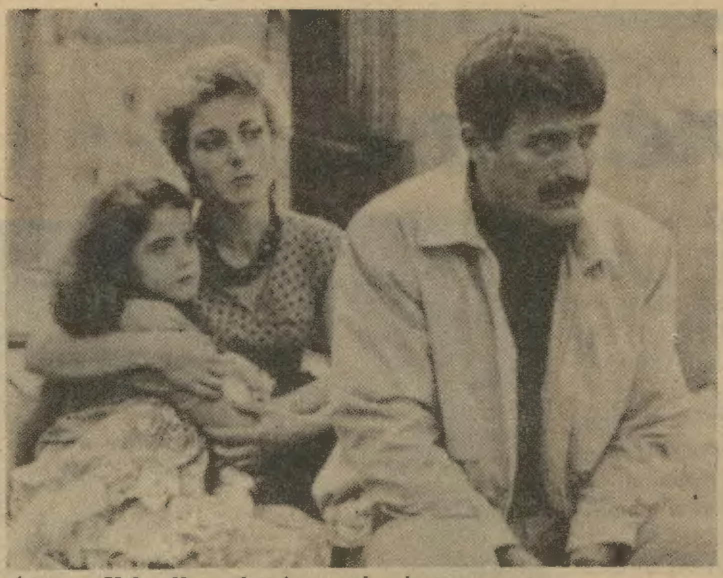

Amansız Yol— Kavur hatalarını tekrarlamıyor.

laştırırken kötü -acımasız- lanetli olarak yansıttığı tiplere, Yeşilçam'ın hazır -klişe- kalıplarıyla bakıyor. Öyle ki **Amansız Yol**'da, film boyunca Hasan, Sabahat ve kızını izleyen iki adamı bir türlü tanıyamayız. Sanki onlar Yavuz gibi "kaybetmiş", "yenik" değildir(!). Onların dramları yoktur... Hayata bakışları nasıldır anlayamayız. Kamera bir kez olsun bu iki adamın arabası içine giremez. Giremez çünkü, altkültürdeki kimi gizleri, değişimleri bize göstermeye soyunan Ömer Kavur ne yazık ki bu dünyaya yabancıdır (Aynı tematik hata Körebe filminde de yapılmıştı). Öyle ki bu hata orta-sınıf seyircisinin kimi ruhsal ve sosyal şartlandırmalarını pekiştirmekten başka bir şeye yaramıyor. Sonuçta Ömer Kavur istemediği bir mesaj vermeye itiyor kendini. Seyircisini "taraf tutmaya" zorluyor, baş kişilerin bireysel dramı, yaşanana sarsıcı gerçeklikleri unutturuyor böylelikle.

Buna rağmen yönetmen, yitik-yenik kahramanın dramını işlerken son derece çarpıcı, özenli ayrıntılara dikkat ediyor. **Amansız Yol**'da Ankara'da TIR'dan inmek isteyen Sabahat'i kararından vazgeçirmek için Hasan'ın karşı koymaya çalıştığı sırada -otobanda TIR'ı hatalı şekilde park ettiği için- trafik polislerince sorguya çekildiği sahne bence buna en tipik bir örnek olarak gösterilebilir.

Sinema malzemesini bu denli iyi kullanan Ömer Kavur'u temasını derinleştirmekten, **Amansız Yol**'da gerilimi yer yer oldukça ön plana çıkarması alıkoyuyor. Çünkü gerileme kapıyarak temayı, dahası, mekânlarla altı çizilen sosyal gerçekliği unutmamız sözkonusu olabiliyor.

Öyle ki, yönetmen filmin gerilimini artırmaya çalışırken, kimi senaryo hatalarını farkedemiyor, örnekse filmin "heyecanının", tek nedeni olarak rol oynayan (kimden ve ne yolla elde edildiği bilinmeyen), fakat Yavuz'dan, Hasan'a geçen, yüklü mitarda paranın, sanki onca sıkıntı, korku ve ölüm tehditlerinin sebebi değilmiş gibi, gözden uzak tutulması. Üstelik Sabahat'e verildiği bilindiği halde, Hasan'ın üzerinden çıkması seyirciyi oldukça şaşırtıyor.

Filmin finalinde ise Hasan'ın hastahaneden çıkıp, Sabahat'in kızını sahiplenmesi ve birlikte tekrar fahişeliğe başlayan Sabahat'i aramak için yola düşmesi, Ömer Kavur'un "yenik kahramanını" seyirciye onaylatmak istemesinden kaynaklanıyor sanıyorum... Yoksa bu finalin filmin ana temasına pek bir şey kattığı söylenemez.

Buna karşın yönetmen **Amansız Yol**'da önceki filmlerin de yaptığı hataları tekrarlamıyor; Örnekse, sokakta yürüme, TIR sürme gibi sahneleri gereğinden fazla uzatmıyor, ve beylik/klişe diyaloglara, edebî sözcüklere yer vermiyor.

Amansız Yol'da Kadir İnanır'a son derece iyi eşlik eden Zühal Olcay'ın, insanı derinden etkileyen oyunculuğuna hayran olmamak elde değil.

Sanırım bu yılki Antalya jürisinin en yerinde kararı Zühal Olcay'ı ödüllendirmek olmuş. Fakat endişem Zühal Olcay'ın yüzündeki hüzünlü, dahası ezik anlatım nedeniyle bundan böyle belirli rollere angaje edilmesidir... Bu da Türk sinemasının kaybı olur. Yavuzer Çetinkaya inandırıcı bir kompozisyon çizerken, Ferdağ Ferdağ, bütün filmlerinde olduğu gibi **Amansız Yol**'da da kısacık rolüne karşın yine mükemmel bir oyunculuk sergiliyor... □

CEZMİ ERSÖZ

TV

Yarışma İstanbul

"**Bilgi**" ve "yarışma" kavramlarını yanyana getirmekte, **bilgi** üstüne düşünmeye başladığımdan beri, güçlük çekmişimdir. Ama "çağdaşlık" olarak nitelenen birtakım gereklilikler bütün dünyada bu birleşimi bir biçimde sağlıyor ve hatta yarı-eğlence düzeyinde "bilgi yarışması programları" bile yapıyorlar. Geçen yıl bizim TV'deki programın bir-iki tanesini görmüştüm. Orada en çok dikkatimi çeken, sunucunun tavrı olmuştu. Yüce bilgi dünyasının bir rahibi olarak, olağanüstü bir ciddiyetle ve bir ayin havasında götürüyordu olayı. Geçen gün de yenisine tosladım: Yarışma İstanbul. Gene bilgiye karşı aynı huşû atmosferini bulup bulamayacağımı düşünürken ekranda sunucu Tuna Huş belirdi. Ve tavrıyla eksik "u"yu tamamladı.

Olaya bir eğlence programı -daha iyisi, bir bilgi yarışması programının parodisi- olarak bakılabilirse, bayağı hoş olacak. Bu hoşluklar birkaç ayrı düzeyde toplanıyor.

Bir kere, her **imtihan** ve **rekabet** durumunda ortaya çıkan "zor" ve "kolay"ın dengesi yok gibi. Bir soru anlamsız şekilde "zor", öbürü anlamsız şekilde "kolay". Ama bunu söylemek de benim gibilerin "eski kafalı"lığının kanıtı. Çünkü modern dünya, bilgi denen olayı, zaten, aralarında bir değer skalası olmayan olgular yığınına indirgemiş. Örneğin, Mevlana'nın ölümünün kaçıncı yıldönümünü andığımız, benim kafamdakiler için değerli bir bilgi değil. Ama programda soruluyor ve "altmış birinci" diye bir cevap alıyor. Öçü, kendi başına bir anlam içermeyen olgu olunca, sunucu da "Hatırlayamadınız" diyebiliyor.

Dolayısıyla, "bilgi" denen olaya ne gözle bakarak oraya geldiklerini pek anlayamadığım yarışmacılar, bu tiyatronun bir başka "hoş" düzeyini oluşturuyorlar. Aynı insan niçin ayrıntılı biyografisi verilen, eserleri sayılan Hüseyin Cahit yerine Abdülhak Hamit der, ama biraz sonra Amiral Nelson'u bilir, bunu anlamak bir hayli güç. Yeni bilgi kavramının rastgeleliğinden başka bir açıklama bulamıyorum. Gene **İlahi Komedya**'sıyla, her şeyiyle anlatılan Dante ile Melville'i karıştırmak, ya da Çamlıca'yı düzenleyenin Çelik Gülersoy olduğunu unutup dü-

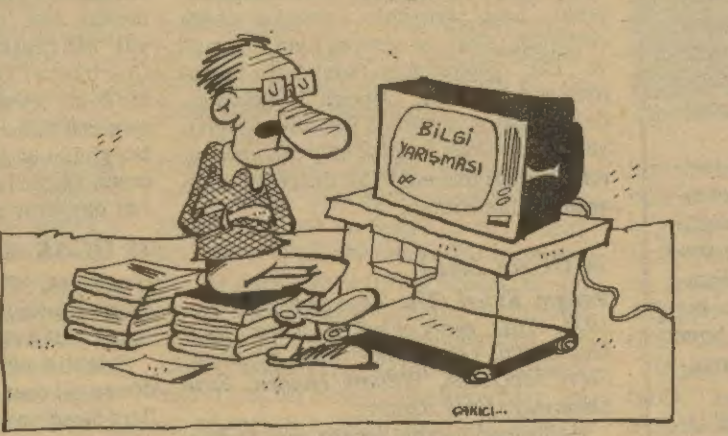

zenlenme yılını hatırlamak kendi başına bir marifet düzeyine çıkabiliyor.

Bütün devlet kuruluşlarımız gibi, ama belki hepsinden daha öncelikli olarak kendini yurttaşları eğitmeye adamış olan TRT'nin (bu devlet kaç yıldır cansiperane bu uğraşı verdiği halde, biz yurttaşlarda hiç iş yok ki; bir türlü öğrenemiyoruz) her soruda ders vermesi de göz yaşartıcı. Nazmi Ziya tanıtılıyor, "Gustave Flaubert önemli bir Fransız yazarıdır" diye soruya giriliyor ve olay "bilgi yarışması" olduğu için, yarışma dışında epey bilgilenmiş oluyoruz. Yalnız, bu bilgileri ne yapacağımızı bilemediğimiz için, anında unutuyoruz.

"Görüntülü sorular" da hoş. Çeşitli ülkelerin başkentleri sorulurken, bir de fotoğraf beliriyor ekranda. Mantıken, görüntünün yarışmacıya bir şey hatırlatması, yol göstermesi beklenir. "Arnavutluk'un, ekranda gördüğünüz başkentinin adı nedir?" sorusunda yarışmacının o görüntüden Tiran'a gitme imkânı çok kısıtlı. Ama bir Tiran manzarası görmek hepimiz için yararlı olabilir, o başka.

Seyirciler olayı saygıyla izliyor. Arada, cevabı bilen biri yanındakine fısıldıyor. Doğru cevap veren yarışmacı takdirle alkışlanıyor. Belli ki, "adam gerçekten biliyor" yollu bir değerbilirlikle izleniyor şampiyon. Bilemeyenlerin, örneğin onaltı sorudan yalnız üçüne cevap verebilenlerin, tanıdıklarına bu durumu nasıl açıkladıklarını merak ediyorum. "Sorular zordu" mu diyorlar? "Şansıma bana da hep bilmediklerim geldi" mi diyorlar? Her ne diyorlarsa, bilgi gerçekten yüce bir şey. □

MURAT BELGE

KONSER

Rock'ta söz amatörlerin

Bir rock konserindeyiz. Duyurularda "yumuşağından sertine" hertürlü rock'ı dinlemeye çağrılmış bir izleyici topluluğu var salonda. Sahnedeki gitarcı, alacağı cevabın coşkulu bir onay havasını salondan sahneye taşıyacağını sanarak, soruyor: "Ian Anderson'ı tanıyorsunuz herhalde?" Ortaköy Kültür Merkezi tiyatro salonunun fuayesinde az önce kıpır kıpır kaynaşan 18-20 yaşındaki gençlerin oluşturduğu kalabalıktan neredeyse çıt çıkmıyor. Ian Anderson ve Jethro Tull'ı tanımıyorlar. Rock müziğinde -hani o deyimle- "çığır açan", özgün müziğinin yanı sıra, partal giysileri ve deli dolu tavırlarıyla bir vakitler İngiltere'de "annelerin kızlarının en son evlenmesini isteyecekleri adam" falan seçilen Ian Anderson'la grubu Jethro Tull'ı tanıdıklarını bildirmeye her şeye rağmen cesaret edenler, rock konseri izleyicilerinin yaş ortalamasının hayli üstündeki, geçkin ve sadık rock'çılar.

Saat 14.00'te başlaması gereken konser, aslında başladıktan sonra da süren bir dolu aksaklık nedeniyle 45 dakika kadar rötar yapıyor. Bu sırada fuayede kimsenin halinden şikayetçi olmadığı görülüyor. Etraf, kahkülleri, yanları kırpılmış, enseleri uzun bırakılmış başlarla, Nike'lı ayaklarla, daracık-kısacık paçalı pantolonlarla dolu. Herkes birbirini tanıyormuş gibi görünüyor. Bizler gibi, "acaba pek mi kart kaçacağız burada?" diye kaygılananlar, Simon and Garfunkel ve Pink Floyd'un bangır bangır her köşeye yayılmasıyla biraz yatışıyor; bu tını-

lar, 1968'lerin, 1970'lerin tınıları.

Ortaköy Kültür Merkezi'nce düzenlenen rock konseri, yılların müzik programcısı Nejat Çetinok'un sunuşuyla açılıyor. Daha önceki benzer faaliyetleri izleyenlerin yüreği hoplamış olabilir, pek genç sayılmayacak birini sahnede görünce. Ama, kendi deyişiyle bu konser olayına "geçerken takılan" ve "bir ucundan tutup yardım etmek" için sunuculuğu alan Çetinok, salondaki gençlerle hoş bir diyalog kuruyor, onlara isteklerini soruyor, karşılarında gençlerden oluşan bir izleyici kitlesi bulunca hemen işaret parmaklarını sallayarak nasihat etmeye kalkışan sunucular gibi davranmıyor. Konser boyunca ortaya çıkan çeşitli aksaklıkların seyircinin canını sıkmamasında da Çetinok'un "salonla konuşması" etkili oluyor.

Sahneye ilk gelen grup "MU". Adını 250 bin yıl önce batmış bir kıtadan alan topluluk folk songs söyleyip, hafif Zen Budizm takıldığını hissettiriyor. İyi ve uyumlu çalınan iki gitar eşliğinde biraz Cat Stevens'ımsı hırıltılı, biraz Ian Anderson'ımsı "deforme" bir ses, toplu olarak, kulağa hoş geliyor.

Sahneye ikinci çıkacak grup tanıtılırken, "senfonik rock" yapacakları söyleniyor. "Meridyen 8763" topluluğu, bu iddialı sunuşun ardından, insana "Gerçekten Türkiye'de miyiz ve karşımızdaki bir amatör grup mu? dedirten, son derece başarılı bir program sunuyor. Klavyelilerden özgün sesler çıkarmaya çalışan, gösterişsiz ama sağlam bir basla "geri desteğini" pekiştiren, yerinde ve iyi kullanılan gitar tınılarıyla müziğini bezeyen Meridyen, düpedüz (insanın "resmen" diyeceği geliyor) Yes-Genesis-Marillon karışımı senfonik rock yapıyor. Yaptıkları müziğin türüne çok uyan ses tonuyla solistleri, ama her şeyden önce topluluğa her an büyük bir özgüven ifadesi kazandıran davulcuları özellikle öne çıkıyor. Meridyen sadece, benimsediği asıl türden uzaklaşıp işin içine reggae karıştırınca biraz aksıyor, ama sonuç yine de çok başarılı.

Meridyen'in karmaşık müziğine büyük ölçüde hızlı ritminden ötürü sahip çıktığı belli olan izleyici kitlesi, Galatasaray Liseli gençlerin oluşturduğu Highway sahneye gelince çoşuyor. Deep Purple, Kiss, Black Sabbath "takıldıklarını" özellikle vurgulayan Highway'ciler, ilk olarak Blues'umtrak bir parça çalıyor, sonra Deep Pruple'ın hiç de "heavy" olmayan bir parçasını söylüyor. Ama sonunda çok hızlı tempo, başarılı bir davulcu, hünerli sololarıyla sürekli öne çıkan bir gitarcı ve iyice sert bir müzik, salonu hayli hareketlendiriyor. Solistin neredeyse her an detone söyleyişine rağmen.

Ortaköy Kültür Merkezi'nin 4 Ocak rock konserinde son topluluk Riff. Kendilerinin de belirttiği gibi, bir dizi aksaklıkla uğraşmaktan çalacağı müziği ihmal eden Riff hayli sönük kalıyor. Ama bu, OKM'nin 4 Ocak konserinde amatör toplulukların ortaya koyduğu kaliteyi gölgelemiyor.□

SERGİ
Umut bağlananlar

Umut, sonuçsuz kalabilse de hepimiz için vazgeçilmez bir duygu... İnsan boş yere ve yanlış şeylere umudunu bağlıyorsa, kör inançların ardında arıyorsa umudu, orada trajedi başlar. İşte yeni yıla buna benzer insanî eğilimlerimizi yansıtan bir sergiyle giriyoruz. Can Göknil'in Urart Sanat Galerisi'nde açılan (2-21 Ocak) "Ağaçlarla İlgili İnanç ve Davranışlar" adlı sergisinde her şeye rağmen süregiden iyimserliğin öyküsünü duyumsuyoruz. Otuzbeş resimden oluşan sergide onaltı yağlıboya, ondokuz suluboya çalışma yer alıyor. Serginin temasına değinmeden önce Can Göknil'in sanat hayatına göz atalım. 1945 doğumlu olan sanatçı 1967'de Knox College'ın resim bölümünü B.A., 1969'da New York City Üniversitesi resim bölümünü M.A dereceleriyle tamamlamıştır. Yurt içinde ve dışında resimlerini sergileyen Can Göknil'in yapıtları, San Marino da, Museo d'Arte Moderna'da, New York'ta, Türk Evi'nde, Gabrovo'da, Mizah Müzesi'nde bulunmaktadır. Ayrıca, 14 çocuk kitabını da yazıp-resimlemiştir.

Yine serginin temasına dönersek: Çağımızda insanlarımız hâlâ sosyal yaşantılarını adaklar adayarak, mumlar yakarak düzenliyorlar. Uygarlığın nimetlerinden yararlanamadıkları veya o bilinçte olmadıkları için var olan haklarını bile kullanamamaktadırlar. Bir resim sergisinin bunlarla ne ilgisi var, diyenler çıkacaktır elbette. Fakat ressamla Urart'ta yaptığımız ayaküstü söyleşinin başlattığı düşünce bunlar. Can Göknil diyor ki: "...Halk kültüründen, halk davranışlarından faydalanarak beni heyecanlandıran temayı seçip bir sergide onu işliyorum. Tema ağaçlarla ilgili inanç ve davranışlardır. Bir de develer ve bayanlar. Anadolu'da hamile olmayan bayanlar deve altından geçip, deveden bir kıl koparark koyunlarına koyarlarmış. Onun için develeri ehlileştirerek, basitliğin içindeki hoşgörüyü vermeye çalıştım." Göknil'in sözkonusu ettiği deve-kadın ilişkisi suluboyanın teknik inceliğiyle, yalın çizgilerin deformasyona uğramış figürlerinde somutlaşıyor.

İnsanımızın doğadan beklediği, safça umutlandığı şeyleri daha da kolaylaştırıyor, öyle olmasını diliyor bu resimler sanki. Sanatçı temanın getirdiği saflığa yaraşan bir teknikle çalışmış. Yalın çizgilerin rüzgârına kapılan göz neşeleniyor. Halbuki yazımızın başında insanlığın trajik durumlarından söz açmıştık.

Burada Can Göknil'in bir sözünü anımsıyoruz: "...İzleyene bırakıyorum birçok şeyi." Ve aklımıza yatırlardan, kutlu ağaçlardan medet uman insanımızın yanı sıra, çağımızın harikaları olan kumar makineleriyle milyarlık çekilişler geliyor. Gerçi resimlerde bunları çağrıştıran şoklara rastlanmıyor. Tam tersine, iyimser, hoşgören, anlamaya çalışan bir yaklaşım görüyoruz yalnızca...

Can Göknil'in "Gül Fidan ile" adlı çalışması.

Göknil'in kutlu ağaçları anlatan yağlıboya ve değişik malzemeyle rölyef izlenimini veren çalışmalarında folklorik imajlar öne çıkıyor. Otantik olmanın getirdiği olanakları rahatça sunabilen çalışmalara tanık oluyoruz. Masalımsı renklerin cümbüşü içinde, kendi üstündeki giysiden parçalayarak kutlu ağaçlara dileklerini asan kadınların "umutları", izleyene hayli sevimlileştirilerek yansıtılıyor. Çaresizliğin sonucu olan bu davranışlar, umuda yönelik beklentiler, keşke bu denli sevimli olabilseydiler...□

ŞÜKRAN MORAL

YAYIN
Konumuz okul

Kapaklarıyla, yazılarıyla klasik seçkilerden epeyce farklı özellikler gösteren Nisan 6. Kitabını okula ayırmış. Okulun henüz biçimlendirmeye başlamadığı çocuklara da yazı yazma imkânı tanıyarak; çocukların okulla ilk karşılaştıkları yıllarda okul hakkındaki düşüncelerine de yer verilmiş. Bu durum bizde pek rastlanmayan bir demokrasi ve yayıncılık anlayışı olarak dikkat çekiyor.

Okul hakkında kuramsal çalışmalarıyla tanınan Michel Foucault, Ivan Illich, A.S.Neill gibi düşünürlere de yer veren seçkiye yerli yazarlardan hiç kuramsal katkı yok. Okul konusunda en derinlikli kuramsal çalışmayı "Gözetlendirmek ve Cezalandırmak (Hapishanelerin Doğuşu)" isimli kitabıyla yaptığı söylenen Michel Foucault'un aynı çalışmadan "Uysal Bedenler" isimli bölümü çevrilmiş. Bu metinde 1762'lerde belirginleşmeye başlayan okulların nasıl homojenleştirildiğini, sıra, düzen, disiplin gibi kavramların nasıl okul içinde egemen kılınmaya başlandığını anlatan Foucault'un yazısı -ne yazık ki- çok kısa. Türkiye'de demokrasi üzerinde özellikle 1980'den sonra çok söz edilmesine karşın "demokrasiyi ve diktatörlüğü doğuran sosyal temellere" ilişkin hiç çalışma yapılmadı, çevrilmedi. Foucault'un bu kitabı böyle bir ihtiyaca cevap verecek bir çalışma olarak gözüküyor. Umarız yayıncılar bu konuda daha geç kalmazlar. Yakınlarda "Okulsuz Toplum" isimli kitabı Türkçeye çevrilen Illich'in aynı kitaptan "Okulun Fenemolojisi" bölümü yeniden çevrilerek alınmış. Yine bizde "Bir Eğitim Mucizesi" isimli ilgi görmeyen kitabıyla bilinen "Summerhill" yaratıcısı A.S.Neill'den de bir bölüm alınmış. Neill bu bölümde "*...okulu çocuğa uygun kılmak; çocuğu okula uydurmak yerine*" diyor. Bir başka önerisi de "Mutluluk nasıl sağlanabilir? Benim kendi yanıtım: otoriteyi kaldırın. Bırakın çocuk kendisi olsun. İtip kakmayın onu. Öğretmeyin ona. Söylevler çekmeyin. Vaazlar vermeyin. Zorlamayın." Enis Batur ise okul izlenimlerinden yola çıkarak "Geceleri yatağa girdiğimizde yanan o küçük kırmızı ışığın bile 1809 yılında yürürlüğe giren 'Liseler İçin Polis Tüzüğü'nden kaynaklandığını bilemezdim. Sınıfta dimdik durma zorunluluğu kışla yönetmeliğinden, yemekhaneye ve yatakhaneye tek sıra girme zorunluluğu XVIII yüzyıl sonu hapishane reformlarından doğmuştu" diyor. Bağlarken de "*Sanki toplum bir matahmış gibi*(abç) 'okulsuz toplum' serüvenleri düzenleri de sevmiyorum" diyerek **Tarih ve Toplum**'da *Mete Tunçay*'la aralarındaki tartışmayı başka bir düzeyde sürdürüyor.

Ece Ayhan'ın "Meşhur Öğrenci Anıtı" isimli çarpıcı şiiriyle başlayan, Turgay Özen'in "kadınların çocukları yoktur okullarda, onlar devletin çocuklarıdır. İntiharlar da devletin intiharlarıdır" diyen değinmeleriyle süren ve 7 yaşındaki Ceren Oykut'un kapak desenleriyle ayrı çeşniler kazanan seçki oldukça nitelikli. Eğitim, okul üzerinde bu denli radikal çalışmalar hemen hiç yapılmıyor. Bu durum okulun Türkiye'de henüz sorun olarak öne konmamasından kaynaklanıyor sanırım. Seçki de kuramsal düzeyde yerli çalışmanın olmaması da bunun açık bir göstergesi olmalı. Seçki'nin bence en önemli eksiği konuya salt okul bazında bakması: devlet, demokrasi perspektifinden kalkarak okulu eleştiren/çözümleyen bir çalışmanın derlemede yer almaması. □

ÖMER FARUK

AKINTIYAKARŞI
TARTIŞMADİZİSİ
Bir Okuma Önerisi Sraffa ile Gramsci Üzerine Ahlaka Dair Bilim/İdeoloji Sorunsalı Gündökümü Sosyal Kurumlar Coğrafyası Öteki Kültür, Öteki Hayat Biz ve Onlar Sözlüğün Korkunçluğu Tura'nın "Yazı"sı Karşı'nın Serüveni Tarih Felsefesi Üzerine Tezler Bir Unutuşun Öyküsü Tarih Bilincinin Feministler İçin Gerekliliği Feminist Tarih Kendi Matematiğime Giriş Cehennemde Sessiz Paris Komünü'nde Tiyatro Yasası Üzerine Tartışma
2. Kitap Çıktı.
AKINTIYAKARŞIYAYINLARI

İletişim Yayınları

ADENAUER **ALLENDE** ARAFAT **ATATÜRK** BERLINGUER **BLUM** BRANDT **BREJNEV** BUMEDYEN **BURGİBA** CABRAL**CARILLO** CASTRO **CHAMBERLAIN** CHURCHILL **CİNNAH** CLEMENCEAU **ÇAN KAY ŞEK** ÇAVUŞESKU**DE GAULLE** DENG SIAO PING **DİMİTROF** DUBÇEK **DEUTSCHKE** ENVER HOCA **ESAD** FRANCO **GANDHI** GOMULKA **GORBAÇOV** GRUEN, DAVID **GUEVARA** HAİLE SELASİYE **HIROHITO** HITLER **HO CHI MINH** HUMEYNİ **INDRA GANDHI** İNÖNÜ **JAURES** JEAN-PAUL II **KADAR** KADDAFI **KAUTSKY** KENNEDY **KENYATTA** KIM IL SUNG **KING, MARTIN LUTHER** KREISKY **KRUŞÇEV** LENİN **LLOYD GEORGE** LUMUMBA **LUXEMBURG** MAKARIOS **MAO** MARCOS **MASARYK** MITTERRAND **MUSSOLINI** NASIR **NEHRU** NETO **NIXON** NKRUMAH **PALME** PANKHURST **PAPANDREU** PERON **PILSUDSKI** PINOCHET **REAGAN** RIZA ŞAH **ROOSEVELT** SALAZAR **TOURE** SENGHOR **SIHANUK** SOMOZA **STALİN** SUKARNO **SUN YAT SEN** SUUD **THATCHER** THOREZ **TITO** TOGLIATTI **TROÇKİ** TRUMAN **ULBRICHT** VARGAS **VENIZELOS** VE[illegible]D **WALESA** WILHELM **WILSON** ZAPATA

ALLENDE, HİTLER, CHURCHILL nerede biraraya geldiler?

İLETİŞİM YAYINLARI SEÇKİN VE KALICI BİLGİ KAYNAKLARINA BİR YENİSİNİ DAHA EKLİYOR

ÇAĞDAŞ LİDERLER ANSİKLOPEDİSİ

Bütün zamanların en çalkantılı yüzyılını yönlendiren 97 ünlü lideri, ülkeleri ve dönemleriyle yeniden tanıyın...
Çocuklukları, gençlikleri ve özel hayatlarıyla, siyasetleri, muhalefetleri ve bilinmeyen yönleriyle yeniden tanıyın...

Türkiye'nin saygın siyasetbilimcilerinin özetleyici değerlendirmeleriyle...
Geniş kaynaklardan özenle hazırlanmış ayrıntılı metinlerle, eksiksiz kronolojilerle...

Türkiye'de ilk defa yayınlanan yüzlerce fotoğraf ve belgeyle çağımızın siyasi panoramasını çizen yepyeni bir ansiklopedi...

72 fasikül, 6 cilt...

ANSİKLOPEDİK
POLİTİKA
SÖZLÜĞÜ

Uluslararası politika terimleri, uluslararası kuruluşlar, temel siyasi kavramlar, siyasi akımlar, siyasi örgütler, uluslararası konferanslar, kongreler, savaşlar, antlaşmalar, uluslararası hukuk ve ekonomi terimleri...

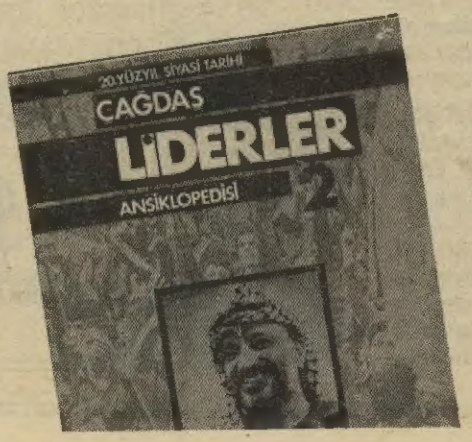

2. FASİKÜL BAYİLERDE